

ZARZĄDZENIE NR 517/23

WÓJTA GMINY NAREW

z dnia 8 grudnia 2023r.

w sprawie przygotowania projektów uchwał Rady Gminy Narew

Na podstawie art. 30 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023r. poz. 40 ze zm.) zarządzam, co następuje:

§ 1. Zatwierdzam projekt następujących uchwał na LVII sesję Rady Gminy Narew:

- w sprawie zatwierdzenia planu pracy Komisji Rewizyjnej Rady Gminy Narew na 2024 rok;
- w sprawie przyjęcia stanowiska dotyczącego projektu Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Forest;
- w sprawie przyjęcia Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030;
- w sprawie przeznaczenia do sprzedaży nieruchomości gruntowych oddanych w użytkowanie wieczyste i szczegółowych wytycznych sprzedaży na rzecz ich użytkowników wieczystych;
- w sprawie ustanowienia wieloletniego programu osłonowego „Pomoc gminy w zakresie dożywiania” na lata 2024-2028;
- w sprawie podwyższenia kryterium dochodowego w celu udzielenia wsparcia w ramach wieloletniego rządowego programu “Posiłek w szkole i w domu” na lata 2024-2028;
- w sprawie określenia zasad zwrotu wydatków w zakresie dożywiania w formie posiłku albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych dla osób objętych wieloletnim programem “Posiłek w szkole i w domu” na lata 2024-2028;
- w sprawie zmian w budżecie gminy Narew na 2023 rok;
- w sprawie zmian w Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035;
- w sprawie uchwalenia budżetu gminy Narew na 2024 rok;
- w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2024-2027 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2024-2035.

§ 2. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem wydania.

Wójt Gminy
Andrzej Pleskowicz

**UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie zatwierdzenia planu pracy Komisji Rewizyjnej Rady Gminy Narew na 2024 rok

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023r. poz. 40 ze zm.) oraz § 55 i § 81 Statutu Gminy Narew stanowiącego załącznik do uchwały Nr XLI/206/18 Rady Gminy Narew z dnia 17 października 2018r. w sprawie uchwalenia Statutu Gminy Narew (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2018r. poz. 4247) uchwała się co następuje:

§ 1. Zatwierdza się plan pracy Komisji Rewizyjnej Rady Gminy Narew na 2024 rok, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Załącznik do uchwały Nr LVII/.../23

Rady Gminy Narew

z dnia 28 grudnia 2023 r.

Plan pracy Komisji Rewizyjnej Rady Gminy Narew na 2024 rok

**UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

**w sprawie przyjęcia stanowiska wobec projektu Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa
UNESCO Białowieża Forest**

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym (t. j. Dz.U. z 2023r. poz. 40 ze zm.) Rada Gminy Narew uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się stanowisko Rady Gminy Narew wobec projektu Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Forest stanowiące załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Stanowisko Rady Gminy Narew wobec projektu Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Forest

Rada Gminy Narew wyraża swoje negatywne stanowisko wobec projektu Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Forest, który obecnie znajduje się w fazie konsultacji społecznych.

Uzasadnienie przedstawiamy poniżej.

Zgodnie z §123 Wytucznych Operacyjnych do realizacji Konwencji Światowego Dziedzictwa UNESCO, udział miejscowej ludności w procesie przygotowania wniosku jest istotny, gdyż umożliwia przejęcie współodpowiedzialności wraz z Państwem-Stroną za utrzymanie Dobra. Wniosek Renominacyjny złożony w 2014 r. został przygotowany i zgłoszony bez konsultacji i akceptacji społeczności lokalnych - brak stosownych uchwał organów samorządowych w tej sprawie. Społeczność lokalna jest nadal lekceważona i jej opinie przedstawiane przez jej przedstawicieli: starostę, burmistrzów, wójtów, nie są uwzględniane. Proponowany Plan zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest i jego przyszła realizacja zniszczy ekonomiczne fundamenty życia społeczności lokalnej i jest elementem ekonomicznej dyskryminacji regionu wielokulturowego, zamieszkiwanego przez mniejszości narodowe i wyznaniowe.

Przedstawiciele misji IUCN podkreślali w czasie swojej ostatniej wizyty w 2018 r., że mieszkańcy Regionu Puszczy Białowieskiej muszą być stronami jako „posiadacze praw” a nie tylko interesariuszami.

W nawiązaniu do zaprezentowanego w dniu 4 lipca 2023 r. w Instytucie Ochrony Środowiska w Warszawie, projektu Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest oraz w ramach trwających konsultacji społecznych przedstawiamy nasze podstawowe wnioski, które należy uwzględnić w Planie:

1. Ponawiamy wniosek o dokonanie korekty granic, stref ochronnych w ten sposób, aby strefa IV ochrony czynnej bioróżnorodności i krajobrazu została powiększona do obszaru 23 tys. hektarów poprzez zmniejszenie obszaru pozostałych stref ochrony. Ustanowienie strefy IV na obszarze 23 tys. hektarów (zgodnie z Wnioskiem Renominacyjnym) pozwoli na umożliwienie społeczności lokalnej dostępu do drewna na opał oraz na inne jej potrzeby bytowe (wykorzystanie tego surowca jest szacowane na poziomie ok. 100 tys. m³). Drewno pozyskane w wyniku cięć sanitarnych i ochronnych w strefie IV (aktywna ochrona) oraz buforowej w całości musi być dostępne na lokalnym rynku.

2. Puszcza Ładzka powinna być bezwzględnie wyłączona z Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest, ponieważ od zawsze była ona odrębnym kompleksem leśnym.

3. Nie do zaakceptowania są rekomendacje zawarte w dziale 5.2.2. *Rekomendacje w zakresie zrównoważonego użytkowania Obiektu, jego strefy buforowej oraz szerszego otoczenia*, które w sposób bardzo restrykcyjny określają ograniczenia rozwoju i zagospodarowania przestrzennego, w tym w zakresie turystyki i rekreacji, na terenach otaczających Obiekt. Nie ma naszej zgody na zapisy tego rodzaju: „zahamowanie rozwoju zabudowy”, „zatrzymanie nadmiernego rozwoju zabudowy rekreacyjnej”, „wprowadzenie zakazu budowy elektrowni wiatrowych”, „zapewnienie ochrony przed zainwestowaniem obszarów otwartych”, „wprowadzenie modelu rolnictwa zachowawczego”, itp. Argumenty dotyczące zachowania ciągłości lokalnych korytarzy ekologicznych czy też łączności Puszczy Białowieskiej z otoczeniem nie mogą hamować rozwoju regionu i ekonomicznego funkcjonowania mieszkańców.

Niedopuszczalne jest również sformułowanie dotyczące działania budowy dróg i innych działań w *strefie buforowej poza lasem*, gdzie określa się jako dozwolone zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Pragniemy zauważyć, że żadna z gmin oprócz miasta Hajnówka nie posiada miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, co w efekcie wskazuje, że te działania są niedozwolone. Wnioskujemy więc o wykreślenie tych zapisów.

Puszcza Białowieska jako Obiekt Światowego Dziedzictwa UNESCO powinien przynosić rozwój regionu i poprawę życia mieszkańców a nie być utrudnieniem i barierą w normalnym funkcjonowaniu.

4. W Planie nie zostały w pełni uwzględnione działania związane z zapobieganiem pożarom, ponieważ brak uwzględnienia funkcjonowania jednostki wojskowej na terenie Obiektu.

5. W planowanej strukturze organizacji zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Ludzkości Białowieża Forest bezwzględnie musi być zagwarantowane bezpośrednie i znaczące uczestnictwo przedstawicieli lokalnych samorządów terytorialnych gmin i powiatu hajnowskiego.

6. Plan zarządzania musi zawierać rządową gwarancję realizacji Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022 — 2030 (Strategia, której opracowanie samorządy finansują z własnych środków w najbliższym czasie zostanie przedstawiona Radom Gmin i Radzie Powiatu do akceptacji). Pełna realizacja Strategii pozwoli na tworzenie nowych miejsc pracy poza leśnictwem i przemysłem drzewnym. Wstępna wartość planowanych inwestycji rozwojowych została oszacowana na poziomie 3 mld zł.

7. W pełni zasadnym jest powołanie Pełnomocnika d/s zarządzania Obiektem Białowieża Forest, o którym mowa w Planie. Powinna być to osoba akceptowana przez lokalne samorządy i przedstawiona do zatwierdzenia po wcześniejszej akceptacji miejscowych organów.

Realizacja działań zawartych w Planie zaakceptowanym przez samorządy lokalne, umożliwiłaby trwałe zakończenie konfliktu wokół Puszczy Białowieskiej. Ponadto, zaznaczmy, że nasz udział w współtworzeniu Planu był silnie ograniczony, nie mieliśmy m. in. przedstawicieli w Komitecie Sterującym Planu, co stanowi wyraz lekceważenia i braku dobrej woli porozumienia i współpracy.

Nieuwzględnienie podstawowych wniosków mieszkańców w Planie zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest oznacza brak akceptacji jego treści przez mieszkańców regionu Puszczy Białowieskiej i stanowi podstawę do skierowania żądania o wycofanie wniosku renowacyjnego.

Uzasadnienie

Mając na uwadze wypracowane wspólne stanowisko samorządów gminnych Powiatu Hajnowskiego w sprawie negatywnej oceny wobec projektu - Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Frost przygotowano projekt uchwały.

Przyjęcie przedmiotowej uchwały uznaje się za zasadne.

**UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

**w sprawie przyjęcia Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego
i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Na podstawie art. 10g ust. 1 i ust. 8 oraz art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463, poz. 1688) w związku z art. 3 pkt 3, art. 4 ust. 1, art. 9 pkt 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2023 r. poz. 1259, poz. 1273) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Ponadlokalną Strategię Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022 – 2030, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Narew.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

GMIN POWIATU HAJNOWSKIEGO I POWIATU HAJNOWSKIEGO NA LATA 2022-2030

źródło fotografii: <http://swiatowedziedziectwo.nid.pl/>

Zespół autorski:

Pheno Horizon OLP Sp. z o.o.

Kierownik zespołu:

Justyna Borkowska

Członkowie zespołu:

Małgorzata Grodzicka – Kowalczyk

Maciej Kowalczyk

Łukasz Kowalski

Mateusz Kozulski

Oliwia Wierucka

Hajnówka – Łódź
- 2023-

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
WSTĘP	5
OKREŚLENIE OBSZARU FUNKCJONALNEGO	6
SYNTEZA DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ	7
WNIOSKI Z DIAGNOZY	8
<i>Wnioski z analizy strefy społecznej.....</i>	<i>8</i>
<i>wnioski z analizy strefy gospodarczej.....</i>	<i>13</i>
<i>wnioski z analizy strefy przestrzennej.....</i>	<i>17</i>
<i>wnioski z analizy strefy środowiskowej.....</i>	<i>21</i>
ANALIZA SWOT	23
ELEMENTY STRATEGICZNE	32
WIZJA I MISJA ROZWOJU.....	33
CELE STRATEGICZNE.....	34
<i>I Cel strategiczny.....</i>	<i>36</i>
<i>II Cel strategiczny.....</i>	<i>49</i>
<i>III Cel strategiczny.....</i>	<i>55</i>
<i>IV Cel strategiczny</i>	<i>60</i>
<i>V Cel strategiczny</i>	<i>67</i>
<i>VI Cel strateguczny</i>	<i>73</i>
SPÓJNOŚĆ Z NADRZĘDNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	78
MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ	87
<i>Rola modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.....</i>	<i>87</i>
<i>Kluczowe uwarunkowania rozwoju przestrzennego obszaru partnerstwa</i>	<i>91</i>
<i>Uwarunkowania wodne i związane ze zmianami klimatu</i>	<i>95</i>
<i>Założenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej</i>	<i>98</i>
<i>Obszary strategicznej interwencji</i>	<i>100</i>
<i>Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.....</i>	<i>111</i>
WDRAŻANIE STRATEGII.....	122
WDRAŻANIE STRATEGII ORAZ STRUKTURA ZARZĄDZANIA.....	123
SYSTEM MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII.....	126
RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	137
ZESTAWIENIE TABEL I RYSUNKÓW	157
SPIS TABEL	157
SPIS RYSUNKÓW.....	157

CZEŚĆ I

WPROWADZENIE

Źródło fotografii: <http://www.ciekawepodlasie.pl/>

WSTĘP

Instrument zintegrowanego planowania rozwoju, jakim jest strategia rozwoju ponadlokalnego wykorzystywany jest zwykle przez gminy sąsiadujące ze sobą, powiązane ze sobą funkcjonalnie oraz posiadające w związku z tym wspólne, uzupełniające się lub współzależne cele rozwojowe. Podjęcie procesu planowania i zarządzania rozwojem terytoriów przy wykorzystaniu strategii rozwoju ponadlokalnego wiąże się z nawiązaniem współpracy jednostek w zakresie wypracowania wspólnych celów i kierunków rozwoju w ramach obszaru funkcjonalnego. Polityka rozwoju oparta na obszarach funkcjonalnych umożliwia lepszą efektywność rozwoju obszaru we wszystkich wymiarach: społecznym, gospodarczym i przestrzennym (w tym środowiskowym). Rozwój obszaru, obejmujący teren więcej niż jednej gminy pozwala stworzyć spójność terytorialną.

Dzięki zastosowaniu terytorialnego podejścia do realizowania polityki rozwoju możliwe jest rozpoznanie indywidualnych potrzeb, potencjałów danego obszaru, co w efekcie przyniesie wzmocnienie jego przewagi konkurencyjnej.

Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 to wynik inicjatywy i współpracy Jednostek Samorządu Terytorialnego z obszaru Powiatu Hajnowskiego, która została sformalizowana na mocy uchwały z dnia 26 maja 2021 r.¹ W skład Partnerstwa wchodzi Powiat Hajnowski oraz następujące gminy: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Kleszczele, Narew, Narewka oraz miasto Hajnówka. Zasady współpracy przy opracowywaniu i wdrażaniu **Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030** zostało określone poprzez porozumienie z dnia 3 października 2022 r.² Współpraca dziewięciu gmin, przy udziale Powiatu Hajnowskiego zapewni możliwość wypracowania inicjatyw realizujących wspólny kierunek rozwojowy i możliwości wykorzystania jego potencjału.

Dokument Strategii określa długofalowe cele i kierunki rozwojowe dla obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego. Całościowo pozwala na weryfikację aktualnego stanu i określenie zapotrzebowania na działania rozwojowe o charakterze ponadlokalnym. W rezultacie, Strategia w oparciu o wskazane potrzeby kieruje politykę rozwojową, wyznaczając cele, do których samorządy gmin tworzących Partnerstwo powinny dążyć w okresie obowiązywania dokumentu, a więc do 2030 roku.

Odpowiednio przygotowane opracowanie i proces wdrażania Strategii, poprzez realizację celów i kierunków, uwzględniających czynniki wewnętrzne (mocne i słabe strony) oraz zewnętrzne (szanse i zagrożenia) obszaru Partnerstwa, a następnie prawidłowe monitorowanie ich realizacji pozwala skutecznie niwelować zastane deficyty i problemy rozwojowe. W szerszej perspektywie realizacja Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin

¹ Uchwała Nr XXVI/199/21 Rady Miasta Hajnówka w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie Porozumienia w celu opracowania i realizacji strategii rozwoju ponadlokalnego na lata 2021-2030.

² Porozumienia z dnia 3 października określającego zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego w dniu 18 października 2022 r., poz. 4550.

Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego ma przyczynić się do poprawy warunków życia w Powiecie Hajnowskim, poprzez zaspokajanie potrzeb, eliminowanie barier i rozwój samorządów. Osiągnięcie wyznaczonych celów pozwala na realizację założonej przed misji i osiągnięcie stanu określonego przez przyszłą wizję obszaru Partnerstwa.

OKREŚLENIE OBSZARU FUNKCJONALNEGO

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 6 grudnia o zasadach prowadzenia polityki rozwoju obszar funkcjonalny to „obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego)”³.

Obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego położony jest we wschodniej części Polski, w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego i zajmuje powierzchnię 1527,2 km² (co stanowi 7,6% całkowitej powierzchni województwa podlaskiego). W skład Obszaru funkcjonalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego wchodzi 9 samorządów gminnych: gmina miejska Hajnówka, gmina miejsko-wiejska Kleszczele oraz gminy wiejskie: Hajnówka, Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Narew oraz Narewka. Partnerem Obszaru funkcjonalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jest również Powiat Hajnowski.

Znaczenie Obszaru funkcjonalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego wynika z lokalizacji w rejonie Puszczy Białowieskiej i w otoczeniu kompleksu obszarów o wysokich wartościach przyrodniczych oraz położenia na ziemiach pogranicza kulturowego. Położenie geograficzne determinuje unikalny charakter kulturowy gmin Powiatu Hajnowskiego, który wynika z przenikania się przez wieki kultur i wyznań wielu narodowości. Przedmiotem współpracy i celem tworzenia strategii rozwoju ponadlokalnego dla tego obszaru jest wypracowanie kompromisu pomiędzy ochroną posiadanych zasobów a jednoczesnym rozwojem społeczno-gospodarczym jednostek.

Obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego stanowi typowy, modelowy przyrodniczy obszar funkcjonalny, uzupełniony o posiadane bogactwo kulturowe.

³ Art. 6a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz.U. z 2023 poz. 225 ze zmianami)

CZĘŚĆ II

SYNTEZA DIAGNOZY

SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

Fot. Janusz Korbel, źródło: <https://puszcza.pracownia.org.pl/>

Zgodnie z wymogami ustawowymi, przygotowanie dokumentu „**Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**” poprzedzone było opracowaniem „**Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej na potrzeby Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**”. Wnioski z diagnozy zostały wykorzystane podczas tworzenia strategii.

Zawarte w niniejszym rozdziale podsumowanie diagnozy prezentuje najważniejsze dane i wnioski, wskazujące zarówno potrzeby, bariery i problemy obszaru Partnerstwa, jak i jego zasoby oraz potencjały. Końcowym etapem diagnozy jest jej synteza, która podsumowuje przeprowadzone analizy szczegółowe. Do syntezy ustaleń diagnostycznych wykorzystano metodę SWOT.

Zidentyfikowane w przeprowadzonej diagnozie wnioski posłużyły jako podstawa do wypracowania programowej części Strategii, zawierającej model struktury funkcjonalno-przestrzennej, cele strategiczne, kierunki działań oraz obszary współpracy pomiędzy samorządami.

WNIOSKI Z DIAGNOZY

WNIOSKI Z ANALIZY STREFY SPOŁECZNEJ

Sytuacja demograficzna

- ▶ Powiat Hajnowski jest jednym z najslabiej zaludnionych powiatów województwa podlaskiego a liczba ludności wciąż maleje.
- ▶ Podobnie jak na obszarze całego kraju, w Powiecie Hajnowskim rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, maleje zaś liczba osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym.
- ▶ Obszar Powiatu Hajnowskiego cechuje wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego, który osiąga wartość prawie o 15% wyższą niż średnia krajowa i wojewódzka.
- ▶ Mediana wieku na obszarze Partnerstwa wskazuje na tendencję rosnącą. Jest to zjawisko obserwowane w całym kraju, jednak w Powiecie Hajnowskim przybiera ono szybsze tempo. W 2021 r. średnia wieku mieszkańca Powiatu Hajnowskiego wynosiła 48,2 lata.
- ▶ Przyrost naturalny na obszarze Partnerstwa od lat osiąga ujemne wartości. Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest najniższa w województwie podlaskim i utrzymuje tendencję spadkową.
- ▶ Saldo migracji w Powiecie Hajnowskim jest ujemne, jednak od lat utrzymuje tendencję wzrostową.
- ▶ Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego w zakresie liczby ludności zamieszkującej obszar Powiatu Hajnowskiego są niekorzystne i wskazują na jej dalszy ubytek. Zgodnie

z danymi udostępnionymi przez GUS największy spadek liczby ludności będzie dotyczył Gminy Dubicze Cerkiewne i Gminy Czyże.

Edukacja i opieka nad dziećmi

- ▶ W ostatnich latach na obszarze Powiatu Hajnowskiego zwiększyła się dostępność do usług opiekuńczo-wychowawczych typu żłobki i przedszkola – rośnie odsetek dzieci z obszaru Partnerstwa objętych opieką żłobkową i przedszkolną, a także zwiększa się liczba miejsc w placówkach.
- ▶ Wartość liczby uczniów szkół podstawowych w odniesieniu do ogólnej liczby dzieci w danej grupie wiekowej (współczynnik skolaryzacji brutto) w ostatnich latach maleje, zwłaszcza w szkołach zlokalizowanych na terenach wiejskich. Oznacza to zmniejszony popyt na usługi edukacyjne oferowane w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego.
- ▶ Przestrzenna analiza rozkładu wskaźnika skolaryzacji wskazuje na znaczne dysproporcje wewnątrzpowiatowe. Największy potencjał edukacyjny wykazuje gmina miejska Hajnówka, w której wskaźnik przekroczył 100%, (co oznacza, że kształcą się w niej dzieci spoza jednostki), natomiast w niektórych gminach wiejskich wskaźnik skolaryzacji osiągał wartości poniżej 60%. Niska wartość współczynnika skolaryzacji dla szkół podstawowych wskazuje, że duża część uczniów obszaru Partnerstwa realizuje edukację poza swoimi gminami.
- ▶ Niski współczynnik skolaryzacji dla liceów (poniżej 100) wskazuje, że część uczniów z obszaru Partnerstwa realizuje edukację na tym poziomie poza Powiatem Hajnowskim.
- ▶ Najczęściej wybieranym typem szkoły ponadpodstawowej w Powiecie Hajnowskim są technika, w których edukuje się o 20% więcej uczniów niż w liceach ogólnokształcących. Uczniowie szkół branżowych I stopnia stanowią zaledwie 5% ogólnej liczby uczniów szkół ponadpodstawowych.
- ▶ Na obszarze Powiatu Hajnowskiego według danych na 2021 r. funkcjonuje 15 szkół podstawowych, 2 licea ogólnokształcące (I Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie w Hajnówce, II Liceum Ogólnokształcące z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce), 1 szkoła branżowa I stopnia (w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce) oraz 2 technika (Technikum Leśne w Białowieży oraz Technikum im. Tadeusza Kościuszki w Zespole Szkół Zawodowych Hajnówce).
- ▶ Obecnie na terenie Partnerstwa nie funkcjonują szkoły wyższe, które prowadzą zajęcia dydaktyczne dla studentów. Do 2019 roku na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonował Zamiejscowy Wydział Leśny Politechniki Białostockiej. Mimo wzrastającej liczby osób, podejmujących edukację na wydziale został on przekształcony w Instytut Nauk Leśnych Politechniki Białostockiej, stanowiący jednostkę w ramach Wydziału Budownictwa i Nauk o Środowisku. Wydział funkcjonuje w Białymstoku, a w Hajnówce znajduje się jedynie Centrum Naukowo-Badawcze ww. Instytutu.
- ▶ Bieżące wydatki na oświatę i wychowanie w gminach Powiatu Hajnowskiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca z roku na rok stają się coraz wyższe. Podobny trend utrzymuje się w odniesieniu do dochodów z działu oświaty i wychowanie. Ich wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych jednostek każdego roku wzrasta, jednak nadal jest znacznie niższa niż średnia odnotowana dla województwa podlaskiego i całego kraju.

Opieka zdrowotna

- ▶ Dostępność do wysokiej jakości usług medycznych zapewnia Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce, który jest jednym z największych szpitali powiatowych w województwie podlaskim. Wskaźnik liczby dostępnych łóżek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest niemal najwyższy w województwie, a jego wartości znacznie przekraczają średnią krajową i wojewódzką. W każdej z Gmin Powiatu Hajnowskiego znajduje się przynajmniej jedna przychodnia zdrowia (w tym publiczne i niepubliczne).
- ▶ Partnerstwo charakteryzuje stosunkowo niedużą dostępność usług zaopatrzenia w produkty lecznicze. Wskaźnik liczby ogólnodostępnych aptek w odniesieniu do liczby mieszkańców Powiatu Hajnowskiego wypada gorzej niż odnotowany ogółem dla Polski i województwa podlaskiego. Większość (8 z 11) aptek zlokalizowanych jest na obszarze miasta Hajnówka, co może wskazywać na nieodpowiedni i nierównomierny zasięg terytorialny rozmieszczenia aptek na obszarze Partnerstwa.
- ▶ Na podstawie analizowanych danych stwierdzono niską dostępność kadry medycznej. Wskaźnik liczby lekarzy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest dużo niższy niż średnia krajowa i wojewódzka. W ostatnich latach przyjmuje jednak tendencję wzrostową.
- ▶ Minimalny czas oczekiwania na wizytę u specjalisty na obszarze Powiatu Hajnowskiego wskazuje na duże zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne z zakresu fizjoterapii, rehabilitacji i gastrologii. Przeprowadzona analiza wykazuje również ograniczoną dostępność do ww. lekarzy specjalistów.
- ▶ Do głównych przyczyn zgonów na obszarze Partnerstwa zalicza się choroby układu krążenia, nowotwory oraz COVID. Rozkład procentowy niniejszych przyczyn zgonów jest zbliżony do średnich krajowych i wojewódzkich.
- ▶ Powiat Hajnowski cechuje wyższa wartość dochodów i wydatków w obszarze ochrony zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca względem średniej krajowej i wojewódzkiej. Największe wydatki na ochronę zdrowia poniosło miasto Hajnówka. Biorąc pod uwagę liczbę ludności jednak były to gminy: Białowieża, Dubicze Cerkiewne i Narew. Najniższe wydatki na ochronę zdrowia na obszarze Partnerstwa w odniesieniu do liczby mieszkańców dotyczą gmin: Czyże, Hajnówka i Kleszczele.

Pomoc społeczna

- ▶ Udział osób korzystających z opieki społecznej w Powiecie Hajnowskim jest wyższy niż ogółem w kraju i w województwie podlaskim. Przeprowadzona analiza pozwala jednak stwierdzić, że z roku na roku liczba beneficjentów opieki społecznej maleje.
- ▶ Opieką społeczną na obszarze Partnerstwa z poziomu Powiatu zajmuje się Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce, które stanowi jednostkę koordynującą działania na tym obszarze. Ponadto w ramach każdej z gmin należących do Partnerstwa funkcjonują Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej.
- ▶ Całodobowa opieka i zaspokajanie niezbędnych potrzeb bytowych opiekuńczych realizowana jest m.in. przez: Dom Pomocy Społecznej „Rokitnik” w Białowieży, Dom Miłosierdzia „Samarytanin” w Hajnówce, Dom Opieki „Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia ELEOS” w Trześciance (gm. Narew), Ośrodek Opiekuńczy PKPS w Starzynie (gm. Dubicze Cerkiewne). W Hajnówce oraz gminach Czyże, Czeremcha, Hajnówka i Narewka dodatkowo działają dzienne domy pomocy.
- ▶ Instytucjonalną pieczę zastępczą w powiecie sprawuje Dom Dziecka w Białowieży.

Bezpieczeństwo publiczne

- ▶ Za ochronę bezpieczeństwa mieszkańców obszaru Partnerstwa oraz za utrzymywanie bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce, wspomagana przez Posterunki Policji w Białowieży, Narewce i Czeremsze.
- ▶ Według danych GUS liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję na terenie Powiatu Hajnowskiego między 2015 a 2021 r. nieznacznie wzrosła. Wzrost ten był jednak o ponad połowę mniejszy niż stwierdzony ogółem dla Polski i województwa podlaskiego. Ogółem można stwierdzić, że ogólny poziom bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa wzrasta.
- ▶ Poziom bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa wzmocniony jest przez Komendę Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza znajduje się w Hajnówce i jest wspierana przez Posterunek Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej w Czeremsze oraz Ochotnicze Straże Pożarne (OSP).
- ▶ Ze względu na położenie obszaru Partnerstwa na granicy państwa, przygraniczne rejony Powiatu Hajnowskiego chronione są przez straż graniczną działającą w ramach Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej. Na obszarze Partnerstwa funkcjonują Placówki Straży Granicznej w Narewce, Białowieży, Czeremsze i Dubiczach Cerkiewnych.

Działalność z zakresu kultury

- ▶ Obszar Partnerstwa cechuje duża dostępność do obiektów kultury. Traktując wysokość wydatków poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego jak czynnik podnoszący jakość oferty świadczonej przez obiekty kultury można uznać, że usługi z zakresu kultury są wysokiej jakości. Wysokość wydatków poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego na funkcjonowanie bibliotek, domów i ośrodków kultury, świetlic czy też klubów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Powiecie Hajnowskim przewyższa wartości odnotowane ogółem dla Polski oraz dla województwa podlaskiego. Niższą wartość wskaźnika od średniej krajowej i wojewódzkiej odnotowano jedynie w gminie i mieście Hajnówka. Najwyższe wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca ponoszone są w Gminie Narewka.
- ▶ W niemal wszystkich gminach tworzących Partnerstwo na przestrzeni lat wydatki ponoszone na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego rosną. Największy wzrost w ostatnich pięciu latach dotyczył Gminy Czeremcha. Spadek wartości wydatków w dziale kultury dotyczy jedynie gmin: Hajnówka i Dubicze Cerkiewne. Spadek ten nie był jednak wysoki.
- ▶ O aktywności obiektów kulturowych świadczą organizowane w Powiecie Hajnowskim imprezy kulturalne, które w 2021 r. stanowiły ok. 13% wszystkich imprez tego rodzaju na obszarze województwa podlaskiego. Wśród gmin należących do Partnerstwa najczęściej imprez kulturalnych odbywało się na terenie gmin: Czeremcha, Kleszczele oraz miasta Hajnówka.
- ▶ Partnerstwo odnotowuje bardzo korzystną na tle kraju i województwa sytuację pod względem odsetka mieszkańców korzystających z zajęć organizowanych przez domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Podobna tendencja dotyczy przynależności do grup artystycznych. Wartości wskaźnika czytelników bibliotek, kształtują się podobnie jak na obszarze kraju.
- ▶ Wysokie wartości analizowanych wskaźników pokazują, że mieszkańcy obszaru Partnerstwa stosunkowo licznie uczestniczą w lokalnym życiu kulturalnym, a samorządy chętnie przeznaczają środki na cele z nim związane.

- ▶ „Żywa wielokulturowość” - mieszkańcy Powiatu Hajnowskiego kultywują swoje tradycje w sposób naturalny, nienachalny, bez przymusu. Wielość kultur i silna więź z tradycjami tworzą atrakcyjny kolaż, którego poznanie zachwyca, w szczególności przyjezdnych z wielkich centrów miejskich, w których tempo życia jest nieporównywalnie szybsze niż to jakiego doświadczają mieszkańcy Powiatu Hajnowskiego. Naturalność i bezpretensjonalność kultury Powiatu jest potencjałem równie istotnym co przyroda.
- ▶ Powiat zachował swoje tradycje i zwyczaje, takie jak jarmarki oraz święta religijne, które mają wielokulturowy charakter. Miasta i gminy Powiatu Hajnowskiego dalekie są od powszechności „ludowej” stylizacji przestrzeni czy strojów. Charakterystycznymi elementami są głównie zdobienia architektoniczne, elementy snyczerki o motywach roślinnych. Ważnym elementem tradycji są również kulinaria. Potrawy wywodząc się z wielokulturowej tradycji obecne są na domowych stołach oraz w wielu obiektach gastronomicznych.
- ▶ Położenie Powiatu oraz jego związek z przyrodą mają ogromny wpływ na lokalnych twórców. Tradycyjną formą sztuki powiatu była i jest rzeźba w drewnie oraz snyczerka. Na obszarze powiatu od wielu lat są organizowane Międzynarodowe Plenery Malarskie oraz Plenery Rzeźbiarskie, które organizowane są np. w Hajnówce i w Gminie Narewka. Legendarną postacią sztuki nieprofesjonalnej/naiwnej w regionie jest malarz-samouk Zenek Iłarion Daniluk. Ochroną pamięci lokalnej i promocją współczesnej sztuki zajmują się gminne ośrodki kultury a także inne instytucje, m.in. takie jak: Galeria im. Tamary Sołowiecz w Narewce, Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce, Galeria Sztuki Regionu i Pogranicza KRESY w Pogorzalcach, Centrum Promocji Regionu „Czerlonka” i inne.
- ▶ W Hajnówce - mieście powiatowym od 20 lat są organizowane Plenery Rzeźbiarskie. Legendarną postacią sztuki nieprofesjonalnej/naiwnej jest malarz-samouk Zenek Iłarion Daniluk. Współcześnie w Hajnówce i regionie mieszka oraz tworzy wielu artystów uznawanych w Polsce i świecie.
- ▶ Ważną rolę kulturotwórczą w Powiecie Hajnowskim odgrywa lokalny język. Gwara na obszarze Partnerstwa to połączenie języka białoruskiego, ukraińskiego i polskiego. Lokalna gwara jest przez mieszkańców traktowana jako silne spoiwo utrzymujące więzi rodzinne i sąsiedzkie. Gwara, zdaniem mieszkańców Powiatu Hajnowskiego, poznawana w dzieciństwie jako pierwsza odmiana języka pozostaje na zawsze językiem kojarzonym z dzieciństwem i stronami rodzinnymi, czymś bliskim sercu. W miastach i na wsiach Powiatu Hajnowskiego słychać kilka gwar, w zależności od wsi, z której pochodzi mieszkaniec. Ale miejscowi, słysząc gwarę, są w stanie określić skąd jest ta właśnie gwara. O silnym poczuciu gwary jako wartości świadczy zrealizowany w 2022 roku w ramach projektu Hajnówka OdNowa – Zielona Transformacja, z ogromnym sukcesem, Festiwal Gwary „Po Swojemu”.

Aktywność społeczna

- ▶ W Powiecie Hajnowskim zarejestrowana jest duża liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Najwięcej z nich działa na obszarze miasta Hajnówka, najmniej zaś w gminach: Czyże, Dubicze Cerkiewne i Czeremcha.
- ▶ Największym przyrostem liczby organizacji społecznych na przestrzeni ostatnich 10 lat cechuje się Gmina Białowieża, w której liczba zarejestrowanych jednostek wzrosła o 60%.
- ▶ W Powiecie Hajnowskim maleją wydatki z budżetu JST poniesione na dotacje bieżące do organizacji pozarządowych.

- ▶ Instytucje takie jak domy kultury, miejskie i gminne biblioteki, muzea, skanseny i inne instytucje kultury, często prowadzone przez organizacje pozarządowe, podejmują szereg działań integrujących i aktywizujących wielokulturową społeczność Powiatu i edukujących w zakresie historii i tradycji kulturowych. Miasto powiatowe jest znaczącym ośrodkiem kultury białoruskiej w Polsce. W Hajnówce działa Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej, które dokumentuje oraz prezentuje historię życia oraz kulturę podlaskich Białorusinów. Aktywność organizacji działających w Powiecie w ostatnich latach, w szczególności takich, którymi zarządzają osoby z przedziału wiekowego 30+/50-, skupiała się na integracji społecznej oraz wzmacnianiu lokalnej tożsamości. Warto zwrócić uwagę na „Spacery po Hajnówce” oraz „Święto ulicy Wierobieja”. Działalność tych organizacji można uznać za typowe dla występujących w dużych miastach ruchów miejskich. Zauważalna wśród aktywności społecznej Powiatu jest obecność Liceum Ogólnokształcącego z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego, które dominuje liczebnością uczniów wśród hajnowskich szkół średnich licealnych. Szkoła aktywnie włącza się w życie społeczne Powiatu.

Sport i rekreacja

- Lokalizacja i sąsiedztwo Powiatu względem terenów Puszczy Białowieskiej tworzy potencjał do rozwoju sportu i kreowania się na mapie Polski jako ważnego ośrodka oferującego aktywny sposób spędzania wolnego czasu.
- Dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa, np. w mieście powiatowym Hajnówka oraz Gmina Narewka tworzy potencjał rozwoju sportu. Żeby wzmacniać ten potencjał zasadne jest spojrzenie na kompleksowość oferty oraz wybranie ścieżki specjalizacji sportowej.

WNIOSKI Z ANALIZY STREFY GOSPODARCZEJ

Finanse publiczne

- ▶ W ostatnim pięcioleciu dochody Powiatu Hajnowskiego wzrosły o ok. 55%. Stosunkowo duży udział w dochodach ogółem w Powiecie Hajnowskim ma rolnictwo i leśnictwo, które w 2021 r. stanowiło ponad 15% ogólnej wielkości dochodów.
- ▶ Dochody na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego znacznie przewyższają dochody na 1 mieszkańca województwa podlaskiego czy Polski. W 2021 r. wartość ta była ponad dwukrotnie wyższa. Co więcej obserwowany jest ich systematyczny wzrost na przestrzeni analizowanych lat (2017-2021). Największe dochody na mieszkańca w 2021 roku osiągnięto w gminach: Narewka, Dubicze Cerkiewne i Narew, natomiast najmniejsze w gminie miejskiej Hajnówka.
- ▶ Dochody budżetu z podatku PIT na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego zmniejszyły się w roku 2020 względem roku poprzedniego o 3,43%, jednak w 2021 roku wzrosły o 13,67%. W 2021 roku dochody budżetu z podatku PIT na 1 mieszkańca powiatu stanowiły 85,92% średniej krajowej i 109,92% średniej dla województwa. Najwyższy wynik osiągnięto wówczas w gminie miejskiej Hajnówka, a najgorszy w Gminie Czyże. Największa dynamika wzrostu dotyczyła Gminy Narewka. Rosnący udział wpływów z podatku PIT wskazuje na rosnące dochody mieszkańców.
- ▶ Największe wydatki w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021 ponoszone były na oświatę i wychowanie. Wydatki ogółem Powiatu stale rosną. Porównując rok 2021

z rokiem 2017 najbardziej dynamiczny wzrost wydatków dotyczył przetwórstwa przemysłowego, rolnictwa i łowiectwa.

- ▶ W Powiecie Hajnowskim w porównaniu do innych powiatów w województwie przeznacza się zbyt niską kwotę na wydatki inwestycyjne, co sprawia, że jest on jednym z najgorzej rozwijających się powiatów w województwie.
- ▶ Budżet jednostek należących do Partnerstwa w analizowanym okresie w większości kształtował się dodatnio. W 2021 roku jedynie w Gminie Czeremcha zanotowano ujemny budżet (wydatki ogółem gminy stanowiły 103,49% dochodów ogółem gminy). Najwyższe saldo budżetu w 2021 roku odnotowano natomiast w gminie miejskiej Hajnówka, w której wydatki stanowiły 83,51% dochodów. Powiat Hajnowski ogółem w ostatnim z analizowanych lat uzyskał nadwyżkę dochodów względem wydatków. Wydatki stanowiły 92,10% dochodów Powiatu. W roku poprzednim saldo budżetowe było jednak ujemne, a wydatki stanowiły 101,8% dochodów Powiatu Hajnowskiego.

Rynek pracy

- ▶ Odsetek ludności w wieku produkcyjnym w Powiecie Hajnowskim jest najniższy wśród powiatów województwa podlaskiego, a także niższy niż wskazują dane dla województwa podlaskiego i Polski.
- ▶ Sytuacja rynku pracy w Powiecie Hajnowskim jest trudna. W 2021 roku zanotowano największą liczbę ofert pracy w porównaniu z innymi powiatami województwa podlaskiego. Zauważalne są także braki kadr w wielu zawodach. Jednocześnie od 2019 roku rośnie stopa bezrobocia w powiecie, a także bezrobocie długofalowe. Sytuacji nie ułatwiają czynniki demograficzne – starzejące się społeczeństwo i niewystarczający napływ absolwentów na rynek pracy w Powiecie.

Wynagrodzenia

- ▶ Zgodnie z tendencją krajową średnie wynagrodzenie brutto w Powiecie Hajnowskim rośnie.
- ▶ W każdym z analizowanych lat (2017-2021) przeciętne wynagrodzenie w Powiecie Hajnowskim stanowi ponad 90% wynagrodzenia krajowego.
- ▶ Porównując średnie wynagrodzenie brutto w 2021 roku z rokiem 2017 największy wzrost wśród powiatów województwa podlaskiego nastąpił w Powiecie Hajnowskim (28,71%), co wskazuje na rozwój Powiatu.

Podmioty gospodarcze

- ▶ W Powiecie Hajnowskim wzrasta liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego oraz liczba podmiotów na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Dynamika zmian liczby podmiotów na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym w latach 2017-2021 w Powiecie Hajnowskim jest wyższa niż w województwie podlaskim, jednak nie jest to wynik wyróżniający się na tle innych powiatów województwa.
- ▶ W Powiecie Hajnowskim dominują małe podmioty, zatrudniające mniej niż 10 osób.
- ▶ W powiecie występuje mała różnorodność branż gospodarczych. Dominują podmioty gospodarcze z sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*), w tym z działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*), sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*), sekcji F (*budownictwo*) oraz sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*).

- ▶ Najwięcej podmiotów gospodarczych w 2021 roku wśród gmin Powiatu Hajnowskiego było w gminie miejskiej Hajnówka, a najmniej w Gminie Czyże. W tym samym roku najwięcej jednostek zarejestrowano w Hajnówce, a najmniej w Gminie Czeremcha.
- ▶ W Gminie Narew występuje najwięcej podmiotów sekcji A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) wśród gmin Powiatu Hajnowskiego. Podmiotów sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*), F (*budownictwo*) i G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*), podmiotów sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*), R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*), P (*edukacja*) oraz I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) najwięcej występuje w gminie miejskiej Hajnówka.
- ▶ Powiat Hajnowski charakteryzuje się małą liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. ludności, co świadczyć może o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców Powiatu.
- ▶ Dwa przedsiębiorstwa z Powiatu Hajnowskiego, tj. PRONAR Sp. z o.o. oraz Old Polish Vodka Sp. z o.o. zostały uwzględnione na Liście Diamentów Forbesa 2022 najszybciej rozwijających się przedsiębiorstw w województwie podlaskim.

Atrakcyjność inwestycyjna

- ▶ Przeprowadzona analiza atrakcyjności inwestycyjnej Powiatu Hajnowskiego wskazuje na niską atrakcyjność obszaru na tle kraju. Świadczy o tym min.: bardzo niska liczba podmiotów gospodarczych z kapitałem zagranicznym, malejąca liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON, a także niewielka liczba instytucji otoczenia biznesu.
- ▶ Potencjałem dla zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej Powiatu Hajnowskiego jest funkcjonowanie na obszarze Partnerstwa podstref Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (Podstrefa Hajnówka oraz Podstrefa Narewka). O ile Podstrefa Hajnówka jest już zagospodarowana, to Podstrefa Narewka oferuje dostępne tereny inwestycyjne, cechujące się m.in. dobrą lokalizacją.
- ▶ Powiat Hajnowski cechuje bezpośrednie sąsiedztwo wschodniej granicy Unii Europejskiej i relatywna bliskość rynków m.in. Litwy, Łotwy czy Estonii, stwarzające potencjał wyjścia na rynki zagraniczne i nawiązania współpracy.
- ▶ Duże znaczenie w zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej obszaru Partnerstwa mają inwestycje drogowe realizowane w województwie podlaskim. Przede wszystkim jest to duże połączenie międzynarodowe Via Carpatia, mające na celu połączenie Polski z krajami bałtyckimi, krajami Europy Środkowej i krajami bałkańskimi.

Przemysł drzewny

- ▶ Przemysł drzewny nadal jest gałęzią przemysłu funkcjonującą na obszarze Powiatu Hajnowskiego, jednak w mocno zmniejszonym natężeniu jako pozostałość minionych czasów. Dowodem tego jest m.in. zmniejszające się na przestrzeni lat pozyskiwanie drewna w Powiecie Hajnowskim.

Rolnictwo

- ▶ Warunki do rozwoju rolnictwa tradycyjnego w Powiecie Hajnowskim nie są optymalne, jednak potencjałem jest rozwój i promocja rolnictwa ekologicznego, zielarstwa i pszczelarstwa. Mogą one przyczynić się do budowania rozpoznawalnej marki Powiatu.

- ▶ W Powiecie Hajnowskim występuje niewielka liczba osób pracujących w gospodarstwach rolnych, a także mała liczba podmiotów sekcji dot. upraw rolnych, chowu, hodowli zwierząt i łowiectwa, z włączeniem działalności usługowej.
- ▶ W Powiecie Hajnowskim dominują małej wielkości gospodarstwa rolne.
- ▶ Na podstawie danych uzyskanych w Powszechnym Spisie Rolnym w 2010 i w 2020 roku w Powiecie Hajnowskim zaobserwować można intensywnie zmniejszającą się liczbę gospodarstw domowych z dochodem z działalności rolniczej.

Produkty lokalne

- ▶ Lokalni producenci i ich ekologiczne, naturalne wyroby stanowią potencjał Powiatu Hajnowskiego. Podejmowane kierunki działań z zakresu produktów lokalnych powinny skupiać się przede wszystkim na wykorzystaniu istniejącego potencjału.
- ▶ Główne spożywcze produkty lokalne Powiatu Hajnowskiego to miody, produkty mleczne, cydr, zioła, olej czy przetwory runa leśnego. Dużą popularnością w regionie cieszy się marcinek hajnowski.
- ▶ Poza produktami lokalnymi o charakterze spożywczym, należy podkreślić również bogatą ofertę lokalnych produktów użytkowych, takich jak: wyroby z gliny, słomy, drewna, hafty, koronki oraz malarstwo.
- ▶ W ramach projektu „Hajnowka OdNowa – Zielona Transformacja” planowane jest stworzenie Centrum Produktu Lokalnego.

Turystyka

- ▶ W Powiecie Hajnowskim spada liczba turystycznych obiektów noclegowych. W większości nie są one dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Niewielka liczba obiektów wyposażona jest w udogodnienia czy zaplecze sportowo-rekreacyjne, które mogłyby zachęcić do wyboru obiektu noclegowego.
- ▶ Najwięcej podmiotów z sekcji usług związanych zakwaterowaniem i wyżywieniem zlokalizowanych jest w mieście Hajnowka. W Gminie Białowieża występuje natomiast najwięcej podmiotów prowadzących działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostałą działalność usługową w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane spośród gmin Powiatu Hajnowskiego.
- ▶ Liczba udzielonych noclegów nierezydentom pochodzącym spoza Polski jest coraz mniejsza na przestrzeni analizowanych lat (2017-2020). Powiat Hajnowski staje się coraz mniej atrakcyjny dla zagranicznych turystów. Sytuacja uległa znacznemu pogorszeniu, na co wpływ miały m.in.: sytuacja pandemiczna, Brexit czy kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej.
- ▶ Od 2019 roku dochody z działu turystyka wykazują tendencję spadkową. W 2021 r. dochody z turystyki stanowiły jedynie 6% dochodów ogółem. Co więcej w 2018 i w 2019 roku wydatki przewyższyły dochody (wydatki stanowiły kolejno 117% dochodów w 2018 roku i 224% w 2019 roku). Nie jest więc to branża, z której Powiat czerpie znaczne zyski.
- ▶ Na podstawie tendencji spadkowych obserwowanych we wskaźnikach, m.in. liczbie turystycznych obiektów noclegowych w Powiecie Hajnowskim, liczbie udzielonych noclegów nierezydentom pochodzącym spoza Polski, a także niewielkiej liczby obiektów turystycznych wyposażonych w siłownię, wypożyczalnię sprzętu turystycznego, zabiegi spa można stwierdzić, że turystyka w Powiecie Hajnowskim nie jest branżą rozwijającą się.

WNIOSKI Z ANALIZY STREFY PRZESTRZENNEJ

Położenie i układ przestrzenno-administracyjny

- ▶ Peryferyjne położenie wzdłuż wschodniej granicy kraju i UE, zaszłości w postaci wieloletniego niedoinwestowania oraz niestabilna sytuacja polityczna na wschodzie Europy determinują trudności rozwojowe oraz potęgują problemy społeczno-gospodarcze obszaru Partnerstwa.
- ▶ Położenie przygraniczne i przenikanie się kultur na przestrzeni lat zdeterminowało różnorodność kulturową, etniczną i wyznaniową obszaru Powiatu Hajnowskiego.
- ▶ Powiat Hajnowski charakteryzuje się niemal najniższą gęstością zaludnienia w województwie podlaskim. Gminy o najniższej liczbie osób przypadającej na 1 km² powierzchni to Dubicze Cerkiewne (9 os./km²) oraz gminy położone w obrębie Puszczy Białowieskiej: Białowieża i Narewka (10 os./km²).

Infrastruktura komunikacyjna

- ▶ Obszar Partnerstwa wykazuje znaczne oddalenie od autostrad i dróg ekspresowych. Droga ekspresowa S8 przebiega w odległości ok. 45 km od granic Powiatu, natomiast autostrada A2 oddalona jest o ponad 100 km na południowy zachód.
- ▶ Będąca w realizacji droga ekspresowa S19, przebiegająca w ciągu międzynarodowego korytarza Via Carpatia może stać się szansą dla obszaru Partnerstwa na lepszą dostępność komunikacyjną z głównymi ośrodkami gospodarczymi w kraju.
- ▶ Obszar Partnerstwa cechuje się wysokim odsetkiem dróg gruntowych wśród dróg publicznych. Odsetek dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej w Powiecie Hajnowskim wynosi ok. 45%. Niski udział dróg o nawierzchni utwardzonej dotyczy całego obszaru województwa podlaskiego, które jest klasyfikowane jako najmniej rozwojowe w tej dziedzinie, na tle innych obszarów wojewódzkich kraju. Poprawa stanu nawierzchni dróg jednocześnie będzie pozytywnie wpływać na poprawę wskaźników bezpieczeństwa na drogach.
- ▶ Przez Powiat Hajnowski przebiega kilka linii kolejowych. Najważniejsze linie kolejowe, decydujące o połączeniach międzygminnych na obszarze Powiatu (LK31, LK52) zostały w ostatnich latach zmodernizowane w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. z wykorzystaniem środków unijnych. Niektóre odcinki wskazanych linii są jednak wyłączone z ruchu pasażerskiego. Obecnie na obszarze Partnerstwa brak jest połączenia kolejowego z Białowieżą oraz z Narewką.
- ▶ Brak lotniska regionalnego sprawia, że obszar ma niską dostępność komunikacyjną do krajów Europy Zachodniej.
- ▶ Zarówno lotnisko i centrum szkoleniowe przedsiębiorstwa PRONAR stanowią potencjał do wykorzystania w zakresie działań m.in. takich jak organizacja kształcenia kadry sektora lotniczego.
- ▶ W porównaniu do innych regionów województwa podlaskiego ogólna długość dróg dla rowerów wypada stosunkowo dobrze. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy należące do Partnerstwa, według danych na 2021 rok najdłuższa sieć dróg rowerowych funkcjonuje na obszarze Gminy Dubicze Cerkiewne - 12,6 km oraz gminach Hajnówka i Kleszczele – 12,5 km. W gminach Narew i Narewka według stanu na koniec 2021 r. brak dróg rowerowych.

- ▶ Powiat Hajnowski posiada relatywnie dobrze rozbudowaną sieć szlaków rowerowych. Sieć tras rowerowych nie jest jednak połączona z północno-zachodnią częścią Powiatu (według stanu na koniec 2021 r.). Przez obszar Partnerstwa przebiega najdłuższy szlak rowerowy w Polsce – Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo. Obecnie trwają konsultacje dotyczące realizacji trasy rowerowej pomiędzy Hajnowką i Białowieżą, mające na celu wypracowanie rozwiązania mającego na uwadze interesy społeczności przy jednoczesnym poszanowaniu i zachowaniu walorów Puszczy Białowieskiej.
- ▶ W mieście Hajnowka funkcjonuje miejska komunikacja publiczna. W ramach Obszaru Partnerstwa realizowane są również autobusowe połączenia międzygminne. Trudności z komunikacją zbiorową między miastem powiatowym a miejscem zamieszkania mogą pojawiać się wśród mieszkańców Gminy Narewka, a także południowych gmin Powiatu Hajnowskiego: Dubicze Cerkiewne, Kleszczele i Czeremcha.

Planowanie przestrzenne

- ▶ Obszar Partnerstwa jest w niewielkim stopniu pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Ogólny wskaźnik pokrycia planistycznego całego obszaru wynosi 13,5% całkowitej powierzchni. Wyłączając miasto Hajnowka, dla pozostałych gmin jest to jedynie 2,6%.
- ▶ Największy udział obszarów pokrytych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego dotyczy miasta Hajnowka, której obszar jest w 100% pokryty mpzp. Następnie z wskaźnikiem pokrycia planistycznego równym 9,7% plasuje się Gmina Czyże, następnie Gmina Czeremcha (7,4%), Gmina Narewka (2,1%). Udział obszarów objętych planami miejscowymi w gminach Białowieża, Hajnowka, Kleszczele, Narew nie przekracza 1% ogólnej powierzchni JST. W Gminie Dubicze Cerkiewne brak jest obowiązujących mpzp.
- ▶ Analiza wieloletnich danych GUS dotyczących udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w ogólnej powierzchni gmin tworzących Partnerstwo pozwala stwierdzić, że dynamika pokrycia jest bardzo wolna i w ciągu ostatnich 10 lat nie nastąpił rozwój planowania przestrzennego.
- ▶ Wszystkie gminy należące do Partnerstwa posiadają studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Dokumenty te jednak w przypadku niektórych gmin nie były aktualizowane przez wiele lat. Ze względu na czas obowiązywania oraz wprowadzone w międzyczasie liczne zmiany legislacyjne pojawia się obawa, że studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin należących do Partnerstwa są zdezaktualizowane i nie odzwierciedlają faktycznego stanu przestrzennego jednostek.

Pokrycie terenów

- ▶ W pokryciu terenu większości gmin należących do Partnerstwa dominują lasy i tereny zadrzewione.
- ▶ Największy udział powierzchni leśnych i zadrzewionych dotyczy Gminy Białowieża, w której zajmują one łącznie ponad 90% ogólnej powierzchni. Udziałem lasów i zadrzewień powyżej 80% cechuje się gminie miejskiej Hajnowka, natomiast powyżej 70% - Gmina Narewka i Gmina Dubicze Cerkiewne. Najslabiej zalesioną i zadrzewioną gminą jest Gmina Czyże i Gmina Narew, które mają typowo rolniczy charakter. Grunty rolne (obejmujące zarówno grunty orne jak i trwałe użytki zielone) na obszarze Gminy Czyże zajmują prawie 90% ogólnej powierzchni jednostki. W Gminie Narew natomiast grunty rolne zajmują ponad 60% powierzchni.

- ▶ Ponad połowę wszystkich gruntów rolnych na obszarze Partnerstwa stanowią grunty orne, będące pod zasiewami. Udział gruntów będących pod zasiewami na obszarze Partnerstwa jest jednak niższy od średniej krajowej. Jest natomiast nieco wyższy od średniej wojewódzkiej. Największy udział gruntów rolnych, będących pod zasiewami odnotowano w Gminie Hajnówka (70,1%) oraz w Gminie Czyże (69,2%). Najmniejszy udział gruntów rolnych wśród gruntów użytkowanych rolniczo dotyczy Gminy Białowieża (5,9%) i Gminy Narewka (19%).
- ▶ W strukturze użytkowania gruntów rolnych relatywnie duży udział posiadają trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska), zajmujące ok. 27% wszystkich gruntów rolnych, podczas gdy analogiczna wartość średnia dla kraju wynosi ok. 19% (dla województwa wartość ta jest wyższa i wynosi niemal 32%). Największym udziałem łąk i pastwisk w gruntach rolnych charakteryzuje się Gmina Białowieża (81,7%) i Gmina Narewka (54,2%).
- ▶ Obszar Partnerstwa cechuje rozdrobnienie struktury agrarnej. W Gminach Partnerstwa dominują użytki rolne w gospodarstwach należące do przedziału obszarowego 1-5 ha (47,1%).
- ▶ Wyraźnie widoczny jest większy udział terenów leśnych na obszarze Partnerstwa względem ogółu województwa podlaskiego oraz kraju. Lesistość analizowanego obszaru osiąga wartość 53,7%, podczas gdy dla województwa wynosi 31,0%, dla kraju zaś 29,6%. W strukturze własnościowej lasów dominują lasy publiczne. Powierzchnia lasów jest raczej stabilna od wielu lat.
- ▶ Największe kompleksy leśne zlokalizowane są we wschodniej części analizowanego obszaru. Najwyższą lesistością wśród gmin należących do Partnerstwa cechuje się Gmina Białowieża (87,8%). Wysoka lesistość dotyczy również gmin: Narewka (67,0%), Hajnówka (56,5%), Czeremcha (54,8%) i Dubicze Cerkiewne (53,9%). Najniższa lesistość dotyczy natomiast miasta Hajnówka (4,0%) i Gminy Czyże (10,4%).
- ▶ Tereny zurbanizowane zajmują niewielki udział w strukturze pokrycia terenu. Wśród nich największe tereny zajmują tereny komunikacyjne.

Zasoby dziedzictwa kulturowego

- ▶ Wpływy przez wieki różnych wyznań i kultur narodowości (polskiej, ruskiej, białoruskiej, żydowskiej i innych) zadecydowały o dużych zasobach dziedzictwa kulturowego Powiatu Hajnowskiego.
- ▶ Duża baza zabytków w postaci obiektów sakralnych, a także zabytkowej architektury drewnianej daje możliwość wykreowania nowych atrakcji, a tym samym wzbogacenia oferty kulturowej.
- ▶ Na obszarze Powiatu zlokalizowane są miejsca, z którymi związane są doświadczenia:
 - charakterze uzdrowień (Święta Krynoczka w Dubinach – źródło wody o walorach uznanych za zdrowotne),
 - kontemplacji, odosobnienia, będące inspiracją dla duchowej przemiany (Skit Świętych Antoniego i Teodozjusza Pieczerskich w Odrynkach – jedyna w Polsce prawosławna pustelnia, znajduje się w Gminie Narew).

Warunki dla turystyki

- ▶ W odniesieniu do obiektów pełniących funkcję turystyczną można zauważyć rozproszenie w przestrzeni Powiatu. Rozkład w przestrzeni bazy turystycznej jest nierównomierny. Najwięcej obiektów turystycznych znajduje się w Białowieży.

- ▶ Droga Narewowska (łącząca gminy Białowieża i Narewka), funkcjonująca jako droga leśna, udostępniona do ruchu publicznego została wskazana przez JST tworzące Partnerstwo jako ważna dla ruchu turystycznego.
- ▶ Na analizowanym obszarze funkcjonuje wiele szlaków turystycznych. Ich największe zagęszczenie występuje we wschodniej części obszaru Partnerstwa, przede wszystkim na obszarze Puszczy Białowieskiej.
- ▶ Służącą ruchowi turystycznemu infrastrukturę jak zorganizowane kąpieliska, ośrodki i wypożyczalnie sprzętu, obiekty kulturalno-rozrywkowe cechuje nierównomierne zagęszczenie na obszarze Powiatu.
- ▶ W Powiecie Hajnowskim zauważalny jest niewielki stopień sieciowania produktów turystycznych. Potencjalne usieciowanie lokalnych produktów turystycznych i infrastruktury towarzyszącej może stanowić działania wspierające i promujące turystykę w szerszej skali, prowadząc do wzrostu gospodarczego całego obszaru Partnerstwa.
- ▶ Rdzeniem produktów turystycznych Powiatu Hajnowskiego powinny być walory przyrodnicze oraz zasoby kulturowe, gdyż to one są identyfikowane z regionem Puszczy Białowieskiej.
- ▶ Wsparcie turystyczne dla miejsc o słabszych zasobach przyrodniczych i kulturowych mogą stanowić tradycje kulinarne i oferta gastronomiczna. W Powiecie Hajnowskim tworzone są tradycyjne produkty, które uzyskały kulinarną „Perłę” w ogólnopolskim konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów”.
- ▶ Jak większość regionów w Polsce, Powiat Hajnowski zmagają się z sezonowością ruchu turystycznego.
- ▶ Ważnym punktem, mającym znaczenie w organizacji turystyki oraz promocji wydarzeń kulturalnych w Powiecie Hajnowskim jest funkcjonujące w ramach Wydziału Promocji i Rozwoju Starostwa Powiatowego w Hajnówce Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra”, a także Lokalna Organizacja Turystyczna „Region Puszczy Białowieskiej” (LOT). W ramach działalności LOT została opracowana Strategia Marki Puszcza Białowieska, dająca podstawy do działań produktowych, komunikacyjnych i promocyjnych realizowanych przez stowarzyszenie. Należy jednak zaznaczyć, że działania organizacji nie obejmują całościowo obszaru Powiatu Hajnowskiego. Opracowana w 2015 roku Strategia Marki Puszcza Białowieska wymaga przeprowadzenia ewaluacji i odnowienia.
- ▶ Współpraca międzygminna na obszarze Partnerstwa a także współdziałanie z lokalnymi grupami działania i stowarzyszeniami zainteresowanymi rozwojem turystyki są niewystarczające. Większość gmin nie posiada strategii promocji oraz planów promocyjnych, ukierunkowanych na wspólną wizję promocji regionu Puszczy Białowieskiej.
- ▶ Zintegrowane działania marketingowe mające zasięg zarówno krajowy jak i międzynarodowy w sektorze turystyki na obszarze Partnerstwa prowadzi przede wszystkim Starostwo Powiatowe w Hajnówce. Poszczególne gminy objęte strategią zajmują się promocją turystyki, jednak głównie w wymiarze lokalnym. Brakuje konsolidacji działań promocyjnych i współpracy podmiotów w zakresie budowania wspólnej marki turystycznej.
- ▶ Zintegrowanie podejmowanych działań w zakresie promocji turystyki na terenie Powiatu Hajnowskiego oraz poszczególnych gmin Powiatu Hajnowskiego należy uznać za priorytet interwencyjny.

WNIOSKI Z ANALIZY STREFY ŚRODOWISKOWEJ

Charakterystyka środowiska naturalnego

Klimat

- ▶ Zgodnie z klasyfikacją klimatyczną, Powiat Hajnowski położony jest w strefie klimatu, który cechuje m.in. długa i mroźna zima, krótkie przedwiośnie, krótki okres wegetacyjny i niski poziom opadów atmosferycznych.
- ▶ W ostatnich latach surowość klimatu Powiatu Hajnowskiego, jak również całego Podlasia została nieco złagodzona przez obserwowany na całym świecie trend związany z globalnym ociepleniem, który spowodował wzrost średnich rocznych temperatur oraz wzrost średniej wielkości opadów.
- ▶ Zgodnie z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS), zachodni i północny obszar Powiatu jest zagrożony suszą rolniczą. Najślabsze zagrożenie suszą zidentyfikowano na rozległych terenach Puszczy Białowieskiej.

Surowce mineralne

- ▶ Obszar Powiatu Hajnowskiego jest terenem ubogim w zasoby surowców naturalnych. Wśród kopalin występują głównie kruszywa naturalne, głównie piaski i żwiry, mogące znaleźć zastosowanie w budownictwie. Złoża kruszywa naturalnego zlokalizowane są na obszarze gmin: Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Narewka, Narew, Czyże, Hajnówka i Czeremcha. W mniejszym stopniu na obszarze Powiatu występują złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej, zlokalizowane na obszarze gmin: Czyże, Narewka oraz Hajnówka. Na terenie Gminy Czyże znajdują się również złoża torfów.

Gleby

- ▶ Gleby na obszarze Powiatu Hajnowskiego cechuje słaba przydatność dla rolnictwa. Przeważają gleby niskich klas bonitacyjnych.

Wody powierzchniowe i podziemne

- ▶ Na obszarze Powiatu występuje sieć meandrujących rzek, tworzących piękne krajobrazy, m.in. rzeka Narew, Narewka, Leśna Prawa oraz Łutownia.
- ▶ Wzdłuż rzeki Narew i rzeki Nurzec wskazano tereny z możliwością wystąpienia zagrożenia powodziowego.
- ▶ Najważniejszymi zbiornikami wodnymi na obszarze Powiatu Hajnowskiego są: Siemianówka, Bachmaty, Topiło i Repczyce.

Zasoby przyrodnicze

- ▶ Powiat Hajnowski charakteryzuje się ponadprzeciętnymi walorami przyrodniczymi, unikatowymi w skali Europy. Na obszarze Powiatu znajduje się Puszcza Białowieska, stanowiąca jeden z dwóch polskich obiektów przyrodniczych wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznany za Rezerwat Biosfery.
- ▶ Niemal 66% ogólnej powierzchni Powiatu Hajnowskiego zajmują obszary, objęte prawną ochroną przyrody. Ich łączna powierzchnia wynosi ok. 1070 km². Największy powierzchniowy udział w powierzchni obszaru Partnerstwa mają Obszary Chronionego Krajobrazu, zajmujące prawie 55% powierzchni Powiatu.

- ▶ Największy udział powierzchni chronionych względem powierzchni jednostki dotyczy Gminy Białowieża oraz Narewka. Najmniejszy zaś Gminy Czyże, Gminy miejskiej Hajnówka oraz Gminy Czeremcha.
- ▶ Występujące na obszarze Partnerstwa obszary chronione decydują o występowaniu bogatej i zróżnicowanej fauny i flory, m.in. żubr, wilk, ryś, liczne populacje bociana białego, bobra, a także rzadkich ptaków lub zagrożonych wyginięciem w skali kraju, a nawet Europy.

Korytarze ekologiczne

- ▶ Przez obszar Partnerstwa przechodzą korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym, stanowiące najważniejsze drogi migracji gatunków w Polsce oraz korytarze o znaczeniu międzynarodowym, zapewniających łączność siedlisk w skali kontynentalnej.
- ▶ Zasięgiem Głównych Korytarzy Ekologicznych w większym lub mniejszym stopniu objęte są obszary wszystkich gmin należących do Partnerstwa. Poza zasięgiem korytarzy o znaczeniu ponadregionalnym jest przeważający obszar Gminy Czyże, miasto Hajnówka oraz zachodnia część Gminy Hajnówka.
- ▶ Sieć korytarzy ekologicznych uzupełniają korytarze i węzły ekologiczne o znaczeniu regionalnym i lokalnym. Są to wszystkie rozciągające się w ramach obszaru Partnerstwa otwarte tereny rolnicze i doliny niewielkich rzek oraz rowów.

Stan środowiska naturalnego

- ▶ Na obszarze Powiatu Hajnowskiego nie funkcjonuje przemysł ciężki oraz większe przemysłowe źródła emisji zanieczyszczeń powietrza. Do głównych zanieczyszczeń atmosfery na obszarze Powiatu należą rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego oraz częściowo zanieczyszczenia komunikacyjne.
- ▶ Powiat Hajnowski charakteryzuje się znikomym stopniem wyposażenia w sieć gazową. Ze zbiorczej sieci gazowej korzysta jedynie 0,2% mieszkańców Powiatu. Niewielkim zasięgiem sieci gazowej objęte są jedynie 3 gminy: miasto Hajnówka, Gmina Białowieża i Gmina Hajnówka.
- ▶ Istotnym elementem jest rozwój i zwiększanie wykorzystywania energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł. Województwo podlaskie cechuje się niemal najwyższym w Polsce wskaźnikiem procentowanego udziału energii odnawialnej w produkcji energii ogółem. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego dominuje pozyskiwanie energii z urządzeń fotowoltaicznych.
- ▶ Na obszarze Partnerstwa występują niedostatki w zasięgu sieci kanalizacji sanitarnej. Z sieci kanalizacji sanitarnej korzysta 63,7% mieszkańców Powiatu. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej jest niższy niż ogółem w Polsce i w województwie podlaskim. Najwyższy stopień skanalizowania dotyczy miasta Hajnówka i Gminy Białowieża. Najmniejszy zaś gmin: Czyże, Dubicze Cerkiewne, Narew oraz obszarów wiejskich Gminy Kleszczele.
- ▶ Powiat Hajnowski jest jednym z powiatów, w którym funkcjonuje najmniejsza ilość przydomowych oczyszczalni ścieków. Ich liczba z roku na rok jednak się zwiększa. Największa ilość przydomowych oczyszczalni ścieków występuje w Gminie Narewka.
- ▶ Na obszarze Partnerstwa obserwuje się zmniejszającą się liczbę zbiorników bezodpływowych na nieczystości ciekłe (tzw. szamb).
- ▶ Powiat Hajnowski jest jednym z powiatów pobierających najmniejsze ilości wód na cele produkcyjne oraz do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie. Na obszarze Powiatu pobierane są wyłącznie wody podziemne.

- ▶ Wody podziemne na obszarze Powiatu Hajnowskiego cechuje bardzo dobra, dobra i zadowalająca klasa jakości.
- ▶ Wskaźniki dotyczące gospodarki odpadami na obszarze Powiatu Hajnowskiego prezentują się korzystniej zarówno na tle województwa jak i kraju.
- ▶ Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują 3 czynne składowiska odpadów: w Poryjewie (gm. miejska Hajnówka), Olchówce (gm. Narewka) oraz w Narwi (gm. Narew). Funkcjonowanie składowiska odpadów w Olchówce, prowadzonego przez MPO Białystok jest powodem licznych konfliktów społecznych.
- ▶ W Hajnówce zlokalizowana jest instalacja komunalna do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, posiadająca status instalacji komunalnej województwa podlaskiego.
- ▶ Jak w całym kraju, również na obszarze Powiatu Hajnowskiego występują „dzikie wysypiska”. W 2021 r. w Powiecie zarejestrowano 3 „dzikie wysypiska śmieci”, które zlokalizowane były w Gminie Narew.

ANALIZA SWOT

Analiza SWOT to metoda, która pozwala wyłonić kluczowe informacje o potrzebach rozwojowych danej jednostki w oparciu o wiedzę z diagnozy. Wskazując szanse, zagrożenia, a także mocne i słabe strony pozwala przekształcić wiedzę diagnostyczną w precyzyjne wytyczne do dalszych działań rozwojowych jednostki. Analiza zawiera istotne obszary funkcjonowania danej jednostki, dla których konieczne są działania pozwalające na poprawę sytuacji (w oparciu o słabe strony i zagrożenia) oraz te, które wymagają kontynuacji rozwoju, a wynikają z mocnych stron i szans.

W oparciu o diagnozę została przeprowadzona analiza SWOT, która wyłoniła słabe i mocne strony, zagrożenia i szanse dla rozwoju Powiatu Hajnowskiego. Analizy nie przeprowadzono jednak w typowy sposób wskazując ww. elementy bezpośrednio. W pierwszej kolejności wyłoniono kluczowe czynniki rozwoju Powiatu, które podzielono na potencjały oraz deficyty rozwojowe. W kolejnym etapie prac, zespół składający się z przedstawicieli Powiatu Hajnowskiego i poszczególnych gmin, należących do Partnerstwa ocenił stopień oddziaływania poszczególnych czynników rozwojowych. Ocenie poddano też przewidywany poziom rozwoju poszczególnych czynników w perspektywie czasu obowiązywania opracowanej strategii. W taki sposób oceniane czynniki umieszczone zostały w czterech obszarach odpowiadających tradycyjnej metodzie SWOT – mocnych stron, słabych stron, szans oraz zagrożeń. Przy wykorzystaniu tej metody, w zależności od przewidywanej intensyfikacji działań rozwojowych, a także przyszłych uwarunkowań, mocne i słabe strony mogą stać się zarówno szansami, jak i zagrożeniami dla rozwoju obszaru Partnerstwa. Ważnym atutem tego podejścia jest również wskazanie wagi oraz gradacyjne określenie poszczególnych priorytetów rozwojowych. Wszystkie czynniki oceniane są z większą precyzją.

W analizie przyjęto skalę od -10 (dla czynników z najmniejszym priorytetem) do +10 (dla najistotniejszych czynników rozwojowych). W ocenie aktualnej sytuacji wartości ujemne oznaczają, że czynnik jest słabą stroną, a wartości dodatnie mocną stroną w rozwoju obszaru

Partnerstwa. Wartości zbliżone do 0 są neutralne. Analogicznie prezentuje się sytuacja przy ocenie przewidywanego stanu rozwoju czynników, w tym przypadku w 2030 roku. Zmiany w kierunku dodatnim sugerują wzrost szans rozwojowych w danym czynniku, natomiast w kierunku ujemnym, że dane obszary rozwojowe mogą w przyszłości stanowić zagrożenie dla funkcjonowania i rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.

Wskazane poniżej czynniki rozwojowe w podziale na potencjały i deficyty obejmują swym zakresem wszystkie obszary funkcjonowania Powiatu oraz przynależnych do niego gmin, które w diagnozie uznano za kluczowe dla rozwoju oraz w których wskazano potrzebę zmian. Są wśród nich czynniki środowiskowe, przestrzenne, społeczne, gospodarcze. Odpowiednio ocenione i zhierarchizowane umożliwią dobór adekwatnych celów i kierunków rozwojowych.

Potencjały rozwoju

Do wskazanych potencjałów w kluczowych obszarach funkcjonowania Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego zalicza się następujące czynniki:

Tabela 1. Potencjały rozwojowe Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.

Lp.	Rodzaj potencjału	OCENA	
		Obecnie	do 2030
P.1	Potencjał: Ponadprzeciętne, unikalne zasoby przyrodnicze, mało zmienione przez człowieka, bogata fauna i flora	10,00	10,00
P.2	Położenie geograficzne	8,00	8,00
P.3	Potencjał: Puszcza Białowieska jako obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO	10,00	10,00
P.4	Potencjał: Obecność dolin rzecznych, krajobrazy meandrujących rzek	8,00	10,00
P.5	Potencjał: Zbiorniki wodne, m.in. Żeleźnik, Siemianówka, Repczyce, Bachmaty	8,00	10,00
P.6	Potencjał: atrakcyjne położenie w rejonie Zielonych Płuc Polski	6,00	8,00
P.7	Potencjał: Marka Puszcza Białowieska	3,00	8,00
P.8	Potencjał: Wysoki stopień lesistości	3,00	4,00
P.9	Potencjał: Niewielki stopień skażenia środowiska naturalnego	8,00	10,00
P.10	Potencjał: Brak uciążliwego przemysłu, decydujący o braku skażenia środowiska działalnością przemysłową	8,00	10,00
P.11	Potencjał: Wysoki potencjał dla rozwoju turystyki	6,00	10,00
P.12	Potencjał: Warunki przyrodnicze i ekologiczne do rozwoju agroturystyki	8,00	10,00
P.13	Potencjał: Oferta sportowo-rekreacyjna	5,00	9,00
P.14	Potencjał: Możliwość wykorzystania OZE	2,00	8,00
P.15	Potencjał: Bogata tradycja i kultura regionu (gwara, obrzędy, zespoły ludowe)	4,00	8,00
P.16	Potencjał: Liczne zabytki, architektura drewniana i sakralna	5,00	7,00
P.17	Potencjał: Kapitał ludzki: gościnność, życzliwość	10,00	10,00
P.18	Potencjał: Funkcjonowanie zorganizowanych form działalności sportowej i kulturowej: ośrodków kultury, świetlic wiejskich, grup artystycznych	5,00	8,00
P.19	Potencjał: Festiwale i wydarzenia kulturowe	5,00	8,00
P.20	Potencjał: Wielokulturowość (różnorodność dziedzictwa etnicznego, językowego, wyznaniowego)	4,00	8,00
P.21	Potencjał: Dziedzictwo kulinarne regionu Puszczy Białowieskiej	5,00	8,00

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Lp.	Rodzaj potencjału	OCENA	
		Obecnie	do 2030
P.22	Potencjał: Obecność linii kolejowej wraz ze stacjami przeładunkowymi	5,00	5,00
P.23	Potencjał: Rozwinięte branże przemysłu: drzewnego, maszynowego i spożywczego	6,00	8,00
P.24	Potencjał: Oferta produktów lokalnych	6,00	9,00
P.25	Potencjał: Wysokiej jakości produkty spożywcze- np. przemysł mleczarski	6,00	9,00
P.26	Potencjał: Rozwój branży pszczelarskiej i zielarskiej	4,00	7,00
P.27	Potencjał: Jakość usług medycznych (Szpital w Hajnówce)	6,00	9,00
P.28	Potencjał: Ogólnoświatowy trend ekologizacji gospodarki i społeczeństwa oraz moda na zdrowy styl życia	5,00	7,00
P.29	Potencjał: Trend dotyczący popytu na ekologiczne produkty rolnicze i zdrową żywność	5,00	7,00
P.30	Potencjał: Aktywne organizacje pozarządowe NGO's	4,00	8,00
P.31	Potencjał: Wzrastająca aktywność i świadomość społeczna - rozwój NGO's prowadzonych przez aktywnych i kompetentnych działaczy społecznych	3,00	7,00
P.32	Potencjał: Wzrost aktywności zawodowej i fizycznej starzejącego się społeczeństwa, jako szansa rozwoju usług specjalistycznych z zakresu m.in. rehabilitacji oraz rozwoju tzw. <i>silver economy</i>	2,00	5,00
P.33	Potencjał: Potrzeba ochrony najbliższego środowiska	6,00	10,00
P.34	Potencjał: Dostępność środków z funduszy strukturalnych na działalność innowacyjną i przemysły przyszłości	3,00	7,00

Źródło: opracowanie własne

Analizie szczegółowej poddano potencjały, których obie przypisane oceny osiągnęły wartości minimum 8. Wyróżniono zatem 9 czynników:

P1 (10;10) Ponadprzeciętne, unikalne zasoby przyrodnicze, mało zmienione przez człowieka, bogata fauna i flora – obszar Powiatu Hajnowskiego charakteryzuje się obecnością licznych obszarów objętych ochroną przyrodniczą. Są to m.in. Białowiecki Park Narodowy, liczne rezerваты przyrody, Obszary Natura 2000, Obszary Chronionego Krajobrazu, użytki ekologiczne, pomniki przyrody oraz inne tereny, na których występują chronione i rzadkie gatunki zwierząt czy roślin. Środowisko przyrodnicze na terenie Puszczy Białowieckiej w znacznym stopniu zachowane jest w stanie naturalnym. Puszcza Białowiecka ze względu na swoje unikalne zasoby przyrodnicze stanowi jeden z dwóch obiektów przyrodniczych w Polsce wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

P2 (8;8) Położenie geograficzne – Mimo peryferyjnego położenia Powiatu na mapie Polski zostało ono ocenione jako istotny potencjał. Jest to związane z faktem, iż Powiat Hajnowski leży na terenie o wyjątkowych zasobach przyrodniczych i urozmaiconym krajobrazie, tj. obszary leśne, doliny rzek, równiny, ale również wzgórze moren i kemów, nieużytki bagienne. Położenie przy Puszczy Białowieckiej jako ważnego w skali kraju i Europy obiektu przyrodniczego niewątpliwie stanowi atut obszaru. Równie istotne jest sąsiedztwo Powiatu z Białorusią, które do niedawna pełniło ważną funkcję gospodarczą. Wynikiem przygranicznego położenia jest również różnorodność kultura, etniczna i wyznaniowa obszaru Partnerstwa.

P3 (10;10) Puszcza Białowiecka jako obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – Puszcza Białowiecka jest najważniejszym obiektem przyrodniczym, zlokalizowanym na obszarze Powiatu Hajnowskiego. Jak wskazano w podpunkcie P1 stanowi jeden z ponadprzeciętnych, unikalnych w skali kraju, jak również całej Europy zasobów przyrodniczych. W Polsce jedynie 17 obiektów wpisanych jest na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, wśród których jedynie dwa obiekty, w tym Puszcza Białowiecka, to obiekty przyrodnicze. Jest to także jedyny obiekt UNESCO w województwie podlaskim –

potencjał, na którym oprócz można rozwój gospodarczy obszaru Partnerstwa, w szczególności turystyki.

P4 (8;10) Obecność dolin rzecznych, krajobrazy meandrujących rzek – część rzek występujących w Powiecie Hajnowskim ma naturalny charakter z meandrami i starorzeczami. W ich dolinach występują obszary Natura 2000 czy Obszary Chronionego Krajobrazu m.in. Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi. Są to tereny o wysokim poziomie bioróżnorodności, służące jako korytarze ekologiczne. Stanowią także miejsca, w których zostały wytyczone szlaki turystyczne, przez co są cennym zasobem zarówno przyrodniczym i turystycznym.

P5 (8;10) Zbiorniki wodne, m.in. Zalew Siemianówka, Repczyce, Bachmaty – cennym potencjałem dla rozwoju turystyki, rekreacji, a także funkcji edukacyjnej stanowią występujące w Powiecie Hajnowskim zbiorniki wodne. Nad zalewem Siemianówka organizowane są regaty, turnieje tenisa ziemnego, zawody windsurfingowe oraz eventy o charakterze kulturalnym. Znajduje się tam również kompleks rekreacyjny obejmujący dużą piaszczystą plażę, wiaty ogniskowe, wypożyczalnię sprzętu wodnego, korty tenisowe, ściankę wspinaczkową, pole biwakowe z zapleczem sanitarnym, place zabaw, boiska do siatkówki i koszykówki, amfiteatr oraz punkty gastronomiczne.

Nad zalewami Repczyce na rzece Nurzec i Bachmaty na Orlandzie znajdują się kąpieliska wraz z niewielką infrastrukturą turystyczno-sportową (m.in. wypożyczalnię sprzętu wodnego, plaża, sanitariaty, pola namiotowe). Co więcej, zbiorniki wodne są elementem szlaków turystycznych np. „Kresowe wędrówki” oraz ścieżek edukacyjnych np. „Ptaki zbiornika Siemianówka”.

Dostępność linii brzegowej zalewu Siemianówka oraz bezpośrednie sąsiedztwo nieruchomości stanowiących własność jest warunkują potencjał rozwoju bazy rekreacyjnej – udostępniania nowych plaż wraz z infrastrukturą towarzyszącą (np. slipów do wodowania łodzi).

P9 (8;10) Niewielki stopień skażenia środowiska naturalnego

P10 (8;10) Brak uciążliwego przemysłu, decydujący o braku skażenia środowiska działalnością przemysłową – Powiat Hajnowski charakteryzuje się znacznym udziałem terenów zielonych, w tym terenów zachowanych w naturalnym stanie, brakiem przemysłu ciężkiego, a samo województwo podlaskie niemal najwyższym w Polsce wskaźnikiem procentowego udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii ogółem. Czynniki te powodują, że obszar Partnerstwa ma stosunkowo czyste powietrze, a środowisko naturalne nie jest skażone czy zanieczyszczone, jak ma to miejsce w wielu innych ośrodkach w kraju. Największym źródłem emisji zanieczyszczeń atmosferycznych jest sektor komunalno-bytowy, jednak władze Powiatu i poszczególnych gmin podejmują działania w zakresie zmniejszania niskiej emisji.

P12 (8;10) Warunki przyrodnicze i ekologiczne do rozwoju agroturystyki – o potencjale do rozwoju agroturystyki w Powiecie Hajnowskim świadczyć mogą walory przyrodnicze, zasoby dziedzictwa kulturowego, niewielki stopień skażenia środowiska oraz produkcja dóbr lokalnych wielokrotnie nagradzanych w konkursach, w tym lokalnych produktów żywnościowych wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wpływ na tę sytuację mają również czynniki zewnętrzne, tj. m.in. rosnące zainteresowanie społeczności zdrowym stylem życia, popytem na naturalne produkty. Te korzystne uwarunkowania stanowią potencjał dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego. Warto zaznaczyć, że w Powiecie Hajnowskim wzrasta liczba podmiotów prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, co świadczy o dobrych warunkach do rozwoju tego obszaru gospodarki.

P17 (10;10) Kapitał ludzki: gościnność, życzliwość – wysoko ocenionym potencjałem w kontekście wpływu na rozwój Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jest także kapitał ludzki. Społeczność zamieszkująca obszar Partnerstwa znana jest ze swojej

otwartości, życzliwości i gościnności. Taki wizerunek mieszkańców Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego oraz jego popularyzacja będzie miała pozytywny wpływ m.in. na rozwój turystyki.

Deficyty rozwoju

Do deficytów w kluczowych obszarach funkcjonowania Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego należą natomiast:

Tabela 2. Deficyty rozwojowe Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.

Lp.	Rodzaj deficytu	OCENA	
		Obecnie	Do 2030
D.1	Deficyt: Peryferyjne położenie wobec głównych ośrodków w kraju	-8,00	-6,00
D.2	Deficyt: Odległość od ważnych ciągów komunikacyjnych	-3,00	1,00
D.3	Deficyt: Ograniczona komunikacja kolejowa	-1,00	2,00
D.4	Deficyt: Ograniczona komunikacja autobusowa	-4,00	-2,00
D.5	Deficyt: Stan dróg/dostępność komunikacyjna	-6,50	-2,00
D.6	Deficyt: Brak współpracy międzygminnej w zakresie turystyki i kultury	-4,00	2,00
D.7	Deficyt: Brak wdrażanych planów rozwojowych i niskie pokrycie gmin planami zagospodarowania przestrzennego	-9,00	1,00
D.8	Deficyt: Nierównomierny rozkład w przestrzeni bazy turystycznej - noclegowej i gastronomicznej	-4,00	1,00
D.9	Deficyt: Ograniczenia wynikające z udziału obszarów chronionych prawnie w powierzchni obszaru Partnerstwa	-7,50	-10,00
D.10	Deficyt: Stosunkowo trudne warunki dla rozwoju produkcji rolniczej (niskie średnie roczne temperatury, krótki okres wegetacji, brak urodzajnych gleb, rozdrobnienie gruntów itp.)	-4,00	-1,00
D.11	Deficyt: Niedostatki w infrastrukturze technicznej (niektórych terenów wiejskich) - zasięg sieci kanalizacji sanitarnej	-5,00	-1,00
D.12	Deficyt: Niedostatki w infrastrukturze technicznej - zasięg sieci gazowej	-10,00	-6,00
D.13	Deficyt: Brak porozumienia w zarządzaniu i wykorzystaniu potencjału Puszczy Białowieskiej różnych interesariuszy procesu	-10,00	-8,00
D.14	Deficyt: Niskie wydatki z budżetów gmin i powiatu na turystykę, w tym jej promocję	-7,00	-4,00
D.15	Deficyt: Brak profili zawodowych w szkołach nadających kwalifikacje odpowiadające profilom gospodarczym obszaru Powiatu (m.in. związanych z turystyką, przemysłem maszynowym)	-3,00	2,00
D.16	Deficyt: Niewystarczające działania umożliwiające zmianę kwalifikacji zawodowej osób dorosłych	-1,00	2,00
D.17	Deficyt: Niska przedsiębiorczość mieszkańców	-5,00	-2,00
D.18	Deficyt: Niska atrakcyjność inwestycyjna na tle kraju	-7,00	-6,00
D.19	Deficyt: Nieduża liczba instytucji otoczenia biznesu	-5,00	-3,00
D.20	Deficyt: Brak/niewielka ilość turystów zagranicznych	-8,00	-2,00
D.21	Deficyt: Niewielki stopień sieciowania produktów turystycznych	-8,00	2,00
D.22	Deficyt: Sezonowość ruchu turystycznego	-9,00	-5,00

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Lp.	Rodzaj deficytu	OCENA	
		Obecnie	Do 2030
D.23	Deficyt: Niedostateczny rozwój pozarolniczych sektorów gospodarki (koncentracja na tradycyjnych formach aktywności gospodarczej: rolnictwie i przemyśle drzewnym)	-7,00	-2,00
D.24	Deficyt: Brak polityki w zakresie rozwoju potencjału kulturowego	-8,00	-2,50
D.25	Deficyt: Niewykorzystany potencjał wielokulturowości	-8,00	2,00
D.26	Deficyt: Słabe wykorzystanie potencjału regionu wynikającego z lokalizacji obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO w obszarze przedsiębiorczości	-10,00	-8,00
D.27	Deficyt: Niski poziom kompetencji, wiedzy w zakresie wykorzystywania potencjału lokalnego - brak wiary wśród społeczności lokalnej	-5,00	1,00
D.28	Deficyt: Mała różnorodność branż gospodarczych	-7,00	-2,00
D.29	Deficyt: Brak rozpoznawalnych nisz działalności - poza budownictwem, handlem i częściowo produkcją spożywczą	-5,00	-3,00
D.30	Deficyt: Niski poziom inwestycji zewnętrznych	-10,00	-8,00
D.31	Deficyt: Brak polityki pozyskiwania inwestorów	-9,00	1,00
D.32	Deficyt: Ograniczenia wynikające z sytuacji międzynarodowej za wschodnią granicą - zmniejszone możliwości wykorzystania przygranicznego położenia regionu i wejścia na wschodni rynek zbytu	-10,00	-9,00
D.33	Deficyt: Funkcjonowanie przejść granicznych na obszarze Powiatu	-10,00	-9,00
D.34	Deficyt: Nieduża ilość zorganizowanych grup producenckich, umożliwiających prowadzenie profesjonalnego marketingu produktów rolnych oraz wprowadzających produkty lokalne na dalsze rynki zbytu	-9,00	-7,00
D.35	Deficyt: Bezrobocie	-2,00	-1,00
D.36	Deficyt: Negatywne stereotypy dotyczące Polski Wschodniej	-5,00	-4,00
D.37	Deficyt: Odływ młodych ludzi i wykształconej kadry do większych ośrodków gospodarczych	-8,00	-6,00
D.38	Deficyt: Brak współpracy liderów różnych środowisk, których działania koncentrują się wokół wybranych jednostkowych problemów, nie zaś spójnej wizji rozwoju wszystkich jednostek zlokalizowanych w granicach Powiatu jako całości	-4,00	1,00
D.39	Deficyt: Depopulacja, malejąca liczba ludności, ujemne saldo migracji	-9,00	-7,00
D.40	Deficyt: Starzejące się społeczeństwo	-6,00	-8,00
D.41	Deficyt: Brak szkolnictwa wyższego	-3,00	-1,00
D.42	Deficyt: Niewykorzystany potencjał i pozycja szpitala powiatowego w Hajnówce oraz usług okołoszpitalnych	-3,00	3,00
D.43	Deficyt: Małoróżnorodne kierunki kształcenia w szkołach	-2,00	2,00
D.44	Deficyt: Brak wiedzy w obszarze rozwiązań ekologicznych (inwestycje w spalarnie, GOZ, OZE)	-4,00	3,00
D.45	Deficyt: Mała ilość placówek opieki nad osobami starszymi, samotnymi, niepełnosprawnymi	-6,00	1,00

Źródło: opracowanie własne

W przypadku deficytów rozwojowych do szczegółowej analizy wyróżniono 8 czynników, których przypisane oceny osiągnęły wartości minimum 7. Są to zatem deficyty:

D9 (-7,5;-10) Ograniczenia wynikające z udziału obszarów chronionych prawnie w powierzchni obszaru Partnerstwa – niemal 66% powierzchni Powiatu Hajnowskiego zajmują obszary ochrony przyrody, z czego wynikają zakazy, nakazy i ograniczenia w prowadzeniu działalności czy zagospodarowania terenów. Powoduje to obawy lokalnej społeczności dotyczące m.in. możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i źródła dochodów. Prognozowane jest, że w perspektywie czasu obowiązywania opracowanej

Strategii czynnik ten będzie miał jeszcze większy wpływ na hamowanie rozwoju obszaru Partnerstwa.

D13 (-10;-8) Brak porozumienia w zarządzaniu i wykorzystaniu potencjału Puszczy Białowieskiej różnych interesariuszy procesu – w Powiecie Hajnowskim występują sprzeczne interesy różnych podmiotów, na których działalność ma wpływ obecność Puszczy Białowieskiej. Brakuje platformy dialogu między liderami różnych środowisk, które umożliwiłyby rozwiązanie konfliktów dotyczących sposobów korzystania z zasobów jakie oferuje Puszcza.

D26 (-10;-8) Słabe wykorzystanie potencjału regionu wynikającego z lokalizacji obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO w obszarze przedsiębiorczości – obecność Puszczy Białowieskiej na obszarze Partnerstwa jest potencjałem o wyjątkowym wpływie na rozwój gospodarczy, w tym rozszerzenie usług zakwaterowania i zwiększenie ruchu turystycznego, ale również o znacznym wpływie na poprawę zdrowia oraz jakości życia mieszkańców Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego oraz turystów odwiedzających Puszcę. W trakcie analizy wskazano jednak, że potencjał ten nie jest dostatecznie wykorzystywany, co stanowi deficyt w rozwoju.

D30 (-10;-8) Niski poziom inwestycji zewnętrznych – w Powiecie Hajnowskim występuje niedobór inwestycji zewnętrznych, które pobudziłyby rozwój gospodarczy obszaru. Jedynie 3 podmioty funkcjonujące na terenie Powiatu posiadają kapitał zagraniczny. Podstrefy Suwalskiej Strefy Ekonomicznej – Podstrefa Hajnówka oraz Podstrefa Narewka wymagają podjęcia działań rozwojowych i promocyjnych. Deficyt ten może być również spowodowany i napędzany przez niską atrakcyjność inwestycyjną obszaru Partnerstwa na tle kraju.

D32 (-10;-9) Ograniczenia wynikające z sytuacji międzynarodowej za wschodnią granicą – od 2021 roku na granicy polsko-białoruskiej trwa kryzys migracyjny, którego następstwem było wydanie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ograniczeń wolności i praw w związku z obowiązywaniem stanu wyjątkowego. Napięte są również stosunki polityczne Unii Europejskiej oraz Polski z Białorusią, które związane są także z wojną w Ukrainie. Obecna sytuacja geopolityczna powoduje m.in. zmniejszone możliwości wykorzystania przygranicznego położenia regionu oraz wejścia na wschodni rynek zbytu.

D33 (-10;-9) Funkcjonowanie przejść granicznych na obszarze Powiatu – czasowe wprowadzenie stanu wyjątkowego we wrześniu 2021 roku wzdłuż całej granicy polsko-białoruskiej objęło obostrzeniami i ograniczeniami niektóre miejscowości w Powiecie Hajnowskim zlokalizowane w gminach Czeremcha, Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Białowieża i Narewka. W znaczący sposób wpłynęło to na turystykę, działalność gospodarczą, ale także na wizerunek Powiatu, który zaczął być kojarzony z brakiem poczucia bezpieczeństwa i nieustannym, nieprzewidywalnym zagrożeniem. Zarówno ten deficyt jak i poprzedni mają bezpośredni wpływ na rozwój obszaru Partnerstwa. Ponadto, do roku 2030 prognozowana jest jedynie niewielka poprawa tej sytuacji.

D34 (-9;-7) Nieduża ilość zorganizowanych grup producenckich, umożliwiających prowadzenie profesjonalnego marketingu produktów rolnych oraz wprowadzających produkty lokalne na dalsze rynki zbytu – istotnym czynnikiem rozwoju w sferze gospodarczej wpływającym jednocześnie na atrakcyjność inwestycyjną są instytucje otoczenia biznesu. Liczba tego typu instytucji w Powiecie jest niewielka. Brakuje również odpowiedniej promocji, wsparcia lokalnych producentów i ich ekologicznych, naturalnych wyrobów.

D39 (-9;-7) Depopulacja, malejąca liczba ludności, ujemne saldo migracji – w obszarze Partnerstwa obserwowany jest negatywny trend dotyczący demografii. Powiat Hajnowski jest jednym z najsłabiej zaludnionych powiatów w województwie podlaskim, a liczba ludności stale maleje. Na tę sytuację ma wpływ m.in. odpływ młodej, wykształconej kadry do większych jednostek czy negatywne uwarunkowania gospodarcze np. niekorzystne warunki do założenia własnej działalności gospodarczej. Z drugiej strony jednak, mimo, że saldo migracji jest

ujemne, to od 2019 roku obserwowana jest pozytywna tendencja wzrostowa. Choć prognozy demograficzne są niekorzystne, oceniono, że wpływ niniejszego deficytu rozwojowego na rozwój Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego do 2030 r. ulegnie zmniejszeniu.

Podsumowanie

W ocenie czynników rozwojowych w czytelny sposób rozkłada się podział na słabe i silne strony oraz na szanse i zagrożenia. Wszystkie czynniki wskazane jako deficytowe ocenione zostały jako słabe strony. Czynniki będące potencjałami wskazywane są jako mocne strony. Wszystkie potencjały, a także część deficytów stanowią przyszłe szanse rozwoju Powiatu Hajnowskiego. Część deficytów wymagać jednak będzie działań, które przekształcą je z zagrożeń w szanse, a które w okresie obowiązywania strategii mogą być trudne w realizacji.

Najwięcej wśród wyróżnionych potencjałów dotyczy sfery środowiskowej. Są to m.in. ponadprzeciętne zasoby przyrodnicze, które w stosunkowo małym stopniu zostały przekształcone przez człowieka czy niski stopień skażenia środowiska naturalnego. Warto również zaznaczyć, że wszystkie potencjały są silnymi stronami Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego oraz szansami dla rozwoju obszaru Partnerstwa. Co więcej w wielu przypadkach prognozowany jest wzrost znaczenia tych potencjałów. Położenie geograficzne i uwarunkowania przyrodnicze Powiatu sprawiają, że obszar sprzyja rozwojowi turystyki, w tym turystyki wiejskiej, usług medycznych czy funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, która oparta jest o kompleksy związane z naturą. Wskazane są więc działania mające na celu wykorzystanie tego potencjału przy jednoczesnym zachowaniu walorów zasobów przyrodniczych dla kolejnych pokoleń. Rekomendowane jest wydłużanie sezonu turystycznego, zwiększanie liczby obiektów noclegowych, obiektów turystycznych wyposażonych w wypożyczalnię sprzętu turystycznego, oferujących zabiegi lecznicze i zdrowotne, budowanie spójnej oferty, również poprzez promocję produktów lokalnych, bogatej historii i kultury oraz rozwijanie marketingu Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jako obszaru ambitnego, zasilanego naturą.

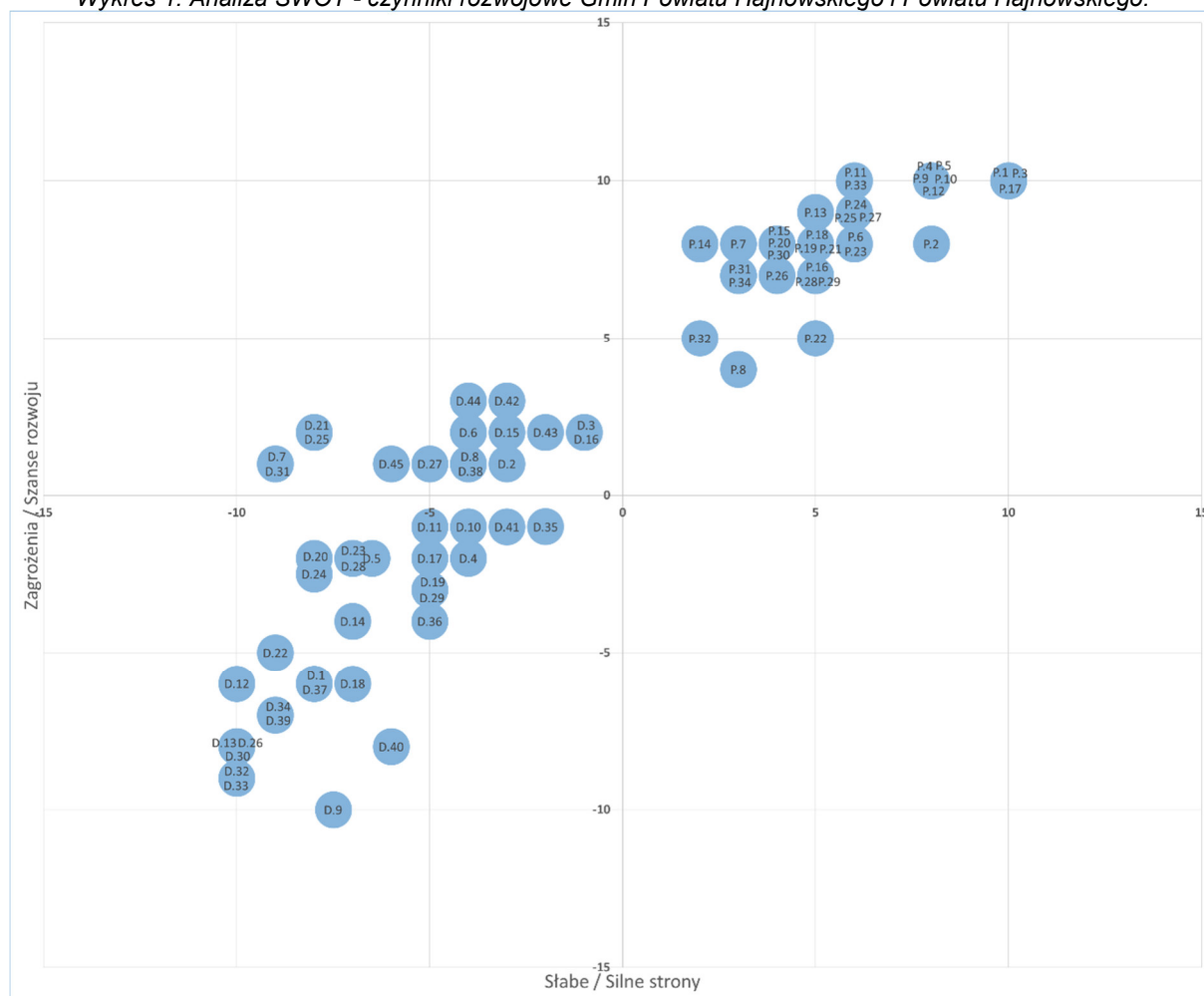
Wśród wyróżnionych deficytów występuje większa różnorodność, tj. deficyt D9, D13 i D26 dotyczą przede wszystkim sfery środowiskowej, ale także prawnej, społecznej i gospodarczej, D30 i D34 *stricte* sfery gospodarczej, a D39 społecznej. Deficyty D32 i D33 wynikają z położenia obszaru Partnerstwa oraz międzynarodowej sytuacji społeczno-politycznej. Wszystkie wyróżnione deficyty zostały zdefiniowane jako zagrożenia dla rozwoju. Jedynie w przypadku deficytu – D9 (Ograniczenia wynikające z udziału obszarów chronionych prawnie w powierzchni obszaru Partnerstwa) prognozowany jest wzrost negatywnego wpływu na rozwój Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego. Jednocześnie jest to największe zagrożenie dla rozwoju, co zostało przedstawione na wykresie (Wykres 1). Przekształcenie tych deficytów w szanse rozwojowe wymagało będzie wielu skoordynowanych działań obejmujących różnorodne sfery funkcjonowania obszaru Partnerstwa. Znaczej uwagi wymaga sfera środowiskowa – mimo wskazania wśród potencjałów zasobów przyrodniczych, a także samej Puszczy Białowieskiej, czynniki związane ze środowiskiem widnieją także wśród największych deficytów.

Konieczne staje się wzmacnianie współpracy przy wykorzystaniu potencjału, jaki daje obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz inicjowanie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji obszaru Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej. W celu poprawy atrakcyjności inwestycyjnej i wzmocnienia przedsiębiorczości obszaru Partnerstwa

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

zaleca się tworzenie nowych instytucji otoczenia biznesu, organizowanie przestrzeni dla przedsiębiorców, usieciowienie i umożliwianie współpracy między lokalnymi przedsiębiorcami. Gospodarkę pobudzić można także poprzez wykorzystanie obecnego trendu na zdrową, naturalną żywność promując produkty lokalne i wspierając ich producentów. Odpowiedzią na obecne problemy (m.in. wysoki poziom bezrobocia wynoszący ponad 8% w 2021 roku) mogą być działania skierowane do społeczności lokalnej ułatwiające rozwój kompetencji czy możliwość przebranżowienia się.

Wykres 1. Analiza SWOT - czynniki rozwojowe Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne

CZĘŚĆ III

ELEMENTY STRATEGICZNE

fot. Marcin Nawrocki / UMWP

źródło fotografii: <https://produkty.podlaskie.eu/>

WIZJA I MISJA ROZWOJU

Zasadniczym celem *Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030* jest określenie kierunku rozwoju wyznaczonego obszaru funkcjonalnego oraz zdefiniowanie kluczowych działań, które powinny być podejmowane przez władze samorządowe, aby osiągnąć pożądany stan docelowy w określonym czasie. Z tego względu podczas tworzenia niniejszego dokumentu niezbędnym jest określenie misji i wizji dla obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego, które stanowią pewien wzorzec procesu rozwoju, kierunki i sposoby działania władz aż do 2030 roku.

Wizja przedstawia przyszłościowy obraz, wyobrażenie obszaru, czyli najbardziej pożądany stan docelowy do którego powinny dążyć władze samorządowe Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego w perspektywie najbliższych lat. Warunkiem osiągnięcia takiego stanu jest podjęcie szeregu działań w oparciu o posiadane zasoby, których implementacja przyczyni się do konsekwentnego wzrostu społeczno-gospodarczego, a tym samym poziomu życia mieszkańców i świadczonych na ich rzecz usług publicznych oraz wzrostu konkurencyjności obszaru Partnerstwa. Z tego względu, misja rozwoju obszaru wyznacza pewne ramy, sposoby osiągnięcia stanu docelowego, czyt. wizji (Rysunek 1).

MISJA

Misją Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jest wykorzystanie posiadanych potencjałów do aktywnego rozwoju, wydobycie inteligentnych, innowacyjnych funkcji z kreowaniem racjonalnych możliwości zagospodarowania przestrzeni, poszanowaniem jakości środowiska i uwzględnieniem potrzeb jej mieszkańców oraz gości.

WIZJA

Obszar Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jest miejscem dostępnym, bezpiecznym, zielonym, ambitnym, innowacyjnym i wykorzystującym do budowania swojej marki unikatowe wartości przyrodnicze i kulturowe, dbając o nie i zachowując dla przyszłych pokoleń

Rysunek 1. Misja i wizja rozwoju obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego (opracowanie własne).

CELE STRATEGICZNE

Dążąc do realizacji misji i wizji obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego stworzono listę długofalowych kierunków rozwoju, które zostały ujęte w ramach czterech głównych obszarów. Wśród najważniejszych wniosków, które zostały wypracowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy strategicznej oraz diagnozujących podstawowe problemy warsztatów SWOT, wyłaniają się 4 główne obszary rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego oraz Powiatu Hajnowskiego, takie jak:

Rysunek 2. Obszary rozwoju obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego (opracowanie własne).

Wśród wskazanych obszarów działań określono cele strategiczne, które są odzwierciedleniem potrzeb Obszaru Partnerstwa – Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Zdefiniowane cele, wykorzystując posiadane zasoby służyć będą eliminowaniu barier rozwojowych obszaru. Zdefiniowane cele rozwoju skupiają się na eliminowaniu istniejących barier na rzecz wykorzystania ponadlokalnych atutów obszaru Partnerstwa, które prowadzą do zrównoważonego rozwoju.

Poszczególnym obszarom rozwoju przypisano następujące cele strategiczne:

Gospodarka i rynek pracy

- Obszar inteligentny, ambitny, zasilany naturą

Dziedzictwo, turystyka i czas wolny

- Wpuszczeni w turystykę
- Region kulturalny z natury

Przestrzeń i środowisko

- Unikatowe wartości Puszczy Białowieskiej utrzymane dla przyszłych pokoleń
- Przestrzeń dostępna, funkcjonalna, zagospodarowana w sposób zrównoważony, przyjazna dla ludzi i środowiska

Kapitał ludzki i społeczny oraz infrastruktura społeczna

- Aktywne społeczeństwo i sprawne instytucje

Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 wyznacza 6 celów strategicznych, na podstawie których wyodrębniono 24 szczegółowe cele operacyjne. Cele, poprzez swoje założenia nawiązują do określonej wizji obszaru.

I CEL STRATEGICZNY

Obszar inteligentny, ambitny, zasilany naturą

1.1. Zbudowanie przewagi konkurencyjnej na bazie produktów lokalnych w oparciu o przemysł rolno-spożywczy

1.2. Nadanie obszarowi roli unikatowego centrum wiedzy o przyrodzie

1.3. Wykorzystanie zasobów naturalnych dla rozwoju branży medycznej i terapii przyrodą

1.4. Wprowadzanie eko-innowacji i dążenie do osiągnięcia samowystarczalności

1.5. Wspieranie przedsiębiorczości artystów i wytwórców

1.6. Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców i tworzenie perspektyw rozwojowych

I cel strategiczny łączy w sobie wydobycie inteligentnych, innowacyjnych, elitarnych i konkurencyjnych w regionie i kraju kierunków rozwoju ekonomicznego z jednoczesnym rozwojem samowystarczalności i redukcją kosztów życia. Głównym założeniem celu jest stworzenie warunków dla rozwoju przemysłów przyszłości i budowania przedsiębiorczości przyjaznej przyrodzie. Ze względu na posiadane przez obszar Partnerstwa zasoby przyrodnicze niezwykle ważną jest jedność człowieka z naturą oraz możliwość czerpania korzyści z przyrody, przy jednoczesnym jej poszanowaniu i ochronie. Cel skupia się na działaniach na rzecz ochrony środowiska i przyrody, bez hamowania rozwoju gospodarczego, przeciwnie – dążąc do pobudzenia gospodarczego poprzez eko-innowacje i zielone technologie.

Wskutek realizacji I celu strategicznego obszar stanie się samowystarczalny, koszty życia zostaną zredukowane, przy równoczesnym podniesieniu jego standardów i jakości.

1.1. Zbudowanie przewagi konkurencyjnej na bazie produktów lokalnych w oparciu o przemysł rolno-spożywczy

Rozwinięty w Powiecie Hajnowskim rolno-spożywczy dział gospodarki stanowi potencjał obszaru Partnerstwa do wzmocnienia jego pozycji konkurencyjnej. Niniejsza branża oraz sektory z nią powiązane (m.in. ekologiczna produkcja roślinna⁴, przemysł spożywczy, produkcja i przetwórstwo mleka, biożywność) należą do grupy inteligentnych specjalizacji województwa podlaskiego. Ich unowocześnienie w oparciu o najnowsze trendy rozwoju przemysłu 4.0. pozwoli na przekształcenie jednej z głównych branż gospodarczych obszaru Partnerstwa w tzw. przemysł przyszłości.

Zdiagnozowana niska chłonność rynku i ograniczony potencjał inwestycyjny lokalnych przedsiębiorstw decydują, iż ich ekspansja na rynki zewnętrzne lokalnych produktów powinna być szansą na wzrost gospodarczy i stworzenie nowych, wysokiej jakości miejsc pracy.

Zbudowanie przewagi konkurencyjnej na bazie produktów i zasobów lokalnych w Powiecie Hajnowskim powinno skupiać się przede wszystkim na rozwoju rolniczej produkcji ekologicznej, pszczelarstwie oraz zielarstwie. Ważnymi produktami lokalnymi są również te wytwarzane z niedrzewnych produktów leśnych takich jak: rośliny lecznicze i aromatyczne, owoce, grzyby, nasiona, korzenie, miód czy też wyroby z dziczyzny. Z uwagi na czyste środowisko, kluczowym zadaniem obszaru Partnerstwa powinno być wytwarzanie zdrowej żywności. Produkty pochodzące z organicznych upraw, zlokalizowanych na obrzeżach Puszczy, mają szansę na uzyskanie odpowiednich certyfikatów pochodzenia, a tym samym osiągać wysokie ceny rynkowe.

Poza produkcją zdrowej żywności, ważne jest również odpowiednie jej przetworzenie i dotarcie z markami własnymi na docelowe rynki zbytu. Istotne jest poszukiwanie możliwości nawiązywania i zacieśniania współpracy z innymi obszarami, zarówno w kraju jak również za granicą. Pozwoli to na zwiększanie dostępu do zewnętrznych rynków produktów, ale również zewnętrznego kapitału. Powiat Hajnowski posiada dość bogatą ofertę produktów lokalnych, których potencjał nie jest dostatecznie wykorzystany. Ich lepsze wypromowanie (w tym wykorzystanie marketingu profesjonalnego) pozwoli na uzyskanie źródła dodatkowych lub nawet głównych dochodów oraz zmniejszy bezrobocie.

Należy umocnić marketingowo istniejące produkty lokalne, a także dążyć do rozpowszechnienia na szerszą skalę imprez związanych z ich prezentacją i promocją (np. Jarmark Żubra).

⁴ Pod terminem ekologicznej produkcji roślinnej rozumie się rolnictwo, w którym wszelkie zabiegi ukierunkowane są na ochronę środowiska, krajobrazu oraz innych czynników środowiskowych, a uzyskany plon cechuje wysoka jakość. Wysoka jakość produktów rolnictwa ekologicznego to przede wszystkim brak obecności chemicznych środków ochrony roślin o udowodnionej szkodliwości dla zdrowia ludzi.

Producenci żywności lokalnej i tradycyjnej to najczęściej niewielkie firmy, które nie mają wpływu na cenę rynkową, gdyż ich udział rynkowy jest zbyt niski. Dlatego też niezwykle ważne jest wsparcie dla małych firm, inicjowanie tworzenia zorganizowanych grup producenckich, klastrów itp.

Zintegrowane i spójne działania podejmowane w skali ponadlokalnej stanowią dużą szansę na stworzenie z obszaru konkurencyjnego wytwórcy żywności ekologicznej, przynoszącego znaczące korzyści ekonomiczne. Realizacja celu zapewni szerokie wsparcie rozwojowe obszaru Partnerstwa, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich.

W kwestii rozwoju przemysłu rolno-spożywczego należy wspomnieć również o funkcjonowaniu na obszarze Partnerstwa przedsiębiorstwa będącego liderem w produkcji sprzedaży maszyn i urządzeń rolniczych. Stwarza to również możliwości stworzenia wizerunku Powiatu Hajnowskiego specjalizującego się w produkcji polskich, profesjonalnych, wysokiej jakości maszyn i urządzeń wykorzystywanych w przemyśle rolno-spożywczym. Warto wspomnieć, że przemysł maszynowy, w tym dotyczący produkcji maszyn i urządzeń na potrzeby rolnictwa oraz przemysłu spożywczego również stanowi rdzeń inteligentnych specjalizacji województwa podlaskiego. Wsparcie dla rozpowszechnienia i promocji niniejszej działalności może decydować o generowaniu wzrostu gospodarczego Powiatu.

W Powiecie Hajnowskim należy podjąć działania edukacyjne wśród miejscowej społeczności, dotyczące znaczenia lokalnych wytwórców, dostawców i usługodawców w pobudzeniu gospodarczym obszarze Partnerstwa. Codzienne wybory i decyzje zakupowe miejscowych mogą przynieść wymierny wpływ do budżetu regionu oraz pomóc w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. W tym kierunku warto zainicjować stworzenie miejsc dostępności lokalnych produktów również dla miejscowych. Dawniej w poszczególnych gminach Powiatu funkcjonowały lokalne rynki, na których sprzedawane były lokalne produkty spożywcze i rolne. Inwestycje w zakresie targowisk ułatwią dystrybucję produktów lokalnych, a także będą pomocne w kwestii lepszego zintegrowania głównych producentów z łańcuchem żywnościowym, poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ rozwój i promocja ekologicznych form produkcji rolniczej i rolnictwa innowacyjnego,
- ▶ rozwój i promocja zrównoważonej produkcji nieдрzewnych produktów leśnych,
- ▶ wspieranie rozwoju sektora rolno-spożywczego,
- ▶ rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości (żywność na bazie lokalnych produktów), wdrażanie Strategii „Od Pola do Stołu”,
- ▶ dążenie do uzyskania przewagi konkurencyjnej na rynku żywnościowym,
- ▶ umocnienie marketingowe istniejących produktów lokalnych - szerokie eksponowanie oznaczeń produktów lokalnych i tradycyjnych,
- ▶ działania edukacyjne wśród miejscowej społeczności, dotyczące znaczenia lokalnych wytwórców, dostawców i usługodawców w rozwoju gospodarczym,
- ▶ dążenie do rozpowszechnienia na skalę ponadregionalną imprez związanych z prezentacją i promocją lokalnych wyrobów – takich jak Jarmark Żubra,
- ▶ stworzenie warunków do promocji i rozpowszechniania produkcji maszyn i narzędzi dla rolnictwa istniejących producentów,
- ▶ wzmocnienie potencjału rodzimych przedsiębiorstw poprzez wsparcie w wchodzeniu na rynki zagraniczne (pomoc w dotarciu z markami własnymi na rynki docelowe, udział w targach) – w szczególności wsparcie eksportu,
- ▶ promocja małych firm oraz wsparcie do tworzenia zorganizowanych grup producenckich, umożliwienie prowadzenia profesjonalnego marketingu produktów rolnych i spożywczych

oraz umożliwienie wprowadzenia towarów na dalsze rynki zbytu (m.in. inwestycje sieciowe w ramach klastrów, platform start-upowych, porozumień),

- ▶ inicjowanie działań na rzecz lepszego zintegrowania głównych producentów z lokalnym łańcuchem żywnościowym,
- ▶ zastosowanie idei *Human Smart City and Smart Village* w kwestii wykorzystania nowoczesnych technologii z lepszym wykorzystaniem zasobów lokalnych w rozwoju gospodarczym,
- ▶ wdrażanie idei *Human Smart City and Smart Village* w kwestii współpracy różnych grup (m.in. producentów lokalnych ze strefą nauki i władzami lokalnymi).

1.2. Nadanie obszarowi roli unikatowego centrum wiedzy o przyrodzie

Posiadane przez Gminy Powiatu Hajnowskiego i Powiat Hajnowski unikalne i ponadprzeciętne zasoby przyrodnicze stanowią potencjał do stworzenia wyjątkowego miejsca na skalę krajową, ale i europejską. Niniejszy cel operacyjny dąży do wydobycia i upowszechnienia unikalnego charakteru miejsca oraz zbudowania marki, kojarzącej cały obszar Powiatu Hajnowskiego z naturą, bioróżnorodnością i świadomością ekologiczną (rozumianą jako postawa społeczeństwa, cechująca się odpowiedzialnością za stan środowiska przyrodniczego, wynikająca z wiedzy i determinacji do jego zachowania).

Ważnym ogniwem realizacji niniejszego celu operacyjnego powinna być edukacja przyrodnicza oraz działania podejmowane na rzecz kształtowania świadomości społeczeństwa w sferze ochrony przyrody oraz symbiozy ponadlokalnego rozwoju z przyrodą. Jedną z propozycji jest wprowadzenie autorskiego/nowatorskiego modelu edukacji, przygotowującej dzieci i młodzież do podejmowania późniejszego kształcenia, a w dalszym etapie pracy na miejscu, tj. w Powiecie Hajnowskim. Szkoły podstawowe oraz średnie zlokalizowane na obszarze gmin objętych Ponadlokalną Strategią Rozwoju powinny specjalizować się nauczaniem w tematyce przyrody, klimatu, bioróżnorodności oraz samowystarczalności energetycznej. Nie należy przez to rozumieć odrzucenia wszystkich konwencji i programów edukacyjnych, natomiast zachowanie zasad i metodologii, które funkcjonują oraz budowanie wokół nich nowego modelu edukacji.

Warto, aby działania takie były podjęte już w najwcześniejszym etapie kształcenia, a zatem również w szkołach podstawowych i przedszkolach. Wykształcenie odpowiednich nawyków wśród dzieci, ułatwia w dorosłym życiu wdrażanie wielu idei związanych z ochroną przyrody oraz pobudza większe zrozumienie dla tej kwestii. Dobrymi rozwiązaniami jest inicjowanie leśnych przedszkoli, dobranocek edukacyjnych, zajęć terenowych, edukacji w plenerze itp. Inicjatywy takie są już częściowo realizowane m.in. przez I i II Liceum Ogólnokształcące w Hajnówce, w którym prowadzone są projekty przyrodnicze. Rozszerzenie idei w ramach innych szkół oraz instytucji sprawujących opiekę nad najmłodszymi sprawi, że uczniowie od dziecka zaczną myśleć lokalnie i zbudują symbiotyczny związek ze środowiskiem, w którym żyją. Możliwe jest wówczas, że zminimalizowany zostanie późniejszy odpływ młodych ludzi, podejmujących pracę poza Powiatem Hajnowskim.

Biorąc pod uwagę powyższe, lokalne władze powinny skupić się również na wsparciu dla rozwoju profili zawodowych związanych z proponowaną, unikalną funkcją Powiatu Hajnowskiego. Stworzenie opisanego powyżej autorskiego modelu edukacji w szkołach może w przyszłości stanowić również podstawę dla możliwości przywrócenia w mieście powiatowym Hajnówka szkolnictwa wyższego w zakresie specjalizacji przyrodniczych.

By urzeczywistnić realizację niniejszego celu operacyjnego, w pierwszej kolejności należy podjąć działania związane z rozwojem odpowiedniej infrastruktury, w tym uzyskanie/dostosowanie obiektów i przestrzeni do pełnienia funkcji w zakresie edukacji i doświadczania przyrody. W następnej kolejności, Partnerstwo powinno dążyć do rozwoju oferty związanej z założeniami omawianego celu.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ opracowanie i wdrożenie autorskiego/nowatorskiego modelu edukacji w zakresie przyrody, klimatu, bioróżnorodności, samowystarczalności energetycznej – jako specjalizacje szkół, poczynając już od szkoły podstawowej i opieki nad najmłodszymi (np. leśne przedszkola, dobranocki edukacyjne, inicjatywa *Budząca się Szkoła*, sensoryczne zajęcia terenowe itp.) poprzez licea i profilowane technika a także szkoły zawodowe,
- ▶ wsparcie dla rozwoju unikalnych i ważnych dla regionu profili zawodowych (obejmujących kształcenie m.in. w następujących obszarach: terapia lasem, medycyna roślin, pszczelarstwo w agrosystemach, ochrona przyrody, a także w zakresie nowych, innowacyjnych modeli kształcenia w leśnictwie),
- ▶ dążenie do przywrócenia dostępności do szkolnictwa wyższego na obszarze miasta powiatowego Hajnówka, w zakresie specjalizacji przyrodniczych, związanych z klimatem, bioróżnorodnością i samowystarczalnością energetyczną,
- ▶ współpraca z organizacjami naukowymi, w celu stworzenia odpowiedniej oferty,
- ▶ rozwój oferty i infrastruktury w zakresie edukacji i doświadczania przyrody,
- ▶ podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z funkcji Puszczy Białowieskiej oraz kształtowanie postaw prośrodowiskowych ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia ekosystemów leśnych i leśnictwa (m.in. poprzez organizowanie spotkań edukacyjnych, akcji i imprez społecznych),
- ▶ edukacja w dziedzinie zrównoważonych metod prowadzenia gospodarki leśnej.

DOBRE PRAKTYKI

**Green School Bali,
Indonezja**

Green School Bali w Indonezji jest zlokalizowaną w środku dżungli prywatną instytucją edukacyjną, promującą zrównoważony rozwój i życie w zgodzie z naturą, poprzez naukę w bliskości środowiska naturalnego.

W skład Zielonej Szkoły wchodzi ponad 70 budynków, które aby podkreślić zrównoważony i ekologiczny charakter szkoły wzniesiono z odnawialnych surowców (w tym z lokalnie występującego bambusa), a także wyposażono w zasilanie z odnawialnych źródeł energii.

Wszystkie posiłki w szkole przygotowywane są z lokalnych produktów, według tradycyjnych, balijskich przepisów. W sąsiedztwie szkoły znajdują się ogrody warzywne i pole ryżowe, na których dzieci uczą się organicznych zasad uprawy tego zboża. Poza ekologicznym rolnictwem dzieci poznają tradycyjne, lokalne techniki malarskie i sztukę rękodzieła.

Zielona Szkoła na Bali funkcjonuje od 2008 roku. Została założona przez Johna i Cynthię Hardy. Nauczanie odbywa się w pełnym wymiarze godzin, z edukacji korzystają dzieci i młodzież z całego świata.

Źródło: <https://www.greenschool.org/>

1.3. Wykorzystywanie zasobów naturalnych dla rozwoju branży medycznej i terapii przyrodą

Sektor medyczny, nauki o życiu oraz branża z nim powiązane to jedna z wiodących specjalizacji województwa podlaskiego. Wśród niej wyróżnia się między innymi nowoczesne metody terapii, medycynę regeneracyjną, srebrną gospodarkę, rehabilitację, fizykoterapię oraz turystykę zdrowotną. Posiadane przez Gminy Powiatu Hajnowskiego i Powiat Hajnowski zasoby naturalne sprzyjają rozwojowi w oparciu o inteligentną specjalizację – branżę medyczną oraz terapię przyrodą.

Ponieważ Powiat Hajnowski już obecnie kojarzony jest z dobrze prosperującym szpitalem, taktykę rozwoju ponadlokalnego można oprzeć na inteligentnej specjalizacji w zakresie sektora medycznego, uzupełniając go o usługi i zabiegi zdrowotne, wykorzystujące lecznicze cechy zasobów naturalnych.

Obszar Partnerstwa powinien podejmować działania na rzecz wspomaganie zdrowia poprzez profilaktykę, rehabilitację i wspomaganie leczenia, polegające na pogłębianiu relacji człowieka z naturalnym środowiskiem oraz krajobrazem. Obecność Puszczy Białowieskiej daje możliwość wprowadzenia w życie idei tzw. terapii lasem. W tym zakresie potrzebna jest zarówno promocja i popularyzowanie idei, jak i stworzenie oferty, przestrzeni oraz infrastruktury, niezbędnej do rozwoju tego rodzaju usług. Terapia lasem stanowi dobrze udokumentowaną metodę terapeutyczną, a wykorzystywanie jej w praktyce medycznej dotyczy terapii chorób psychicznych i fizycznych, a zwłaszcza prewencji zdrowotnej, w tym zwalczania schorzeń i chorób cywilizacyjnych oraz stresu. W ten sposób, obszar Partnerstwa ma szansę stać się idealnym miejscem dla przyjezdnych, zwłaszcza z dużych miast, chcących zregenerować organizm, wyciszyć układ nerwowy i poprawić koncentrację. Trendy demograficzne, które wskazują na starzejące się społeczeństwo, mogą oznaczać między innymi zwiększony popyt na usługi lecznicze. Terapeutyczne oddziaływanie środowiska naturalnego może być zatem również formą wspomaganie i aktywności seniorów. Powinna stanowić zatem istotny element działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku, klubów seniora oraz innych placówek zajmujących się aktywizacją i rehabilitacją osób starszych.

Realizując zamierzenia dotyczące udostępniania społeczeństwu ekosystemów leśnych należy pamiętać jednak o potencjalnych niebezpieczeństwach, związanych m.in. z obecnością dzikich zwierząt, owadów (komary, kleszcze itp.), trujących gatunkami roślin, wystającymi konarami drzew, o które można się potknąć, spadających gałęzi i innych. W związku z tym zalecanym jest prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych, związanych z zachowaniem czujności i bezpieczeństwa w lesie.

DOBRE PRAKTYKI

Terapia leśna

Dotyczy przebadanych mechanizmów prowadzących do osiągnięcia dobrostanu organizmu przez kontakt ze środowiskiem leśnym. Obejmuje badania z zakresu immunologii, endokrynologii, psychiatrii, psychologii, medycyny wewnętrznej, pediatrii, zdrowia publicznego i innych. Terapia lasem realizowana jest zwykle poprzez tzw. kąpiele leśne (shinrin-yoku) z przewodnikiem, leśne zajęcia medytacji oraz praktyki oddechowe.

Hortiterapia

Terapia ogrodnicza polegająca na wykorzystywaniu ogrodnictwa do polepszenia stanu fizycznego, psychicznego, społecznego oraz poznawczego. Polega na stymulowaniu sensorycznym zmysłów. Hortiterapia jest złożoną formą terapii, łączącą w sobie wiedzę ogrodniczą, medyczną i szereg różnorodnych terapii.

Wśród realizacji spotykane są ogrody do realizacji zajęć terapeutycznych takie jak: ogrody przy szpitalach, ogrody przy przedszkolach, ogrody przy DPS, ogrody przy ośrodkach odnowy biologicznej, ogrody przeznaczone do oddziaływania sensorycznego, takie jak: ogrody zmysłów, ogrody sensoryczne, zielone przestrzenie dla firm.

<https://www.forest-therapy.pl/>; <https://inkubatorpomysl.org.pl/>; <https://ogrodlecy.pl/>; <https://www.dziennikwschodni.pl/>

Jednym z przykładowych działań, które rekomenduje się zrealizować na obszarze Partnerstwa jest stworzenie swego rodzaju profilowanego centrum medycznego trudniącego się lasoterapią i w ogólnym ujęciu ekoterapią (terapii naturą). W tej kwestii warto podjąć działania na rzecz rozwijania istniejącej infrastruktury. Obiekt mógłby stanowić centrum odnowy biologicznej i rekonwalescencji, jako uzupełnienie Zakładu Przyrodoleczniczego w Hajnówce, oferując bardziej niszowe usługi.

Zdrowotne korzyści terenów położonych wokół Puszczy, można poszerzyć o tworzenie ośrodków leczniczo-rehabilitacyjnych, które poza kontaktem z przyrodą oferowałyby możliwość korzystania z zabiegów rehabilitacyjnych i fizjoterapeutycznych podczas dłuższych pobytów.

Zaleca się również prozdrowotne wykorzystanie oferowanych w Gminach Powiatu Hajnowskiego produktów lokalnych (m.in. miodów, ziół, przetworów, żywności ekologicznej czy też lokalnego rękodzieła np. w kwestii redukcji stresu). Na ich bazie można rozwijać różnego rodzaju usługi quasi-lecznicze oparte na gałęzi medycyny naturalnej.

Aby realizacja celu operacyjnego 1.3. była możliwa, ważna jest przede wszystkim pomoc w uzyskaniu kwalifikacji zawodowych dostosowanych do omawianych specjalizacji (np. przewodnik kąpieli leśnych, terapeuta kąpieli leśnych, fitoterapeuta).

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ wsparcie dla zdobywania uprawnień i umiejętności zawodowych (w tym rozwój nowych profili zawodowych) w zakresie potrzeb przyszłych inteligentnych specjalizacji regionu (np. kształcenie w zakresie rehabilitacji i fizjoterapii, hortiterapii, fitoterapii itp.),
- ▶ promocja, wdrażanie idei terapii dzięki przyrodzie/terapii lasem,
- ▶ opracowanie oferty oraz organizacja na obszarze Powiatu przestrzeni możliwych do wykorzystania w zakresie terapii lasem, m.in. sprzyjających medytacji i wycieszeniu, ścieżek kąpieli leśnych, ogrodów terapeutycznych, przestrzeni do ćwiczeń i jogi itp.
- ▶ promocja i wykorzystanie prozdrowotnych właściwości produktów lokalnych – m.in. poprzez organizacje warsztatów, wydarzeń plenerowych, eventów i konkursów, tworzenie programów profilaktycznych i pobytowych itp.,
- ▶ wykorzystanie e-usług do wspólnej promocji, rozpowszechniania oraz udostępniania ofert usług okołodrowotnych,
- ▶ promocja prowadzenia dializ gościnnych w SP ZOZ w Hajnówce,
- ▶ prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dotyczących zachowania czujności i bezpieczeństwa w lesie.

1.4. Wprowadzanie eko-innowacji i dążenie do osiągnięcia samowystarczalności

Zaspokajanie potrzeb ludzkich i zapewnienie lepszej jakości życia powinno odbywać się przy jednoczesnej minimalizacji zużycia zasobów naturalnych oraz emisji zanieczyszczeń do środowiska. Wprowadzenie eko-innowacji powinno być jednym z głównych motorów rozwoju gospodarczego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.

Mając na uwadze wysoką jakość środowiska naturalnego niezwykle ważne na obszarze Partnerstwa jest ukierunkowanie działań na rozwój i promocję Odnawialnych Źródeł Energii (OZE) w systemie rozproszonym. Mogą to być m.in. mikroinstalacje instalowane na budynkach. Postulowane zwiększenie udziału odnawialnych źródeł w produkcji energii niesie za sobą potrzebę działań inwestycyjnych w zakresie dostosowania infrastruktury w celu umożliwienia przyłączy źródeł do sieci dystrybucyjnej.

Ograniczenie wykorzystania nieodnawialnych surowców energetycznych i stosowanie ekologicznych technologii może pozytywnie wpłynąć na atrakcyjność i konkurencyjność JST budujących Powiat Hajnowski. Przy wykorzystaniu odpowiednich środków istnieje szansa

stopniowego wprowadzania tego typu instalacji, początkowo w przestrzeni publicznej oraz budynkach użyteczności publicznej. Realizacja tego typu inwestycji będzie dobrym przykładem dla mieszkańców i przedsiębiorców funkcjonujących w granicach administracyjnych Gmin Powiatu Hajnowskiego.

Poza zwiększaniem wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii ważne są również inwestycje dotyczące magazynowania energii, które są kluczowym elementem transformacji energetycznej. Wykorzystując koncepcję klastra energii, obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego może stać się obszarem samowystarczalnym energetycznie na poziomie ponadlokalnym. Poza zastosowaniem komercyjnym, równie dobrym rozwiązaniem jest popularyzowanie i rozwój magazynowania energii wśród właścicieli gospodarstw domowych. Inwestycje w nowe moce wytwórcze realizowane na poziomie gmin i powiatu istotnie pozytywnie wpłyną nie tylko na poziom bezpieczeństwa energetycznego i obniżenie niskiej emisji, ale również na rozwój innowacyjności.

Ważnym aspektem jest również inicjowanie działań na rzecz zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w komunikacji, zarówno w odniesieniu do transportu zbiorowego jak indywidualnego. Partnerstwo powinno wdrożyć spójny system wdrażania i popularyzacji tego typu rozwiązań na obszarze Powiatu Hajnowskiego. Istniejącą infrastrukturę publiczną należy dostosować dla potrzeb wykorzystania elektromobilności, m.in. poprzez dostosowanie istniejącej sieci energetycznej, przygotowanie spójnego systemu infrastruktury przeznaczonej do ładowania pojazdów czy też modernizację ścieżek rowerowych. Istnieje również potrzeba popularyzowania rozwiązań transportu nisko/zeroemisyjnego. Zalecanym jest opracowanie systemu zachęt i benefitów dla korzystających z pojazdów elektrycznych.

Istotnym elementem rozwoju obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jest wzmocnienie procesu kształtowania zrównoważonego rozwoju, w tym przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, która potencjalnie wiąże się z obniżeniem kosztów życia oraz kosztów funkcjonowania przedsiębiorstw.

Gospodarka cyrkularna polega na zminimalizowaniu zużycia surowców, wielkości odpadów i emisji zanieczyszczeń poprzez jak najdłuższe wykorzystywanie istniejących materiałów i produktów, które traktowane są jako surowce wtórne. Wdrożenie omawianego modelu pozwoli zmniejszyć presję wywieraną na środowisko, a także ograniczyć wykorzystanie importowanych surowców. Przyczyni się to do zwiększenia atrakcyjności i konkurencyjności gmin, a w rezultacie do rozwoju społeczno-gospodarczego jednostek. Niemniej jednak, aby na obszarze Powiatu Hajnowskiego mógł rozwijać się innowacyjny sektor gospodarczy związany z technologiami gospodarki obiegu zamkniętego, konieczne jest wcześniejsze podjęcie działań zarówno edukacyjnych, jak i inwestycyjnych w tym zakresie.

Szczególnym sektorem gospodarki, który powinien zostać objęty innowacjami z zakresu zrównoważonego rozwoju jest gospodarka leśna. Zgodnie z założeniami *Nowej strategii leśnej UE 2030*⁵, należy wspierać prowadzenie zrównoważonej biogospodarki leśnej. Wykorzystanie zrównoważonego drewna oraz leśnych materiałów i produktów nieдрzewnych (np. korek) jest istotne z punktu widzenia prowadzenia zrównoważonej gospodarki neutralnej dla klimatu. W przypadku Powiatu Hajnowskiego, ze względu na duży udział obszarów objętych prawną ochroną przyrody, dotyczyć to będzie wyłącznie części lasów (przede wszystkim prywatnych), wobec których nie obowiązują prawne ograniczenia związane z ochroną zasobów. W myśl *Nowej strategii leśnej UE*, prowadzenie zrównoważonej biogospodarki opartej na lasach nie powinno dotyczyć lasów pierwotnych, natomiast w lasach o dużej bioróżnorodności

⁵ *Nowa strategia leśna UE 2030 – zrównoważona gospodarka leśna w Europie* – dokument przyjęty przez Parlament Europejski 13 września 2022 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0572> [dostęp dnia 08.06.2023 r.]

(aby nie zakłócać w żaden sposób realizacji celów w zakresie ochrony przyrody) powinno być ograniczone.

Działania z zakresu zrównoważonej biogospodarki opartej na lasach⁶ oraz innowacyjne metody prowadzenia gospodarki leśnej powinny zostać uprzednio spopularyzowane wśród lokalnej społeczności, przede wszystkim wśród właścicieli i zarządców lasów, nieobjętych formami ochrony przyrody.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych oraz wykorzystywania ekologicznych źródeł ciepła,
- ▶ popularyzacja i rozwój technologii magazynowania energii elektrycznej, pochodzącej z OZE, zarówno dla zastosowań przedsiębiorstw, jak i indywidualnych,
- ▶ wspieranie projektów dotyczących budowy oraz przebudowy sieci, umożliwiających przyłączanie do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej jednostek wytwarzających energię z OZE,
- ▶ optymalizacja gospodarowania energią, w tym termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej,
- ▶ inicjowanie działań na rzecz zwiększania udziału odnawialnych źródeł energii w komunikacji (np. promowanie korzystania z elektrycznych samochodów, punkty ładowania pojazdów elektrycznych, niskoemisyjny/elektryczny transport publiczny),
- ▶ wdrażanie strategii ekonomii cyrkularnej w biznesie i funkcjonowaniu JST,
- ▶ promowanie i rozwój zrównoważonego osadnictwa, budownictwa zasobooszczędnego,
- ▶ rozwój i popularyzowanie działań ekologicznych i permakultury,
- ▶ wsparcie i promocja przedsiębiorców sektora zielonych technologii,
- ▶ wsparcie procesu transformacji przedsiębiorstw w kierunku zrównoważonej gospodarki oraz podnoszenie świadomości na temat działalności firm w sposób zrównoważony,
- ▶ wdrażanie do praktyki założeń ekorozwoju w postaci przygotowania istniejących na obszarze Partnerstwa firm do rozwiązań innowacyjnych, wykorzystania surowców i materiałów ekologicznych – pozytywnie oddziałujących na stan środowiska naturalnego i zdrowie ludzi,
- ▶ rozwój i popularyzowanie działań w dziedzinie zrównoważonej biogospodarki opartej na lasach,
- ▶ wprowadzanie innowacji i zrównoważonych metod prowadzenia gospodarki leśnej,
- ▶ nawiązywanie współpracy z instytucjami, zajmującymi się wdrażaniem innowacji w gospodarce leśnej.

1.5. Wspieranie przedsiębiorczości artystów i wytwórców

Wyjątkową rolę w rozwoju współczesnych regionów, krajów a także obszarów funkcjonalnych pełni klasa kreatywna. Działalności, pochodzące z indywidualnej kreatywności, umiejętności i talentu społeczeństwa określane mianem sektora kreatywnego mają potencjał do zwiększenia rozwoju gospodarczego. Sektor kultury i kreatywności wciąż jest słabo dostrzegany jako potencjał rozwojowy, jednak z ekonomicznego punktu widzenia sektory te przyczyniają się do generowania ponadprzeciętnego wzrostu i tworzenia miejsc pracy, w szczególności dla osób młodych. Realizacja celu operacyjnego 1.5. mogłaby stanowić wyzwanie zmierzające do zmniejszenia odpływu młodych, wykształconych osób z Powiatu Hajnowskiego.

⁶ w myśl *Nowej strategii leśnej UE 2030*.

Położenie Powiatu Hajnowskiego oraz jego związek z przyrodą determinuje ogromny wpływ na lokalnych twórców, których obecność na obszarze Partnerstwa stanowi istotny potencjał rozwojowy. Należy wspomnieć o m.in. o malarstwie, grafice, ale także o wszelkiego rodzaju lokalnych działalnościach rękodzielniczych (np. rzeźbiarstwo, snycerstwo, wikliniarstwo, tkactwo, koronkarstwo, ikonopisarstwo), w tym dziełach twórców ludowych czy też wyrobach drewnianych (np. ozdobne okiennice o unikalnym wzornictwie). Na obszarze Partnerstwa działania powinny skupiać się na rozwijaniu potencjału przedsiębiorczości i innowacyjności sektora kultury oraz sektora kreatywnego.

Jednym z przykładowych projektów pomocnych przy realizacji celu operacyjnego 1.5. może być powołanie Centrum Kreatywności Zasilanej Naturą jako obiektu zrzeszającego lokalnych artystów, twórców i przedstawicieli branży kreatywnej. Rolą instytucji byłoby dostarczenie im odpowiedniej wiedzy i narzędzi, umożliwiającej przedsiębiorcze wykorzystanie własnych pasji. Jako instytucja otoczenia biznesu obiekt wspierałby osoby kreatywne w działalności rynkowej, natomiast jako instytucja kultury realizowałby działania mające na celu promocję lokalnej sztuki i rzemiosła oraz profesjonalizację kadr.

Zasadniczo, realizacja założeń celu operacyjnego 1.5. skupiona jest na stworzeniu w Powiecie Hajnowskim pokolenia kreatywnych przedsiębiorców.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ wsparcie i promowanie rozwoju nowych podmiotów gospodarczych, tworzących przemysł kreatywny,
- ▶ wzmacnianie pozycji twórców w relacjach z podmiotami instytucjonalnymi,
- ▶ inicjowanie działań na rzecz dostarczenia odpowiedniej wiedzy i narzędzi do przedsiębiorczego wykorzystania lokalnych twórców oraz ich twórczości, profesjonalizacja sektora kreatywnego,
- ▶ wzmocnienie integracji tradycyjnych działalności artystycznych z nowoczesną kulturą cyfrową,
- ▶ zbudowanie efektywnego systemu wsparcia dla branż kreatywnych,
- ▶ wspieranie rozwoju twórczości, jej różnorodności i integracji środowisk twórczych,
- ▶ poprawa dostępu do zasobów, miejsc i przestrzeni umożliwiających działania twórcze, a także wsparcie dla powstawania nowych miejsc o funkcjach artystycznych i integracyjnych,
- ▶ budowanie ponadlokalnej marki inspirowanej regionalną sztuką i rzemiosłem.

1.6. Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców i tworzenie perspektyw rozwojowych

Dążąc do zadowalającego poziomu rozwoju gospodarczego, władze gminne i powiatowe powinny podejmować działania mające na celu stworzenie przyjaznych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. Pierwszym krokiem w tym zakresie powinno być organizowanie działań mających na celu pobudzenia przedsiębiorczości wśród mieszkańców Powiatu. Działania powinny koncentrować się m.in. na wsparciu i aktywizacji przedsiębiorców oraz zachęt do otwierania nowych działalności. System wsparcia może uwzględniać m.in. wszelkiego rodzaju szkolenia, kursy odpowiadające zmieniającym się trendom w przedsiębiorczości, programy partnerskie (np. zniżki, benefity). Należy również wypracować odpowiednią współpracę między przedsiębiorcami a władzami lokalnymi w celu lepszego poznania przez urzędników ich oczekiwań. Może ona odbywać się poprzez organizację spotkań, a także np. poprzez wprowadzenie w urzędach gmin godzin priorytetowej obsługi przedsiębiorców.

Postawy przedsiębiorcze wśród społeczeństwa warto kształtować już od najmłodszych lat. Zaleca się podejmowanie inicjatyw na rzecz rozwoju u dzieci i młodzieży kompetencji związanych z przedsiębiorczością poprzez odpowiednio dobrane zajęcia pozalekcyjne.

Niezwykle ważna jest promocja gospodarcza obszaru, zarówno w wymiarze krajowym jak międzynarodowym. Odpowiednie działania pozwolą zwiększyć konkurencyjność funkcjonujących w Powiecie Hajnowskim podmiotów gospodarczych, a także przyciągnąć nowych inwestorów. W tej kwestii warto skorzystać z pomocy eksperckiej, powołując instytucję, której rolą będzie zewnętrzna promocja regionu. Dobrym rozwiązaniem będzie również opracowanie ponadlokalnego programu promocji gospodarczej obszaru Partnerstwa.

Wzrost przedsiębiorczości może pobudzić również współpraca na obszarze biznes-nauka. Współpraca przedsiębiorców m.in. z uczelniami wyższymi pozwoli na optymalny rozwój gospodarczy i osiągnięcie bardziej innowacyjnych rezultatów odpowiadającym panującym trendom.

Z punktu widzenia jednostek samorządowych, jednym z kluczowych działań jest zapewnienie przedsiębiorcom jak najlepszych warunków do prowadzenia działalności. Dogodna oferta dla inwestorów powinna przede wszystkim obejmować dostępność uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Władze JST powinny stworzyć przestrzeń dla rozwoju przedsiębiorstw, w tym działalności innowacyjnych (np. inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne itp.).

Priorytetami inwestycyjnymi powinny stać się sieci współpracy różnych podmiotów (w tym klastrów), czyli grupy przedsiębiorstw jednej bądź pokrewnej branży, które będą jednocześnie ze sobą konkurować i współpracować. Działania w tym obszarze wzmocnią powiązania funkcjonalne gmin Powiatu Hajnowskiego, przede wszystkim terenów wiejskich z miastem powiatowym Hajnówką, stanowiącym lokalny ośrodek wzrostu. Przedsiębiorstwa powinny być sieciowane w klastry i siatki powiązań (powiązanie dostawców, odbiorców, przetwórców), poprzez współpracę i wspólne inwestycje gmin.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ rozwój przedsiębiorczości w oparciu o istniejące potencjały,
- ▶ tworzenie nowych terenów inwestycyjnych, w tym stworzenie przestrzeni dla innowacyjnych działalności (m.in. inkubatorów przedsiębiorczości, parków naukowo-technologicznych itp.),
- ▶ powołanie w gminach powiatu liderów instytucjonalnych, odpowiedzialnych za organizowanie wsparcia dla lokalnych przedsiębiorców,
- ▶ przygotowanie systemu wsparcia dla tworzenia nowych i wzmocnienia istniejących przedsiębiorstw, a w szczególności wspieranie rozwijających się lokalnie zakładów produkcyjnych,
- ▶ rozwój inicjatyw opartych o współpracę nauki i biznesu,
- ▶ działania na rzecz współpracy Urzędów Gmin z lokalnymi przedsiębiorcami oraz promocja lokalnej przedsiębiorczości (np. wprowadzenie godzin priorytetowej obsługi przedsiębiorców w Urzędach, organizacja spotkań Urząd-Przedsiębiorcy w celu wypracowania współpracy i poznania oczekiwań lokalnych przedsiębiorców) – zgodnie z ideą *Human Smart City and Smart Village*,
- ▶ realizacja inicjatyw mających na celu wspieranie przedsiębiorczości wśród mieszkańców regionu – np. w postaci programów partnerskich (np. zniżki i benefity), kursów i szkoleń dla przedsiębiorców odpowiadających na zmieniające się trendy,
- ▶ kształtowanie postaw przedsiębiorczych i wiedzy z zakresu nowoczesnych modeli ekonomicznych, w tym rozpowszechnianie ducha przedsiębiorczości poprzez działania

edukacyjne już od najmłodszych lat – w szczególności w ramach zajęć w przedszkolach, szkołach i ośrodkach kultury,

- ▶ promocja gospodarcza regionu w wymiarze krajowym i międzynarodowym, powołanie instytucji zajmujących się promocją gospodarczą regionu,
- ▶ rozwój instytucji otoczenia biznesu i stymulowanie współpracy na linii nauka - gospodarka – instytuty badawcze, ośrodki badawczo-rozwojowe, centra tworzenia i transferu wiedzy,
- ▶ poprawa jakości zarządzania gospodarczego, wykorzystanie platform www i technologii cyfrowych,
- ▶ wzmocnienie powiązań funkcjonalnych gmin wiejskich z miastem powiatowym – sieciowanie oferty gospodarczej (m.in. poprzez tworzenie klastrów i grup pokrewnych przedsiębiorstw, poprawę dostępności komunikacyjnej terenów inwestycyjnych),
- ▶ tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy.

II CEL STRATEGICZNY

Unikatowe wartości Puszczy Białowieskiej utrzymane dla przyszłych pokoleń

2.1. Optymalne wykorzystywanie statusu obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO

2.2. Prowadzenie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji regionu Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej

Obszar Powiatu Hajnowskiego wyróżnia się nie tylko w województwie podlaskim, ale również w skali kraju i Europy wysokimi walorami środowiska przyrodniczego. Ponadprzeciętne zasoby przyrodnicze w połączeniu z odpowiednią organizacją i zarządzaniem otwierają perspektywy dla rozwoju jednostek samorządowych należących do Obszaru Partnerstwa. Status obiektu należącego do Światowego Dziedzictwa UNESCO może być optymalnie wykorzystany dla osiągnięcia korzyści ekonomicznych obszaru Partnerstwa. Niezwykle ważny jest w tym wypadku zrównoważony rozwój, umożliwiający utrzymanie dziedzictwa przyrodniczego dla przyszłych pokoleń. Poza wykorzystaniem potencjału wynikającego z posiadanych zasobów, **Cel strategiczny II** skupia się zatem również na ich ochronie.

Potencjał Puszczy Białowieskiej równocześnie jest także barierą rozwojową obszaru Partnerstwa, ze względu na liczne zakazy, nakazy oraz ograniczenia dotyczące prowadzonych działalności i zagospodarowania terenów. W tej kwestii, **cel strategiczny II** podkreśla konieczność podjęcia działań na rzecz sprawiedliwej transformacji regionu Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej.

2.1. Optymalne wykorzystywanie statusu obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO

Szczególne miejsce w ramach celu zajmują działania związane z potencjałem Puszczy Białowieskiej, stanowiącej bogactwo wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Niezwykle ważne jest szerokie eksponowanie posiadanych walorów przyrodniczych, poprzez odpowiednią promocję i oznakowanie Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO. Odpowiednia promocja, a także nawiązywanie współpracy na arenie międzynarodowej, sprawi, że posiadany przez Puszcę Białowieską statut obiektu światowego dziedzictwa spowoduje zwiększenie zainteresowania regionem, co może przełożyć się na większą liczbę zwiedzających oraz zwiększenie wpływów z turystyki.

W dążeniu do rozwoju obszaru funkcjonalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego należy wziąć pod uwagę wysoką naturalność i dobry stan środowiska przyrodniczego, które są w stanie zagwarantować szereg dóbr i usług ekosystemowych oraz stworzyć korzystne i wartościowe warunki dla rozwoju działalności gospodarczej bezpośrednio lub pośrednio związanych z zasobami przyrody. Mimo wysokiego stopnia naturalności i dobrego stanu posiadanych zasobów przyrodniczych, nie należy pomijać działań związanych z przeciwdziałaniem czynnikom i zjawiskom szkodzącym posiadany zasobom. Istotą niniejszego celu operacyjnego powinno być zatem wdrożenie spójnego systemu gospodarowania środowiskiem przyrodniczym.

Prawidłowe zarządzanie obiektem wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO powinno stać się dźwignią rozwoju gospodarczego gmin należących do regionu Puszczy Białowieskiej. Przede wszystkim, na samym początku zalecanym jest podniesienie świadomości mieszkańców Powiatu Hajnowskiego i wiary w możliwość pobudzenia gospodarczego z wykorzystaniem potencjału przyrodniczego. Często lokalne społeczeństwo wiąże wzrost gospodarczy głównie z rozwojem sektorów przemysłowych, które w rejonie obiektów przyrodniczych są ograniczone lub nawet uniemożliwione. Przykłady z całego świata wskazują jednak na wzrost poziomu zamożności społeczeństwa, które skutecznie wykorzystano ochronę przyrody jako podstawę funkcjonowania i dobrobytu w regionie swojego zamieszkania.

Warto zaznaczyć, iż obecnie, Komisja Europejska pracuje nad stworzeniem systemu wynagradzania za funkcje ekosystemowe (przeniesienie ciężaru uzyskania dochodów w leśnictwie ze sprzedaży drewna i użytkowania lasów na rzecz udostępniania funkcji ekosystemowych).

Obszar Partnerstwa powinien dążyć do stworzenia warunków współpracy między sektorem naukowo-badawczym, przedsiębiorcami, administracją i zarządcami obiektu. Pomocne w tej kwestii może być zainicjowanie powołania rady społecznej, której działanie umożliwi ścisłą i efektywną współpracę między zarządcami Puszczy Białowieskiej, instytucjami ochrony przyrody oraz innymi podmiotami (w tym chcącymi korzystać z Puszczy m.in. w celu realizacji usług edukacyjnych lub turystycznych). Interesariusze poprzez wspólną platformę/forum mogliby organizować regularne spotkania i dyskusje, w ramach których podejmowane będą decyzje dotyczące pogodzenia potrzeb lokalnego społeczeństwa z potrzebami ochrony przyrody.

DOBRE PRAKTYKI

**Rezerwat Narodowy Tambopata-Candamo,
Puerto Maldonado, Peru**

Puerto Maldonado to małe miasteczko w otoczeniu gęstego lasu amazońskiego, w południowo-wschodnim Peru, niedaleko Boliwii i Brazylii. Green. Miasto ma oficjalny tytuł Stolicy Różnorodności Biologicznej (Capital of Biodiversity in Peru). Miasto Puerto Maldonado często nazywane jest „bramą do ekologicznego raju Peru”.

W miejscowości znajduje się wejście do utworzonego w 2000 roku Rezerwatu Narodowego Tambopata (Reserve Nacional Tambopata). Obszar ten wykorzystywany był niegdyś do celów pozyskiwania drewna, myślistwa oraz rolnictwa. W jego częściach prowadzona była również działalność górnicza związana wydobywaniem złota.

Rezerwat utworzono w celu utrzymania (oraz w niektórych przypadkach odtworzenia) procesów i funkcji ekosystemu

tropikalnego lasu deszczowego przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości badawczych i edukacyjnych oraz stworzenia zrównoważonych źródeł utrzymania dla wielu grup społecznych i ekonomicznych, wśród których wielu ma wynikające z historii roszczenia do zasobów naturalnych i kulturowych tego obszaru.

Utworzenie niniejszego obszaru chronionego jest przykładem zrzeszenia instytucji leśnych, przyrodników, biologów, entuzjastów przyrody z przedsiębiorcami, liderami politycznymi, aktywistami społecznymi oraz lokalną społecznością, którzy wspólnie stworzyli system partycypacyjnego zarządzania lasem. Zaczęły powstawać innowacyjne projekty dążące do połączenia przyrody z rozwojem gospodarczym, w tym przede wszystkim rozwój ekoturystyki. Miejsce przyciąga obecnie jednak nie tylko ekoturystów, ale i badaczy, przyrodników czy ornitologów z całego świata.

Skutkiem symbiozy lokalnej społeczności z otaczającą ich przyrodą jest sukces zarówno w sferze środowiskowej jak i społecznej i gospodarczej. Mieszkańcy miasta nauczyli się korzystać z otaczających ich przyrody oraz wykorzystywać przedsiębiorczo konieczność jej nieustającej ochrony. Dane na rok 2010 wskazują wartość szacunkową przychodów pochodzących z ekoturystyki na poziomie 16 mln USD rocznie. Wzrost dochodów umożliwił finansowanie dodatkowych projektów skupiających się na edukacji. Prowadzone analizy wskazują, i obecne wykorzystanie obszaru przynosi znacznie większe zyski, niż prowadzone wcześniej wydobywanie złota, rolnictwo oraz leśnictwo.

Mając na uwadze powyższe, przedsiębiorcy związani z ekoturystyką lobbują władze państwa do ustanawiania kolejnych obszarów chronionych, natomiast właściciele prywatnych lasów widząc zyski jakie przynosi państwu ochrona przyrody zaczęli tworzyć tzw. „prywatne rezerwaty”, które również oferują usługi ekosystemowe dla przyjezdnych. Dodatkowo, stanowią swego rodzaju otulinę chroniącą główny rezerwat, podnosząc tym samym jego stan i wartość.

Źródło: J.C. Orihuela, *Assembling participatory Tambopata: Environmentality entrepreneurs and the political economy of nature*, [in:] *Forest Policy and Economics*, Volume 80, 2017, page 52-62
<https://news.mongabay.com/2012/02/tourism-for-biodiversity-in-tambopata/>,
<https://www.evolutiontreksperu.com/peru/tourist-attraction/tambopata>
<https://www.dreamstime.com/photos-images/tambopata-national-reserve.html/>

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ budowanie pozytywnego wizerunku, umacnianie rangi obiektu oraz rozwijanie współpracy na arenie międzynarodowej (z krajami z innymi obiektami UNESCO).
- ▶ zwiększanie poziomu świadomości społecznej dotyczącej potrzeby zachowania światowego dziedzictwa oraz wiedzy na temat możliwości jakie daje,
- ▶ eksponowanie Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO poprzez odpowiednie oznaczenia i promocję,
- ▶ wykorzystanie potencjału regionu, wynikającego z obecności obiektu wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w obszarze przedsiębiorczości, przede wszystkim ekoturystyki,
- ▶ wspieranie działań ochronnych, w tym działań na rzecz odpowiedniej organizacji i kanalizowania ruchu turystycznego,
- ▶ przeciwdziałanie inwestycjom wpływającym negatywnie na krajobraz oraz powodujących przerwanie ciągłości systemu przyrodniczego,
- ▶ promowanie transportu nisko lub zeroemisyjnego (np. poprzez stworzenie zielonych parkingów w miejscowościach stanowiących „bramy do Puszczy” oraz stworzenie lub/i uzupełnienie infrastruktury rowerowej, konnej, mikromobilności, aby turyści zostawiając pojazdy mogli wykorzystać zrównoważone formy transportu lub wybrać zwiedzanie piesze),
- ▶ udział JST w działaniach wskazanych w aktualnym *Zintegrowanym planie zarządzania dla Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska*,
- ▶ usprawnienia w zakresie pozyskiwania funduszy na działania środowiskowe z opłaty klimatycznej dla przyjezdnych,
- ▶ inicjowanie spotkań właścicieli lasów prywatnych z instytucjami w zakresie doradztwa i szkoleń,
- ▶ tworzenie warunków efektywnej i intensywnej współpracy między sektorem naukowo-badawczym, przedsiębiorcami, administracją i zarządcami obiektu,
- ▶ promocja lokalnych produktów i usług, sprzyjających eksponowaniu posiadanych zasobów przyrodniczych oraz ich ochronie (m.in. zachęty finansowe do świadczenia usług ekosystemowych - w szczególności dla właścicieli i zarządców lasów prywatnych),
- ▶ inicjowanie działań na rzecz zbudowania funduszu wspierającego udostępnianie usług ekosystemowych przez właścicieli i zarządców lasów.

Przykłady publicznych i prywatnych systemów opłat za korzystanie z usług ekosystemowych

- ▶ Program Metso w Finlandii, w ramach którego prywatni właściciele lasów otrzymują zapłatę za odlogowanie gruntów w celu zachowania bioróżnorodności. Wielkość wypłacanych kwot jest uzależniona od wartości gruntów i okresu odlogowania lasu.
- ▶ Etykieta „Label Bas Carbone” we Francji umożliwia dobrowolne kompensowanie emisji gazów cieplarnianych, wynikających z działań prywatnych i publicznych poprzez wsparcie finansowe na rzecz usług ekosystemowych (jako działań niskoemisyjnych) w obszarze gospodarki leśnej we Francji.
- ▶ Od 2019 r. w Portugalii funkcjonuje program służący opłacaniu leśnych usług ekosystemowych w dwóch parkach przyrodniczych, obejmując rozwój produktów nieдрzewnych, renaturyzację plantacji eukaliptusa i nasadzenia gatunków rodzimych.
- ▶ Właściciele lasów w Niemczech na mocy federalnych przepisów są uprawnieni do otrzymywania rekompensat za ograniczenia w zagospodarowaniu na obszarach ochrony wód gruntowych.
- ▶ Inicjatywa „Green Heart of Cork” opracowana przez WWF Morze Śródziemne to przykład prywatnego systemu opłat, w ramach którego właściciele gruntów leśnych otrzymywali opłaty za ochronę warstwy wodonośnej, która była wykorzystywana przed prywatnego przedsiębiorcę w procesie produkcji.

Nowa strategia leśna UE 2030 – zrównoważona gospodarka leśna w Europie – dokument przyjęty przez Parlament Europejski 13 września 2022 r.,
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0572>

2.2. Prowadzenie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji regionu Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej

Mechanizm sprawiedliwej transformacji jest kluczowym narzędziem służącym zapewnieniu, by transformacja na rzecz gospodarki neutralnej dla klimatu przebiegała w sposób sprawiedliwy, nie pozostawiając nikogo samemu sobie. Mechanizm zapewnia kierunkowe wsparcie w regionach najbardziej dotkniętych negatywnymi społeczno-gospodarczymi skutkami transformacji i łagodzenie jej skutków. Pojęcie sprawiedliwej transformacji kojarzone jest zatem zwykle z obszarami górniczymi. W kwestii Powiatu Hajnowskiego oraz położonej na jego obszarze Puszczy Białowieskiej pojęcie transformacji nie powinno być interpretowane w ten sam sposób co w regionach trudniącym się przemysłem wydobywczym. W tym przypadku sprawiedliwa transformacja powinna dotyczyć lasów. Obszar Powiatu Hajnowskiego, ze względu na posiadane cenne zasoby przyrodnicze o statusie Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO dotknięty jest problemami związanymi z hamowaniem rozwoju gospodarczego, co wynika z obowiązujących przepisów ochrony przyrody, licznych zakazów oraz ograniczeń dotyczących zagospodarowania i prowadzonych działalności. Zmiana podejścia do sposobu prowadzenia gospodarki leśnej, w kierunku bardziej zrównoważonej może nastąpić w wyniku stworzenia warunków dla rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu. To powoduje, że obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego stoi przed wyzwaniem dużych inwestycji w celu zbudowania nowej drogi rozwoju ponadlokalnego opartej o wykorzystanie innowacyjnych i niszowych funkcji w pobudzeniu rozwoju społeczno-gospodarczego.

W związku z tym lokalne władze powinny dążyć do pozyskania specjalnego finansowania zewnętrznego (na podobnej zasadzie co regiony górnicze), umożliwiającego podjęcie działań rozwojowych. Chcąc zapewnić ochronę prastarych i wielowiekowych lasów naturalnych o wartościach i znaczeniu nie tylko europejskim, ale i światowym, należy zrekompensować to mieszkańcom obszarów przyrodniczo cennych, którzy przez lata nie mogli się odpowiednio rozwijać. Obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego powinien otrzymać również kompleksowe wsparcia techniczne i doradcze w tym zakresie.

Sprawiedliwa transformacja rozumiana jako proces zmiany rodzaju gospodarki mogłaby stać się szansą dla gospodarki obszaru Partnerstwa i przyszłych pokoleń na pobudzenie rozwoju, zaangażowanie w innowacyjne projekty poprzez wykorzystanie ponadlokalnych przewag konkurencyjnych.

Do realizacji tego rodzaju zielonej transformacji, obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego niewątpliwie potrzebuje wsparcia państwa. Rolą celu operacyjnego 2.2. jest inicjowanie działań na rzecz pozyskania wsparcia państwa a także dążenia do wypracowania polityki zbudowania dedykowanego funduszu. W tym celu obszar Partnerstwa powinien integrować się i podjąć współpracę z innymi obszarami o zbliżonych problemach.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ kreowanie elementów polityki na poziomie UE, dopasowanej do charakterystyki obecnego Partnerstwa,
- ▶ inicjowanie spotkań obszarów problemowych w celu zintegrowania grupy podobnych regionów,
- ▶ inicjowanie spotkań obszarów problemowych w celu zbudowania dedykowanego funduszu,
- ▶ organizowanie spotkań z europosłami,
- ▶ organizowanie spotkań dyskusyjnych w ramach euroregionów o podobnym charakterze,
- ▶ komisja dot. środowiska naturalnego – typu jak ENVE, NAT,
- ▶ podjęcie działań legislacyjnych w komisjach europarlamentu w ramach zagadnień tego obszaru.

III CEL STRATEGICZNY

Przestrzeń dostępna i funkcjonalna, zagospodarowana w sposób zrównoważony, przyjazna dla ludzi i środowiska

3.1. Poprawa ładu przestrzennego
i ochrony środowiska poprzez rozwój
planowania przestrzennego

3.2. Rozwijanie zrównoważonej
mobilności

3.3. Wzmacnianie dostępności
terytorialnej

3.4. Wzmacnianie procesów ochrony
środowiska i wspieranie działań
na rzecz klimatu

Cel strategiczny 3 realizowany będzie poprzez działania podnoszące jakość przestrzeni z uwzględnieniem środowiska naturalnego, będącego głównym zasobem obszaru Powiatu Hajnowskiego.

3.1. Poprawa ładu przestrzennego i ochrony środowiska poprzez rozwój planowania przestrzennego

Cel operacyjny 3.1. skupia się na kształtowaniu oraz określeniu polityki przestrzennej na obszarze Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego. Zaproponowane kierunki działań stanowią podstawę do tworzenia, poprawy oraz rozwoju działań związanych z planowaniem przestrzennym. Istotna jest potrzeba aktualizacji oraz monitoring istniejących dokumentów planistycznych, a także działania na rzecz tworzenia nowych.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ wzmocnienie roli samorządu w rozwoju przestrzennym obszaru Partnerstwa,
- ▶ wykorzystanie wsparcia eksperckiego w zakresie osiągnięcia ładu przestrzennego, ochrony układów ruralistycznych wsi, lokalnego budownictwa itp. poprzez ustalenia dokumentów planistycznych gmin (w tym planów ogólnych wynikających z reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego),
- ▶ tworzenie zintegrowanych planów inwestycyjnych,
- ▶ poszerzenie wiedzy na temat polityki przestrzennej.

3.2. Rozwijanie zrównoważonej mobilności

Cel zakłada umiejętne kształtowanie mobilności mieszkańców Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego a także innych użytkowników przestrzeni, w tym turystów. Rolą celu jest stworzenie bardziej przyjaznego systemu transportowego i zwiększenie jego efektywności. W tym zakresie przede wszystkim należy skupić się na udoskonaleniu funkcjonowania transportu publicznego na obszarze Powiatu Hajnowskiego i zwiększeniu jego konkurencyjności wobec indywidualnych form transportu.

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego należy również stworzyć warunki dla rozwoju elektromobilności. W tym celu zakłada się działania zmierzające przede wszystkim do popularyzacji pojazdów elektrycznych wśród mieszkańców Powiatu, rozwoju odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej wdrażanie elektromobilnych rozwiązań, pozyskania środków na zakup pojazdów elektromobilnych, rozwoju uporządkowanej oferty zrównoważonego transportu, a także opracowania spójnego na obszarze Partnerstwa systemu wdrażania rozwiązań. Niniejsze działania pozwolą na rozbudowę systemu transportowego o innowacyjne rozwiązania takie jak: sieć wypożyczalni rowerów, elektrycznych skuterów lub hulajnóg. Systemy wypożyczalni/infrastruktury powinny być połączone z systemem przystanków komunikacji zbiorowej, co ułatwi sprawne poruszanie się w obszarze Powiatu.

Aby w pełni zrealizować niniejszy cel, władze lokalne powinny skupić się na inicjowaniu działań edukacyjnych, popularyzujących inne środki transportu niż samochód. Zmiana przyzwyczajeń mieszkańców oraz ograniczenie ruchu samochodowego doprowadzi do konieczności dostosowania ulic do nowych funkcji, a tym samym ich modernizacji. Popularyzując oraz wprowadzając rozwiązania z zakresu wykorzystania powyższych form transportu niezwykle ważne jest stworzenie czytelnych i bezpiecznych połączeń międzygminnych. W Powiecie Hajnowskim powinien zostać rozwinięty spójny system transportu rowerowego, przy jednoczesnej poprawie bezpieczeństwa drogowego dla pieszych, rowerzystów oraz korzystających z innej formy transportu indywidualnego.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ prowadzenie działań popularyzujących oraz wsparcie dla rozwoju odpowiedniej infrastruktury w zakresie wdrażania tzw. „mikromobilności” w celu realizacji codziennych potrzeb społeczności,
- ▶ rozbudowa systemu transportowego poprzez stworzenie sieci wypożyczalni rowerów e-bike, skuterów lub hulajnóg elektrycznych,
- ▶ stworzenie czytelnych i bezpiecznych połączeń rowerowej komunikacji międzygminnej,
- ▶ promowanie wśród społeczności (w tym wśród dzieci i młodzieży) zachowań komunikacyjnych zgodnych z ideą zrównoważonego rozwoju,
- ▶ prowadzenie działań edukacyjnych i uświadamiających mieszkańców o korzyściach ekologicznych środków transportu (nie tylko wpływ na środowisko przyrodnicze, ale również na zdrowie i zachowanie vitalności),
- ▶ podnoszenie konkurencyjności transportu zbiorowego poprzez organizowanie sprawnego, zgodnego z oczekiwaniami użytkowników systemu przemieszczania się osób, w tym poprawa połączeń międzygminnych,
- ▶ działania na rzecz podnoszenia jakości efektywności systemu transportowego poprzez zakup nisko lub zeroemisyjnego taboru.

3.3. Wzmocnienie dostępności terytorialnej

Kierunki działań zaproponowane w ramach realizacji niniejszego celu koncentrują się na zmniejszeniu poczucia peryferyjności obszarów położonych wzdłuż zewnętrznej granicy Unii Europejskiej oraz poprawie ich dostępności do regionalnych ośrodków rozwoju.

Poprawę dostępności do centrum kraju oraz w relacjach międzynarodowych można osiągnąć dzięki modernizacji oraz rozbudowie infrastruktury transportowej, głównie drogowej. Aby stworzyć dobrej jakości połączenia komunikacyjne w Powiecie Hajnowskim, należy przede wszystkim podjąć działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa na istniejących drogach, m.in., poprawy parametrów technicznych i stanu dróg powiatowych, gminnych. Trudność realizacyjna pojawia się natomiast w przypadku krajowej i wojewódzkiej infrastruktury drogowej, a także infrastruktury kolejowej. Zadania z tego zakresu stanowią kompetencje instytucji krajowych lub wojewódzkich. Działania na rzecz poprawy stanu dróg wojewódzkich i drogi krajowej w Powiecie Hajnowskim, czy też ewentualnej modernizacji linii kolejowych będzie wymagało zatem współpracy na wyższych szczeblach, licznych działań lobbystycznych oraz uzgodnień technicznych. Ważną kwestią jest dążenie do ponownego uruchomienia linii kolejowej między Hajnowką a Białowieżą.

Szansą dla Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego w tej kwestii jest będąca w realizacji droga ekspresowa S19, przebiegająca w ciągu międzynarodowego korytarza *Via Carpatia*. W związku z tym, powinny zostać podjęte działania umożliwiające stworzenie połączenia lokalnego systemu komunikacyjnego z drogą S19.

Wzmocnienie dostępności terytorialnej obszaru Powiatu Hajnowskiego będzie miało wpływ na jego ogólny rozwój, w tym przyciągnięcie nowych inwestorów.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ działania mające na celu umożliwienie połączenia lokalnego systemu komunikacyjnego z budowaną drogą ekspresową S19 w ciągu międzynarodowego korytarza *Via Carpatia*,
- ▶ podniesienie dostępności komunikacyjnej (zewnętrznej i wewnętrznej) przede wszystkim ośrodka powiatowego – miasta Hajnowka, ale i innych obszarów Powiatu,
- ▶ stworzenie dobrej jakości połączeń komunikacyjnych – modernizacja, rozbudowa i rozwój infrastruktury drogowej oraz kolejowej.

3.4. Wzmacnianie procesów ochrony środowiska i wspieranie działań na rzecz klimatu

Cel obejmuje działania ukierunkowane na utrzymanie odpowiedniej jakości środowiska naturalnego. Obecnie jakość środowiska jest istotnym atutem obszaru, który stanowi potencjał dla rozwoju gospodarczego, w tym głównie turystyki i produkcji żywności ekologicznej. W niniejszym celu operacyjnym uwzględnione zostały działania odnoszące się do poprawy jakości powietrza, wód, estetyki przestrzeni, ograniczenia skutków zmian klimatycznych i podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców Powiatu, przy jednoczesnej poprawie jakości ich życia.

W odniesieniu do jakości powietrza atmosferycznego zakłada się działania na rzecz minimalizowania presji środowiskowej, a zatem ograniczenia niskiej emisji z indywidualnych źródeł. Powinny zostać podjęte działania związane z termomodernizacją budynków, wymianą źródeł ciepła na bardziej ekologiczne oraz realizacją kampanii informacyjnych. Ograniczenie wykorzystania nieodnawialnych surowców energetycznych i stosowanie ekologicznych technologii może pozytywnie wpłynąć na atrakcyjność i konkurencyjność jednostki.

Globalne zmiany klimatyczne przejawiające się m.in. falami upałów, intensywnymi i niespodziewanymi opadami deszczu, czy też innymi gwałtownymi zjawiskami atmosferycznymi są coraz częstszym wyzwaniem dla samorządów, ponieważ wywierają one negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych, jakość życia mieszkańców, a w konsekwencji na rozwój jednostki terytorialnej. Z tego względu konieczne jest podejmowanie działań adaptacyjnych, czyli mających na celu dostosowywanie się do obecnych i przewidywanych warunków klimatycznych oraz ich skutków, jak też działań mitygacyjnych ukierunkowanych na zapobieganie bądź ograniczanie emisji gazów cieplarnianych. Proces adaptacji i mitygacji odbywa się m.in. poprzez wdrażanie błękitno-zielonej infrastruktury (BZI), czyli naturalnych zasobów środowiska: wody i zieleni. Władze Powiatu oraz poszczególnych gmin powinny wspierać programy małej retencji, zapobiegania suszy i łagodzić jej skutki. Wsparcie powinno dotyczyć między innymi przydomowej retencji wód opadowych i roztopowych. W kwestii przystosowania się do zmian klimatycznych, ze względu na charakter obszaru Powiatu Hajnowskiego, ważne jest również zwiększanie odporności lasów na ich skutki. Aby zapewnić odporne i wielofunkcyjne ekosystemy leśne, ważna jest odbudowa lasów i odwracanie procesu utraty bioróżnorodności, polegające przede wszystkim na zachowaniu genotypów drzew puszczańskich oraz charakteru puszczy. Tym samym należy rozwijać wiedzę techniczną, jak również zainicjować powstanie systemów zachęt i wsparcia regulacyjnego i finansowego.

Poza działaniami bezpośrednio ukierunkowanymi na dostosowanie się do zmian klimatycznych i ich negatywnych skutków, władze lokalne i inne instytucje publiczne powinny również podejmować inicjatywy mające na celu uświadomienie mieszkańców o ich wpływie na środowisko. W tym zakresie niezbędne jest podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz kształtowanie odpowiednich postaw ukierunkowanych na ochronę i poszanowanie środowiska naturalnego. Mogą być to różnego rodzaju konferencje, warsztaty, konkursy czy materiały edukacyjne z dobrymi praktykami.

Innym kierunkiem działań z obszaru środowiskowego jest skuteczne zagospodarowanie odpadów. Jest to kierunek działań, którego efektywną realizację można osiągnąć właśnie na poziomie ponadlokalnym. Stworzenie spójnego systemu odbioru, segregacji i zagospodarowania odpadów na terenie gmin należących do Powiatu Hajnowskiego pozwoli na skuteczniejszą ochronę środowiska naturalnego przed zagrożeniem, jakim są odpady.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ ograniczanie presji środowiskowej, w tym działania na rzecz poprawy jakości powietrza atmosferycznego (m.in. zwiększanie efektywności energetycznej budynków, wymiana źródeł ciepła na bardziej ekologiczne, realizacja kampanii informacyjnych),
- ▶ adaptacja do zmian klimatu, działania mitygacyjne i ograniczenie zagrożeń dla środowiska (m.in. wspieranie programów małej retencji, zapobiegania suszy i łagodzenie jej skutków, w tym m.in. działania na rzecz podnoszenia jakości ochrony przeciwpożarowej, wspieranie przydomowej retencji, działania na rzecz zwiększenia odporności lasów na skutki zmian klimatycznych),
- ▶ działania z zakresu gospodarki wodnej, przeciwdziałanie skutkom suszy i zapobiegania niedoborom wody (m.in. rozwój BZI),
- ▶ zwiększanie i ochrona zasobów wód oraz poprawa ich jakości,
- ▶ intensyfikacja działań na rzecz racjonalnego systemu gospodarowania odpadami (stworzenie ponadlokalnego systemu gospodarki odpadami),
- ▶ budowanie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców Powiatu.

IV CEL STRATEGICZNY

Wpuszczeni w turystykę

4.1. Budowanie spójnej oferty turystycznej regionu

4.2. Wydłużanie sezonu turystycznego

4.3. Sieciowanie usług z zakresu turystyki – współpraca, koordynacja, animacja oferty turystycznej (zarządzanie w turystyce)

Gminy Powiatu Hajnowskiego oraz Powiat Hajnowski posiadają dogodne warunki oraz duży potencjał do oferowania wielu form aktywności turystycznej. Na wartość potencjału turystycznego obszaru Partnerstwa najwyższy wpływ mają czynniki przyrodnicze (w tym przede wszystkim rozległy kompleks Puszczy Białowieskiej, ale również zespół obiektów przyrodniczych takich jak torfowiska, jeziora i doliny płynących naturalnymi korytami rzek) oraz walory kulturowe. Ze względu na niskie uprzemysłowienie regionu, a także konieczność ochrony posiadanych walorów przyrodniczych, odpowiednio rozwinięta zrównoważona turystyka może stać się silnym sektorem determinującym konkurencyjność obszaru Partnerstwa, a tym samym wzrost gospodarczy i poprawę warunków życia mieszkańców.

Cel strategiczny IV odnosi się do rozwoju turystycznego Obszaru Partnerstwa przy wzajemnym powiązaniu ofert poszczególnych gmin. Uwzględniono w nim działania związane z wykorzystaniem potencjałów obszaru, wynikających z uwarunkowań geograficznych, kulturowych, środowiskowych i przyrodniczych.

Zdefiniowane cele operacyjne odnoszą się przede wszystkim do zwiększenia konkurencyjności obszaru Partnerstwa w kraju pod względem turystyki, geograficznego rozszerzania oferty turystycznej, zwiększenia jej atrakcyjności, poszukiwania nowych nabywców oraz do wydłużenia sezonu turystycznego.

4.1. Budowanie spójnej oferty turystycznej regionu

Niniejszy cel operacyjny skupia się na działaniach związanych z geograficznym rozszerzeniem oferty turystycznej na obszarze Powiatu Hajnowskiego. Przeprowadzona diagnoza wykazała obecnie słabe zróżnicowanie przestrzenne obiektów infrastruktury turystycznej oraz atrakcji turystycznych. Niezbędne jest zatem podjęcie działań zmierzających do wzbogacenia i zróżnicowania w przestrzeni oferty turystycznej w regionie w taki sposób, aby ruch turystyczny w Powiecie nie koncentrował się wyłącznie w Białowieży, ale tak, by przyjezdni mieli możliwość zwiedzić cały region Puszczy Białowieskiej i korzystać z różnorodnej oferty spędzania czasu.

Gminy tworzące wspólny obszar funkcjonalny nie powinny konkurować o turystów, dostęp do środków finansowych, organizację ważnych wydarzeń turystycznych, rekreacyjnych czy kulturowych, lecz powinny stworzyć wspólną, kompleksową i spójną ofertę turystyczną. Można to osiągnąć m.in. poprzez podejmowanie działań w zakresie tworzenia sieciowych, zintegrowanych terytorialnie produktów turystycznych, co pozwoli w pełni wykorzystać zasoby obszaru Partnerstwa. Konieczne jest tworzenie wspólnych, kompleksowych, uzupełniających się produktów turystycznych w różnych rejonach Powiatu. Wśród przykładowych działań proponuje się m.in. utworzenie bram wejść do Puszczy we wszystkich Gminach posiadających do niej dostęp, sieci pól kempingowych dla podróżujących kamperami, czy też realizację edukacyjnych ścieżek w koronach drzew w miejscach atrakcyjnych krajobrazowo.

Wspieranie rozwoju nowych atrakcji turystycznych w różnych rejonach Powiatu Hajnowskiego pozwoli na rozlokowanie ruchu turystycznego pomiędzy poszczególnymi gminami należącymi do Partnerstwa, a tym samym na zrównoważony rozwój turystyki obszaru.

Mimo dużego potencjału turystycznego obszaru Partnerstwa, problemem jest brak uporządkowania walorów turystycznych w pakiety produktowe. Połączenie zestawu atrakcji i usług oferowanych przez poszczególne gminy stanowi podstawę dla budowania motywów podróży wśród turystów odwiedzających Powiat Hajnowski. W Modelu Struktury Funkcjonalno-Przestrzennej wskazano obszary mające na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory przyrodnicze, walory kulturowe oraz produkty lokalne. Mogą one zostać również wykorzystywane pod kątem tworzenia motywów przyjezdnych turystów w formie priorytetowych pakietów produktowych.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ sieciowanie oferty turystycznej (np. utworzenie bram wejść do Puszczy w różnych rejonach Powiatu, utworzenie sieci przystanków wypoczynkowych dla kamperów),
- ▶ rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej w różnych rejonach Powiatu,
- ▶ tworzenie pakietów produktowych w poszczególnych rejonach Powiatu,
- ▶ przygotowanie tras ścieżek turystyczno-edukacyjnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, wykorzystując najbardziej atrakcyjne krajobrazowo obszary Powiatu (w tym np. ścieżek w koronach drzew),
- ▶ modernizacja, uzupełnienie, oznakowanie istniejących oraz przygotowanie nowych szlaków turystycznych rowerowych, pieszych, *nordic walking* i tras narciarstwa biegowego wraz z zapewnieniem sprzętu niezbędnego do uprawiania tej formy turystyki,
- ▶ rozwój terenów spacerowych,
- ▶ rozwój turystyki konnej,
- ▶ rozwój nowej lub modernizacja istniejącej infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i wypoczynkowej, również w okolicy zbiorników wodnych,
- ▶ działania na rzecz stworzenia możliwości wykorzystania istniejących zbiorników wodnych na cele sportu i rekreacji,

- ▶ rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, w tym modernizacja, rozbudowa, podnoszenie jakości, udoskonalanie i dostosowanie do nowych funkcji istniejących obiektów,
- ▶ uzupełnienie punktów informacji turystycznej, obejmując wszystkie gminy Powiatu,
- ▶ stworzenie warunków ścisłej współpracy zarządców Puszczy Białowieskiej z lokalnymi władzami i przedstawicielami przedsiębiorstw turystycznych, tak aby przyjeżdżający do regionu Puszczy Białowieskiej turysta mógł otrzymać spójną ofertę,
- ▶ rozwiązania z zakresu *Silver Economy* w turystyce – likwidacja barier i lepsze dopasowanie oferty do indywidualnych potrzeb grupy turystów w wieku 50+,
- ▶ zachęty dla rozwoju agroturystyki permakulturowej na obszarach wiejskich Powiatu (np. warsztaty projektowania permakulturowego siedliska, seminaria i webinary, organizowanie wsparcia finansowego) oraz wykorzystującej unikalność kulturową regionu.

4.2. Wydłużanie sezonu turystycznego

Problem sezonowości popytu w turystyce jest powszechnie spotykanym problemem w sektorze turystycznym, nie tylko na obszarze Powiatu Hajnowskiego. W celu zapewnienia konkurencyjności regionu należy jednak dążyć do ograniczenia niniejszego zjawiska, poprzez stworzenie oferty umożliwiającej korzystanie z niej przez cały rok. Dotyczy to między innymi stwarzania odpowiednich produktów turystycznych, które będą dostosowane do sezonowych trendów na rynku turystycznym, ale również poszukiwania nowych grup nabywców oferowanych usług turystycznych.

Realizując cel związany z wydłużaniem sezonu turystycznego należy uwzględnić możliwość łączenia działalności turystycznej z innymi formami aktywności: rolniczą, usługami zdrowotnymi, medycyną, agroturystyką, turystyką zdrowotną, ekoturystyką czy też ekoagroturystyką. Gminy Powiatu Hajnowskiego oraz Powiat Hajnowski powinny poszukiwać i rozwijać oferty turystyczne, wydłużające sezon. Dedykowanymi rozwiązaniami powinno być stworzenie produktów turystycznych, które mogą być wykorzystywane również w miesiącach poza głównym sezonem turystycznym.

Analizując ogólnoswiatowe trendy, obecnie popularyzowany jest zdrowy styl życia, zwrot ku naturze i promowanie zasobów lokalnych. Daje to szansę dla Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na wykorzystanie posiadanych zasobów ponadprzeciętnych walorów przyrodniczych i środowiskowych. Niepowtarzalne walory przyrodnicze traktowane są jako dobra unikatowe i rzadkie. Partnerstwo oferując do nich dostęp, a także umożliwiając korzystanie z ekosystemowych usług ma szansę na zbudowanie swojej pozycji konkurencyjnej. Wykorzystanie posiadanych zasobów, odpowiednio zagospodarowanie i przystosowanie do obsługi ruchu turystycznego stworzy swego rodzaju wewnętrzną specjalizację obszaru Partnerstwa.

Należy zaznaczyć, że jedną z inteligentnych specjalizacji w województwie podlaskim jest sektor medyczny. Warto zatem dążyć do wzmocnienia roli i rozszerzenia działalności turystyki zdrowotnej o charakterze profilaktyczno-wypoczynkowym. Podejmowane działania powinny zmierzać do jak największego wykorzystania potencjału turystycznego obszaru Partnerstwa, w tym między innymi wykorzystując naprawczą i zapobiegawczą funkcję puszczy oraz przyrody w kontekście zdrowia. Wśród zalecanych kierunków rozwoju turystyki prozdrowotnej można wymienić przede wszystkim tzw. Terapię Dzikiej Przyrody, terapię lasem, apiterapię (terapia z wykorzystaniem pszczoł), hortiterapię (terapia ogrodnicza – wszelkiego rodzaju ogrody sensoryczne, ogrody zmysłów, ogrody hortiterapeutyczne), a także medycynę ludową, czy też oferowanie wszelkiego rodzaju zabiegów z wykorzystaniem zasobów lokalnych (zabiegi na bazie lokalnych ziół, zimą z wykorzystaniem igliwia i szyszek).

Partnerstwo powinno poszukiwać i wdrażać ofertę i produkty turystyczne wydłużające sezon turystyczny i przyciągające nowych nabywców. Może być to np. rozwój turystyki astronomicznej. Ze względu na wysoki udział terenów naturalnych, obszar Partnerstwa stwarza odpowiednie warunki do oglądania gwiazd. Brak nadmiernych tzw. zanieczyszczeń świetlnych stwarza możliwości przyciągnięcia grupy turystów zainteresowanych np. wyprawami z aparatem lub teleskopem oraz uczestnictwem w cyklicznych imprezach związanych ze zjawiskami atmosferycznymi, które pojawiają się na niebie w różnych porach roku.

Bogata przeszłość, tradycyjna architektura, lokalna sztuka, rzemiosło, muzyka a także język (gwary) daje możliwości turystyki kulturowej. Gminy Powiatu Hajnowskiego i Powiat Hajnowski powinny rozbudowywać istniejącą ofertę turystyki kulturowej. Elementem turystyki kulturowej jest również turystyka kulinarna, związana ze smakowaniem potraw i produktów lokalnych, połączonym ze zwiedzaniem oraz poznawaniem historii i kultury miejsca. Rozszerzenie oferty z zakresu turystyki kulinarnej nie tylko wpłynie na wydłużenie sezonu, ale również na rozwój turystyki wiejskiej w gminach Powiatu Hajnowskiego. W kwestii turystyki kulturowej warto również rozważyć rozwój turystyki archeologicznej, która obejmuje zwiedzanie stanowisk i wykopalisk archeologicznych, oglądanie eksponatów, ale również zapoznanie się ze sposobami dawnego życia w regionie poprzez udział w festynach i innych formach odtwarzania przeszłości.

Wśród inicjowania działań na rzecz rozszerzenia grup nabywców usług w Powiecie Hajnowskim należy wziąć pod uwagę osoby w wieku tzw. senioralnym. Szybkie starzenie się społeczeństwa Polski sprawia, że w najbliższej przyszłości mogą stanowić oni znaczącą grupę odbiorców. Obecne pokolenie seniorów często prowadzi aktywny tryb życia, a brak obowiązków zawodowych pozwala im na podróże, spędzanie wolnego czasu na świeżym powietrzu i uprawianie sportu. Infrastruktura turystyczna w Powiecie Hajnowskim powinna zostać zatem dostosowana do rozwoju usług senioralnych w zakresie spędzania wolnego czasu.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ planowanie i realizacja ponadlokalnych inwestycji wydłużających sezon turystycznych,
- ▶ poszukiwanie, wdrażanie ofert i produktów turystycznych wydłużających sezon (m.in. wzmocnienie roli i rozwój turystyki prozdrowotnej, ekoturystyki leśnej, rozwój turystyki astronomicznej, rozszerzanie oferty z zakresu turystyki kulturowej, w tym kulinarnej i archeologicznej, rozszerzenie oferty typu Wellness&Spa na obszarach wiejskich),
- ▶ rozwój usług w ramach turystyki senioralnej,
- ▶ utworzenie tras turystycznych i ścieżek edukacyjnych dedykowanych turystyce prozdrowotnej,
- ▶ budowanie produktów i atrakcji turystycznych związanych z turystyką okołozdrowotną (m.in. kąpiele leśne, inhalacje, w tym apiinhalacje, terapie z wykorzystaniem ziół, ogrody sensoryczne, ogrody zmysłów itp.),
- ▶ budowanie produktów i atrakcji turystycznych związanych z turystyką astronomiczną (np. oglądanie gwiazd, wyprawy z aparatem lub teleskopem, w tym cykliczne imprezy związane z zjawiskami astronomicznymi, ewentualna budowa obiektu takiego jak obserwatorium astronomiczne, planetarium).
- ▶ organizowanie wydarzeń i imprez turystycznych, artystycznych, sportowych i rekreacyjnych poza sezonem.

Parki ciemnego nieba

Parki ciemnego nieba to obszary o dużych walorach przyrodniczych wyznaczone do ochrony nocnego środowiska naturalnego przed zjawiskiem zanieczyszczenia światłem. Pełnią funkcje ekologiczne, oraz edukacyjne. Obecnie w Polsce funkcjonują dwa parki ciemnego nieba – Izerski Park Ciemnego Nieba oraz Park Gwiezdnego Nieba „Bieszczady”.

W odróżnieniu od innych powierzchniowych form przyrody, nie posiadają one regulacji prawnych, dlatego powołane zostały na podstawie umów partnerskich.

Słońca w modelu jest taka sama jak w rzeczywistości, a cała ścieżka ma długość 11,2 km. Na terenie IPCN cyklicznie organizowane są również Ogólnopolskie Spotkania Astronomiczne, Szkolne Warsztaty Astronomiczne, Warsztaty Astronomiczne dla Nauczycieli oraz Astronomiczny Dzień w IPCN.

Izerski Park Ciemnego Nieba

Jest pierwszym w Polsce, a drugim w Europie parkiem ciemnego nieba. Utworzony został w 2009 roku na terenie Gór Izerskich. Pomysłodawcy - pracownicy Instytutu Astronomicznego Uniwersytetu Wrocławskiego we współpracy z Nadleśnictwem Świeradów i Nadleśnictwem Szklarska Poręba opracowali dla turystów proste instrumenty astronomiczne wraz z planetarną ścieżką dydaktyczną, która przedstawia model Układu Słonecznego w skali 1:1 miliarda. Kolejność planet od

Park Gwiezdnego Nieba „Bieszczady”

Powstał w 2013 roku, w jego skład wchodzi: Bieszczadzki Park Narodowy, Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy oraz Park Krajobrazowy Doliny Sanu. W Parku organizowane są pokazy, prelekcje, warsztaty astronomiczne oraz warsztaty fotograficzno-astronomiczne. Turyści mogą skorzystać m.in. z Centrum Informacyjnego w Stuposianach oraz sieci tarasów widokowych.

Powołanie parku ma na celu propagowanie ochrony środowiska nocnego przed sztucznym, nadmiernym światłem, edukację społeczeństwa z zakresu astronomii, zwrócenie uwagi na problem zanieczyszczenia światłem, a także propagowanie zrównoważonego rozwoju regionu.

Astroturystyka umożliwia również przedłużenie sezonu turystycznego. W Parku Gwiezdnego Nieba sezon 2023 trwa od 5 maja do końca października.

Źródło: <https://www.urania.edu.pl/twojebieszczady.net/>

4.3. Sieciowanie usług z zakresu turystyki – współpraca, koordynacja, animacja oferty turystycznej (zarządzanie w turystyce)

Wykorzystanie turystyki jako czynnika rozwoju ponadlokalnego jest możliwe, gdy występuje lider, który pobudza do działania. W przypadku Obszaru Partnerstwa – Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego proponuje się, aby rolę koordynatorów funkcji turystycznej nadać ośrodkom gminnym poszczególnym gmin budujących Partnerstwo. Ich działalność uzupełniać będzie pracę funkcjonującej w Powiecie Hajnowskim Lokalnej Organizacji Turystycznej (LOT).

W Powiecie Hajnowskim powinna zostać wykreowana skuteczna współpraca w zakresie rozwoju turystycznego między wszystkimi jednostkami samorządu lokalnego wchodzącymi w skład Powiatu. W ramach współpracy zaleca się stworzenie odpowiednich programów rozwoju różnych form turystyki (opartych o stworzone pakiety produktowe), które będą usystematyzowane i skorelowane ze sobą pod względem organizacyjnym, inwestycyjnym i marketingowym.

Ograniczanie rozwoju turystycznego do granic danej jednostki gminnej, wiąże się z brakiem integralności i uporządkowania w skali całego obszaru funkcjonalnego. Nie jest również zgodne z punktem widzenia odwiedzających turystów, którzy postrzegają obszar Powiatu Hajnowskiego jako spójny. Problemem może być również rozproszenie informacji z zakresu działalności turystycznej. Rozbudowana sfera informacyjna pozwoli na monitorowanie aktualnego stanu gospodarki turystycznej, koordynację jej zarządzania w obszarze funkcjonalnym oraz wzmocnienie promocji i oferty tematycznej poszczególnych rejonów Powiatu. Spójna sieć punktów informacji turystycznej umożliwi ciągle regularne tworzenie nowych i ulepszanie istniejących produktów turystycznych.

Do zadań ośrodków gminnych należeć powinna koordynacja wdrażania wspólnie wypracowanych standardów, działań i inicjatyw turystycznych oraz pogłębianie procesu integracji w ramach obszaru funkcjonalnego. Innowacyjne i skoordynowane podejście do terytorialnego zarządzania turystyką powinno stać się wyróżnikiem obszaru Partnerstwa na tle innych regionów.

W ramach realizacji niniejszego celu operacyjnego przewiduje się również organizowanie przez ośrodki gminne spotkań instytucji samorządowych i biznesowych prowadzących działalność turystyczną, których celem będzie wymiana doświadczeń i opracowanie wspólnej promocji.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ doskonalenie metod zarządzania turystyką przez ośrodki gminne,
- ▶ podnoszenie kompetencji pracowników zatrudnianych w obszarze turystyki, profesjonalizacja kadr,
- ▶ kreowanie skutecznej i trwałej współpracy w zakresie funkcji turystycznej między jednostkami samorządu lokalnego wchodzącymi w skład Powiatu,
- ▶ inicjowanie trwałej współpracy jednostek samorządu terytorialnego z branżą turystyczną,
- ▶ inicjowanie współpracy pomiędzy organizatorami tych samych oraz pokrewnych form turystyki,
- ▶ agregowanie i wewnętrzna wymiana doświadczeń oraz dobrych praktyk w zakresie turystyki,
- ▶ stworzenie odpowiednich programów rozwoju różnych form turystyki, skorelowanych ze sobą w sferze organizacyjnej, inwestycyjnej i marketingowej,
- ▶ wzmocnienie współpracy podmiotów publicznych, prywatnych i organizacji pozarządowych w dziedzinie turystyki,

- ▶ wzmocnienie roli LOT i przynależności gmin Powiatu do organizacji,
- ▶ utworzenie miejsca pełniącego rolę forum wymiany informacji i współpracy w sektorze turystyki, jako uzupełnienie działalności LOT.
- ▶ stworzenie narzędzi internetowych umożliwiających łączenie lokalnych aktywności turystycznych w ofertę regionalną, w tym zintegrowany kalendarz wydarzeń turystycznych na obszarze Powiatu, adresowany do odbiorców w regionie i jego otoczeniu (wydarzenia o ponadlokalnej atrakcyjności),
- ▶ opracowanie wspólnego, spójnego systemu wizualizacji i oznakowania szlaków turystycznych, miejsc i wydarzeń,
- ▶ zamieszczanie informacji w przestrzeni o miejscach i atrakcjach turystycznych, zgodnie z opracowanym systemem wizualizacji oznakowanych miejsc,
- ▶ stworzenie spójnego i kompleksowego systemu informacji turystycznej regionu Puszczy Białowieskiej,
- ▶ przygotowanie atrakcyjnych terenów pod inwestycje turystyczne.

V CEL STRATEGICZNY

Region kulturalny z natury

5.1. Budowanie Krainy Otwartej Kultury
(infrastruktura, miejsca)

5.2. Organizowanie wydarzeń kulturalnych
Wszechstronnie utalentowani

5.3. Budowanie sieci miejsc
spotkań z kulturą
(koordynacja i profesjonalizacja oferty)

5.4. Wspieranie rozwoju edukacji
i promowanie innowacji w kulturze

5.5. Sieciowanie usług z zakresu kultury -
współpraca, koordynacja, animacja oferty
kulturalnej (zarządzanie w kulturze)

Na pierwszy „rzut oka” tożsamość historyczno-kulturowa Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego wydaje się niejednoznaczna i nieoczywista. Skojarzenie Puszczy Białowieskiej i lokalizacja jej na mapie jest dużo łatwiejsza niż wskazanie kluczowych lokalnych wydarzeń kulturalnych czy obiektów kultury, w tym zabytkowej. Reakcja odbiorców zewnętrznych na obszar Powiatu Hajnowskiego jest mocno skorelowana ze statusem Puszczy Białowieskiej jako Obiektu UNESCO. Od czerwca 2014 roku, kiedy prawie cały obszar Puszczy Białowieskiej został wpisany na Listę UNESCO pod nazwą „*Białowieża Forest*”, Puszcza Białowieska jest jedynym w Polsce i jednym z siedmiu na świecie transgranicznych obiektów dziedzictwa światowego. Dlatego jak wskazano w **Celu strategicznym V Region kulturalny z natury** potencjał kultury jest możliwy do jego wykorzystania w ścisłym powiązaniu kierunków rozwoju obszaru z walorami przyrodniczymi, niezakłóconą naturą miejsca

i działaniami, które skoordynowane nie wzmogą presji człowieka (mieszkańca, turysty, gościa) na środowisko.

Kulturę Powiatu Hajnowskiego cechuje silne zakorzenienie z przeszłością, tradycją i dziedzictwem przeżyć pierwszych pokoleń zamieszkujących ten obszar. Kultura w synergii z naturą jest otwarta dla każdego, zaprasza do doświadczania i przeżywania w specyficzny sposób historii miejsc, które tworzyła szlachta ruska i mazowiecka, chłopci królewscy i pańszczyźniani, mieszczaństwo i rzemieślnicy. Ogromny potencjał obszaru stanowi wielokulturowość ukształtowana przede wszystkim bliskością wschodniej granicy Polski. Powiat Hajnowski to geograficzny punkt spotkania się kultury zachodniej i wschodniej oraz religii rzymsko-katolickiej i prawosławnej. Wśród przodków i obecnych mieszkańców byli i są obecni Polacy, Białorusini, Ukraińcy i Tutejsi – grupa etniczna, która nie określa przynależności narodowej do żadnego kraju. Kiedyś były to tereny należące do jednego państwa – Korony Polskiej, które później przeszły pod władanie carskiej Rosji, żeby skończyć jako podzielony między dwa kraje obszar.

źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Hajnówka, 2020

Unikalnym przejawem kultury miejsca jest lokalna gwara, uznawana przez mieszkańców jako silne spoiwo utrzymujące więzi rodzinne i sąsiedzkie. Gwara poznawana w dzieciństwie jako pierwsza odmiana języka pozostaje na zawsze językiem kojarzonym z dzieciństwem i stronami rodzinnymi, czymś bliskim sercu. Na terenie Powiatu Hajnowskiego słychać kilka gwar, w zależności od wsi, z której pochodzi mieszkaniec. Miejscowi, słysząc gwarę, są w stanie określić skąd jest ta właśnie gwara. To jest wartość, której kultywowanie powinno stać się naturalną czynnością każdego mieszkańca Powiatu Hajnowskiego.

„Człowiek ze swoją mową zrośnięty jest ciaśniej niż drzewo z ziemią” - „Człowiek zo swojeju mowoj zroszczy mocniej niż derwo z zemloju”⁷

Wśród zadań kluczowych do realizacji w ramach Celu jest dbałość o materialne i niematerialne obiekty dziedzictwa kultury, podnoszenie jakości wydarzeń kulturalnych, ich promocja i umiędzynarodowienie, promowanie lokalnych talentów, upowszechnienie kultury jako formy

⁷ Mieczysław Jastrun „*Poemat o mowie*”. Gwara z pogranicza Narewki i Czeremchy, według Anny Nikitiuk

spędzania wolnego czasu, profesjonalizacja usług z zakresu zarządzania kulturą i poprawa dostępności wydarzeń i miejsc spotkań z kulturą.

5.1. Budowanie Krainy Otwartej Kultury

Cel o charakterze infrastrukturalnym, w ramach którego działania będą koncentrować się na ochronie i opiece nad zabytkami oraz obiektami kultury, praktykami, przekazami i wiedzą. Kluczowa w ramach celu 5.1 jest dbałość o zachowanie i wysoką jakość krajobrazu kulturowego, w szczególności układu przestrzenno-kulturowego wynikającego z unikalności tego obszaru: układ miejscowości tzw. szeregówka, ławeczki przy domach, jako miejsca spotkań i rozmów mieszkańców, krzyże, szpalery drzew wzdłuż dróg, nekropolie rzymsko-katolickie, prawosławne, unickie, ewangelickie, miejsca straceń z czasów wojen i powstań, cerkwie, kościoły i kapliczki. Wyzwania cywilizacyjne, tempo życia, rosnący niepokój o przyszłość coraz częściej są motywatorami poszukiwania miejsc, które kojarzone są z nadprzyrodzonymi mocami. Dlatego też uroczyska i miejsca mocy w Puszczy Białowieskiej będą przedmiotem działań polegających na wyznaczeniu szlaków, dostępnych i wyposażonych w informację o miejscu i jednolicie oznakowanych. Podobnie w wyniku realizacji celu 5.1 odbiorcy i entuzjaści lokalnej kultury będą mogli poznać ornamentykę i wzornictwo przedmiotów codziennego użytku, które w kulturze regionu Puszczy Białowieskiej wywodzą się z prawosławnego przygotowywania rękowników obrzędowych. Planowana jest aktywna ochrona, odnowa i promocja szlaków kulturowych, prezentujących zdobienia drewnianych domów mieszkańców (narożniki, szczyty domów, zakończenia krokwi i belek, kalenic, drzwi, okien, okiennic i ganków).

Niezwykle ważna jest również ochrona niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego⁸, zbiorów bibliotecznych, materiałów archiwalnych, oryginalnych nagrań, płyt, folkloru itp. Dokumentowanie kultury niematerialnej powinno obejmować tworzenie wspólnych miejsc ich zbioru, ale również realizację projektów wspierających międzypokoleniowy przekaz wiedzy i umiejętności. W rezultacie, zasoby niematerialnego dziedzictwa kultowego zostaną utrwalone, spopularyzowane i zachowane dla przyszłych pokoleń.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ działania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami i obiektami kultury, praktykami, przekazami, wiedzą i umiejętnościami (poprawa infrastruktury i zapewnienie dostępności),
- ▶ wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i zabezpieczających oraz robót budowlanych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem, umożliwiających zachowanie dotychczasowej funkcji zabytków, a także służących nadaniu im nowych funkcji,
- ▶ wspieranie prac związanych z wykopaliskami archeologicznymi,
- ▶ budowa i utrwalenie wizerunku krajobrazu kulturowego, stworzenie szlaków kulturowych,
- ▶ prowadzenie działań na rzecz dokumentowania kultury tradycyjnej, niematerialnej.

⁸ Zgodnie z zapisami konwencji UNESCO dotyczącej niematerialnego dziedzictwa kulturowego: *Niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.*

5.2. Wszechstronnie utalentowani

Koncentracja aktywności w ramach celu 5.2 to tzw. działania miękkie, w szczególności organizacja i profesjonalizacja wydarzeń kulturalnych. Głównym zadaniem celu 5.2 jest wydobycie/wyszukanie walorów kultury opartych na talentach lokalnej społeczności. Chodzi o działania, w wyniku których lokalni artyści lub jeszcze nieodkryci artyści dzięki aktywności kadr urzędów odpowiedzialnych za działania z zakresu kultury, instytucji kultury oraz stowarzyszeń będą mieli przestrzeń do dzielenia się swoimi umiejętnościami i sztuką wynikającą z pochodzenia, tożsamości i przynależności. W ramach celu podjęte będą działania umożliwiające doświadczanie lokalnych smaków. Kuchnia Powiatu Hajnowskiego, w znacznym stopniu kształtowana w oparciu o warunki naturalne, a której przepisy przekazywane są z pokolenia na pokolenie związana jest z łączeniem i przenikaniem się kuchni polskiej, białoruskiej i ukraińskiej. Nastąpi koncentracja działań na promocji produktu lokalnego. W ramach nowo powstającego Hajnowskiego Centrum Produktu Lokalnego lokalni producenci będą mogli dokształcić się w zakresie niezbędnych wymagań formalno-prawnych, podatkowych i sanitarnych związanych z wprowadzaniem produktu lokalnego na rynek, stworzyć strategię sprzedaży i promocji swoich produktów, opracować materiały informacyjno-reklamowe w obcym języku. W ramach realizacji celu odbywać się będą Targi śniadaniowe, kursy oraz szkolenia z zakresu produkcji lokalnych specjałów opracowanych na tradycyjnych przepisach i recepturach. Będzie kontynuowany Dzień Gwary Lokalnej, promowane rodzinne zespoły artystyczne.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ promowanie i docenianie lokalnych talentów, artystów i środowisk twórczych,
- ▶ promowanie rodzinnego uczestnictwa w kulturze,
- ▶ organizacja wydarzeń promujących produkty lokalne, unikalne przedmioty i umiejętności,
- ▶ wykreowanie i wypromowanie produktów kulturowych,
- ▶ działania na rzecz rozwoju zróżnicowanych form twórczości, poszerzenie przestrzeni dla twórczej kreacji dzieci, młodzieży i osób dorosłych.

5.3. Budowanie sieci miejsc spotkań z kulturą

Na terenie Powiatu aktywnie działają domy kultury i biblioteki, których programy oferują zajęcia w większości dla dzieci i młodzieży. W ramach celu 5.3. planowane jest rozszerzenie oferty dla wszystkich grup odbiorców i intensyfikacja działań dla przyjezdnych/turystów w sezonie letnim. Sukcesem wdrożeniowym będzie podjęcie realnej współpracy między instytucjami kultury, a organizacjami pozarządowymi, synchronizacja planów i programów, realizowanych projektów i objęcie ofertą szerszej grupy odbiorców. Będzie stworzona przestrzeń, warunki dla trenerów, nauczycieli i artystów, którzy prowadzą zajęcia lokalnie dla stworzenia powiatowego programu działań z zakresu kultury, tak żeby uniknąć niepotrzebnej konkurencji, rywalizacji i pozbawiania możliwości kształcenia odbiorców z uwagi na miejsce zamieszkania. Dodatkowo w ramach celu duża część zadań będzie miała charakter wyłączeniowy, powinna dotrzeć do osób dotychczas nie korzystających z oferty domów kultury i bibliotek. Powołane zostaną nowe miejsca spotkań z kulturą, mediateki, świetlice, miejsca aktywności lokalnej. Realizowane w ramach celu 5.3 zadania mają upowszechnić kulturę, włączyć w nią każdego, a nie tylko najzamożniejszych lub mieszkających najbliżej ośrodka kultury. Sieć miejsc kultury, która będzie nośnikiem celu 5.3 to wspólnota przeżyć, przestrzeń bycia wśród innych i z innymi, początek spójności społecznej i baza kapitału społecznego. Miejsca spotkań z kulturą mają za zadanie zbudować społeczną sieć relacji zaufania, lojalności i solidarności między mieszkańcami Powiatu.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ rozwijanie, profesjonalizowanie i koordynacja oferty miejsc spotkań z kulturą (domy kultury, biblioteki, mediateki), wzbogacanie oferty instytucji kultury,
- ▶ intensyfikacja działań informacyjnych i promocyjnych w odniesieniu do skoordynowanej oferty spędzania czasu wolnego w instytucjach kultury/miejscach spotkań z kulturą,
- ▶ współpraca kulturalna z organizacjami pozarządowymi,
- ▶ działania na rzecz rozwoju turystyki kulturowej,
- ▶ wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego,
- ▶ tworzenie miejsc dla kultury alternatywnej,
- ▶ opracowanie kodeksu/zasad i podnoszenie standardów organizacji wydarzeń kulturalnych.

5.4. Wspieranie rozwoju edukacji i promowanie innowacji w kulturze

Innowacje często kojarzą się z nowymi technologiami i zastosowaniem IT. Także w tym celu ważne będzie umiejętne wykorzystanie nowych form promocji i popularyzacji lokalnej kultury, czy to za pomocą platform cyfrowych, udostępniania zdigitalizowanych zasobów i coraz śmielszego stosowania social mediów, streamingu wydarzeń czy kanałów youtube. Jednocześnie ważne w ramach celu 5.4 będą też te mniej standardowe formy prezentacji zasobów kultury za pośrednictwem mody i designu. W ramach planowanych działań dążyć należy do burzenia murów podziału na wydarzenia kulturalne dla młodzieży i seniorów. Należy dążyć do rozhermetyzowania oferty, tworzyć programy adresowane do wszystkich odbiorców niezależnie od wieku. Oferta kulturalna dla seniorów musi stać się interesująca dla młodzieży, a oferta kulturalna dla młodzieży powinna być zrozumiała dla seniorów. W ramach celu 5.4 trudnym wyzwaniem będzie zapewnienie nowoczesnej edukacji kulturalnej. Kluczowe dla sukcesu realizacji tego celu będzie wyposażanie mieszkańców w podmiotowe kompetencje do odkrywania własnych kanonów i własnych wrażliwości kulturowych oraz uczenie umiejętności dialogu. Zadania planowane do realizacji w ramach celu 5.4 będą wspierać władze gmin Powiatu w uznaniu roli kultury w ważnej dla Powiatu turystyce, wskazywać na konieczność synchronizacji i koordynacji działań. Dodatkowo istotnym elementem wdrożenia celu będzie promocja kultury lokalnej poza powiatem, regionem i w formie promocji międzynarodowej.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ opracowywanie i wdrażanie programów edukacyjnych w zakresie kultury,
- ▶ inicjowanie działań na rzecz popularyzacji dziedzictwa kulturowego Powiatu (m.in. organizowanie zajęć warsztatowych),
- ▶ propagowanie i upowszechnianie wiedzy na temat kultury Powiatu Hajnowskiego (m.in. z zastosowaniem nowych form prezentacji dziedzictwa kulturowego, takich jak design i moda),
- ▶ promowanie lokalnej kultury poza regionem i granicami Polski,
- ▶ promowanie wśród samorządów lokalnych dobrych praktyk w zakresie wykorzystywania dziedzictwa kulturowego dla poprawy pozycji gminy w otoczeniu,
- ▶ działania edukacyjne na rzecz wykorzystywania oferty instytucji kultury do rozwijania turystyki.

5.5. Współpraca, koordynacja, animacja

W ramach tego celu kluczowe są zadania związane z usprawnieniem, współtworzeniem i ucytelnieniem reguł zarządzania polityką kulturalną Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego, a także stworzeniem narzędzi do lepszego zarządzania obszarem kultury. Dlatego też podejmowane będą działania polegające na wypracowaniu strategicznego modelu bieżącej współpracy i łączenia potencjałów gmin objętych strategią, ale też przeciwdziałanie, odpowiednio wcześniej, potencjalnym kolizjom działań i nieplanowanym negatywnym interakcjom.

Istotnym uzupełnieniem działań sieciujących będzie dbałość o profesjonalizację kadr pracujących w obszarze kultury, w szczególności wsparcie podnoszenia wiedzy menedżerskiej przez osoby aktywne w zarządzaniu kulturą w instytucjach i organizacjach pozarządowych Powiatu oraz wsparcie podnoszenia wiedzy animatorskiej przez osoby aktywne w kulturze na obszarze Partnerstwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ doskonalenie metod zarządzania kulturą,
- ▶ agregowanie i wewnętrzna wymiana doświadczeń oraz dobrych praktyk w zakresie kultury,
- ▶ podnoszenie kompetencji pracowników zatrudniających w obszarze kultury, profesjonalizacja kadr,
- ▶ wzmocnienie współpracy podmiotów publicznych, prywatnych i organizacji pozarządowych w dziedzinie kultury,
- ▶ stworzenie narzędzi internetowych umożliwiających łączenie lokalnych aktywności kulturalnych w ofertę regionalną, w tym zintegrowany kalendarz wydarzeń kulturalnych na obszarze Powiatu, adresowanego do odbiorców w regionie i jego otoczeniu (wydarzenia o ponadlokalnej atrakcyjności),
- ▶ efektywne komunikowanie wewnątrz środowiska osób i instytucji działających w obszarze kultury,
- ▶ opracowanie wspólnej marki, systemu wizualizacji i oznakowania szlaków kulturowych, miejsc i wydarzeń,
- ▶ zamieszczanie informacji w przestrzeni o wyjątkowych walorach obiektów i miejsc, zgodne z systemem wizualizacji oznakowanie miejsc.

VI CEL STRATEGICZNY

Aktywne społeczeństwo i sprawne instytucje

6.1. Doskonalenie kapitału ludzkiego

6.2. Rozwijanie usług zwiększających
autonomię funkcjonowania społecznego,
aktywizacja społeczna,
wzmacnianie wspólnotowości
i tożsamości ponadlokalnej

6.3. Poprawa jakości funkcjonowania
instytucji publicznych
w zakresie zarządzania rozwojem

6.4. Rozwijanie marketingu terytorialnego

Cel strategiczny 6 obejmuje działania z zakresu zaspokajania potrzeb mieszkańców Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego poprzez doskonalenie usług społecznych, wzrostu aktywności, wzmocnienia tożsamości lokalnej i wspólnotowości społeczeństwa całego obszaru Partnerstwa, marketingu terytorialnego oraz rozwoju instytucjonalnego i wzmocnienia kompetencji władz samorządowych.

6.1. Doskonalenie kapitału ludzkiego

Realizacja celów i założeń **Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego** doprowadzi do wzmocnienia konkurencyjności gospodarczej i spójności społecznej obszaru Partnerstwa. Podtrzymanie konkurencyjności gospodarki uzależnione jest jednak od dostępności na rynku pracy wykwalifikowanych kadr pracowniczych. Rozwój edukacji i opieki nad dziećmi na obszarze Partnerstwa powinien zatem ukierunkować się na wykorzystanie posiadanych przez Powiat i Gminy Powiatu wewnętrznych zasobów i potencjałów. Edukacja stanowi jedno z narzędzi, pozwalających na zatrzymanie młodych osób w regionie.

System kształcenia w Powiecie Hajnowskim powinien być dostosowany do wymogów otoczenia i stanowić odpowiedź na zapotrzebowanie rynku pracy, co stworzy pełną ścieżkę rozwoju osobistego i zawodowego młodym mieszkańcom Powiatu.

Wśród podstawowych zadań powinno znaleźć się wzmocnienie istniejącej infrastruktury oraz jakości oferty edukacyjnej, w tym doskonalenie kadr edukacyjnych.

Proponowana w Strategii droga rozwoju oferuje możliwości stworzenia wielu miejsc pracy, w tym dla wysoko wykwalifikowanych pracowników wielu specjalizacji (m.in. przyrodnikom, ekspertom ds. żywności, organizatorom ekoturystyki, nauczycielom, inżynierom, medykom). W myśl *Nowej strategii leśnej UE 2030*, znaczącą rolę w transformacji w kierunku zrównoważonej (i neutralnej dla klimatu) przyszłości odgrywać będą lasy. Wymagać to będzie jednak zwiększonego zestawu umiejętności, m.in. ekspertów w zakresie wdrażania i doskonalenia zrównoważonych praktyk gospodarki leśnej (o której wspomniano w ramach celu 1.4). Programy kształcenia i szkolenia leśników powinny zostać więc dostosowane do aktualnych wyzwań i potrzeb.

Rozwijający się popyt na kompetencje sprawi, że niezbędne będzie podjęcie działań na rzecz umożliwienia zdobycia umiejętności oraz odpowiednich kwalifikacji do wykonywania zawodów związanych z rozwojem przyszłych funkcji w Powiecie. W tym celu należy przede wszystkim zapewnić odpowiednią infrastrukturę (w tym budynki oraz lokale) oraz ofertę edukacyjną umożliwiającą podjęcia kształcenia w tym zakresie (m.in. poprzez staże dokształcające i szkolenia zawodowe). Kadry nauczycielskie powinny otrzymać wsparcie w kwestii szkoleń metodycznych, natomiast mieszkańcom powinno zapewnić się warunki, umożliwiające ewentualne przekwalifikowanie się.

Realizacja celu, a tym samym większa różnorodność dróg kariery zawodowej stworzy szansę dla osób młodych, którzy po ukończeniu edukacji będą mogli podjąć satysfakcjonującą pracę w Powiecie Hajnowskim. Powiązanie systemu kształcenia z dostępnymi na rynku pracy sektorami gospodarczymi (w tym kreatywnymi i innowacyjnymi) zwiąże młodzież z obszarem, minimalizując możliwość ich emigracji do większych ośrodków. Główną rolą niniejszego celu operacyjnego jest zatem dążenie do zmniejszenia obserwowanych obecnie problemów społecznych na obszarze Partnerstwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ podnoszenie jakości kształcenia, wzmocnienie istniejącej infrastruktury i jakości oferty edukacyjnej, w tym doskonalenie kadr edukacyjnych,
- ▶ stworzenie oferty edukacyjnej dostosowanej do potrzeb lokalnego rynku pracy,
- ▶ działania na rzecz umożliwienia podjęcia kształcenia w zakresie nowych specjalizacji w regionie (m.in. zapewnienie odpowiedniej infrastruktury, w tym budynków, lokali),
- ▶ działania na rzecz zmniejszania deficytu wysoko wykwalifikowanej kadry – m.in. programy stypendialne dla uczniów,

- ▶ wsparcie rozwoju kadr nauczycielskich w kwestii szkoleń metodycznych pod kątem potrzeb rozwijającego się popytu na kompetencje (m.in. pedagogiki leśnej, przyrodolecznictwa itp.),
- ▶ tworzenie warunków do przekwalifikowania osób w wieku produkcyjnym, zgodnie z potrzebami rozwijanych specjalizacji regionu.

6.2. Rozwijanie usług zwiększających autonomię funkcjonowania społecznego, aktywizacja społeczna, wzmacnianie wspólnotowości i tożsamości ponadlokalnej

Niniejszy cel operacyjny zakłada dążenie obszaru funkcjonalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego do wzmocnienia spójności, dostępności instytucji publicznych oraz działań na rzecz integracji społecznej na poziomie ponadlokalnym.

Wyzwaniem dla obszaru Partnerstwa jest spadek liczby mieszkańców oraz starzenie się społeczeństwa. Poza czynnikami gospodarczymi i tworzeniem wysokiej jakości miejsc pracy istotnym czynnikiem zachęcającym ludzi młodych do pozostania na terenie Partnerstwa jest dostęp do wysokiej jakości usług społecznych. W tej kwestii zakłada się działania obejmujące podnoszenie jakości obiektów infrastruktury społecznej oraz świadczonych przez nie usług (m.in. instytucji oświaty i wychowania, ochrony zdrowia, opieki społecznej, kultury, kultury fizycznej, sportu i rekreacji oraz usług opiekuńczych związanych ze starzeniem się społeczeństwa).

Poprawa jakości usług publicznych wymaga również wykorzystania nowoczesnych środków komunikacji. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego należy rozwijać ideę *Smart City* oraz *Smart Village*, wymagającej zastosowania nowoczesnych technologii. Samorządy powinny dążyć do rozwijania e-usług oraz poprawy dostępności do szerokopasmowego Internetu na obszarze całego obszaru Partnerstwa. Z uwagi na starzejące się społeczeństwo zaleca się również prowadzenie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczenia cyfrowego, m.in. osób starszych.

Cel odnosi się również do wszelkiego rodzaju działań ukierunkowanych na aktywizację mieszkańców Powiatu Hajnowskiego, zaangażowanie ich w życie społeczne gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jako spójnego obszaru funkcjonalnego. Podejmowane inicjatywy powinny sprzyjać integracji lokalnych społeczności, zamieszkujących poszczególne rejony Powiatu, a także wzmocnieniu ich poczucia tożsamości ponadlokalnej i przynależności do Powiatu Hajnowskiego jako grupy o wspólnych celach i wizji rozwoju.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ działania na rzecz pobudzania otwartości mieszkańców na współpracę ponadlokalną,
- ▶ budowanie wzajemnych relacji między jednostkami samorządu terytorialnymi, tworzącymi obszar Partnerstwa,
- ▶ zwiększenie zaangażowania lokalnej społeczności w systemową współpracę na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu,
- ▶ wzmacnianie i wspieranie oddolnych inicjatyw mieszkańców,
- ▶ zwiększenie poczucia przynależności mieszkańców gmin Powiatu Hajnowskiego do regionu jako do grupy (wspólne partycypacje, spójność w działaniu),
- ▶ rozwój i podnoszenie jakości usług ochrony zdrowia (w tym usług medycznych z zakresu fizjoterapii i rehabilitacji, a także usług związanych ze starzeniem się społeczeństwa),
- ▶ działania podnoszące jakość edukacji, w tym wyrównujące szanse edukacyjne dzieci i młodzieży,
- ▶ modernizacja, adaptacja i podnoszenie jakości obiektów infrastruktury społecznej oraz świadczonych przez nie usług (instytucji oświaty i wychowania, ochrony zdrowia, opieki społecznej, kultury, kultury fizycznej, sportu i rekreacji oraz usług opiekuńczych związanych ze starzeniem się społeczeństwa),

- ▶ rozwój i utrzymanie infrastruktury szerokopasmowego Internetu,
- ▶ rozwój nowych oraz usprawnienie istniejących sieci wspólnych e-usług,
- ▶ opracowanie systemu wsparcia osób starszych w zakresie korzystania z e-usług, w tym związanych z cyfryzacją opieki zdrowotnej (np. poprzez punkty pomocy zlokalizowane na terenach gmin, w których z pomocą pracownika można zarejestrować się m.in. w systemie usług zdrowotnych),
- ▶ działania prowadzone na rzecz wyrównania szans w dostępie do wysokiej jakości opieki medycznej (np. organizacja finansowego wsparcia w dojazdach do odległych placówek medycznych),
- ▶ rozwój usług z zakresu *Silver Economy*,
- ▶ podejmowanie inicjatyw międzypokoleniowych (np. pomoc osobom starszym przy jednoczesnym rozszerzaniu wśród młodzieży wiedzy o regionie oraz jego historii i kulturze),
- ▶ poprawa dostępu i standardu usług oraz funkcjonowania infrastruktury społecznej,
- ▶ modernizacja istniejących budynków pełniących usługi społeczne i adaptacja dostępnych obiektów na funkcje usług społecznych,
- ▶ wzmocnienie roli animatora lokalnego i facylitatora,
- ▶ rozwój lokalny ukierunkowany na społeczność,
- ▶ prowadzenie działań na rzecz rewitalizacji obszarów zdegradowanych.

6.3. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem

Szybko zachodzące zmiany, dotyczące prawa, społeczeństwa, organizacji pracy czy też wykorzystania nowoczesnych technologii w zarządzaniu decydują, iż w kluczowe znaczenie w Powiecie Hajnowskim będzie miało ciągłe doskonalenie sprawności administracyjnej. Można to osiągnąć poprzez doskonalenie kadry, procedur i procesów współpracy. Bardzo ważnym elementem rozwoju gospodarczego regionów jest współpraca transgraniczna. Trudności związane z sytuacją za wschodnią granicą Powiatu Hajnowskiego decydują, iż w ramach zarządzania rozwojem obszaru Partnerstwa, powinny zostać podjęte próby umiędzynarodowienia się i otwarcia na inne kraje Europy Wschodnie, m.in. takie jak: Litwa, Łotwa, Estonia.

Poprzez partnerską współpracę możliwa będzie sprawna koordynacja i integracja najważniejszych procesów gospodarczych i społecznych na terenie Powiatu Hajnowskiego.

Zgodnie z ideą *Smart City* oraz *Smart Village* samorzady powinny rozwijać partycypacyjny model zarządzania. Obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego powinien opracować, doskonalić oraz upowszechniać metody partycypacji społecznej, umożliwiającej mieszkańcom wspólne decydowanie o najważniejszych projektach związanych z rozwojem obszaru. W tym celu warto wdrożyć nowoczesne technologie komunikacyjne oraz wsparcie eksperckie.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ doskonalenie sprawności administracji (m.in. profesjonalizacja kadry, procedur, procesów współpracy),
- ▶ wzmocnienie kompetencji i podniesienie zdolności rządów administracji lokalnej do nawiązywania współpracy z inwestorami,
- ▶ wdrażanie polityk rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie i funkcjonalnie (poprzez nawiązanie relacji z sąsiednimi gminami),

- ▶ działania na rzecz umiędzynarodowienia regionu, poprzez nawiązanie współpracy gospodarczej z krajami wschodnimi (np. Litwa, Łotwa, Estonia),
- ▶ inicjowanie współpracy międzynarodowej poprzez powołanie instytucji doradczej w tym zakresie.
- ▶ doskonalenie i upowszechnianie metod międzygminnej partycypacji społecznej umożliwiającej mieszkańcom poszczególnych gmin wspólne decydowanie o najważniejszych projektach związanych z rozwojem regionu,
- ▶ wykorzystanie doradztwa eksperckiego w zakresie komunikacji społecznej na potrzeby opracowania i wdrażania w JST zasad partycypacji, podejmowania wspólnych decyzji i wspólnego planowania rozwoju,
- ▶ wspólne planowanie, płynny przepływ informacji, integracja instytucji.

6.4. Rozwijanie marketingu terytorialnego

W ramach realizacji niniejszego celu operacyjnego oczekiwanym rezultatem jest zwiększenie rozpoznawalności obszaru Powiatu Hajnowskiego w skali regionalnej, krajowej oraz międzynarodowej.

Sytuacja polityczna za wschodnią granicą kraju oraz kryzys migracyjny sprawiły, że obszary przygraniczne często uznawane są za niebezpieczne. Władze samorządowe powinny skupić się zatem na odbudowaniu wizerunku obszaru Powiatu Hajnowskiego jako obszaru bezpiecznego. Niezbędne jest zatem prowadzenie rzetelnych działań informacyjnych i edukacyjnych w tym zakresie a także przyciąganie uwagi poprzez uczestnictwo we wszelkiego rodzaju eventach, pozwalające zobrazować na zewnątrz wizerunek Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.

Marketing terytorialny na poziomie ponadlokalnym powinien skupiać się przede wszystkim na rozpowszechnieniu i ukorzenieniu istniejącej marki oraz posiadanych zasobów. Wobec istniejącej Marki Puszcza Białowieska powinny zostać podjęte działania wzmacniające jej znaczenie i utrwalające wizerunek poza regionem. Sam fakt położenia obszaru Partnerstwa w rejonie Puszczy Białowieskiej, nie jest wystarczający do osiągnięcia konkurencyjności w odniesieniu do innych obszarów. Konieczne jest wsparcie promocyjne i spójna koordynacja zarządzania marketingowego. Wśród działań promocyjnych, można wymienić m.in. udział w wszelkiego rodzaju targach, wydarzeniach, konkursach, organizację kampanii reklamowych i tworzenie publikacji (np. w mediach społecznościowych). Sprawne zarządzanie pomoże odpowiednio wykorzystać potencjał, wynikający z położenia obszaru Partnerstwa. Działania promocyjne powinny obejmować nie tylko aspekty turystyczne obszaru, ale również usługowe, produkcyjne i społeczne. Długoterminowym efektem będzie zbudowanie nowego sposobu postrzegania Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego oraz Puszczy Białowieskiej – nie tylko jako obszaru o wybitnych zasobach przyrodniczych, ale również jako obszaru, który potrafi wykorzystać posiadany potencjał do rozwoju ekonomicznego, m.in. w zakresie rozwoju nowoczesnych, innowacyjnych form działalności, takich jak: usługi zdrowotne, produkcja zdrowej żywności, zielone technologie itp. Dzięki temu zostanie wykreowany wizerunek obszaru Partnerstwa jako obszaru ambitnego i innowacyjnego, wykorzystującego rozwój usług środowiskowych na rzecz lokalnej społeczności.

W zakresie promocji obszaru Partnerstwa należy skupiać się na podejmowaniu inicjatyw w ramach współdziałania władz lokalnych (zarówno między poszczególnymi gminami jak i współpracy z przedsiębiorcami oraz organizacjami pozarządowymi). Skoordynowane działania informacyjne i promocyjne zapewnią dotarcie do szerszej grupy odbiorców, w tym potencjalnych inwestorów.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

- ▶ budowanie wizerunku obszaru bezpiecznego, m.in. poprzez edukowanie i informowanie o sytuacji granicznej (np. przyciąganie uwagi turystów poprzez udział w targach, imprezach sportowych i kulturalnych),
- ▶ utrwalenie i onarzędziowanie istniejącej marki Puszczy Białowieskiej, ukorzenie marki i działania na rzecz zwiększenia jej rozpoznawalności,
- ▶ ewaluacja i odnowienie Strategii Marki Puszcza Białowieska,
- ▶ udoskonalanie i poprawa jakości istniejących produktów turystycznych,
- ▶ budowanie nowych markowych produktów turystycznych (w tym związanych z agroturystyką, lokalnymi produktami spożywczymi, usługami okołozdrowotnymi i kulturalnymi),
- ▶ działania zmierzające do usprawniania koordynacji i współdziałania lokalnych władz, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców Powiatu,
- ▶ zwiększanie efektywności działań promocyjnych oraz wzmocnienie współpracy pomiędzy Gminami Powiatu Hajnowskiego, m.in. poprzez wspólne projekty współpracy wewnątrzpowiatowej, w zakresie promocji i ukierunkowania się na spójną wizję promocji i podejścia do jej realizacji,
- ▶ wykorzystanie narzędzi komunikacji marketingowej do promocji obszaru (media społecznościowe, kampanie reklamowe, publikacje),
- ▶ współpraca JST przy pozyskiwaniu partnerów zagranicznych do współpracy przy promocji regionu,
- ▶ promowanie obszaru w ramach regionalnych, krajowych i zagranicznych kampanii, w tym na targach turystycznych, eventach, wystawach i konkursach,
- ▶ wspieranie współpracy z NGO's i innymi organizacjami na rzecz promocji obszaru.

SPÓJNOŚĆ Z NADRZĘDNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 została opracowana zgodnie z obowiązującymi dokumentami wyższego rzędu. Cele strategiczne, operacyjne oraz poszczególne zadania ujęte w Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów mieszkańców na obszarze Gmin wchodzących w skład Obszaru Partnerstwa, są spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze krajowej, wojewódzkiej i ponadlokalnej.

Analizie zbieżności celów poddano następujące dokumenty:

1. Dokumenty unijne

Nowa Strategia Leśna UE 2030 – zrównoważona gospodarka leśna w Europie przyjęta przez Parlament Europejski 13 września 2022 r. Głównym celem jest sprostanie wyzwaniom, licznym obciążeniom na jakie narażone są lasy, a które wynikają z procesów naturalnych, jak i presji człowieka, a także wykorzystanie potencjału lasów z poszanowaniem zasady pomocniczości, najlepszych dostępnych dowodów naukowych i wymogów dotyczących lepszego stanowienia prawa. Strategia podkreśla istotność osiągnięcia do 2050 r.

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

zrównoważonej, neutralnej dla klimatu gospodarki, przy jednoczesnym zapewnieniu odporności, odtwarzania i ochrony wszystkich ekosystemów.

Tabela 3. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Nowej strategii leśnej UE 2030 – zrównoważona gospodarka leśna w Europie (opracowanie własne).

Nowa strategia leśna UE 2030	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Wspieranie społeczno-gospodarczych funkcji lasów na rzecz dobrze prosperujących obszarów wiejskich oraz pobudzanie biogospodarki opartej na lasach w granicach zrównoważonego rozwoju	1.1, 1.2, 1.3, 1.4.	2.1.		4.1, 4.2		6.1, 6.4.
1.1. Wspieranie zrównoważonej biogospodarki leśnej na rzecz trwałych produktów drzewnych	1.4., 1.2					
1.2. Zapewnienie zrównoważonego wykorzystania zasobów drewnopochodnych do produkcji bioenergii	1.4.					
1.3. Promowanie biogospodarki opartej na niedrzewnych produktach leśnych, w tym ekoturystyki	1.1, 1.3.	2.1.		4.1 4.2		6.1, 6.4.
1.4. Rozwijanie umiejętności i wzmacnianie pozycji obywateli w dziedzinie zrównoważonej biogospodarki opartej na lasach	1.1, 1.2, 1.3, 1.4.			4.2.		6.1
2. Ochrona, odbudowa i powiększanie lasów w UE w celu przeciwdziałania zmianie klimatu, odwrócenia procesu utraty bioróżnorodności oraz zapewnienia odpornych i wielofunkcyjnych ekosystemów leśnych	1.2, 1.4	2.1, 2.2.	3.4.			
2.1. Ochrona ostatnich zachowanych w UE lasów pierwotnych i starodrzewów	1.2., 1.4	2.1., 2.2				
2.2. Zapewnienie odbudowy lasów i wzmocnienie zrównoważonej gospodarki leśnej w celu przystosowania się do zmiany klimatu i zwiększenia odporności lasów			3.4.			
2.3. Ponowne zalesianie i zalesianie lasów o dużej różnorodności biologiczne			3.4			
2.4. Zachęty finansowe dla właścicieli i zarządców lasów w celu poprawy ilości i jakości lasów w UE		2.1, 2.2.				
3. Strategiczne monitorowanie, sprawozdawczość i gromadzenie danych w zakresie lasów						
4. Kompleksowy program badań naukowych i innowacji na rzecz poprawy wiedzy o lasach	1.2					
5. Spójne ramy gospodarki leśnej UE sprzyjające włączeniu społecznemu	1.4	2.2.				
6. Zintensyfikowanie wdrażania i egzekwowania obowiązującego dorobku prawnego UE						

2. Dokumenty krajowe

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) (SOR), przyjęta uchwałą M.P. 2017 poz. 206 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Głównym celem przyjętym w dokumencie jest: *“Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”*. Do osiągnięcia celu głównego, określono trzy cele szczegółowe, z których zostały wyodrębnione obszary i cele realizacji działań.

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Tabela 4. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (opracowanie własne).

SOR – cele szczegółowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1.Trwały wzrost gospodarczy oparty o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną. Obszary -cele realizacji działań:	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2		4.1, 4.2, 4.3	5.4, 5.5	6.3, 6.4
Reindustrializacja - Wzrost zdolności polskiego przemysłu do sprostania globalnej konkurencji	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1		4.2.		6.3
Rozwój innowacyjnych firm - Zwiększenie innowacyjności polskich przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach zagranicznych	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.					
Małe i średnie przedsiębiorstwa - Przemiany strukturalne sektora Nowe formy działania i współpracy Nowoczesne instrumenty wsparcia	1.1,1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.2		4.1, 4.2, 4.3.	5.5	6.3, 6.4
Kapitał dla rozwoju - Trwałe zwiększenie stopy inwestycji i ich jakości w dłuższej perspektywie, przy większym wykorzystaniu środków krajowych	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.					
Ekspansja zagraniczna - Zwiększenie umiędzynarodowienia polskiej gospodarki Zwiększenie eksportu towarów zaawansowanych technologicznie	1.1, 1.6.	2.1.			5.4	6.3, 6.4
2.Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. Obszary -cele realizacji działań:	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1		4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
Spójność społeczna - Poprawa dostępności usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy	1.1, 1.3, 1.5, 1.6.			4.1, 4.2	5.2, 5.3	6.1, 6.2.
Rozwój zrównoważony terytorialnie - Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały endogeniczne poszczególnych terytoriów Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych w oparciu o specjalizacje gospodarcze i nowe nisze rynkowe Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie na wszystkich szczeblach zarządzania	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1		4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.3, 6.4.
3.Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu. Obszary -cele realizacji działań:	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2.	3.1, 3.2	4.3	5.3, 5.5.	6.2, 6.3, 6.4.
Prawo w służbie obywatelom i gospodarce - Uproszczenie prawa zapewniające lepsze warunki dla działalności gospodarczej i realizacji potrzeb obywateli	1.6	2.2	3.1			6.3
Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem - Inkluzywne i skuteczne instytucje publiczne – dostępne i otwarte dla obywateli oraz przedsiębiorców Budowa zintegrowanego systemu planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6.	2.1	3.1	4.3	5.3, 5.5.	6.2, 6.3, 6.4.
E-państwo - Cyfrowe państwo usługowe	1.1, 1.3, 1.5, 1.6.		3.2	4.3	5.5	6.2
Finanse publiczne -	1.1, 1.4.	2.1, 2.2	3.2			6.3.

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

SOR – cele szczegółowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Stabilne, efektywne i zrównoważone finanse publiczne						
Efektywność wykorzystania środków UE- Wykorzystanie środków z budżetu Unii Europejskiej w sposób przekładający się na trwałe efekty rozwojowe		2.2				

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów, dnia 13 grudnia 2011 r., uchylona na mocy przyjętej dnia 13.11.2020 r. nowelizacji *ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2020 r. poz. 1378)*. Była istotnym dokumentem szczebla krajowego odnoszącym się do zagospodarowania przestrzennego. W przyszłości zostanie zastąpiona koncepcją rozwoju kraju.

Tabela 5. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (opracowanie własne).

KPZK – cele	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1.Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającego spójności.	1.6.		3.3	4.1, 4.3	5.4	6.2, 6.3., 6.4
2.Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez m.in. wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1	3.1, 3.2, 3.3.	4.1, 4.2.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.2
3.Poprawa dostępności terytorialnej kraju poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.			3.2, 3.3			6.2
4.Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.	1.1, 1.2, 1.4.	2.1.	3.1, 3.2, 3.4.	4.2		
5.Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego.	1.4		3.2, 3.4.			
6.Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego, m.in. poprzez: budowę zintegrowanego systemu planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego.			3.1.			6.3

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r. przyjęta przez Radę Ministrów 24 września 2019 r., gdzie jako główny cel krajowej polityki transportowej wskazano zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawę bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego.

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Tabela 6. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r. (opracowanie własne).

SZRT – kierunki interwencji	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce			3.2, 3.3.			
Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym	1.4.		3.1, 3.2, 3.3.			
Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności	1.4.		3.2			
Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów	1.4.		3.2, 3.3.			
Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko	1.4.		3.1, 3.2.			
Poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.	1.4.		3.2			

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 – stanowi podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. Dokument kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów. Głównym celem polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Tabela 7. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (opracowanie własne)

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2.	3.1, 3.2, 3.3, 3.4	4.1, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4
1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2	3.1, 3.3	4.1	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.3, 6.4
1.2. Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.		3.3	4.1, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.2
1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska						
1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.2	3.1	4.1	5.2, 5.3, 5.4	6.1, 6.2, 6.4
1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.		3.1, 3.2, 3.3., 3.4	4.1, 4.3.	5.1, 5.3	6.1, 6.2, 6.3, 6.4
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.	3.1, 3.4.	4.1, 4.2, 4.3.	5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6	2.1.	3.2, 3.4.	4.1, 4.2	5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2,

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Krajowa Strategia Regionalnego Rozwoju 2030	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6	2.1.		4.1, 4.2.	5.2, 5.3, 5.5.	6.1, 6.3, 6.4.
2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.		4.1, 4.2, 4.3	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.3, 6.4
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie	1.6.	2.1, 2.2.	3.1, 3.4	4.1, 4.3	5.2, 5.3, 5.4, 5.5	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.6..	2.1, 2.2		4.3	5.5	6.3
3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.6.	2.1, 2.2	3.1, 3.4	4.1, 4.3.	5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych					5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.2
3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej		2.2.				

3. Dokumenty regionalne

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, przyjęta *Uchwałą Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r.* W dokumencie wyodrębniono trzy cele strategiczne, których realizacja prowadzi do osiągnięcia określonej w Strategii wizji rozwoju województwa.

Tabela 8. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (opracowanie własne).

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 – cele strategiczne i operacyjne	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Dynamiczna gospodarka	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1	3.2, 3.3, 3.4.	4.1, 4.2, 4.3	5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4
1.1. Przemysły przyszłości	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6					6.1, 6.2, 6.3, 6.4
1.2. Podlaski system otwartych innowacji	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1			5.4	6.1, 6.3
1.3. Lokalna przedsiębiorczość	1.1, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1		4.1, 4.2	5.2, 5.3, 5.5.	6.1, 6.3, 6.4
1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	1.4.		3.2, 3.4.			
1.5. E-podlaskie	1.1, 1.3, 1.5, 1.6.		3.2, 3.3	4.3	5.5	6.2
2. Zasobni mieszkańcy	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1	3.1, 3.2, 3.3, 3.4.	4.1, 4.2, 4.3.	5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
2.1. Kompetentni mieszkańcy	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.		3.4.		5.2, 5.4	6.1

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 – cele strategiczne i operacyjne	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
2.2. Aktywni mieszkańcy	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.		3.2	4.1, 4.2	5.2, 5.3, 5.4	6.1, 6.2
2.3. Przestrzeń wysokiej jakości	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6	2.1	3.1, 3.2, 3.3, 3.4.	4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.3, 5.5	6.1, 6.2.
3. Partnerski region	1.1, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2.		4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
3.1. Dobre zarządzanie	1.6	2.1, 2.2.		4.3.	5.5.	6.3, 6.4.
3.2. Kapitał społeczny					5.2, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3
3.3. Partnerstwo międzynarodowe i ponadregionalne	1.1, 1.5, 1.6.	2.2		4.1		6.3, 6.4
3.4. Gościenny region	1.6	2.1.		4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.2, 6.3, 6.4

Plan Zagospodarowania Województwa Podlaskiego, przyjęty Uchwałą Nr XXXVII/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 r (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz.2777). System celów polityki przestrzennej zagospodarowania województwa obejmuje cel strategiczny i pięć celów cząstkowych, które stanowią jego rozwinięcie oraz odnoszą się do kluczowych elementów zagospodarowania województwa, w tym jego obszarów funkcjonalnych.

Celem strategicznym ustalonym w PZPWP jest: *“zrównoważone zagospodarowanie przestrzeni województwa podlaskiego, sprzyjające rozwojowi społeczno-gospodarczemu, spójności społecznej i terytorialnej, konkurencyjności oraz wykorzystaniu potencjału przyrodniczego, kulturowego i położenia przygranicznego”*.

Tabela 9. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Planu Zagospodarowania Województwa Podlaskiego (opracowanie własne).

Plan Zagospodarowania Województwa Podlaskiego – cele szczegółowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Zwiększenie konkurencyjności miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków – wojewódzkiego Białegostoku, subregionalnych Łomży i Suwałk oraz powiatowych w zakresie jakości: infrastruktury, funkcji ponadlokalnych publicznych, potencjału gospodarczego, powiązań funkcjonalnych zewnętrznych i struktur przestrzennych zagospodarowania	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.	3.1, 3.2, 3.3	4.1, 4.3.	5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.2.
2. Wzmocnienie spójności województwa w procesie zrównoważonego terytorialnie rozwoju i modernizacji zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich z wykorzystaniem ich potencjału wewnętrznego, specjalizacji regionalnej i położenia przygranicznego,	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.	3.1, 3.2, 3.3.	4.1, 4.2, 4.3.	5.4, 5.5.	6.3, 6.4.
3. Poprawa dostępności terytorialnej zewnętrznej i wewnętrznej województwa podlaskiego, poprzez rozwój infrastruktury transportowej, ze zmniejszeniem kosztów środowiskowych, oraz telekomunikacyjnej i teleinformatycznej,	1.4.		3.2, 3.3.			6.2
4. Osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego województwa, w tym sieci ekologicznej, walorów dziedzictwa kulturowego	1.2, 1.3, 1.4.	2.1.	3.1, 3.4.	4.1.	5.1.	

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Plan Zagospodarowania Województwa Podlaskiego – cele szczegółowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
i krajobrazowych oraz racjonalne użytkowanie ich zasobów						
5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej województwa na zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego, naturalne i awariami przemysłowymi oraz zdolności obronnych i ochronnych	1.4.		3.1, 3.4.			

Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2021-2027+ (RIS 2027+) przyjęty Uchwałą Nr 236/4257/2021 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 24 listopada 2021 r. Nadrzędnym celem Planu jest wzrost aktywności innowacyjnej oraz zwiększenie liczby przedsiębiorstw w regionie. W RIS 2027+ obrano cztery cele szczegółowe, dla których podstawą były cele strategiczne wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Tabela 10. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Planu rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2021-2027+ (opracowanie własne).

Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2021-2027+ (RIS 2027+) – cele szczegółowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Kapitał ludzki dla innowacji	1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.				5.4	6.1, 6.2
2. Przedsiębiorczość w powiązaniu z innowacyjnością	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.			4.1, 4.2	5.4.	6.3, 6.4
3. Konkurencyjność poprzez innowacje	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5	2.1		4.1	5.4.	6.3, 6.4
4. Powiązania krajowe i międzynarodowe	1.6.		3.3.		5.4.	6.3, 6.4.

Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030), przyjęty Uchwałą Nr 250/4509/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 10 lutego 2022 r.

Dokument w oparciu o diagnozę sytuacji transportowej formułuje cele rozwoju sektora transportu w województwie podlaskim. Jest pogłębieniem celów zawartych w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Tabela 11. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Regionalnego planu transportowego województwa podlaskiego na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030) - opracowanie własne.

Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030) – cele podstawowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Integracja funkcjonalna regionu w skali kraju i Europy			3.3.			
2. Wewnętrzna integracja transportowa regionu			3.2, 3.3.			
3. Ograniczenie zagrożenia wykluczeniem transportowym			3.2, 3.3.			
4. Dalszy rozwój układów komunikacyjnych obszarów funkcjonalnych			3.2, 3.3.			
5. Upowszechnienie rozwiązań intermodalnych			3.3.			

Dodatkowo, Plan określił dwa kluczowe cele horyzontalne:

- A. Minimalizacja negatywnego wpływu na globalne zmiany klimatyczne oraz oddziaływania na środowisko regionu, w tym ograniczenie emisji, zmiany modalne oraz rozwiązanie problemu krzyżowania się na terenie województwa korytarzy transportowych i ekologicznych.
- B. Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym i kolejowym.

3. Inne dokumenty ponadlokalne

Strategia Terytorialna Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia

Dokument stanowi element planowania strategicznego na poziomie ponadlokalnym, łączącym 31 jednostek samorządu terytorialnego, położonych administracyjnie na obszarze powiatów: hajnowskiego, bielskiego i siemiatyckiego, a także dwóch gmin powiatu białostockiego. Strategia formułuje wspólne wyzwania i sposoby wykorzystania głównych potencjałów, którymi dysponuje niniejszy obszar w przyjętym horyzoncie czasowym do 2027 roku.

Tabela 12. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii Terytorialnej Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia (opracowanie własne).

Strategia Terytorialna Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia – cele strategiczne i operacyjne	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Wysokiej jakości łatwo dostępna przestrzeń	1.2, 1.3, 1.4.	2.1.	3.1, 3.2, 3.3, 3.4.	4.1.	5.3.	6.1, 6.2.
1.1. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez działania na rzecz ochrony środowiska	1.4.	2.1.	3.2, 3.4.			
1.2. Realizacja działań badawczych i wdrożeniowych oraz edukacyjnych na rzecz ochrony środowiska	1.2, 1.4.	2.1.	3.4			
1.3. Podnoszenie dostępności komunikacyjnej			3.2, 3.3			
1.4. Rozwój infrastruktury społecznej	1.2, 1.3			4.1.	5.3.	6.1, 6.2.
1.5. Podnoszenie poziomu bezpieczeństwa			3.2, 3.3, 3.4.			
1.6. Kształtowanie ładu przestrzennego poprzez rozwój planowania przestrzennego			3.1.			
2. Konkurencyjna gospodarka	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.		4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.3, 6.4.
2.1. Zwiększenie atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej poprzez rozwój oferty turystycznej oraz promowanie marki obszaru	1.2, 1.3,	2.1.		4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.4.
2.2. Wspieranie przedsiębiorczości	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.		4.1, 4.2	5.2, 5.3, 5.4	6.1, 6.3, 6.4
2.3. Kształtowanie nowoczesnego rynku pracy	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.	2.1.		4.1, 4.2,		6.1.
2.4. Podnoszenie poziomu cyfryzacji	1.5, 1.6			4.3	5.5.	6.2.
2.5. Wspieranie rozwoju sektora rolno-spożywczego, ze szczególnym uwzględnieniem żywności ekologicznej i żywności wysokiej jakości na bazie lokalnie pozyskiwanych surowców	1.1.					
3. Silny kapitał społeczny i ludzki	1.2, 1.3, 1.5, 1.6.		3.2	4.1, 4.2	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3

Strategia Terytorialna Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia – cele strategiczne i operacyjne	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
3.1. Rozwój wysokiej jakości oferty edukacyjnej i szkoleniowej – na wszystkich etapach życia	1.2, 1.5, 1.6.				5.4	6.1
3.2. Podnoszenie jakości i dostępności usług społecznych i zdrowotnych	1.2, 1.3.			4.1, 4.2	5.2, 5.3.	6.1, 6.2
3.3. Aktywizacja społeczna, społeczno-zawodowa i obywatelska			3.2	4.2	5.2, 5.3.	6.1, 6.2, 6.3
3.4. Wspieranie i działalności artystycznej	1.5.				5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	

Przeprowadzona powyżej analiza, wskazuje na zgodność celów i kierunków działań **Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030** z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ

ROLA MODELU STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ I REKOMENDACJI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Misja strategiczna Partnerstwa zakłada wykorzystanie potencjałów obszaru do aktywnego rozwoju, wydobycia inteligentnych, innowacyjnych funkcji z kreowaniem racjonalnych możliwości zagospodarowania przestrzeni, poszanowaniem jakości środowiska i uwzględnieniem potrzeb jej mieszkańców oraz gości. Obszar Partnerstwa, zgodnie z wypracowanymi założeniami strategicznymi ma być miejscem dostępnym, bezpiecznym, zielonym i wykorzystującym do budowania swojej marki unikatowe wartości przyrodnicze i kulturowe, jednocześnie dbając o nie i zachowując dla przyszłych pokoleń.

Powyższe kierunki rozwoju struktury funkcjonalno-przestrzennej wynikają zarówno z analizy aktualnej sytuacji i trendów rozwojowych obszaru, potencjałów rozwoju zdiagnozowanych na etapie prac diagnostycznych (w tym w toku prac prowadzonych w formule partycypacyjnej). Dodatkowo oparte są na wytycznych dotyczących polityk przestrzennych wynikających z dokumentów Komisji Europejskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju przestrzennego, kształtowania polityki klimatycznej, energetycznej czy w zakresie zapewnienia odpowiedniej jakości życia społecznościom lokalnym.

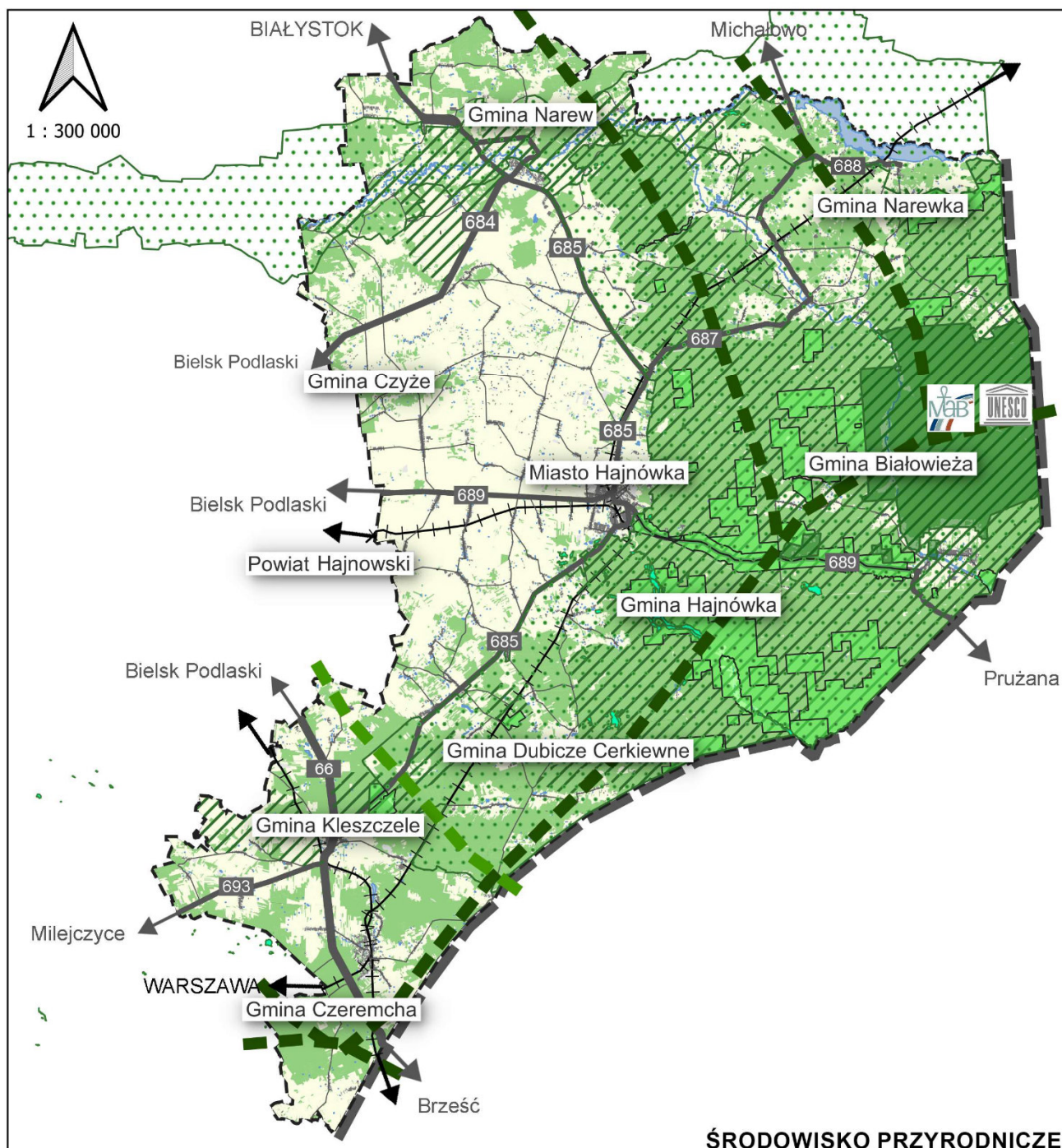
Poniższe wytyczne i rekomendacje dotyczące rozwoju przestrzennego opracowane zostały jako element strategii prowadzenia polityki przestrzennej obszaru Partnerstwa z uwzględnieniem jego roli **na poziomie ponadlokalnym, co oznacza, iż ich głównym celem jest terytorialne podejście do polityki rozwoju obszaru.** Takie podejście ma

zapewnić koordynację przestrzenną planowanych w ramach niniejszej Strategii działań, z możliwością uwzględnienia zagadnień środowiskowych i dotyczących ładu przestrzennego, w tym dotyczących zjawisk wykraczających poza granice administracyjne jednostek samorządu terytorialnego.

Cele opracowania rekomendacji wraz z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej gmin to w szczególności:

- ▶ sformułowanie ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, czyli zasad wynikających z przyjętego modelu,
- ▶ ukierunkowanie działań do konkretnych obszarów oraz dopasowanie ich do potrzeb i możliwości tych obszarów, czyli wskazanie w ramach strategii obszarów strategicznej interwencji.

Model docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru Partnerstwa stanowi zobrazowanie spodziewanych i zaplanowanych w ramach wypracowanej Strategii Ponadlokalnej procesów rozwoju, weryfikację możliwości ich realizacji a także przewidzenie ich wpływu na kształtowanie się struktur przestrzennych obszaru Partnerstwa.

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Przyrodnicze obszary chronione

- Białowiecki Park Narodowy
- Rezerваты Przyrody
- Obszary Natura 2000
- Obszary Chronionego Krajobrazu
- Użytki ekologiczne
- Rezerwat Biosfery Białowieża
- Transgraniczny Obiekt Światowego Dziedzictwa UNESCO „Białowieża Forest”

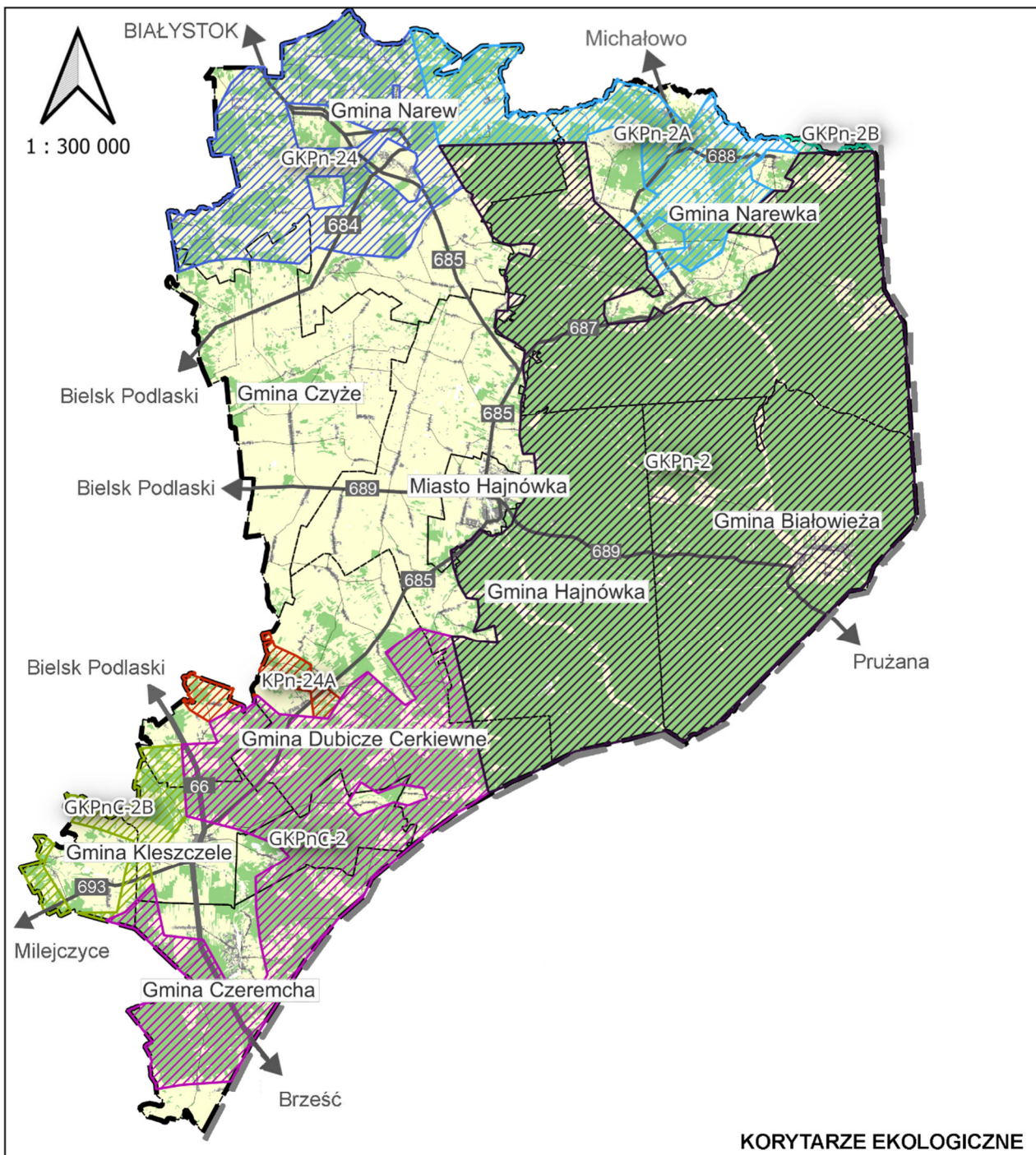
Elementy sieci ekologicznej

- Oś głównych korytarzy ekologicznych o znaczeniu paneuropejskim
- Oś korytarza uzupełniającego

Pokrycie terenu

- Tereny zabudowane
- Tereny zalesione
- Tereny rolne

Rysunek 3 Mapa środowiska przyrodniczego (opracowanie własne na podstawie danych geoprzestrzennych GDOŚ).

OZNACZENIA

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Obszary węzłowe sieci ekologicznej województwa

GKPn-2 Puszcza Białowieńska

GKPnC-2 Puszcza Mielnicka

Główne korytarze ekologiczne

GKPn-24 Dolina Górnej Narwi

GKPn-2A Puszcza Białowieńska - Puszcza Knyszyńska Zachodni

GKPn-2B Puszcza Białowieńska - Puszcza Knyszyńska Wschodni

GKPnC-2B Puszcza Białowieńska - Puszcza Mielnicka

Uzupełniające korytarze ekologiczne

KPn-24A Puszcza Białowieńska - Dolina Rzeki Orłanki

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

Gmina

Powiat

Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

Drogi Krajowe

Drogi Wojewódzkie

Drogi Powiatowe

Pokrycie terenu

Tereny zabudowane

Tereny zalesione

Tereny rolne

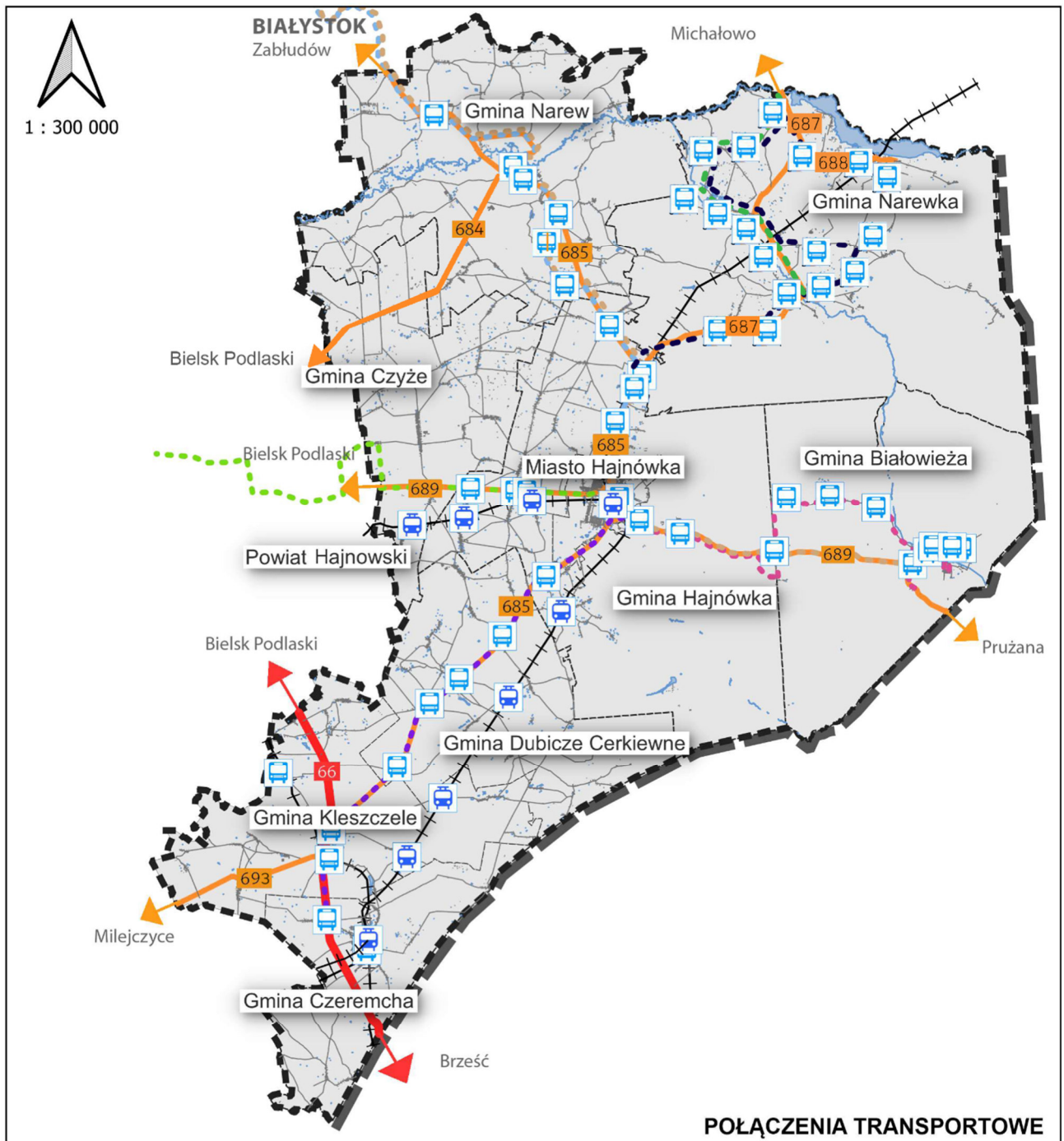
Rysunek 4. Mapa korytarzy ekologicznych (opracowanie własne na podstawie na podstawie Planu Zagospodarowania Województwa Podlaskiego oraz danych geoprzestrzennych)

KLUCZOWE UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO OBSZARU PARTNERSTWA

Obszar Partnerstwa, składający się z dziewięciu jednostek administracyjnych (gmina miejska – Miasto Hajnówka, gmina miejsko-wiejska Kleszczele i gminy wiejskie: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Narew i Narewka) cechuje unikalna lokalizacja: lesistość Obszaru Partnerstwa szacuje się na prawie 54%, przy czym znaczna część Obszaru Partnerstwa to obszar Puszczy Białowieskiej. Sąsiedztwo Puszczy i prowadzone na obszarze procesy gospodarcze w znacznym stopniu oparte o pozyskanie drewna i procesy produkcji drzewnej miały znaczący wpływ na kształtowanie przestrzeni Obszaru Partnerstwa oraz jego procesy urbanizacji. Planując kierunki rozwoju przestrzennego obszaru należy wziąć pod uwagę w szczególności:

- ▶ lokalizację na obszarze Partnerstwa **Puszczy Białowieskiej** stanowiącej największy, najlepiej zachowany i unikalny obszar leśny w skali Europy środkowo-wschodniej, wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, rezerwatów przyrody, obszarów chronionego krajobrazu, użytków ekologicznych oraz obszarów Natura 2000, co stanowi główne uwarunkowanie rozwoju,
- ▶ na obszarze Partnerstwa funkcjonują **korytarze ekologiczne**:
 - obszary węzłowe sieci ekologicznej województwa: GKPN-2 Puszcza Białowieska oraz GKPN-2 Puszcza Mielnicka,
 - główne korytarze ekologiczne: GKPN-24 Dolina Górnej Narwi, GKPN-2A Puszcza Białowieska – Puszcza Knyszyńska Zachodni, GKPN-2B Puszcza Białowieska – Puszcza Knyszyńska Wschodni, GKPN-2B Puszcza Białowieska – Puszcza Mielnicka,
 - uzupełniający korytarz ekologiczny: KPN-24A Dolina Rzeki Orlanki.
- ▶ **funkcjonowanie jednostek Partnerstwa w obszarze przygranicznym** (wschodnia granica obszaru Partnerstwa pokrywa się z granicą kraju oraz zewnętrzną granicą Unii Europejskiej), a także fakt lokalizacji na obszarze przejść granicznych,
- ▶ wynikające z powyższego **uwarunkowania kulturowe** odzwierciedlone w charakterze zabudowy obszaru, lokalnych tradycjach oraz języku (gwarach), a także elementach kultury niematerialnej,
- ▶ przebieg przez obszar Partnerstwa ciągów komunikacyjnych o znaczeniu wojewódzkim,
- ▶ peryferyjny przebieg na Obszarze Partnerstwa ciągów komunikacyjnych o znaczeniu krajowym,
- ▶ ograniczona dostępność obszaru za pośrednictwem środków komunikacji publicznej,
- ▶ konieczność doprecyzowania możliwości wynikających z uwarunkowań formalno-prawnych realizacji celów rozwojowych obszaru Partnerstwa związanych z zarządzaniem w podejściu terytorialnym.

Powyższe czynniki w sposób znaczący warunkują prowadzenie polityki przestrzennej generując zjawiska, które odczytywane mogą być jako odpowiednio szanse jak i bariery rozwoju. W planowaniu rozwoju konieczne jest uwzględnienie szerszego kontekstu i wzajemnych powiązań gmin.

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Transport

- Przystanki PKP
- Przystanki PKS

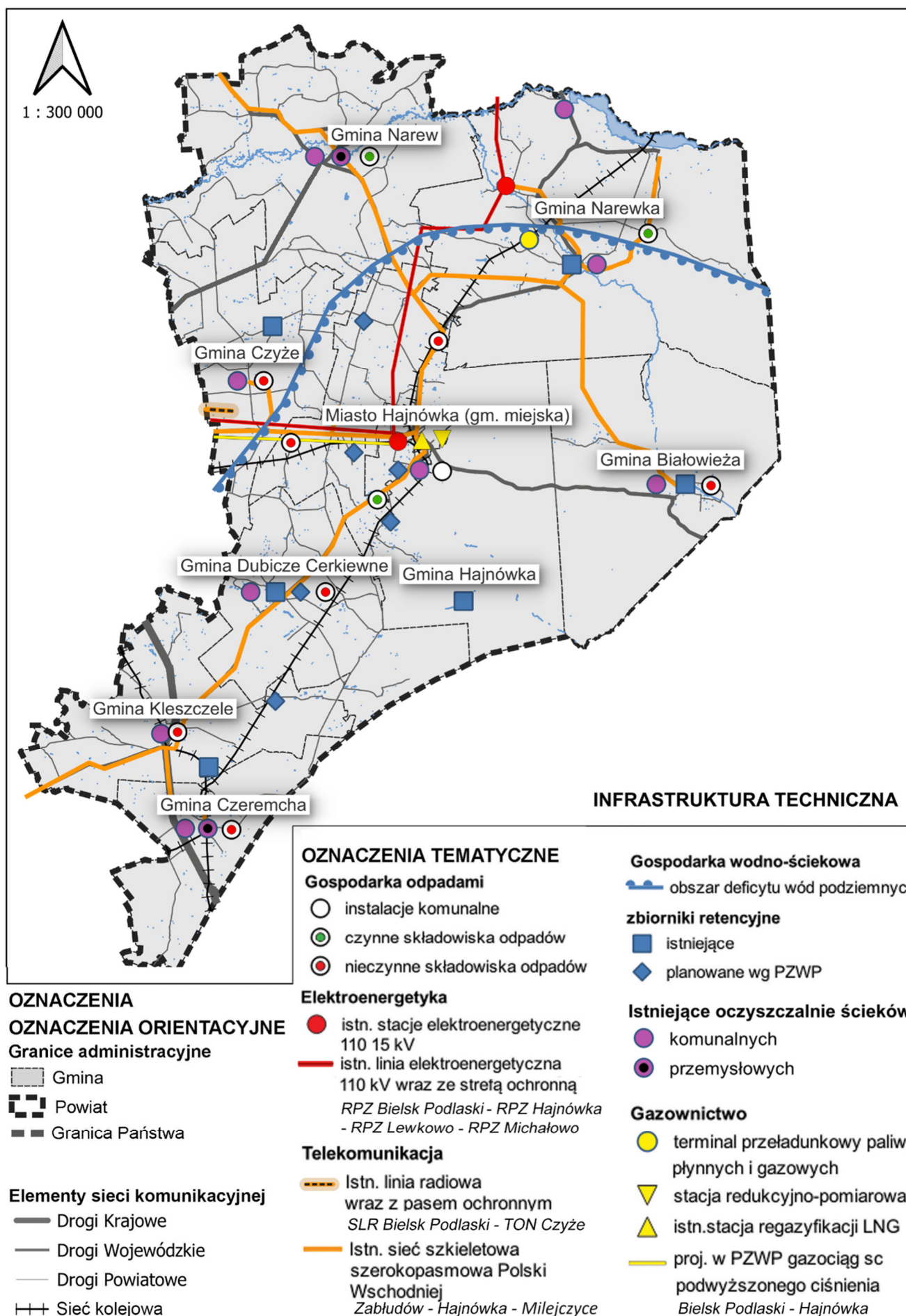
Połączenia PKS

- Białowieża - Białystok
- Hajnówka - Białowieża
- Hajnówka - Białystok
- Hajnówka - Bielsk Podlaski
- Hajnówka - Czeremcha
- Hajnówka - Siemanówka
- Narewka - Michałowo

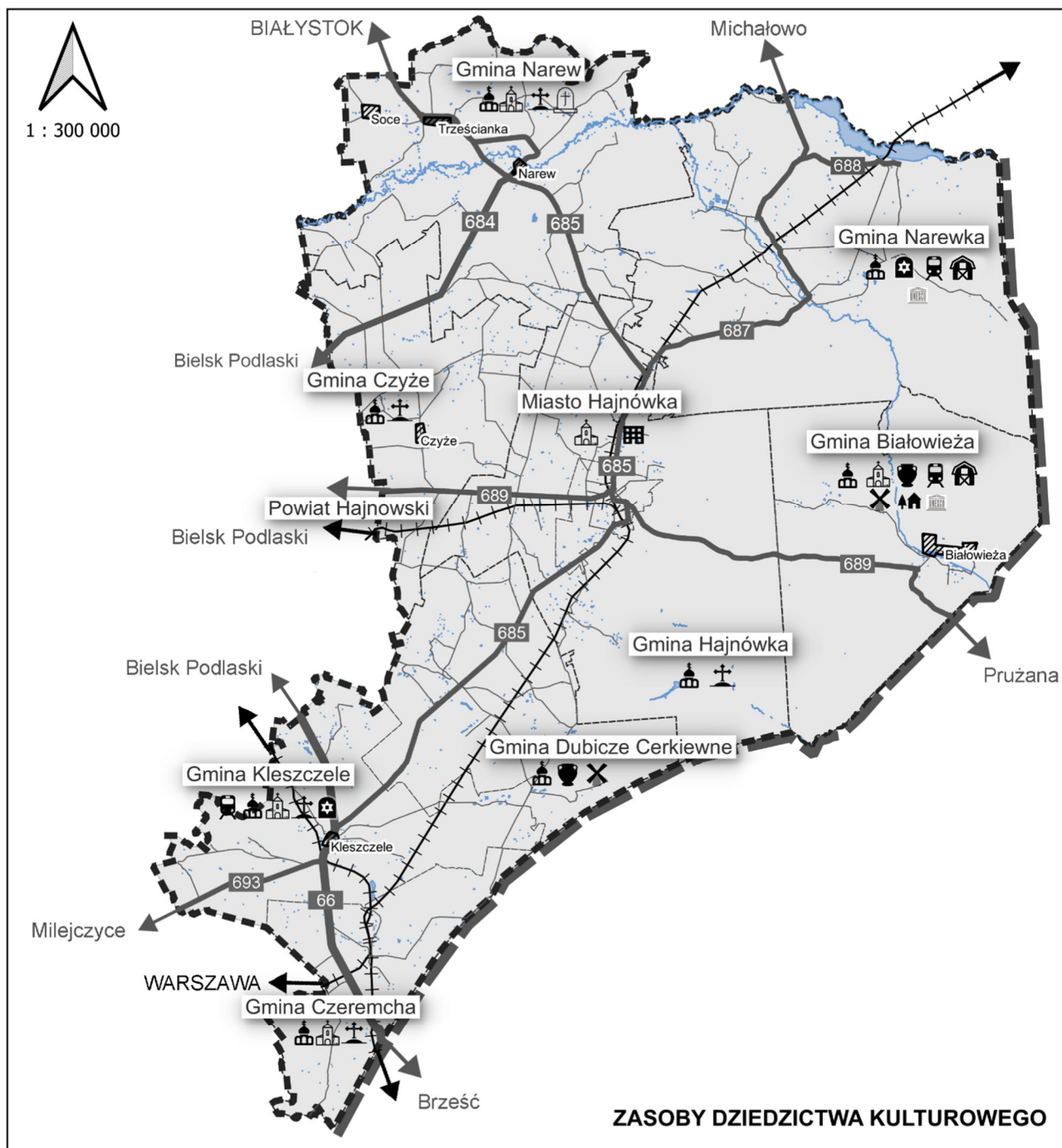
Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Drogi Gminne
- Sieć Kolejowa

Rysunek 5 Mapa połączeń transportowych (opracowanie własne na podstawie Bazy danych obiektów topograficznych BDOT10k, <http://hajnowka.pl/> i innych)

Rysunek 6 Mapa infrastruktury technicznej (opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Województwa Podlaskiego i innych.)

ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

OZNACZENIA

**Na mapie ujęto zabytko nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków - stan na 31 grudnia 2022 r.*

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Obiekty świeckie

- Dworzec kolejowy
- Budynki zabudowy wiejskiej
- Wiatrak
- Budynki nadleśnictwa
- Budynki biurowe
- Zespół pałacowo-parkowy /zespół dworski

Obiekty sakralne

- Cerkiew
- Kościół
- Cmentarz prawosławny
- Cmentarz katolicki
- Cmentarz żydowski

Inne

- Obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO
- Zabytkowe układy przestrzenne/ruralistyczne

Rysunek 7. Mapa zasobów dziedzictwa kulturowego (opracowanie własne na podstawie Rejestru Zabytków Województwa Podlaskiego – stan na 31 grudnia 2022 r)

UWARUNKOWANIA WODNE I ZWIĄZANE ZE ZMIANAMI KLIMATU

W wyniku prac diagnostycznych przeprowadzonych na potrzeby niniejszej Strategii stwierdzono na obszarze bogactwo wód powierzchniowych płynących (sieć meandrujących rzek, tworzących unikalne krajobrazy, m.in. rzeka Narew i Narewka) oraz występowanie zbiorników wodnych, m.in.: Siemianówka, Bachmaty, Topiło, Repczyce i zespół stawów w parku pałacowym w Białowieży. Obszar Powiatu Hajnowskiego stanowi rejon o ograniczonych zasobach wód podziemnych. Powiat zlokalizowany jest poza Głównymi Zbiornikami Wód Podziemnych.

Wzdłuż rzek Narew, Nurzec oraz wzdłuż dolnego biegu Narewki wskazano obszary szczególnego zagrożenia powodzią (mapa zagrożenia powodziowego, ISOK). Niemniej jednak w Planie Zarządzania Ryzykiem Powodziowym⁹ na terenie Powiatu nie wyznaczono obszarów problemowych (Rysunek 8).

Przy planowaniu działań na obszarze Partnerstwa należy uwzględnić wytyczne wynikające z przepisów odrębnych oraz dokumentów wyższego rzędu obowiązujących dla obszaru, w tym w szczególności:

- ▶ **Planu Gospodarowania Wodami w Dorzeczu Wisły¹⁰** w zakresie:
 - oceny stanu i ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych oraz działań wskazanych do realizacji przez JST, mających na celu osiągnięcie lub utrzymanie co najmniej dobrego stanu wód oraz ekosystemów od wody zależnych, poprawę stanu zasobów wodnych, poprawę możliwości korzystania z wód oraz zmniejszenie ilości wprowadzanych do wód lub do ziemi substancji mogących negatywnie oddziaływać na wody
- ▶ **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy¹¹:**
 - plan przeciwdziałania skutkom suszy (PPSS) z załącznikami
- ▶ **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r w sprawie przyjęcia planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły**, którego celem jest ograniczenie potencjalnych negatywnych skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, poprzez realizację działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń.

Zgodnie z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS), największe zagrożenie suszą na obszarze Partnerstwa obejmuje północną i zachodnią część Powiatu Hajnowskiego. Obszar Gminy Narewka w większości został zakwalifikowany do IV klasy zagrożenia suszą (zagrożenie ekstremalne). Zachodnie obszary Powiatu (Gmina Narew, Gmina Czyże, miasto Hajnówka oraz zachodnia część Gminy Hajnówka, Gminy Dubicze Cerkiewne i Gminy Kleszczele) wpisały się do III klasy zagrożenia suszą (silne zagrożenie). Wschodnia część obszaru Partnerstwa (Gmina Białowieża oraz zachodnia część Gminy Hajnówka, Gminy Dubicze Cerkiewne i Gminy Kleszczele) została zaliczona do II klasy zagrożenia suszą (zagrożenie umiarkowane). W Gminie Czeremcha wyróżniono zarówno obszary o zagrożeniu umiarkowanym jak i silnie zagrożonym suszą.

⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. 2022 poz. 2739).

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu gospodarowania wodami dorzecza Wisły (Dz. U. 2023 poz. 300).

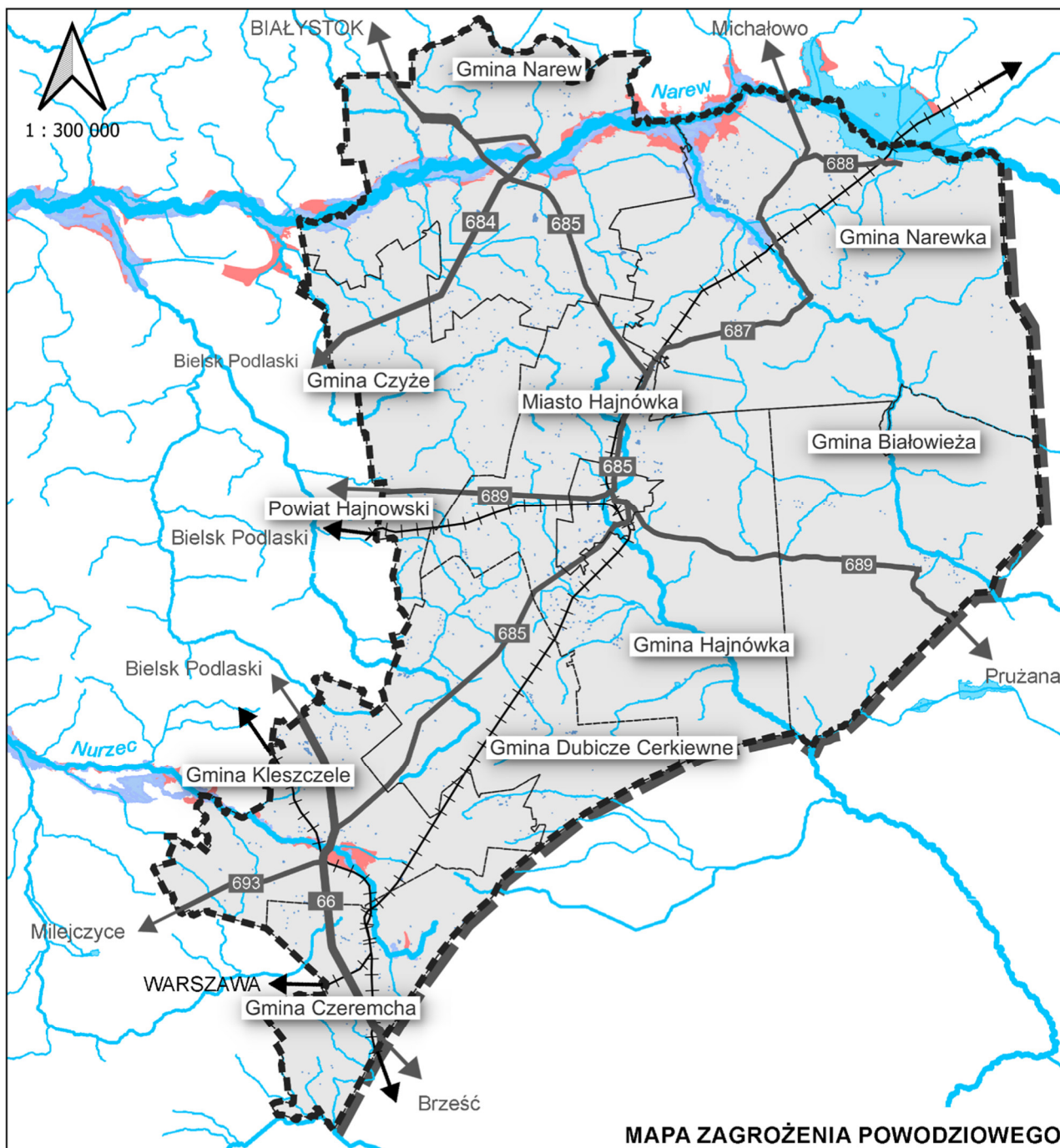
¹¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy (Dz. U. 2021 poz. 1615).

PPSS rozróżnia cztery typy suszy: atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną oraz hydrogeologiczną. Mapy zagrożenia suszą atmosferyczną są wynikiem analizy bilansu wodnego i obrazują warunki hydrometeorologiczne, które powodują wystąpienie trzech pozostałych rodzajów suszy. W kontekście przeciwdziałania skutkom suszy, niemożliwe jest minimalizowanie lub usunięcie tego zagrożenia w krótkiej perspektywie czasowej. W bardzo długiej perspektywie czasowej można je minimalizować pośrednio, poprzez wstrzymanie negatywnego oddziaływania na klimat i zatrzymanie antropogenicznych emisji CO₂. Trzy pozostałe rodzaje suszy odzwierciedlają natomiast faktyczne deficyty wody na różnych poziomach (krajobrazu, rzeki, wód gruntowych), które w sposób bezpośredni wpływają na możliwości użytkowania terenów rolniczych i zasobów wodnych.

Zgodnie z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS), zagrożenie suszą rolniczą obejmuje zachodni i północny obszar Powiatu. Tereny te zostały zakwalifikowane do IV klasy zagrożenia suszą rolniczą, oznaczającej zagrożenie ekstremalne. Tereny zakwalifikowane w PPSS do I klasy, oznaczającej słabe zagrożenie to przede wszystkim tereny Puszczy Białowieskiej. W wyniku długotrwałego braku opadów obniżeniu ulega poziom wód w rzekach, decydujący o powstaniu suszy hydrologicznej. Cały obszar Partnerstwa według PPSS przypisano do II klasy zagrożenia suszą hydrologiczną, oznaczającej umiarkowane zagrożenie.

Najgłębszym rodzajem suszy jest susza hydrogeologiczna, przekładające się na obniżenie zwierciadła wód podziemnych. Oddziałuje negatywnie na większość sektorów gospodarki, w tym również pogłębia problemy lub nawet uniemożliwia prowadzenie działalności rolniczej. Według PPSS, w Powiecie Hajnowskim największe zagrożenie suszą hydrogeologiczną występuje w północnej części obszaru Partnerstwa – w Gminie Narewka. Pozostałą część obszaru Powiatu cechuje głównie umiarkowane zagrożenie (II klasa).

Obszarem szczególnie zagrożonym w kontekście zmian klimatu na obszarze Partnerstwa jest miasto Hajnówka, stanowiące jednostkę terytorialną charakteryzującą się dużą koncentracją ludności na niewielkiej powierzchni, a także wysokiej intensywności zabudową. Znaczącą część powierzchni miasta Hajnówki zajmują tereny antropogeniczne. Charakteryzują się one szczelnością powierzchni, co w przypadku nawalnych deszczy może prowadzić do wezbrań, powodzi i lokalnych podtopień.

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Wody powierzchniowe

- Zbiorniki wodne
- Rzeki

Zagrożenie powodziowe

- Obszary szczególnego zagrożenia powodzią
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Rysunek 8 Mapa zagrożenia powodziowego (opracowanie własne na podstawie Bazy danych geoprzestrzennych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie).

ZAŁOŻENIA MODELU STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ

Znaczenie interwencji w wymiarze przestrzennym dla realizacji celów operacyjnych

W poniższej macyry ukazano skalę znaczenia interwencji planistycznych na możliwość realizacji celów operacyjnych. W celu zobrazowania skali zależności posłużono się pięciostopniową skalą, gdzie poszczególne poziomy oznaczają:

- 1 - podjęcie interwencji na poziomie planistycznym raczej nie ma wpływu osiągnięcie celu,
- 2 - istnieje niskie prawdopodobieństwo, iż podjęcie interwencji na poziomie planistycznym wpłynie na osiągnięcie celu,
- 3 - istnieje prawdopodobieństwo, iż podjęcie interwencji na poziomie planistycznym wpłynie na osiągnięcie celu,
- 4 - istnieje wysokie prawdopodobieństwo, iż podjęcie interwencji na poziomie planistycznym wpłynie na osiągnięcie celu,
- 5 - podjęcie interwencji na poziomie planistycznym warunkuje osiągnięcie celu.

Tabela 13. Cele Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

	1	2	3	4	5
I CEL STRATEGICZNY: OBSZAR INTELIGENTNY, AMBITNY, ZASILANY NATURĄ					
1.1 Zbudowanie przewagi konkurencyjnej na bazie produktów lokalnych w oparciu o przemysł rolno-spożywczy		•			
1.2 Nadanie obszarowi roli unikatowego centrum wiedzy o przyrodzie				•	
1.3 Wykorzystywanie zasobów naturalnych dla rozwoju branży medycznej i terapii przyrodą				•	
1.4. Wprowadzanie eko-innowacji i dążenie do osiągnięcia samowystarczalności		•			
1.5 Wspieranie przedsiębiorczości artystów i wytwórców		•			
1.6 Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców i stworzenie perspektyw rozwojowych		•			
II CEL STRATEGICZNY: UNIKATOWE WARTOŚCI PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ UTRZYMANE DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ					
2.1 Optymalne wykorzystywanie statusu obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO			•		
2.2 Prowadzenie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji regionu Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej			•		
III CEL STRATEGICZNY: PRZESTRZEŃ DOSTĘPNA, PRZYJAZNA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI I PRZYJEZDNYM					
3.1 Poprawa ładu przestrzennego i ochrony środowiska poprzez rozwój planowania przestrzennego					•
3.2 Rozwijanie zrównoważonej mobilności					•
3.3 Wzmacnianie dostępności terytorialnej					•

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

	1	2	3	4	5
3.4 Wzmacnianie procesów ochrony środowiska i wspieranie działań na rzecz klimatu					•
IV CEL STRATEGICZNY: WPUSZCZENI W TURYSTYKĘ					
4.1 Budowanie spójnej oferty turystycznej regionu				•	
4.2 Wydłużanie sezonu turystycznego				•	
4.3 Sieciowanie usług z zakresu turystyki – współpraca, koordynacja, animacja oferty turystycznej (zarządzanie w turystyce)					•
V CEL STRATEGICZNY: REGION KULTURALNY Z NATURY					
5.1 Budowanie Krainy Otwartej Kultury			•		
5.2 Organizacja wydarzeń kulturalnych - Wszechstronnie utalentowani	•				
5.3 Budowanie sieci miejsc spotkań z kulturą (koordynacja i profesjonalizacja oferty)			•		
5.4 Wspieranie rozwoju edukacji i promowanie innowacji w kulturze			•		
5.5 Sieciowanie usług z zakresu kultury – współpraca, koordynacja, animacja oferty kulturalnej (zarządzanie w kulturze)	•				
VI CEL STRATEGICZNY: AKTYWNE SPOŁECZEŃSTWO I SPRAWNE INSTYTUCJE					
6.1 Doskonalenie kapitału ludzkiego	•				
6.2. Rozwijanie usług zwiększających autonomię funkcjonowania społecznego, aktywizacja społeczna, wzmacnianie wspólnotowości i tożsamości ponadlokalnej		•			
6.3 Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem		•			
6.4 Rozwijanie marketingu terytorialnego	•				

Źródło: opracowanie własne

OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu krajowym

Gmina Narew oraz Gmina Dubicze Cerkiewne

- ▶ **obszary zagrożone trwałą marginalizacją** – w Powiecie Hajnowskim zlokalizowane są dwie gminy, które zostały zdefiniowane w strategicznych dokumentach krajowych do niniejszego OSI – Gmina Narew oraz Gmina Dubicze Cerkiewne (Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 [z perspektywą do 2030 r.], Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030);
- ▶ We wskazanych powyżej dokumentach krajowych planowane są kierunki działań mające na celu rozwój lokalnych firm (w tym przedsiębiorstw społecznych), wzrost liczby miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców, wzrost bazy dochodowej samorządów terytorialnych oraz wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z miastem stanowiącym lokalny ośrodek wzrostu:

Tabela 14 Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach krajowych dla OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją – część I - opracowanie własne.

Kierunki działań określone w dokumentach krajowych dla OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Promowanie inwestycji prywatnych wykorzystujących lokalne zasoby	1.1, 1.3, 1.4	2.1.		4.1, 4.2.	5.2.	
Dostarczanie odpowiedniej jakości dóbr i usług, których deficyty stanowią bariery rozwojowe	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6	2.1, 2.2.	3.1, 3.2, 3.3, 3.4.	4.1, 4.2, 4.3.	5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.
Integracja świadczenia usług w skali obszaru powiązanego funkcjonalnie	1.1, 1.3, 1.4., 1.5, 1.6.		3.1, 3.2, 3.3, 3.4.	4.1, 4.2, 4.3.	5.3, 5.5.	6.2, 6.3, 6.4.
Aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych oraz mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy, w tym poprzez szersze wykorzystanie partnerstw publiczno-publicznych i międzysektorowych	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2.		4.1, 4.3.	5.3, 5.5.	6.2, 6.3, 6.4.
Pobudzenie procesów rozwojowych, m.in. poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i terenów inwestycyjnych	1.6.		3.1, 3.3.			
Działania w zakresie rewitalizacji i odnowy wsi	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6		3.1, 3.3	4.1, 4.2	5.1, 5.2, 5.3, 5.4	6.1, 6.2, 6.3, 6.4
Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych – zwłaszcza w zakresie zarządzania rozwojem i zdolności do partnerstwa, dialogu oraz współpracy administracji lokalnej z innymi instytucjami publicznymi, ze społeczeństwem i partnerami gospodarczymi	1.1, 1.2, 1.5, 1.6.	2.1, 2.2.	3.1.	4.3.	5.5.	6.1, 6.2, 6.3, 6.4.

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

- w zakres interwencji kierowanej do grupy gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, tworzących obszar powiązany funkcjonalnie, dokumenty krajowe wskazują:

Tabela 15 Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach krajowych dla OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją część II - opracowanie własne

Kierunki działań określone w dokumentach krajowych dla OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby (np. klastry energii)	1.1, 1.4, 1.6.			4.1		
Wsparcie rozwoju przedsiębiorstw i ich sieciowanie	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.			4.1, 4.2, 4.3.	5.5.	
Wsparcie w eksporcie usług i produktów poza rodzimy region i środowisko lokalnych konsumentów	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6	2.1.		4.3.	5.2, 5.4.	6.3, 6.4.
Aktywizację lokalnej społeczności na rzecz pobudzenia rozwoju społeczno-gospodarczego w zakresie podnoszenia kompetencji i umiejętności mieszkańców	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6.			4.1.	5.2, 5.3, 5.4.	6.1, 6.2.
Wzmacnianie poczucia tożsamości i integracji społeczności lokalnej (jako czynnik m.in. przeciwdziałający decyzjom o migracji)	1.2.	2.1			5.2	6.2.
Poprawę dostępności usług publicznych	1.2, 1.3, 1.4, 1.6.		3.1, 3.2, 3.3, 3.4.	4.1	5.3, 5.4, 5.5	6.1, 6.2,
Rozwijanie i integrowanie systemów transportu zbiorowego	1.4.		3.2, 3.3.			
Uzupełnienie i dostosowanie infrastruktury technicznej i społecznej na potrzeby rozwoju gospodarczego i mieszkańców	1.2, 1.3, 1.4.		3.2, 3.3.	4.1, 4.2.	5.3.	6.1, 6.2
Modernizację infrastruktury transportowej łączącej obszary zagrożone trwałą marginalizacją z lokalnymi, subregionalnymi i regionalnymi ośrodkami rozwoju			3.2, 3.3.			
Racjonalne gospodarowanie przestrzenią i zapobieganie konfliktom dla osiągnięcia ładu przestrzennego i dostosowania przestrzeni lokalnej lub wykorzystania istniejących uwarunkowań przyrodniczych do potrzeb zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5	2.1, 2.2	3.1, 3.4.	4.1, 4.2		
Działania na rzecz poprawy i stanu środowiska	1.2, 1.4	2.1	3.1, 3.2, 3.4.			
Rozwój usług opartych o technologie komunikacyjne oraz szkolenia na rzecz włączenia cyfrowego osób wykluczonych cyfrowo i zagrożonych wykluczeniem, wsparcie kultury i rozwój kapitału społecznego	1.1, 1.3, 1.6				5.4, 5.5	6.2, 6.3, 6.4
Działania na rzecz współpracy transgranicznej w obszarach przygranicznych, a także otwartości granic przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa						6.3, 6.4

Hajnówka

- ▶ **Miasto średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze z otaczającymi terenami wiejskimi** – Hajnówka została określona jako miasto o silnej utracie funkcji i mocno niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej (Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 [z perspektywą do 2030 r.] oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030);
- ▶ We wskazanych powyżej dokumentach krajowych planowane są interwencje na rzecz miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarczej, które mają na celu odbudowę bazy gospodarczej miasta oraz wzmocnienie jego roli jako centrum aktywności społecznej i gospodarczej. Dla miast położonych w pobliżu granic UE, takich jak Hajnówka ważnym kierunkiem działań jest wzmocnianie ponadlokalnych ośrodków miejskich, które wykorzystując swoje położenie geograficzne mogłyby stać się centrami życia gospodarczego i kulturowego po obu stronach granicy. W ramach interwencji dokumenty krajowe wskazują następujące kierunki działań:

Tabela 16 Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach krajowych dla OSI miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze wraz z otaczającymi obszarami wiejskimi - opracowanie własne

Kierunki działań określone w dokumentach krajowych dla miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze wraz z otaczającymi je terenami wiejskimi	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Budowanie spójnej wizji rozwoju w oparciu o potrzeby mieszkańców i kapitał przestrzenny	1.1,1.2, 1.3, 1.4	2.2		4.1 4.3	5.5	6.2, 6.3, 6.4
Tworzenie warunków zachęcających do mieszkania i inwestowania (dobrze zagospodarowana przestrzeń o zdefiniowanych funkcjach, z dostępem do usług publicznych),			3.1			6.2
Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, kształcenia i szkolenia zawodowego, w szczególności w sektorach wpisujących się w zdefiniowane specjalizacje gospodarcze, w tym pobudzenie rodzimej/lokalnej przedsiębiorczości oraz wsparcie kadr sektora usług dla biznesu	1.1,1.3, 1.4,1.5, 1.6					6.1
Tworzenie przestrzeni dla rozwoju przedsiębiorczości	1.6					
Wsparcie dla tworzenia i rozwoju różnorodnej i wysokiej jakości oferty placówek edukacyjnych, w tym szkół sportowych, artystycznych oraz średnich i wyższych szkół zawodowych	1.2					6.1 6.2
Zwiększenie atrakcyjności migracyjno-osiedleńczej poprzez kompleksowe działania zachęcające do zamieszkania oraz osiedlania się w mieście (zwłaszcza osób młodych i wykształconych)	1.1,1.2, 1.3,1.5, 1.6		3.3			6.1, 6.2.
Podejmowanie inicjatyw na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska oraz dostosowanie/adaptacja obszaru miejskiego do zmian klimatu i wymogów ochrony środowiska	1.4	2.1 2.2	3.2, 3.4			
Tworzenie i poprawa powiązań funkcjonalnych w mieście i jego otoczeniu, wzmocnienie roli ośrodka w świadczeniu usług publicznych wykraczających poza granice miasta (m.in. rozwijanie i integrowanie systemów transportu zbiorowego), rozwój obszaru o walory przyrodnicze i kulturowe, stanowiące o wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby srebrnej gospodarki	1.6		3.2 3.3	4.1 4.2		6.2
Aktywizacja lokalnej społeczności na rzecz pobudzania rozwoju społeczno-gospodarczego w zakresie podnoszenia kompetencji i umiejętności mieszkańców oraz wzmocnianie poczucia tożsamości i integracji	1.1,1.2, 1.3,1.4, 1.5,1.6.	2.1		4.1.	5.2, 5.3, 5.4.	6.1, 6.2.

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

Kierunki działań określone w dokumentach krajowych dla miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze wraz z otaczającymi je terenami wiejskimi	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
społeczności lokalnej (jako czynnik m.in. przeciwdziałający decyzjom o migracji)						
Wykorzystanie potencjału ekonomii społecznej i solidarnej w rozwijaniu gospodarki o obiegu zamkniętym, w szczególności w zakresie gospodarowania odpadami i przeciwdziałania marnowaniu żywności	1.4		3.4			

Obszary położone wzdłuż granicy zewnętrznej UE

- ▶ W strategicznych dokumentach krajowych (Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030) cały obszar Polski Wschodniej (a zatem również obszar Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego) określony jest jako obszar zmagający się z trudnościami o charakterze restrukturyzacyjnym i adaptacyjnym.
- ▶ Zgodnie z założeniami powyżej wskazanych dokumentów krajowych, planowane kierunki działania powinny koncentrować się na zmniejszeniu peryferyjności obszarów, poprzez poprawę dostępności do lokalnych i regionalnych ośrodków rozwoju oraz na wykorzystaniu możliwości jakie oferuje współpraca transgraniczna.

Niniejsze kierunki działań w **Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030** zostały ujęte w ramach celów: 3.3, 6.3, 6.4.

Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym

Obszary wiejskie oraz cenne przyrodniczo

- ▶ **Obszary wiejskie, w tym przyrodniczo cenne województwa podlaskiego** (Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030),
- ▶ Zgodnie z założeniami strategii wojewódzkiej, podejmowane inwestycje powinny być oparte na kierunkach działań w zakresie podnoszenia jakości życia mieszkańców:

Tabela 17. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach regionalnych dla OSI obszary wiejskie oraz cenne przyrodniczo województwa podlaskiego – część I – opracowanie własne

Kierunki działań określone w dokumentach regionalnych dla OSI obszary wiejskie i cenne przyrodniczo woj. podlaskiego	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Rozwój i unowocześnienie szkolnictwa począwszy od etapu przedszkolnego, aż do kształcenia ustawicznego	1.2					6.1 6.2
Rozwój infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i wodno-kanalizacyjnej			3.2 3.3			6.2
Promocja przedsiębiorczości i kształtowanie umiejętności konkurowania na rynku pracy	1.6					6.3 6.4
Wsparcie dla inwestycji dotyczących dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych	1.4			3.4		

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

- ▶ Dla gmin objętych szczególną ochroną prawną, ze względu na występowanie obszarów cennych przyrodniczo, powyższy dokument regionalny określa następujące kierunki działań:

Tabela 18. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach regionalnych dla OSI obszary wiejskie oraz cenne przyrodniczo województwa podlaskiego – część II – opracowanie własne

Kierunki działań określone w dokumentach regionalnych dla OSI obszary wiejskie i cenne przyrodniczo woj. podlaskiego	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Ochrona zasobów kulturowych, przyrodniczych i wartości krajobrazowych	1.4	2.1 2.2	3.1 3.4		5.1	
Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, która pozwoli zachować walory przyrodnicze, w tym turystyki kwalifikowanej oraz ekoturystyki	1.1,1.2, 1.3,1.4, 1.5	2.1 2.2		4.1 4.2		
Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o m.in. walory przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe i lokalne produkty turystyczne	1.1,1.2, 1.3	2.1 2.2		4.1 4.2 4.3	5.1,5.2 5.3,5.4 5.5	
Rozwój rolnictwa ukierunkowanego na produkcję wysokiej jakości żywności oraz rozwój rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego	1.1					
Edukacja ekologiczna	1.2, 1.4	2.1		3.4		6.1
Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska i przestrzeni dla gospodarki o obiegu zamkniętym	1.4			3.4		

Hajnówka

- ▶ **Miasto powiatowe** (Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030);
- ▶ Wskazany powyżej dokument strategiczny skupia się na kierunkach działań, mających na celu dostarczenie miastom powiatowym pewnego impulsu rozwojowego (zachęcenie miejscowych przedsiębiorców do podejmowania działań proinnowacyjnych):

Tabela 19. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach regionalnych dla OSI miasta powiatowe – część II – opracowanie własne

Kierunki działań określone w dokumentach regionalnych dla OSI miasta powiatowe	Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Rozwój lokalnej przedsiębiorczości	1.1, 1.2 1.3,1.5, 1.6	2.1		4.1 4.2		6.1, 6.3, 6.4
Dostosowanie kompetencji mieszkańców	1.2, 1.3					6.1
Aktywizacja mieszkańców					5.2, 5.4	6.2, 6.3
Inwestycje w infrastrukturę dostępową, tzn. wysokoprzepustowe sieci teleinformatyczne, dobrej jakości drogi i linie kolejowe, wysoka jakość usług publicznych świadczonych na poziomie powiatu			3.2, 3.3			6.2

Obszary strategicznej interwencji na poziomie ponadlokalnym

Obszar interwencji mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego

- ▶ Obejmuje obszar miasta Hajnówka, stanowiący kluczowy ośrodek administracyjno-usługowy obszaru Partnerstwa;
- ▶ celem przyjętych kierunków działań powinno być wzmocnienie roli ośrodka oraz dostosowanie istniejącej struktury do aktualnych uwarunkowań:

Tabela 20. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii – opracowanie własne

Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	Cele Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Poprawa dostępności ośrodka, w szczególności stworzenie systemu sprawnych powiązań z ośrodkami obszaru Partnerstwa			3.2, 3.3			
Uczytelnienie systemu przestrzeni publicznych poprzez zwiększenie ich dostępności, poprawę jakości i funkcjonalności	1.2, 1.3	2.1	3.2	4.1, 4.2 4.3	5.1 5.3 5.5	6.2
Zapewnienie możliwości podejmowania inicjatyw lokalnych w ramach przestrzeni publicznych	1.2, 1.3 1.5, 1.6	2.1		4.3	5.3 5.4 5.5	6.2
Stworzenie warunków rozwoju zabudowy ośrodka z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań oraz tradycji i kultury	1.2, 1.3 1.5, 1.6	2.2	3.1	4.1	5.3 5.5	6.2, 6.3 6.4
Stworzenie warunków rozwoju wysokiej jakości obiektów o funkcji usługowej z uwzględnieniem skali miasta i lokalnego krajobrazu	1.1, 1.2 1.3, 1.6	2.2	3.1	4.1, 4.2 4.3	5.3, 5.4 5.5	6.1, 6.3 6.4
Prowadzenie działań mających na celu tworzenie reprezentacyjnego ośrodka z uwzględnieniem działań mitygacyjnych i adaptacyjnych do zmian klimatu	1.2, 1.4	2.1, 2.2	3.2, 3.4			
Stworzenie warunków pozwalających na zmniejszenie presji środowiskowej wynikającej z funkcjonowania miasta	1.4	2.1	3.2, 3.4			
Umożliwienie stosowania rozwiązań poprawiających efektywność gospodarowania zasobami naturalnymi w zakresie funkcjonowania miast	1.2, 1.4	2.1	3.4			

Obszar interwencji mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory przyrodnicze

- ▶ Obejmuje obszary gmin: Białowieża, Hajnówka, Dubicze Cerkiewne, Narewka, Narew;
- ▶ Umożliwienie rozwoju w oparciu o istniejące walory przyrodnicze można osiągnąć poprzez następujące kierunki działań:

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Tabela 21. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory przyrodnicze w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii – opracowanie własne

Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory przyrodnicze	Cele Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Poprawa dostępności ośrodka, w szczególności stworzenie systemu sprawnych powiązań z ośrodkami obszaru Partnerstwa			3.2, 3.3			
Uczytelnienie systemu zielonych ogólnodostępnych przestrzeni poprzez zwiększenie ich dostępności i funkcjonalności z zachowaniem warunków ochrony przyrodniczej	1.2, 1.3	2.1	3.1, 3.2	4.1, 4.2		6.2
Stworzenie warunków rozwoju zabudowy ośrodka z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań oraz tradycji i kultury	1.1, 1.2, 1.3, 1.5	2.1, 2.2		4.1, 4.2 4.3	5.1	6.1, 6.2 6.3, 6.4
Zapewnienie możliwości podejmowania inicjatyw lokalnych w ramach wskazanego kierunku rozwoju	1.2, 1.3	2.1		4.3		6.1, 6.2 6.3, 6.4
Stworzenie warunków rozwoju wysokiej jakości miejsc, obiektów i infrastruktury wspierających realizację celu rozwojowego	1.2, 1.3	2.1, 2.2		4.1, 4.2 4.3		6.1, 6.2 6.3, 6.4
Stworzenie warunków pozwalających na zmniejszenie presji środowiskowej wynikającej z funkcjonowania obszaru	1.2, 1.3 1.4, 1.5	2.1, 2.2	3.1, 3.2 3.4			
Umożliwienie stosowania rozwiązań poprawiających efektywność gospodarowania zasobami naturalnymi w zakresie funkcjonowania obszaru	1.2, 1.4	2.1	3.4			

Obszar interwencji mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory kulturowe

- ▶ Obejmuje obszary gmin: Narew, Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Czeremcha
- ▶ Umożliwienie rozwoju w oparciu o istniejące walory kulturowe można osiągnąć poprzez następujące kierunki działań:

Tabela 22. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory kulturowe w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii – opracowanie własne

Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory kulturowe	Cele Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Poprawa dostępności ośrodka, w szczególności stworzenie systemu sprawnych powiązań z ośrodkami obszaru Partnerstwa			3.2, 3.3			
Uczytelnienie systemu przestrzeni ogólnodostępnych (w tym zielonych) poprzez zwiększenie ich dostępności i funkcjonalności, z zachowaniem warunków dziedzictwa kulturowego		2.1	3.1, 3.2	4.1, 4.2	5.1, 5.2 5.3, 5.4 5.5	6.2
Stworzenie warunków rozwoju obszaru z uwzględnieniem lokalnych tradycji i kultury					5.1, 5.2 5.3, 5.4 5.5	6.2, 6.3 6.4
Zapewnienie możliwości podejmowania inicjatyw lokalnych w ramach wskazanego kierunku rozwoju					5.1, 5.2 5.3, 5.4 5.5	6.3, 6.4

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory kulturowe	Cele Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Stworzenie warunków rozwoju wysokiej jakości miejsc, obiektów i infrastruktury wspierających realizację celu rozwojowego					5.1, 5.2 5.3, 5.4 5.5	6.4
Ochrona i zachowanie cennych obiektów dziedzictwa kulturowego					5.1	

Obszar interwencji mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o produkty lokalne

- ▶ Obejmuje obszary gmin: Czeremcha, Czyże, Narew, miasto Hajnówka
- ▶ Umożliwienie rozwoju w oparciu o produkty lokalne można osiągnąć poprzez następujące kierunki działań:

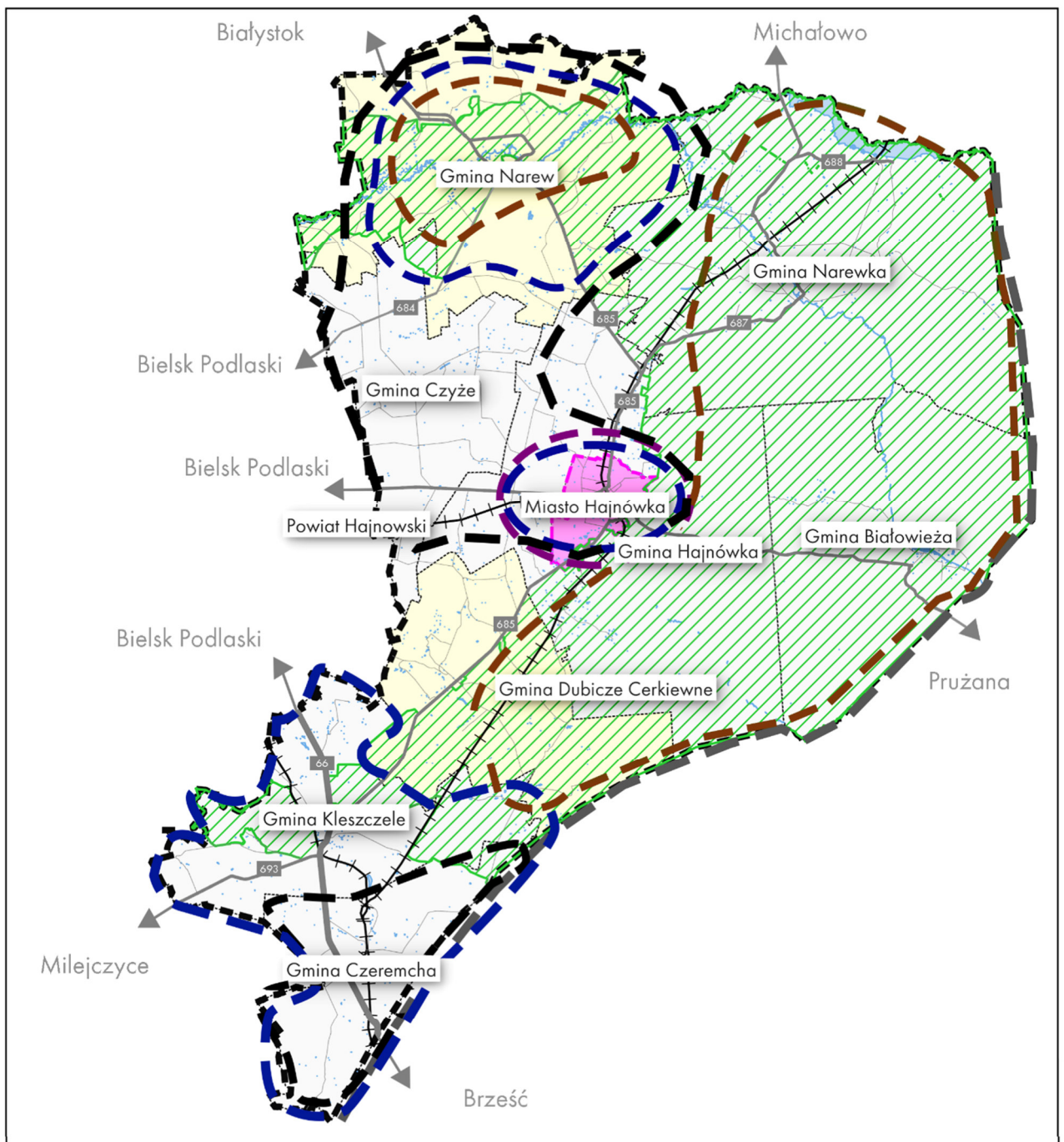
Tabela 23. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o produkty lokalne w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii – opracowanie własne

Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o produkty lokalne	Cele Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego					
	I	II	III	IV	V	VI
Poprawa dostępności ośrodka, w szczególności stworzenie systemu sprawnych powiązań z ośrodkami obszaru Partnerstwa			3.2, 3.3			
Zapewnienie możliwości podejmowania inicjatyw lokalnych w ramach wskazanego kierunku rozwoju	1.1					
Zapewnienie możliwości rozwoju produkcji – dot. produktów lokalnych, z uwzględnieniem ochrony walorów przyrodniczych	1.1, 1.2	2,1				
Stworzenie warunków obszaru z uwzględnieniem lokalnych tradycji i kultury	1.1,				5.2	6.2, 6.3, 6.4
Stworzenie warunków rozwoju wysokiej jakości miejsc, obiektów i infrastruktury wspierających realizację celu rozwojowego	1.1, 1.6					6.3, 6.4
Stworzenie warunków pozwalających na zmniejszenie presji środowiskowej wynikającej z funkcjonowania obszaru	1.2, 1.4		3.1, 3.4			
Umożliwienie stosowania rozwiązań poprawiających efektywność gospodarowania zasobami naturalnymi w zakresie funkcjonowania obszaru	1.1, 1.2, 1.3					6.1, 6.2 6.3, 6.4

Z uwagi na lokalizację na terenie obszaru Partnerstwa unikalnego obszaru leśnego – Puszczy Białowieskiej rekomenduje się podjęcie następujących kierunków działań planistycznych, mających na celu wykorzystanie wynikającego potencjału na potrzeby rozwoju całego obszaru Partnerstwa zgodnie z założonymi celami (Rysunek 10).

- ▶ poprawa dostępności obszarów gmin zlokalizowanych w terenie leśnym (Gmina Białowieża, Gmina Narewka, Gmina Hajnówka, Gmina Dubicze Cerkiewne) – usprawnienie sieci infrastruktury komunikacyjnej (w tym pieszej i rowerowej) z zapewnieniem bezpieczeństwa komunikacyjnego (*ujęto w ramach celów: 3.2, 3.3*);

- ▶ wytworzenie sieci powiązań terenu leśnego z obszarami pozostałych gmin z wytworzeniem „bram do puszczy”, będących umownymi obszarami lokalizacji infrastruktury o charakterze turystyczno-rekreacyjnym, dostępnymi poprzez sieć szlaków turystycznych, pozwalającymi na inicjowanie ruchu turystycznego w oparciu o charakter miejsca, przy czym jako główną „bramę do puszczy” wskazuje się obszar miasta Hajnówka (*ujęto w ramach celu 4.1*);
- ▶ zagospodarowanie strefy przedpola Puszczy Białowieskiej – wymagającej wyznaczenia „bram do puszczy” w sposób zabezpieczający teren leśny przez uciążliwościami, jakie mogą wynikać z procesów rozwojowych terenów sąsiednich (*ujęto w ramach celów: 2.1, 3.1, 3.4*).

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

▭ Gmina

▭ Powiat

▭ Granica Państwa

Elementy infrastruktury transportowej

— Drogi Krajowe

— Drogi Wojewódzkie

— Drogi Powiatowe

++ Sieć Kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Obszary strategicznej interwencji o randze krajowej

▭ Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

▭ Miasto średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Obszary strategicznej interwencji o randze regionalnej

▭ Obszary cenne przyrodniczo

▭ Miasto powiatowe Hajnówka

Obszary interwencji mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:

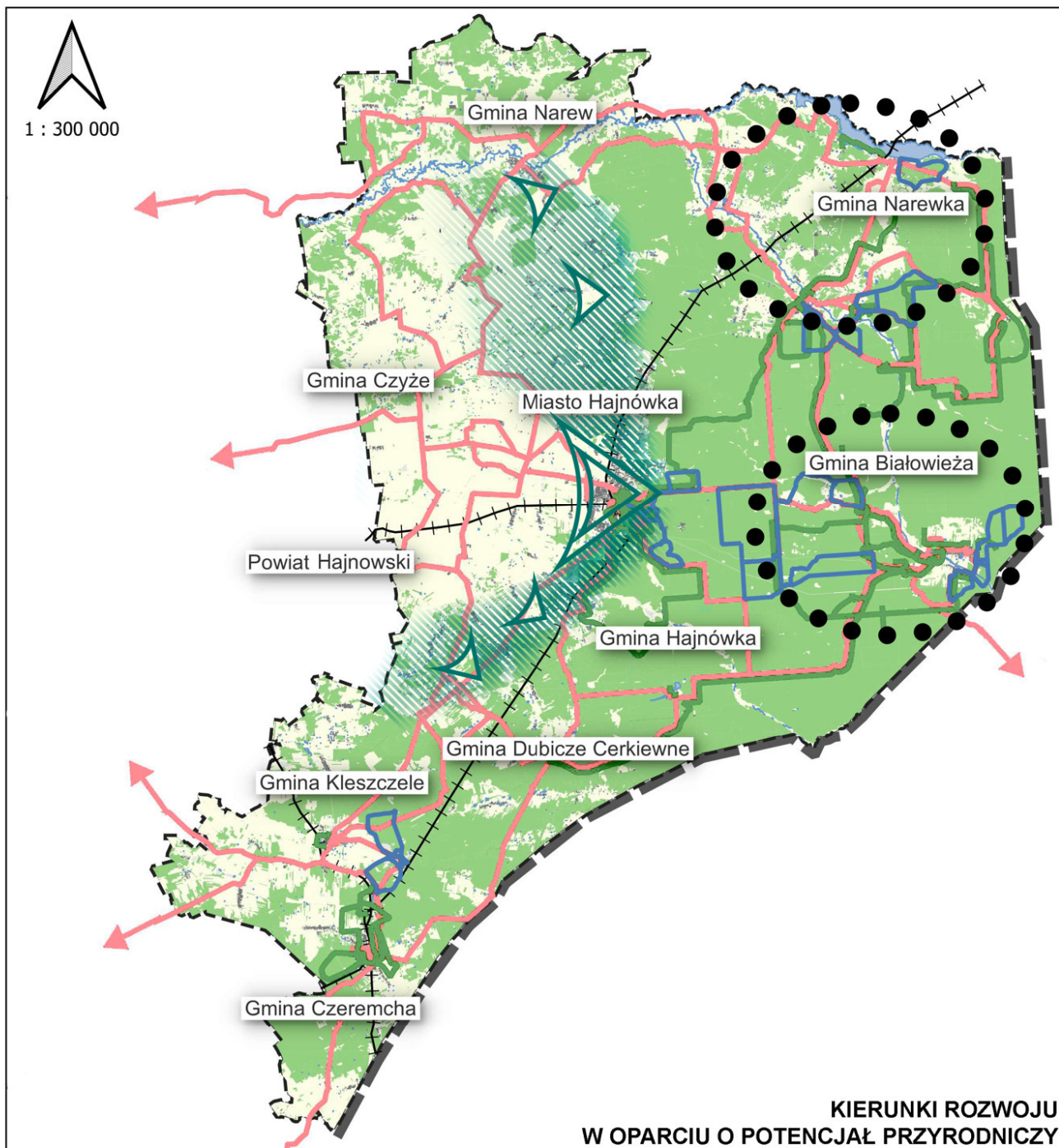
▭ wzmocnienie roli ośrodka administracyjno - usługowego

▭ walory przyrodnicze

▭ walory kulturowe

▭ produkty lokalne

Rysunek 9 Mapa obszarów strategicznej interwencji (opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju)

**KIERUNKI ROZWOJU
W OPARCIU O POTENCJAŁ PRZYRODNICZY**

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Szlaki

- Nordic Walking
- Szlaki turystyczne
- Szlaki Rowerowe

Pokrycie terenu

- Wody powierzchniowe
- Tereny zabudowane
- Tereny zalesione
- Tereny rolne

Kierunki rozwoju

- Obszary wymagające poprawy dostępności w związku z utrzymaniem i rozwojem funkcji turystycznej
- Strefa wymagająca wyznaczenia bram do puszczy o charakterze uzupełniającym
- Potencjalne "Bramy do Puszczy"
- Główna "Brama do Puszczy"

Rysunek 10 Mapa kierunków rozwoju w oparciu o potencjał przyrodniczy (opracowanie własne na podstawie Bazy danych obiektów topograficznych BDOT10k oraz <https://bialowieza.travel/>)

USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Rekomendacje dotyczące zasad prowadzenia polityki przestrzennej

W celu usprawnienia procesu realizacji Strategii sformułowano następujące rekomendacje do uwzględnienia w prowadzonych procesach planistycznych w ramach jednostek obszaru Partnerstwa:

- ▶ oparcie decyzji planistycznych o szczegółowe analizy dotyczące realnego zapotrzebowania na dostępność terenów (z uwzględnieniem przepisów odrębnych w tym zakresie),
- ▶ oparcie decyzji planistycznych o długoterminowe potrzeby (nie w nawiązaniu do doraźnych potrzeb inwestycyjnych),
- ▶ wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych po wykorzystaniu terenów już zabezpieczonych, zaplanowanych na realizację danego celu,
- ▶ prowadzenie polityki przestrzennej w porozumieniu z gminami sąsiednimi, ze wspólną analizą potrzeb i możliwości rozwojowych, z uwzględnieniem położenia obszaru Partnerstwa,
- ▶ prowadzenie polityki przestrzennej i rozwoju terenów zurbanizowanych z uwzględnieniem istniejącej korytarzy migracyjnych, w tym zawarcie odpowiednich wskazówek i założeń dotyczących ograniczeń w zabudowie oraz jej charakterze (wyznaczone na Rysunku 1 korytarze ekologiczne mają przebieg orientacyjny – szczegółowy przebieg i szczególne zasady zagospodarowania korytarzy ekologicznych należy wyznaczyć w lokalnych opracowaniach planistycznych w oparciu o opracowania ekofizjograficzne i inwentaryzacje przyrodnicze, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań przestrzennych),
- ▶ rozważenie wykorzystania (bądź dalszego wykorzystywania) nieobligatoryjnych narzędzi zarządzania przestrzenią (np. uchwała krajobrazowa),
- ▶ walory przyrodnicze i kulturowe powinny mieć szczególne znaczenie w procesie planowania inwestycji i rozwoju gmin należących do Partnerstwa,
- ▶ realizacja planowanych inwestycji powinna uwzględniać potrzeby lokalnej społeczności,
- ▶ istotnym elementem zagospodarowania obszaru Partnerstwa jest infrastruktura turystyczna przy której planowaniu należy dążyć do wyważenia między potrzebami rozwoju ruchu turystycznego a ograniczeniami przyrodniczymi i środowiskowymi,
- ▶ bieżące monitorowanie procesów planistycznych i inwestycyjnych na obszarze gmin obszaru Partnerstwa,
- ▶ weryfikacja standardowych zapisów planistycznych w celu umożliwienia realizacji działań zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju np. z umożliwieniem realizacji obiektów i terenów wykorzystujących eko-technologie, rozwiązania z zakresu zarządzania wodą (zarówno na terenie nieruchomości jak i w krajobrazie) oraz wszelkie rozwiązania eko-innowacyjne pozwalające ograniczenie uciążliwości środowiskowej,
- ▶ prowadzenie działań edukacyjnych mających na celu uświadamianie interesariuszom procesów planistycznych zasad ich realizacji (w zakresie procedury, roli instytucji, możliwości uczestnictwa czy konsekwencji decyzji planistycznych),
- ▶ prowadzenie polityki przestrzennej w sposób transparentny, z szerokim zaangażowaniem interesariuszy.

Przy planowaniu działań należy dążyć do unikania lub minimalizowania negatywnego wpływu planowanych działań na środowisko. Dotyczy to w szczególności obszarów cennych przyrodniczo i objętych ochroną. Walory przyrodnicze są jednym z najsilniejszych atutów obszaru Partnerstwa, decydującym o jakości życia i zamieszkania. Stanowią również element przyciągający dla odwiedzających obszar. Z tego względu, ochrona środowiska i przyrody powinna mieć wysoki priorytet w podejmowanych działaniach.

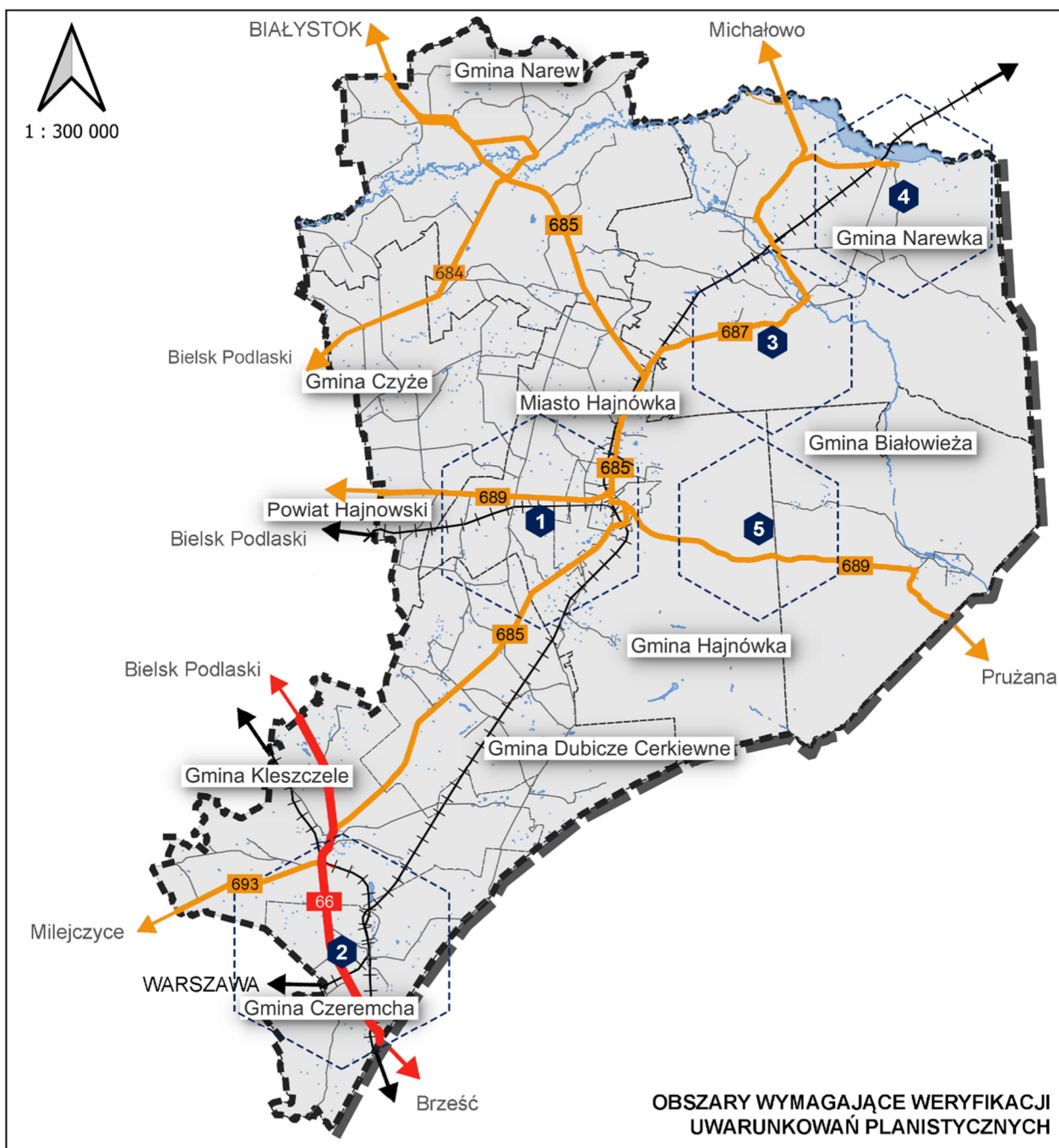
Kluczowa dla prawidłowej realizacji celów rozwojowych będzie koordynacja procesów planistycznych ze szczególnym zwróceniem uwagi na możliwość wystąpienia potencjalnych konfliktów z uwagi na:

- ▶ lokalizację inwestycji przy granicach jednostek administracyjnych
- ▶ lokalizację inwestycji o różnym stopniu uciążliwości i różnych potrzebach przestrzenno-funkcjonalnych w niedalekiej odległości od siebie.

Jako obszary wymagające weryfikacji uwarunkowań planistycznych, w pierwszej kolejności wskazano przeprowadzanie działań koordynujących na wyznaczonych na obszarze Partnerstwa obszarach interwencji (Rysunek 11):

1. Miasto Hajnówka, Gmina Hajnówka, Gmina Czyże - obszar związany z przebiegiem DW 689 i infrastruktury kolejowej – weryfikacja uwarunkowań planistycznych pod kątem bezpieczeństwa, uciążliwości funkcjonowania infrastruktury a jednocześnie efektywnego jej wykorzystania,
2. Gmina Czeremcha, Gmina Kleszczele - obszar związany z przebiegiem DK 66, DW 685, DW 693 oraz infrastruktury kolejowej – weryfikacja uwarunkowań planistycznych pod kątem bezpieczeństwa, uciążliwości funkcjonowania infrastruktury, a jednocześnie efektywnego jej wykorzystania,
3. Gmina Narewka - obszar związany z przebiegiem DW 687 i 688 oraz infrastruktury kolejowej – weryfikacja uwarunkowań planistycznych pod kątem bezpieczeństwa, uciążliwości funkcjonowania infrastruktury, a jednocześnie efektywnego jej wykorzystania,
4. Gmina Narewka - obszar związany z funkcją rekreacyjną i turystyczną (w szczególności turystyka wodna) – weryfikacja uwarunkowań planistycznych pod kątem uciążliwości związanej z niezorganizowaną presją na obszary cenne przyrodniczo.
5. Gmina Białowieża, Gmina Hajnówka – obszar związany z przebiegiem ciągów komunikacyjnych przez obszary cenne przyrodniczo – weryfikacja uwarunkowań planistycznych pod kątem możliwości poprawy jakości połączenia komunikacyjnego między miastem Hajnówka a Gminą Białowieża przy jednoczesnym zachowaniu walorów przyrodniczych.

Wykaz obszarów wymagających weryfikacji powinien zostać uzupełniony o dodatkowe w przypadku stwierdzenia istnienia uciążliwości wykraczających ponad obowiązujące normy, w tym zdiagnozowania pogorszenia stanu bezpieczeństwa bądź zagrożenia dla funkcjonowania środowiska przyrodniczego lub dla zdrowia ludzi.

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Obszar interwencji

- 1. Obszar związany z przebiegiem DW 689 i infrastruktury kolejowej
- 2. Obszar związany z przebiegiem DK66, DW685, DW693 oraz infrastruktury kolejowej
- 3. Obszar związany z przebiegiem DW 687 i infrastruktury kolejowej
- 4. Obszar związany z funkcją rekreacyjną i turystyczną (w szczególności turystyką wodną)
- 5. Obszar związany z przebiegiem ciągów komunikacyjnych przez obszary cenne przyrodniczo

Rysunek 11 Mapa obszarów wymagających weryfikacji uwarunkowań planistycznych (opracowanie własne na podstawie Bazy danych obiektów topograficznych BDOT10)

Rekomendacje dotyczące zagospodarowania wybranych terenów

Rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej dotyczącej terenów o funkcji mieszkaniowej:

- ▶ zachowanie i rozwój istniejącej struktury przestrzennej obszarów osadnictwa (mieszkaniowych), z możliwością jej harmonijnego rozwoju,
- ▶ zachowanie i rozwój istniejących form zabudowy z dopuszczeniem proekologicznych rozwiązań w zakresie kształtowania budynków i obiektów małej architektury,
- ▶ dążenie do zapewnienia w każdej z jednostek osadniczych dostępu do podstawowych usług lokalnych, przestrzeni sprzyjającej integracji mieszkańców (również w obszarach gmin wiejskich),
- ▶ rozwój układu drogowego obszarów mieszkaniowych z uwzględnieniem wytyczania kierunków powiązań i tras przebiegu tras rowerowych i pieszych,
- ▶ projektowanie sieci powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem ich wykorzystania,
- ▶ do prowadzenia transportu (w tym zbiorowego) należy wykorzystywać rozwiązania proekologiczne,
- ▶ projektowanie nowych i rozwój istniejących obszarów przeznaczonych na cele mieszkaniowe z uwzględnieniem dostępu do usług pierwszej potrzeby i usług opiekuńczych,
- ▶ dopuszcza się usługi nieuciążliwe na terenach mieszkaniowych jako funkcję uzupełniającą,
- ▶ w przypadku realizacji zespołów zabudowy mieszkaniowej przez podmioty prywatne, współpraca z gminami w celu wypracowania optymalnego modelu zapewnienia dostępu do niezbędnych usług,
- ▶ na terenach miejskich: projektowanie nowych i rozwój istniejących obszarów przeznaczonych na cele mieszkaniowe z uwzględnieniem dostępu do przestrzeni o charakterze przestrzeni publicznych (place, skwery itp.),
- ▶ uwzględnienie w nowych i istniejących obszarach przeznaczonych na cele mieszkaniowe stosowania rozwiązań z zakresu zrównoważonego gospodarowania wodą i zielenią, ze wskazaniem na realizację rozwiązań za zakresu BZI.

Rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej dotyczącej terenów o funkcjach usługowych:

- ▶ lokalizacja nowej i utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy i modernizacji,
- ▶ możliwość wprowadzenia funkcji mieszkaniowej jako uzupełniającej (na potrzeby funkcjonowania obiektów o funkcji podstawowej oraz funkcjonującej niezależnie),
- ▶ w przypadku realizacji ogólnodostępnych funkcji usługowych zaspokajających potrzeby lokalne rekomenduje się lokalizację obiektów w zespołach zabudowy, z wytworzoną przestrzenią o charakterze przestrzeni publicznej, w miarę możliwości powiązanej z przestrzeniami publicznymi gmin,
- ▶ możliwość uzupełnienia o obiekty i urządzenia związane z funkcją dydaktyczną i edukacyjną związaną z lokalną kulturą,
- ▶ przygotowanie terenów dla realizacji obiektów turystycznych, rekreacyjnych i wypoczynkowych, z uwzględnieniem konieczności ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych obszaru Partnerstwa,

- ▶ możliwość realizacji pól namiotowych, kampingów, zabudowy sportu i rekreacji z niezbędną infrastrukturą oraz zapleczem służącym tym obiektom,
- ▶ racjonalne wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego i krajobrazu do rozwoju turystyki całorocznej,
- ▶ zapewnienie obsługi komunikacyjnej niepowodującej negatywnego oddziaływania na komfort użytkowania terenów mieszkaniowych i rekreacyjnych gmin,
- ▶ realizację inwestycji z założeniem ograniczenia negatywnego wpływu na stan środowiska (np. w zakresie wykorzystania materiałów budowlanych, dostarczania energii, gospodarowania wodą na obszarze, realizacji zespołów funkcjonujących z uwzględnieniem zasad *circular economy* i in.),
- ▶ szczególną grupę stanowią obszary usług uzupełniających istniejące zespoły zabudowy (np. mieszkaniowej), związanych z rozwojem obszaru (np. usługi turystyczne i agroturystyczne) i usługi na rzecz lokalnej społeczności; działania w tym zakresie obejmują adaptację istniejących obiektów o innych funkcjach, rozbudowę obiektów istniejących oraz realizację nowych.

Rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej dotyczącej terenów o funkcji przemysłowej, produkcyjnej, magazynowej i logistyki:

- ▶ lokalizacja nowej i utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy oraz modernizacji,
- ▶ możliwość wprowadzania funkcji uzupełniających poprawiających efektywność wykorzystania terenów, w miejscach, gdzie nie będzie występować problem uciążliwości dla tychże, związanej z funkcjonowaniem terenów o funkcji podstawowej,
- ▶ możliwość wprowadzenia funkcji mieszkaniowej jako uzupełniającej (na potrzeby funkcjonowania obiektów o funkcji podstawowej),
- ▶ wyznaczanie lokalizacji terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem technicznym oraz dobrą dostępnością transportową,
- ▶ rozwój terenów aktywności gospodarczej należy kształtować w ścisłym powiązaniu z korytarzami dróg wojewódzkich oraz drogi krajowej oraz z węzłami komunikacyjnymi.
- ▶ zapewnienie obsługi komunikacyjnej niepowodującej negatywnego oddziaływania na komfort użytkowania terenów mieszkaniowych i rekreacyjnych (np. z odciążeniem obecnego układu komunikacyjnego),
- ▶ realizację inwestycji z założeniem ograniczenia negatywnego wpływu na stan środowiska (np. w zakresie wykorzystania materiałów budowlanych, dostarczania energii, gospodarowania wodą na obszarze, ochrony wód podziemnych, realizacji zespołów funkcjonujących z uwzględnieniem zasad *circular economy* i in.);
- ▶ wprowadzanie zieleni izolacyjnej,
- ▶ lokalizacja nowych stref aktywności gospodarczej w pobliżu lokalnych ośrodków wzrostu, zapewniając uzbrojenie terenu, najlepszą dostępność komunikacyjną i brak konfliktów przestrzennych,
- ▶ położenie poza układem obszarów chronionych i wrażliwych przyrodniczo oraz w miejscach, które nie będą generować negatywnych oddziaływań dla stref mieszkaniowych,
- ▶ należy ograniczać presję inwestycyjną na obszarach o szczególnym znaczeniu dla zachowania zasobów przyrodniczych i rozwoju turystyki.

Rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej dotyczącej terenów o funkcji rolniczej:

- ▶ lokalizacja nowej i utrzymanie istniejącej zabudowy na potrzeby rolnictwa i zabudowy towarzyszącej z możliwością rozbudowy, przebudowy i modernizacji,
- ▶ możliwość uzupełnienia o obiekty i urządzenia związane z funkcją dydaktyczną, wychowaniem fizycznym, turystyką i in. w ramach terenów rolnych, bez ograniczenia ich funkcjonowania,
- ▶ zapewnienie obsługi komunikacyjnej niepowodującej negatywnego oddziaływania na komfort użytkowania terenów sąsiednich,
- ▶ szczególną grupę stanowią obszary, dla których dopuszcza się realizację urządzeń i instalacji wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii, które winno zostać zabezpieczone w dokumentach planistycznych gminy zgodnie z możliwościami realizacji inwestycji, w tym wynikającymi z dostępu do infrastruktury przesyłowej.

Rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej dotyczącej terenów zielonych i wód powierzchniowych:

tereny leśne:

- ▶ w zakresie terenów objętych formami ochrony przyrody – zagospodarowanie zgodnie z regulacjami przepisów szczególnych oraz kontrolowanie przedsięwzięć ingerujących w znaczącym stopniu w środowisko,
- ▶ zachowanie i ochrona kompleksów leśnych w dotychczasowym użytkowaniu,
- ▶ poprawa dostępności terenów leśnych,
- ▶ tworzenie infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej z wykorzystaniem potencjału terenów zielonych,
- ▶ zapewnienie ważnej roli w sieci powiązań gmin - sieć dróg rowerowych, pieszych, innych,
- ▶ porządkowanie istniejących i tworzenie nowych zespołów zieleni,
- ▶ ochrona zbiorników i cieków wodnych zlokalizowanych w terenach leśnych,
- ▶ umożliwienie realizacji na terenach zielonych obiektów małej architektury służących rekreacji i edukacji, bez ingerencji w cenne zasoby przyrodnicze,
- ▶ uwzględnienie aspektów związanych z infrastrukturą przeciwpożarową, istotną z uwagi na występowanie niekorzystnych warunków klimatyczno-pogodowych, nagromadzenia dużej ilości zalegającego drewna.

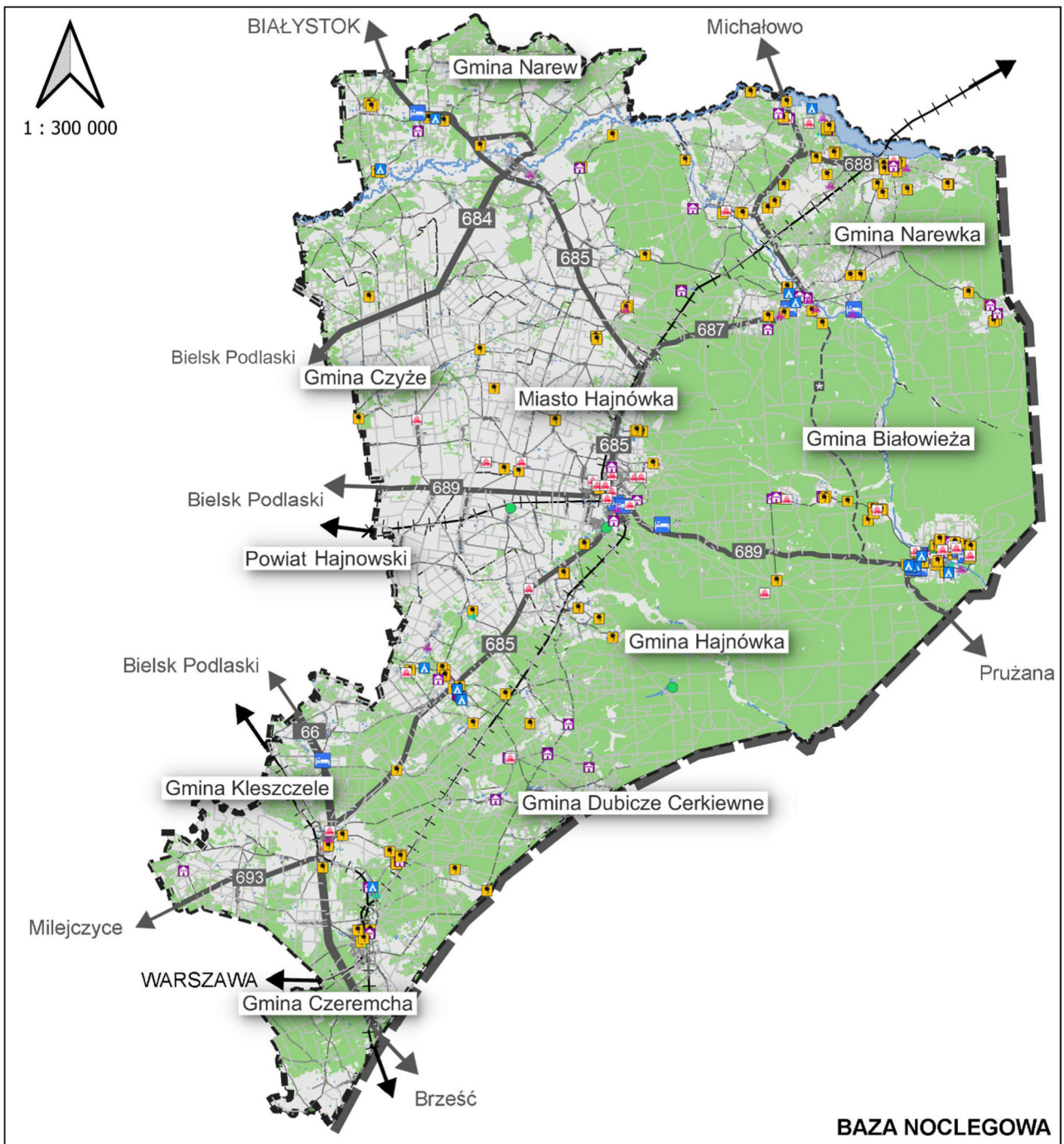
tereny łąk i inne:

- ▶ zachowanie i ochrona kompleksów łąk i innych naturalnych terenów otwartych w dotychczasowym użytkowaniu,
- ▶ poprawa dostępności terenów zieleni,
- ▶ zapewnienie ważnej roli w sieci powiązań gmin - sieć dróg rowerowych, pieszych, innych,
- ▶ porządkowanie istniejących i tworzenie nowych zespołów zieleni,
- ▶ umożliwienie realizacji na terenach zielonych obiektów małej architektury służących rekreacji i edukacji, bez ingerencji w cenne zasoby przyrodnicze.

wody powierzchniowe:

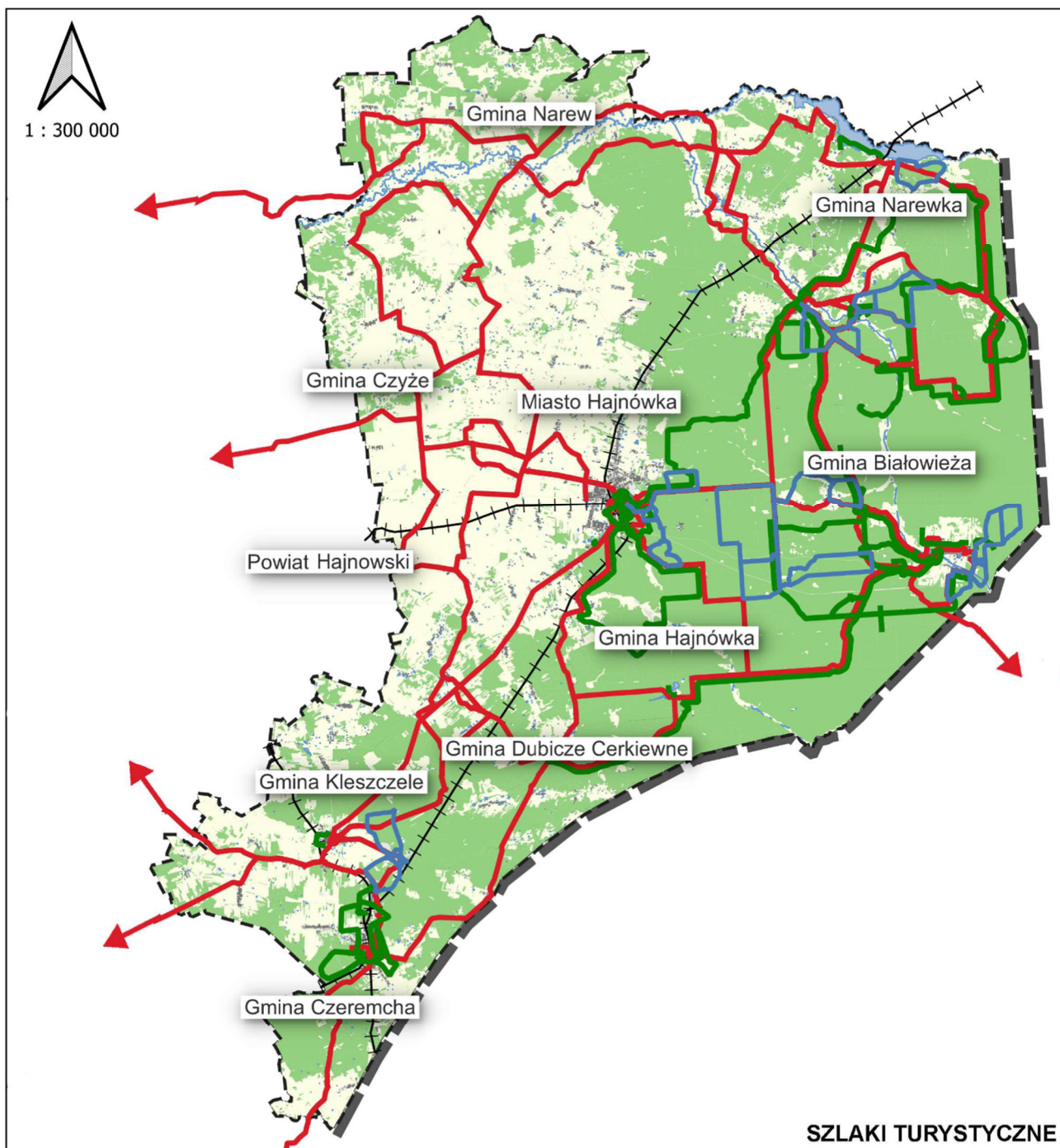
- ▶ utrzymanie i ochrona istniejących zbiorników, cieków wodnych oraz ich ochrona przed zanieczyszczeniami, ze szczególnym uwzględnieniem zanieczyszczeń pochodzenia komunalnego,

- ▶ ochrona i kontrola obszarów zagrożonych powodzią,
- ▶ zakaz zabudowy obszarów szczególnego zagrożenia powodzią,
- ▶ ochrona zbiorników i cieków wodnych zlokalizowanych w terenach leśnych,
- ▶ poprawa naturalnej retencji i procesów samooczyszczania wód,
- ▶ możliwe udostępnienie strefy nadbrzeżnej dla rozwoju funkcji związanych ze sportem, rekreacją, wypoczynkiem czy turystyką, przy pełnej ochronie systemu przyrodniczego.

Rysunek 12 Mapa bazy noclegowej

(opracowanie własne na podstawie bazy obiektów oferujących usługi na portalach noclegowych <https://noclegi.pl>, <https://www.nocowanie.pl/>, <https://www.noclegowo.pl/> /oraz miejsc udostępnianych na Mapach Google.)

SZLAKI TURYSTYCZNE

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Szlaki

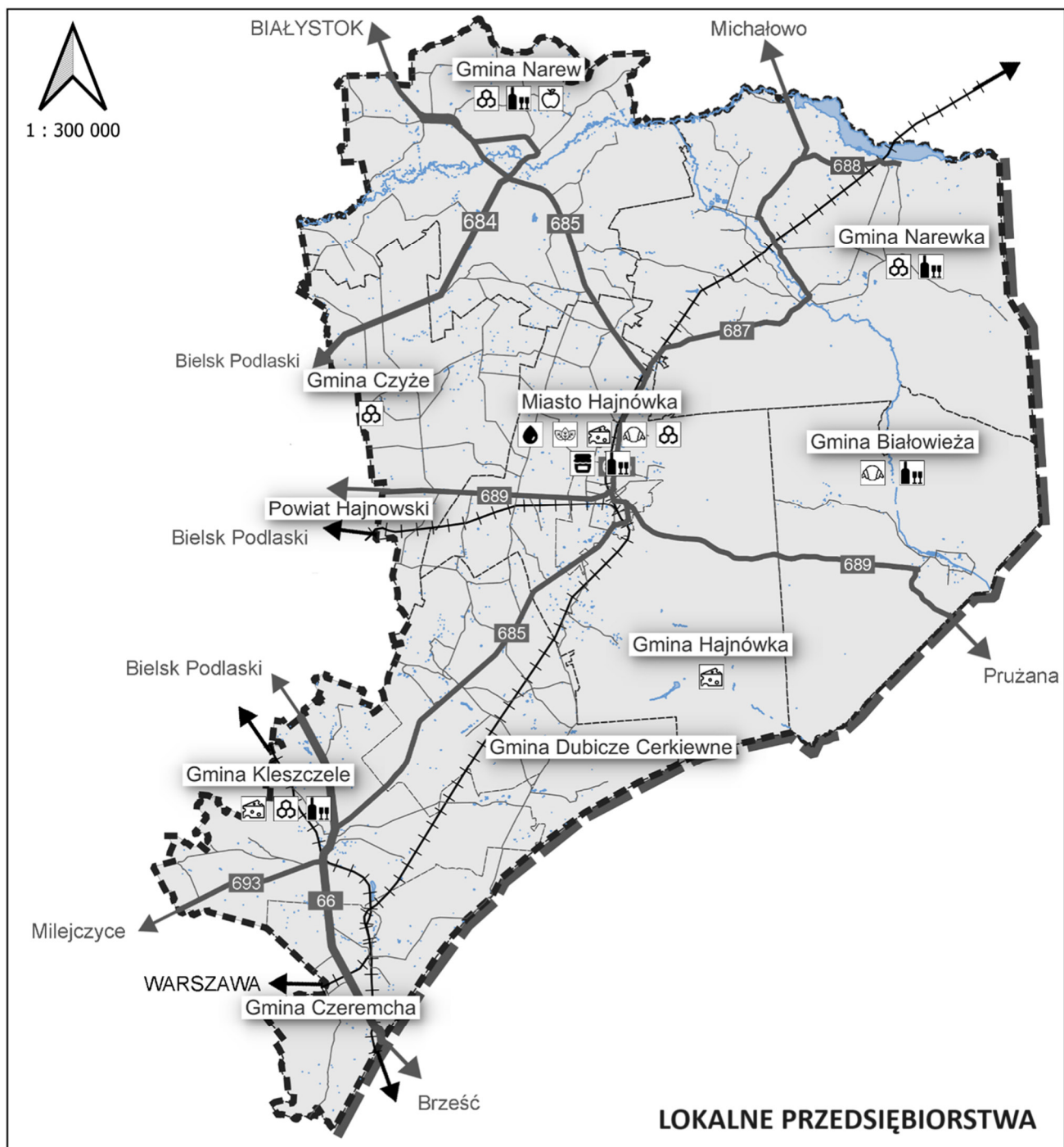
- Nordic Walking
- Szlaki turystyczne
- Szlaki Rowerowe

Pokrycie terenu

- Wody powierzchniowe
- Tereny zabudowane
- Tereny zalesione
- Tereny rolne

Rysunek 13 Mapa szlaków turystycznych

(opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez <https://bialowieza.travel/>)

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

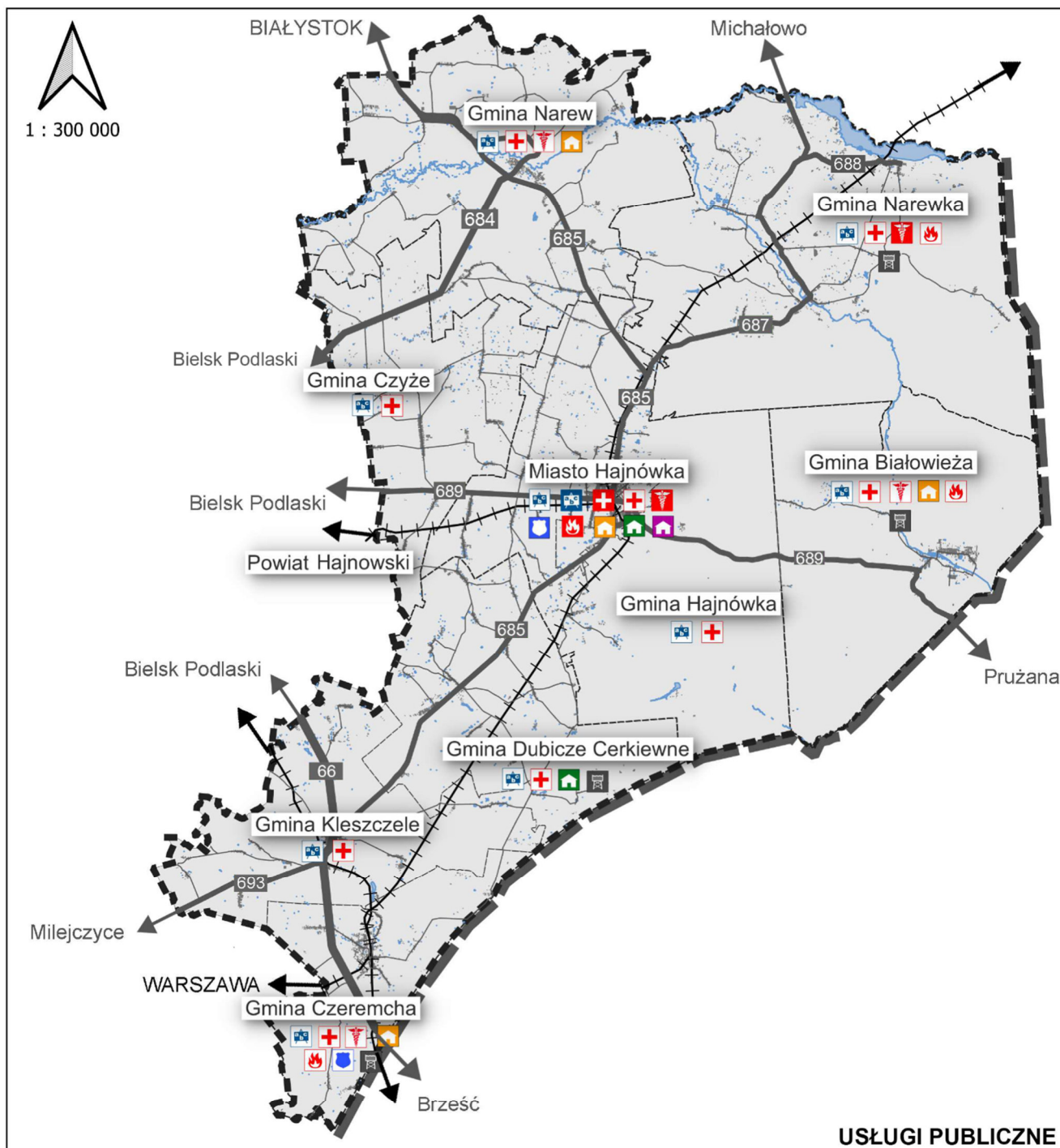
Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

- Konfitury, przetwory, grzyby
- Przyprawy, zioła, herbaty
- Sery i wyroby mleczarskie
- Oleje
- Miody
- Wyroby piekarnicze i cukiernicze
- Alkohole
- Owoce i warzywa

Rysunek 14 Mapa lokalnych przedsiębiorstw (opracowanie własne na podstawie <https://produkty.podlaskie.eu/>)

USŁUGI PUBLICZNE

OZNACZENIA

OZNACZENIA ORIENTACYJNE

Granice administracyjne

- Gmina
- Powiat
- Granica Państwa

Elementy sieci komunikacyjnej

- Drogi Krajowe
- Drogi Wojewódzkie
- Drogi Powiatowe
- Sieć kolejowa

OZNACZENIA TEMATYCZNE

Bezpieczeństwo Publiczne

- Komenda Powiatowa Policji
- Posterunek Policji
- Jednostka Ratunkowo - Gaśnicza
- Posterunek Jednoski Ratunkowo - Gaśniczej
- Placówka Straży Granicznej

Edukacja

- Szkoły Podstawowe
- Szkoły Ponadpodstawowe

Opieka Społeczna

- Dom Pomocy Społecznej
- Ośrodek Opiekuńczy
- Dom Dziecka

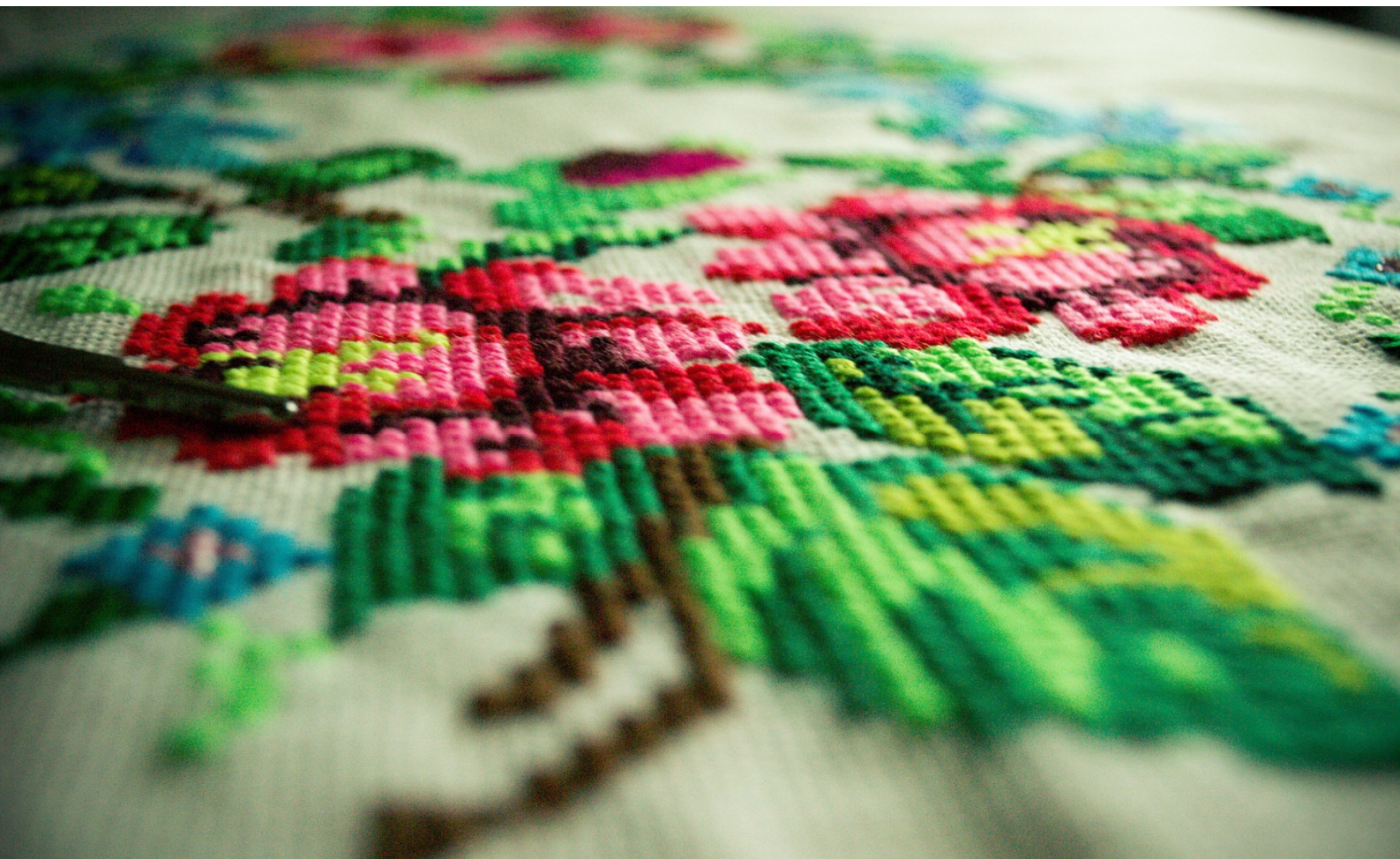
Ochrona zdrowia

- Szpital Powiatowy
- Gminny Ośrodek Zdrowia
- Ogólnodostępna Apteka
- Punkt Apteczny

Rysunek 15. Mapa usług publicznych (opracowanie własne na podstawie <https://samorząd.gov.pl/> i innych

CZĘŚĆ IV

WDRAŻANIE STRATEGII

źródło fotografii: <https://ehajnowka.pl/>

WDRAŻANIE STRATEGII ORAZ STRUKTURA ZARZĄDZANIA

Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 powstała na mocy porozumienia z dnia 3 października 2022 roku określającego zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu **Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030** opublikowanego w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego w dniu 18 października 2022 r., poz. 4550.

Wdrażanie Strategii bezpośrednio wiąże się z procesem zarządzania strategicznego rozwoju obszaru funkcjonalnego, który polega na pozyskiwaniu danych surowych, a następnie ich gromadzeniu i przetwarzaniu w celu generowania modelu aktualnego stanu obszaru. W efekcie na podstawie oceny zbioru informacji, władze obszaru funkcjonalnego (OF) oraz podmioty od nich niezależne mogą podejmować własne decyzje, skutkujące rozwojem odpowiadającego im układu ponadlokalnego w długiej perspektywie czasowej do 2030 roku. Zarządzanie procesem wdrożeniowym Strategii jest zatem procesem zarządzania projektowego, w którym kluczowe elementy, takie jak integracja zasobów, kompetencje realizatorów, metody zarządzania kapitałem ludzkim i poszczególnymi działaniami oraz wykorzystanie narzędzi wsparcia informatycznego, wpływa na skuteczność osiągnięcia przyjętych celów rozwojowych. Dążąc do wypracowania optymalnego systemu wdrażania strategii zdecydowano się włączyć w zaplanowany model nurtu organizacji i zarządzania, oparty na uniwersalnej metodzie, przydatnej do realizacji zadań projektowych, zwanym Zarządzenie Cyklem Projektu (*ang. Project Cycle Management*, w skrócie PCM).

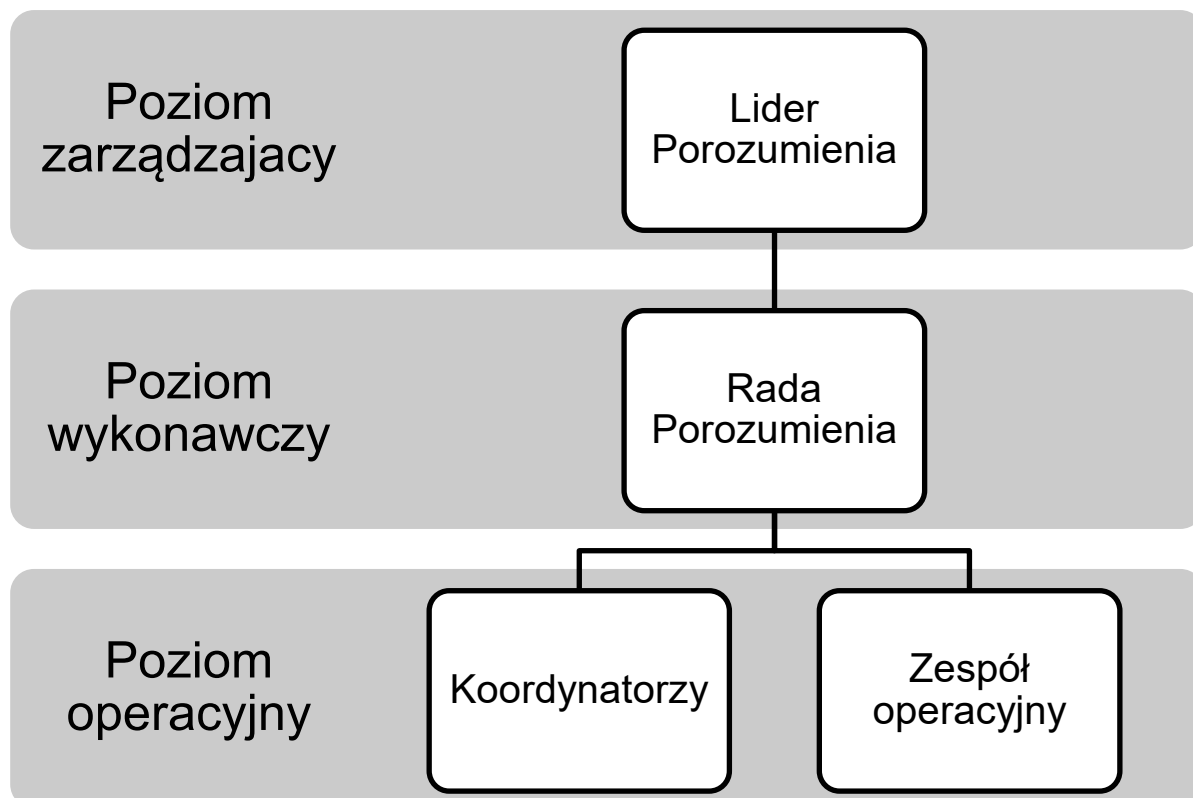
Samo opracowanie dokumentu strategii nie zapewnia rozwoju obszaru funkcjonalnego ani nie gwarantuje sukcesu organizacji, która go przyjęła i uchwaliła. W celu uniknięcia podejmowania działań adaptacyjnych prowadzących do zmian zachodzących w otoczeniu, jak i realizacji przedsięwzięć w sposób doraźny i niesystemowy, czego rezultatem mogłoby być obniżenie poziomu skuteczności podejmowanych działań oraz ograniczenie kreowanego przez organizację efektu synergicznego, niezbędne jest wprowadzenie elementów planistycznych, analitycznych oraz kontrolnych, a odpowiedni podział obowiązków będzie stanowił zasadniczy element w procesie decyzyjnym wdrażania strategii.

Opis systemu wdrażania Strategii oraz procedura jej modyfikacji

We wcześniejszej części Strategii określono cele strategiczne i operacyjne niezbędne do osiągnięcia oczekiwanego stanu wyjściowego, pozycji OF w sąsiedztwie. W wyniku działań operacyjnych, otwartych na współpracę i komunikację zespołów zadaniowych, podstawą jest uwypuklenie ich inicjatywy przy uwzględnieniu kierowniczej, aczkolwiek partnerskiej roli władz samorządowych.

Wdrażanie strategii będzie realizowane zgodnie z zapisami ww. porozumienia, które opisuje strukturę wdrażania dokumentu. Na potrzeby wdrażania strategii ponadlokalnej na obszarze OF przyjęto następującą strukturę zarządzania:

Rysunek 16 Struktura zarządzania wdrażaniem dokumentu

źródło: opracowanie własne na podstawie porozumienia z dnia 3 października określającego zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 opublikowanego w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego w dniu 18 października 2022 r., poz. 4550.

Zgodnie z zapisami przedmiotowego porozumienia będącego podstawą opracowania niniejszego dokumentu jako Lidera porozumienia wskazuje się Gminę Miejską Hajnówka – jako Lidera koordynującego działania w jego zakresie. Przedstawicielem Lidera koordynującego pełniącego funkcję Przewodniczącego Rady Porozumienia jest Burmistrz Gminy Miejskiej Hajnówka. Lider działa na poziomie zarządzającym.

Ponadto do zadań Lidera zalicza się reprezentacja stron porozumienia przy podejmowaniu ustaleń dotyczących wdrażania Strategii wobec podmiotów zewnętrznych, uczestnictwo w spotkaniach i konferencjach związanych z realizacją i promocją Strategii, kierowanie pracami Zespołu Operacyjnego.

Następnym organem działającym na poziomie wykonawczym jest Rada Porozumienia, w której skład wchodzi przedstawiciele organów wykonawczych jednostek zrzeszonych w porozumieniu. Pracami rady kieruje Przewodniczący, a w przypadku jego nieobecności Zastępca Przewodniczącego wybierany przez Radę i z grona Rady większością głosów w obecności połowy składu jej członków.

Do zadań Rady związanych z realizacją strategii zalicza się: opiniowanie i zatwierdzanie dokumentów niezbędnych w procesie przygotowania i wdrażania Strategii, określenie zasad finansowania realizacji Strategii, powoływanie członków Zespołu Operacyjnego, powoływanie i rozwiązywanie dodatkowych struktur roboczych służących realizacji strategii, np. zespołów roboczych dla poszczególnych projektów.

Rada Porozumienia będzie spotykać się na posiedzeniach Rady, organizowanych przez Lidera porozumienia. Posiedzenia Rady powinny odbywać się co ok. 3 miesiące.

Na poziomie operacyjnym struktury realizacji strategii znajdują się koordynatorzy oraz Zespół Operacyjny.

Do zadań Koordynatorów należy: realizacja zadań Zespołu Operacyjnego, organizacja i koordynacja prac dotyczących opracowania i wdrażania Strategii na poziomie samorządów, przekazywanie informacji i współpraca z innymi Koordynatorami, organizowanie spotkań Zespołu Operacyjnego. Koordynatorami są przedstawiciele wszystkich samorządów, którzy na poziomie roboczym będą koordynować prace nad wdrażaniem strategii.

Na poziomie operacyjnym będzie działać także Zespół Operacyjny, który będzie roboczym podmiotem odpowiedzialnym za realizację strategii. Pracami Zespołu Operacyjnego kieruje Lider Porozumienia. Do zadań tego organu należeć będzie: koordynacja wdrażania Strategii, koordynacja współpracy między samorządami – Stronami Porozumienia, monitorowanie wdrażania Strategii w oparciu o system wskaźników realizacji, przygotowanie raportów o realizacji strategii przekazywanych Radzie Porozumienia, bieżący kontakt z osobami odpowiedzialnymi za realizację projektów w ramach Strategii, roboczy kontakt z innymi instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii, formułowanie „zasad działania” w przypadku, gdy takie zasady służą realizacji projektów, prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy, formułowanie wniosków i opinii dla Rady Porozumienia. W powyższych kwestiach dopuszcza się udział podmiotów zewnętrznych (spoza Partnerstwa).

Na potrzeby wdrażania strategii opracowano ścieżki postępowania mające na celu realizację działań wynikających z zapisów strategii oraz ścieżki wdrażania strategii.

Tabela 24. Główne elementy fazy wdrażania działań zaplanowanych w Strategii

Lp.	Wyszczególnienie głównych elementów fazy wdrażania działań
1	Wskazanie kompetentnego lidera/kierownika Zespołu(ów) zadaniowego(wych)
2	Wypracowanie zakresów obowiązków dla członków Zespołu
3	Ustalenie struktury organizacyjnej przedsięwzięcia/działania projektowego
4	Posiadanie jasno wytyczonych celów
5	Ustalenie reguł i procedur komunikowania się w Zespole
6	Przyjęcie zasady obiegu i archiwizowania dokumentacji

Tabela 25. Główne elementy fazy zamykania procesu wdrażania działań Strategii (źródło: opracowanie własne na podstawie Podręcznik - Zarządzanie Cyklem Projektu, MGiP, Warszawa, 2004).

Lp.	Wyszczególnienie głównych elementów fazy zamykania procesu wdrażania działań
1	Przeprowadzenie odbiorów realizowanych działań projektowych
2	Dokonywanie ewentualnych działań korygujących
3	Przekazywanie produktów i rezultatów projektu podmiotom odpowiedzialnym za zapewnienie ich utrzymania
4	Wykonywanie działań związanych z zamykaniem projektu: ocena rezultatów, przygotowanie sprawozdań, archiwizacja dokumentacji
5	Ewaluacja procesu wdrażania Strategii
6	Rozwiązanie Zespołu zadaniowego

źródło: opracowanie własne na podstawie Podręcznik - Zarządzanie Cyklem Projektu, MGiP, Warszawa, 2004.

Zespół zadaniowy powinien dbać o bliską współpracę z zaangażowanymi podmiotami (interesariusze działań i projektów spoza Stowarzyszenia), reagować na zmiany w trakcie realizacji danego działania projektowego, czy też korzystać z narzędzi informatycznych

wspomagających proces wdrażania. Podczas zaplanowanych, cyklicznych spotkań Stron Porozumienia, rekomenduje się omawianie najważniejszych kwestii dotyczących realizacji przedsięwzięć, takich jak stopień osiągnięcia wskaźników, problemy i ryzyka, postęp w realizacji harmonogramów rzeczowo-finansowych czy przepływy oraz zabezpieczenie finansów. Spotkania stanowią główną platformę, gdzie na podstawie analizy nieustannie zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego, w tym prawnego, postępów w wykonywaniu konkretnych działań ujętych w Strategii (zgodnie z weryfikacją danych bieżących z systemem monitorowania), analizy bieżących zdarzeń wdrożeniowych, oceną aktualnych ryzyk w realizacji, będą przygotowywane rekomendacje w zakresie konieczności modyfikacji, zmiany Strategii, przedkładane Liderowi porozumienia. Strony porozumienia we współpracy ze służbami finansowymi, prawno-administracyjnymi, poszczególnymi liderami zespołów zadaniowych, przy udziale procesu konsultacji społecznych (o ile będzie to uzasadnione) powinny wnikliwie analizować zaistniałe okoliczności i na tej podstawie opracowywać formalne działania w zakresie konieczności wprowadzania ewentualnych modyfikacji Strategii.

SYSTEM MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII

Planowana realizacja Strategii stanowi wyznacznik do opracowania i wdrożenia systemu monitorowania, który będzie zdolny do obsługi działań zaplanowanych do realizacji w ramach opracowanych celów strategicznych i operacyjnych, ale także do stałego wykorzystywania. System monitorowania powinien być kompletny, kompleksowy i rzetelny z uwagi na uwzględnienie wszystkich wymiarów monitorowania i kwestionowania adekwatnych dla konkretnych działań wskaźników. Monitorowanie i ewaluacja Strategii stanowią jeden z kluczowych elementów w procesie zarządzania strategicznego, polegającym na ocenie postępu realizacji jej wdrażania.

Podstawą monitorowania jest systematyczność w obserwowaniu zmian, czyli jakościowych i ilościowych wskaźników określonych w Strategii. Ponadto, istotna jest możliwość szybkiego reagowania na pojawiające się problemy w osiąganiu założonych zamierzeń. Wymaga to z jednej strony zbudowania sprawnego systemu monitorowania, pozwalającego na bieżącą ocenę postępów prowadzonych działań, z drugiej zaś systemu subiektywnej oceny efektów realizowanych zadań. Jednakże, sprawnie funkcjonujący system monitorowania umożliwi bieżące wprowadzanie niezbędnych korekt, w przypadku, gdy postęp realizacji odbiega od założonego, jak też reagowanie na zmiany sytuacji w bezpośrednim otoczeniu oraz przedstawianie władzom samorządowym i społeczności lokalnej, informacji na temat wykorzystywania publicznych środków finansowych przeznaczonych na wsparcie polityki rozwoju jednostki.

Skutecznie działający monitoring pozwala również na prawidłowe wykorzystanie środków finansowych przeznaczonych na poszczególne przedsięwzięcia projektowe, co ma istotne znaczenie w sytuacji wykorzystywania środków zewnętrznych, tj. pochodzących z różnych źródeł, rządowych (ministerialnych), UE oraz innych, które będą wspierały budżet stron porozumienia w realizacji przedsięwzięć.

Monitorowanie dążenia do osiągnięcia zamierzonych celów powinno obejmować takie działania jak:

- ▶ systematyczne zbieranie danych liczbowych dotyczących realizacji celów strategicznych i operacyjnych, przeprowadzenie analiz porównawczych i tematycznych;
- ▶ przygotowywanie cyklicznych raportów ukazujących stopień realizacji celów Strategii;
- ▶ ocena osiągniętych rezultatów oraz określenie stopnia wykonania przyjętych celów i działań;
- ▶ ocena rozbieżności między przyjętymi celami, działaniami a osiągniętymi rezultatami;
- ▶ analiza przyczyn rozbieżności oraz identyfikacja obszarów wymagających podjęcia działań interwencyjnych;
- ▶ wydawanie rekomendacji odnośnie zmian (aktualizacji) Strategii oraz przyjętych działań.

Przedmiotem monitorowania są wszystkie procesy składające się na wdrażane działania projektowe. W szerszym rozumieniu więc, system monitorowania obejmuje także następujące elementy:

- ▶ sytuację społeczno-gospodarczą, w tym uwarunkowania wpływające na politykę rozwoju obszaru funkcjonalnego;
- ▶ sytuację wewnątrz OF, przemiany, zachodzące procesy, potencjały i deficyty;
- ▶ realizację obszarów kluczowych i celów strategicznych określonych w Strategii;
- ▶ realizację konkretnych działań projektowych.

Jednakże, zakres systemu monitorowania Strategii nie powinien być zbyt obszerny z tego względu, że realizacja Strategii jako dokumentu o charakterze strategicznym, sama w sobie pozwoli ocenić jego wpływ na ogólny stan rozwoju OF.

Na potrzeby prowadzenia systemu monitoringu i ewaluacji przyjmuje się następujące założenia:

1) Źródła, częstotliwość pozyskiwania informacji

Na potrzeby monitoringu należy wykorzystywać różne źródła informacji (w tym raporty o stanie gmin i powiatu), których część może być pozyskiwana z istniejących systemów monitoringu stron porozumienia, wyspecjalizowanych instytucji jak np. GUS lub innych instytucji, których dane będą najlepiej odzwierciedlać postępy w realizacji strategii. Pozyskiwanie danych służących ocenie wdrażania Strategii będzie odbywało się corocznie. Dodatkowo w miarę potrzeb, dane będą pozyskiwane w przypadku realizacji ponadstandardowych opracowań.

2) Gromadzenie, przetwarzanie i przechowywanie informacji.

Wszelkie dane uzyskane w procesie monitoringu strategii będą weryfikowane, przetwarzane i przechowywane przez Lidera porozumienia, zgodnie ze strukturą wdrażania strategii. Przetworzone dane będą prezentowane stronom porozumienia przynajmniej raz w roku w formie raportu. Dodatkowo proces ewaluacji powinien uwzględnić realizację dokumentów ewaluacyjnych.

3) Ewaluacja strategii

Zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami, ewaluacja powinna pojawić się w trzech etapach cyklu realizacji Strategii. Są to punkty kluczowe w kontekście powodzenia danego przedsięwzięcia:

- ▶ na etapie planowania i projektowania strategii: rolą ewaluacji jest tutaj ocena trafności założeń planowanej interwencji (w tym przyjętej teorii i celów) oraz jej logiki i planowanego sposobu realizacji (ewaluacja ex-ante);
- ▶ na etapie wdrażania strategii: w tym kontekście rolą ewaluacji jest pomiar poziomu realizacji celów na poszczególnych etapach realizacji programu wraz z identyfikacją czynników mających wpływ na sukces lub porażkę; realizacja ewaluacji on-going umożliwi dokonywanie korekt i usprawnień rzutujących na końcowe efekty strategii;
- ▶ po zakończeniu realizacji strategii: jest to ewaluacja ex-post; jej rolą jest podsumowanie efektów działań podejmowanych w ramach interwencji oraz wyciągnięcie wniosków i sformułowanie rekomendacji użytecznych dla przyszłych działań.

Ewaluacja powinna być zatem obecna na każdym etapie wdrażania strategii.

4) Aktualizacja strategii

Niniejszy dokument jest wiążący dla OF do roku 2030. Jednak w przypadku woli stron porozumienia mającej na celu przedłużenie współpracy w zakresie rozwoju OF dokument będzie wymagał aktualizacji. Decyzję o rozpoczęciu procesu aktualizacji podejmuje Lider porozumienia.

Ponadto, jeśli wystąpią czynniki społeczne, gospodarcze lub przestrzenne na terenie OF lub mające wpływ na OF mające istotny wpływ na zapisy strategii lub gdy będzie to konieczne dla zachowania jej spójności z dokumentami nadrzędnymi strategia również może podlegać aktualizacji.

System monitoringu strategii będzie opierał się na analizie wskaźników produktu i rezultatu, które pozwolą na obserwacje zmian zachodzących w przestrzeni OF, powiązanych z kierunkami rozwoju OF.

- ▶ Wskaźniki produktu – odnoszą się do kierunków działań. Realizacja poszczególnych wartości pośrednich będzie wskazywać na postępy realizacji strategii w zakresie monitorowania projektów, inwestycji, przedsięwzięć podejmowanych w ramach wdrażania strategii na terenie OF.
- ▶ Wskaźniki rezultatu – odnoszą się do wyzwań rozwojowych i oceniają realizację oczekiwanych efektów realizacji strategii.

Lista proponowanych wskaźników przyjętych na potrzeby monitoringu Strategii jest katalogiem otwartym. Katalog ten, tak jak wartości docelowe będą mogły być wyznaczane i aktualizowane przy okazji ewaluacji strategii w ramach prac Zespołu Operacyjnego. Rekomenduje się już przyjęte do ewaluowania w danym okresie sprawozdawczym wskaźniki zachować i monitorować aż do zakończenia wdrażania Strategii.

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Tabela 26. Oczekiwane efekty realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
I CEL STRATEGICZNY: OBSZAR INTELIGENTNY, AMBITNY, ZASILANY NATURĄ		
1.1 Zbudowanie przewagi konkurencyjnej na bazie produktów lokalnych w oparciu o przemysł rolno-spożywczy	Wykorzystanie potencjału produktów lokalnych Zwiększenie dochodów z tytułu sprzedaży produktów lokalnych Prowadzenie wydarzeń promujących produkty lokalnych	Liczba przypadków promocji produktów lokalnych na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym (szt., wzrost) Liczba nowych produktów lokalnych (szt., wzrost) Liczba przedsiębiorstw działających w sektorze spożywczym (szt., wzrost) Liczba miejsc dostępności lokalnych produktów (targowiska, rynki, aplikacje, strony www) – (szt., wzrost) Liczba podjętych działań marketingowych w zakresie promocji produktów lokalnych, w tym wydarzeń lokalnych (szt., wzrost) Liczba podjętych działań edukacyjnych w zakresie znaczenia zakupów u lokalnych dostawców (szt., wzrost)
1.2 Nadanie obszarowi roli unikatowego centrum wiedzy o przyrodzie	Rozwój oferty i infrastruktury w zakresie edukacji i doświadczenia przyrody Współpraca z jednostkami naukowymi	Liczba inicjatyw o tematyce przyrodniczej podejmowanych w szkołach (szt., wzrost) Liczba przypadków współpracy z jednostkami naukowymi na etapie tworzenia programów nauczania (szt., wzrost) Liczba stworzonych/powołanych obiektów w zakresie edukacji i doświadczenia przyrody (szt., wzrost) Liczba zorganizowanych spotkań edukacyjnych, akcji i imprez społecznych o tematyce przyrodniczej i prośrodowiskowej (szt., wzrost)
1.3 Wykorzystywanie zasobów naturalnych dla rozwoju branży medycznej i terapii przyrodą	Rozwój oferty usług medycznych opartych na potencjałach endogenicznych regionu Prowadzenie działań marketingowych w zakresie promowania usług okołodrowotnych w regionie	Liczba przedsiębiorstw działających w branży medycznej i/lub okołodrowotnej, wykorzystującej ideę terapii przyrodą (szt., wzrost) Liczba kampanii marketingowych mających na celu promocję potencjałów zdrowotnych obszaru (szt., wzrost) Liczba stworzonych miejsc, możliwych do wykorzystania w zakresie terapii lasem (szt., wzrost)
1.4. Wprowadzanie eko-innowacji i dążenie do osiągnięcia samowystarczalności	Osiągnięcie samowystarczalności energetycznej Popularyzowanie działań w zakresie	Liczba inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii, ograniczania niskiej emisji i stosowania nowoczesnych rozwiązań infrastrukturalnych i organizacyjnych, w tym klastrów, spółdzielni energetycznych oraz

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
	zrównoważonej gospodarki Stosowanie rozwiązań opartych na przyrodzie	indywidualnego magazynowania energii (szt., wzrost) Liczba działań z zakresu edukacji energetycznej i ekologicznej dla mieszkańców i przedsiębiorstw (szt., wzrost) Liczba działań z zakresu edukacji w dziedzinie biogospodarki opartej na lasach (szt., wzrost) Liczba przypadków współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz jednostkami naukowymi celem wdrażania eko-innowacji na obszarze funkcjonalnym (szt., wzrost) Liczba przypadków wdrażania rozwiązań z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym (szt., wzrost)
1.5 Wspieranie przedsiębiorczości artystów i wytwórców	Rozwój przemysłu kreatywnego	Liczba przedsiębiorstw działających w branży kreatywnej (szt., wzrost) Liczba działań marketingowych mających na celu wskazanie obszaru funkcjonalnego jako przyjaznego artystom i wytwórcom (szt., wzrost) Liczba działań podejmowanych na rzecz zrzeczania lokalnych artystów i twórców oraz dostarczania im odpowiedniej wiedzy i narzędzi, umożliwiających przedsiębiorcze wykorzystanie własnych pasji (szt., wzrost) Liczba miejsc i przestrzeni o funkcjach artystycznych i integracyjnych (szt., wzrost)
1.6 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców i stworzenie perspektyw rozwojowych	Rozwój przedsiębiorczości	Ilość osób prowadzących działalność gospodarczą (osoby, wzrost) Liczba działań podjętych w zakresie promocji gospodarczej obszaru (szt., wzrost) Ilość działań na rzecz wsparcia przedsiębiorców (szt., wzrost) Powierzchnia dostępnych terenów i przestrzeni inwestycyjnych (ha)
II CEL STRATEGICZNY: UNIKATOWE WARTOŚCI PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ UTRZYMANE DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ		
2.1 Optymalne wykorzystywanie statusu obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO	Współpraca z innymi obiektami UNESCO Ruch turystyczny o ograniczonej antropopresji	Liczba przypadków współpracy z innymi obszarami objętymi statusem UNESCO (szt., wzrost) Ilość działań podjętych na rzecz kanalizowania ruchu turystycznego (szt., wzrost)

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
		Liczba inicjatyw ponadlokalnych podjętych na rzecz realizacji strategii bezpośrednio korzystających ze statusu UNESCO
2.2 Prowadzenie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji regionu Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej	Wzrost liczby działań na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w zakresie Puszczy Białowieskiej	Liczba działań legislacyjnych i lobbingsowych podejmowanych na rzecz sprawiedliwej transformacji regionu Puszczy Białowieskiej (szt., wzrost) Liczba zorganizowanych spotkań/uczestnictwa w spotkaniach na rzecz inicjowania wsparcia finansowego związanego z zieloną transformacją (szt., wzrost)
III CEL STRATEGICZNY: PRZESTRZEŃ DOSTĘPNA, PRZYJAZNA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI I PRZYJEZDNYM		
3.1 Poprawa ładu przestrzennego i ochrony środowiska poprzez rozwój planowania przestrzennego	Rozwój przestrzenny obszaru Partnerstwa	<u>W przypadku prowadzenia działań w aktualnie obowiązującym systemie prawnym:</u> Powierzchnia gmin Partnerstwa objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (% , wzrost) Liczba aktywnych uczestników konsultacji społecznych dot. procesów planistycznych, prowadzonych jako obligatoryjne (os., wzrost) Liczba aktywnych uczestników konsultacji społecznych dot. procesów planistycznych, prowadzonych jako nieobligatoryjne (os., wzrost) <u>W przypadku prowadzenia działań po zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym:</u> Odsetek inwestycji o charakterze deweloperskim, zrealizowanych na podstawie planu inwestycyjnego w liczbie inwestycji o charakterze deweloperskim ogółem (% , wzrost) Liczba aktywnych uczestników konsultacji społecznych dot. procesów planistycznych, prowadzonych jako obligatoryjne (os., wzrost) Liczba aktywnych uczestników konsultacji społecznych dot. procesów planistycznych, prowadzonych jako nieobligatoryjne (os., wzrost)
3.2 Rozwijanie zrównoważonej mobilności	Rozwój infrastruktury na rzecz zrównoważonej mobilności Wzrost działań edukacyjnych w zakresie zrównoważonej mobilności	Długość nowych ścieżek rowerowych (km, wzrost) Długość nowych/przebudowanych/zmodernizowanych ścieżek rowerowych (km, wzrost) Liczba punktów ładowania pojazdów elektrycznych (szt., wzrost)

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
		<p>Liczba projektów/kampanii edukacyjnych mających na celu promowanie zrównoważonej mobilności (szt., wzrost)</p> <p>Liczba uczestników projektów/kampanii edukacyjnych mających na celu promowanie zrównoważonej mobilności (os., wzrost)</p> <p>Liczba podjętych działań na rzecz doskonalenia transportu publicznego (szt., wzrost)</p> <p>Liczba zakupionego nisko/zeroemisyjnego taboru (szt., wzrost)</p>
3.3 Wzmacnianie dostępności terytorialnej	<p>Poprawa jakości infrastruktury transportowej</p> <p>Zwiększenie ilości powiązań układu komunikacyjnego z układami poza obszarem</p>	<p>Długość zmodernizowanych dróg w obszarze funkcjonalnym (km, wzrost)</p> <p>Długość nowych dróg w obszarze funkcjonalnym (km, wzrost)</p>
3.4 Wzmacnianie procesów ochrony środowiska i wspieranie działań na rzecz klimatu	<p>Zwiększenie ilości działań adaptacyjnych i mitygacyjnych w obszarze funkcjonalnym</p> <p>Podnoszenie świadomości społecznej</p> <p>Poprawa jakości wód</p> <p>Poprawa jakości powietrza</p>	<p>Liczba planowanych projektów inwestycyjnych w błękitno-zieloną infrastrukturę (szt., wzrost)</p> <p>Liczba zrealizowanych projektów inwestycyjnych w błękitno-zieloną infrastrukturę (szt., wzrost)</p> <p>Liczba osób biorących udział w kampaniach edukacyjnych na rzecz klimatu organizowanych na obszarze funkcjonalnym (os., wzrost)</p> <p>Liczba planowanych projektów mających na celu poprawę stanu wód powierzchniowych i podziemnych (szt., wzrost)</p> <p>Liczba zrealizowanych projektów mających na celu poprawę stanu wód powierzchniowych i podziemnych (szt., wzrost)</p> <p>Liczba utworzonych ogrodów deszczowych oraz realizacji innych działań z zakresu małej retencji (szt., wzrost)</p> <p>Liczba obiektów, dla których przeprowadzono termomodernizację (szt., wzrost)</p> <p>Skala redukcji emisji równoważnika CO₂ (tony równoważnika CO₂, spadek)</p> <p>Udział odpadów podlegających recyklingowi (% , wzrost)</p>

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
IV CEL STRATEGICZNY: WPUSZCZENI W TURYSTYKĘ		
4.1 Budowanie spójnej oferty turystycznej regionu	Rozwój sieciowania turystyki w regionie Zwiększenie oferty turystycznej Poprawa jakości infrastruktury turystycznej Zwiększenie ilości miejsc noclegowych w obszarze funkcjonalnym	Liczba punktów informacji turystycznej (szt., wzrost/ stabilizacja) Liczba inwestycji w infrastrukturę turystyczną (szt., wzrost) Liczba usług turystycznych (szt., wzrost) Liczba kampanii promocyjnych w zakresie turystyki (szt., wzrost) Liczba miejsc noclegowych w regionie (szt., wzrost) Liczba zsieciovanych usług turystycznych (szt., wzrost) Długość zmodernizowanych szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych (km, wzrost) Długość nowych szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych (km, wzrost)
4.2 Wydłużanie sezonu turystycznego	Rozwój całorocznej oferty turystycznej Rozwój sieci szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych Rozwój całorocznej infrastruktury noclegowej Wzrost częstotliwości imprez turystycznych	Liczba usług turystycznych w regionie (szt., wzrost) Długość szlaków turystycznych w obszarze funkcjonalnym (km, wzrost) Długość ścieżek edukacyjnych w obszarze funkcjonalnym (km, wzrost) Ilość inwestycji w zakresie nowych całorocznych obiektów noclegowych (szt., wzrost) Ilość inwestycji w zakresie modernizacji istniejących całorocznych miejsc noclegowych mających na celu wzrost liczby miejsc (szt., wzrost) Liczba imprez turystycznych organizowanych od września do czerwca (szt., wzrost)
4.3 Sieciowanie usług z zakresu turystyki – współpraca, koordynacja, animacja oferty turystycznej (zarządzanie w turystyce)	Wzrost kompetencji Partnerstwa w zakresie rozwoju turystyki	Liczba dokumentów strategicznych w obszarze rozwoju turystyki (szt., wzrost) Liczba szkoleń lub innych działań edukacyjnych dla osób zatrudnionych w obszarze turystyki (szt., wzrost) Ilość zorganizowanych/stworzonych narzędzi mających na celu łączenie lokalnych aktywności turystycznych (szt., wzrost)

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
		<p>Liczba JST z obszaru Partnerstwa należących do Lokalnej Organizacji Turystycznej (szt., wzrost)</p> <p>Liczba działań podjętych na rzecz współpracy i wymiany doświadczeń w dziedzinie turystyki (szt., wzrost)</p> <p>Liczba oznaczeń, informacji w przestrzeni dotyczących atrakcji turystycznych (szt., wzrost)</p>
V CEL STRATEGICZNY: REGION KULTURALNY Z NATURY		
5.1 Budowanie Krainy Otwartej Kultury	Poprawa infrastruktury i dostępności do zabytków	<p>Liczba inwestycji w zakresie prac konserwatorskich, restauratorskich i zabezpieczających oraz robót budowlanych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem (szt., wzrost)</p> <p>Liczba inwestycji w zakresie zabytków ruchomych (szt., wzrost)</p> <p>Długość nowoutworzonych szlaków kulturowych (km, wzrost)</p> <p>Długość zmodernizowanych szlaków kulturowych (km, wzrost)</p>
5.2 Organizacja wydarzeń kulturalnych - Wszechstronnie utalentowani	Zwiększenie ilości wydarzeń, imprez o charakterze kulturalnym Promowanie produktów kulturowych i regionalnych opartych o potencjały endogeniczne	<p>Liczba inicjatyw mających na celu docenienie lokalnych talentów, artystów i środowisk twórczych (szt., wzrost)</p> <p>Liczba wydarzeń kulturalnych w obszarze funkcjonalnym (szt., wzrost)</p> <p>Ilość uczestników wydarzeń kulturalnych w obszarze funkcjonalnym (osoby, wzrost)</p> <p>Liczba nowych produktów kulturowych (szt., wzrost)</p> <p>Liczba nowych wydarzeń kulturalnych w obszarze funkcjonalnym (szt., wzrost)</p>
5.3 Budowanie sieci miejsc spotkań z kulturą (koordynacja i profesjonalizacja oferty)	Wzrost kompetencji Partnerstwa w zakresie kultury	<p>Liczba miejsc oferujących usługi kulturalne w obszarze funkcjonalnym (szt., wzrost)</p> <p>Liczba publicznych punktów edukacji kulturalnej (szt., wzrost)</p> <p>Ilość uczestników biorących udział w realizacji programów kulturalnych Partnerstwa (osoby, wzrost)</p>

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
5.4 Wspieranie rozwoju edukacji i promowanie innowacji w kulturze	Rozwój oferty edukacyjnej w zakresie kultury Dostępność kultury	Liczba programów w zakresie edukacji kulturalnej (szt., wzrost) Liczba działań edukacyjnych na obszarze funkcjonalnym związanych z wykorzystaniem kultury do rozwoju turystyki (szt., wzrost) Liczba działań promocyjnych w obszarze kultury (szt., wzrost)
5.5 Sieciowanie usług z zakresu kultury – współpraca, koordynacja, animacja oferty kulturalnej (zarządzanie w kulturze)	Wzrost kompetencji Partnerstwa w zakresie zarządzania kulturą	Liczba dokumentów strategicznych w zakresie rozwoju kultury (szt., wzrost) Liczba szkoleń i warsztatów zorganizowanych dla pracowników zatrudnionych w obszarze kultury (szt., wzrost) Ilość zorganizowanych/stworzonych narzędzi mających na celu łączenie lokalnych aktywności z zakresu kultury (szt., wzrost) Liczba działań podjętych na rzecz współpracy i wymiany doświadczeń w dziedzinie rozwoju kultury (szt., wzrost) Liczba oznaczeń, informacji w przestrzeni dotyczących wyjątkowych walorów kulturowych (szt., wzrost)
VI CEL STRATEGICZNY: AKTYWNE SPOŁECZEŃSTWO I SPRAWNE INSTYTUCJE		
6.1 Doskonalenie kapitału ludzkiego	Wysoka jakość kształcenia Poprawa jakości infrastruktury edukacyjnej	Ilość nowych programów kształcenia (szt., wzrost) Liczba usług edukacyjnych (szt., wzrost) Liczba inwestycji w zakresie infrastruktury edukacyjnej (szt., wzrost) Liczba działań podjętych na rzecz doskonalenia kadry nauczycielskiej (szt., wzrost)
6.2. Rozwijanie usług zwiększających autonomię funkcjonowania społecznego, aktywizacja społeczna, wzmacnianie wspólnotowości i tożsamości ponadlokalnej	Wysoka jakość infrastruktury społecznej Poprawa dostępności do administracji Zwiększona ilość działań w zakresie obszarów zdegradowanych Wysoka liczba działań na rzecz walki z wykluczeniem społecznym	Liczba inwestycji w zakresie infrastruktury społecznej (szt., wzrost) Liczba dziennych domów pobytu (szt., wzrost) Liczba nowych e-usług w administracji (szt., wzrost) Powierzchnia obszarów zrewitalizowanych (m ² , wzrost/ stabilizacja) Ilość mieszkańców zamieszkujących obszar zrewitalizowany (osoby, wzrost/ stabilizacja) Ilość kampanii na rzecz walki z wykluczeniem społecznym (szt., wzrost)

**STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego**

	Efekt realizacji Strategii	Proponowane wskaźniki rezultatu i produktu wraz ze spodziewanych kierunkiem rozwoju
		Liczba spotkań podmiotów Partnerstwa dotyczących współpracy (szt., wzrost)
6.3 Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem	Wzrost kompetencji Partnerstwa Nawiązywanie nowej współpracy ponadlokalnej i międzynarodowej	Liczba dokumentów strategicznych mających na celu wzrost jakości zarządzania obszarem funkcjonalnym (szt., wzrost) Liczba nowych przypadków współpracy ponadlokalnej (szt., wzrost) Liczba nowych przypadków współpracy międzynarodowej (szt., wzrost) Liczba szkoleń dla pracowników administracji (szt., wzrost) Ilość pracowników administracji biorących udział w szkoleniach (osoby, wzrost) Liczba spotkań/warsztatów organizowanych dla mieszkańców w celu wspólnego planowania rozwoju (szt., wzrost) Liczba uczestników spotkań z mieszkańcami dotyczących najważniejszych projektów rozwojowych (szt., wzrost)
6.4 Rozwijanie marketingu terytorialnego	Rozpoznawalny wizerunek obszaru Zwiększona ilość działań marketingowych Utworzona marka turystyczna obszaru	Ilość strategii marki turystycznej dla obszaru (szt., wzrost) Liczba kampanii turystycznych o zasięgu ogólnopolskim (szt., wzrost) Liczba marek turystycznych (szt., wzrost) Liczba nowych produktów turystycznych (szt., wzrost) Ilość uczestnictw w imprezach targowych mających na celu promocję wizerunku obszaru (szt., wzrost) Ilość wydanych publikacji promocyjnych, zorganizowanych kampanii reklamowych, informacji zamieszczonych w mediach społecznościowych, promujących obszar Partnerstwa (szt., wzrost)

Źródło: opracowanie własne

System monitorowania oraz raportowania służyć będzie kontrolowaniu postępów realizacji Strategii. Ma on za zadanie zapewnić zgodność wdrażania dokumentu i określonych w nich działań z uprzednio przyjętymi założeniami, w szczególności poprzez dbałość o implementację zamierzonych celów. Kluczową funkcją tak zaprojektowanego systemu monitorowania będzie również identyfikacja ewentualnych problemów, jakie mogą wystąpić w trakcie realizacji Strategii oraz odpowiednio wczesne reagowanie na występujące trudności poprzez podjęcie stosownych działań zaradczych lub naprawczych.

RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Projekty i działania wynikające z zapisów **Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030** będą realizowane w okresie wdrażania dokumentu zgodnie z przyjętym systemem wdrażania i strukturą wdrażania z wykorzystaniem różnorodnych źródeł finansowania. Wdrażanie strategii i wynikających z niej projektów będzie poprzedzone analizą możliwości i dostępności środków, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości finansowych poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego objętych niniejszym dokumentem.

Każdorazowo na etapie rocznych ewaluacji wdrażania strategii i określania nadchodzących planów jej realizacji należy prowadzić systematyczną ocenę sytuacji finansowej JST wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego. Zakres tej oceny powinien dotyczyć:

- ▶ analizy poziomu i zmian dochodów oraz wydatków gmin w okresie ostatnich co najmniej pięciu lat,
- ▶ analizy salda budżetu i poziomu zadłużenia budżetu gmin w okresie ostatnich co najmniej pięciu lat,
- ▶ analizy poziomu i zmian dochodów własnych oraz nakładów inwestycyjnych gmin w okresie ostatnich co najmniej pięciu lat,
- ▶ analizy wieloletniej prognozy finansowej gmin,
- ▶ analizy aktywności i skuteczności gmin w pozyskiwaniu zewnętrznych środków publicznych w okresie ostatnich co najmniej pięciu lat.

Wyniki oceny sytuacji finansowej przeprowadzonej z uwzględnieniem powyższych czynników pozwolą zidentyfikować faktyczne możliwości JST zrzeszonych w ramach obszaru funkcjonalnego i określić ich gotowość do podejmowania zobowiązań finansowych mających na celu osiągnięcie celów strategii rozwoju ponadlokalnego.

Na potrzeby realizacji zapisów strategii zaplanowano wykorzystanie szerokiego katalogu źródeł finansowania. Na potrzeby realizacji strategii przyjmuje się następujące źródła finansowania:

- ▶ środki budżetu JST działających w obszarze ponadlokalnej strategii oraz środki samorządu regionalnego dedykowane inicjatywom podejmowanym przez obszar funkcjonalny;
- ▶ środki budżetu państwa pozostające do dyspozycji poszczególnych ministerstw, w tym dedykowane fundusze i programy, np. Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych,
- ▶ środki funduszy celowych, np. pochodzące z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- ▶ fundusze europejskie dostępne w ramach polityk wspólnotowych UE realizowanych w ramach wieloletniej perspektywy finansowej wraz z instrumentem odbudowy oraz dodatkowymi instrumentami uruchamianymi w ramach inicjatyw europejskich;
- ▶ inne fundusze europejskie, takie jak fundusze norweskie i fundusze Europejskiego Obszaru Gospodarczego;
- ▶ środki prywatne uzyskiwane na drodze zawiązywanych w ramach realizacji strategii ponadlokalnej partnerstw publiczno- -prywatnych;
- ▶ kredyty bankowe, pożyczki i inne zwrotne instrumenty finansowe.

Istotna w montażu finansowym strategii będzie Perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2021-2027 oferująca wsparcie finansowe realizacji inwestycji w formie dotacji, a także w formie pożyczek. Skorzystanie z tych środków będzie uzależnione od aktywności samorządów w zakresie poszukiwania i pozyskiwania środków zewnętrznych. Poniżej zaprezentowano możliwości nowej perspektywy funduszy europejskich pod kątem realizacji działań objętych dokumentem:

- ▶ **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS)**
Następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POLiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. Fundusz wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet z UE to z ponad 25 mld euro.
- ▶ **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)**
Program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Planowany budżet UE to ok 7,9 mld euro.
- ▶ **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)**
Następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu:
 - poprawy sytuacji osób na rynku pracy,
 - zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,
 - zapewnienia opieki nad dziećmi,
 - podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji,
 - integracji społecznej,
 - rozwoju usług społecznych,
 - ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.
- ▶ **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)**
Program jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Planowany budżet z UE dla FERC to ok. 2 mld euro.
- ▶ **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)** jako jedyny program ponadregionalny, realizowany będzie w Polsce po raz trzeci. Zakres wsparcia obejmuje wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, rozwój i modernizację systemu dystrybucji

energii, adaptację do zmian klimatu i ochronę przyrody, zrównoważoną mobilność miejską, gospodarkę o obiegu zamkniętym, zwiększenie dostępności transportowej (drogowej i kolejowej), miejsca aktywności społecznej oraz produkty turystyczne, wsparcie podmiotów świadczących usługi sanatoryjne/uzdrowiskowe. Wkład UE do programu to 2,5 mld euro.

► **Fundusze Europejskie dla Podlaskiego**

Na poziomie regionalnym środki polityki spójności będą dostępne w ramach kontynuacji dotychczasowych Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Podlaskiego. W ramach dostępnej alokacji 1 298 938 733 euro przewidywane jest wsparcie w ramach 12 priorytetów.

Bardzo istotnymi narzędziami dla wdrażania założeń dokumentu strategii ponadlokalnej jest wykorzystanie inicjatyw realizowanych na poziomie europejskim, takich jak programy LIFE, Horyzont EUROPA czy rodzina programów Interreg, a także programy udostępnione polskim JST na podstawie umów międzynarodowych, m.in. takich jak Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego czy Szwajcarsko-Polski Program Współpracy.

Wskazywane źródła finansowania realizacji strategii ponadlokalnej należy interpretować jako katalog otwarty. Wciąż rozwijająca się perspektywa finansowania 2021-2027, horyzont realizacji strategii do roku 2030 oraz nowe umowy zawierane na realizację programów wskazują na możliwość zmian i rozwoju katalogu środków zewnętrznych. W związku z powyższym należy podkreślić istotę bieżącego monitorowania możliwości źródeł finansowania przez pracowników jednostek samorządu terytorialnego włączonych w obszar funkcjonalny, co pozwoli na bieżące dostosowanie źródeł finansowania do aktualnych potrzeb rozwojowych.

Jednostki stowarzyszone w obszarze funkcjonalnym zidentyfikowały listę inwestycji rekomendowanych dla realizacji celów strategii wraz z wstępnym oszacowaniem ich kosztów. Poniżej przedstawiono całkowity szacunkowy koszt realizacji strategii oraz szacunkowy koszt realizacji poszczególnych przedsięwzięć.

Szacowany koszt realizacji Strategii (w mln zł): 2077,23

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Tabela 27. Szacowny koszt rekomendowanych inwestycji dla wdrażania Strategii (źródło: opracowanie własne).

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
Powiat Hajnowski							
1. Modernizacja, rozbudowa i wyposażenie infrastruktury edukacyjnej szkół średnich i szkolnictwa specjalnego					6.2		50 mln zł
2. Rowerowy region Puszczy Białowieskiej -utworzenie sieci e-bike w Powiecie					2.1, 3.2		10 mln zł
3. Stworzenie sieci miejsc dla kamperów					4.1, 4.3		1,5 mln zł
4. Inwestycje w budowę, rozbudowę i infrastrukturę sieci szlaków turystycznych.					4.1, 4.3		5 mln zł
5. Rozwój przedsiębiorczości poprzez system wsparcia, tworzenia nowych i wzmocniania istniejących MŚP 1. Przedsiębiorcze społeczeństwo, 2. Granty na inwestycje „50 za 50”, 3. Fundusz pożyczkowy – Start i Rozwój					1.6		67 mln. zł
6. Przebudowa dróg wojewódzkich na terenie Powiatu Hajnowskiego: Przebudowa DW nr 687 Zwodzieckie - Juszkowy Gód wraz ze ścieżką rowerową oraz DW nr 688 Tarnopol – Siemianówka Przebudowa DW nr 689 Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa wraz ze ścieżką rowerową Przebudowa DW nr 693 Kleszczele - Siemiatycze Budowa ścieżek rowerowych lub ciągów pieszo-rowerowych w ciągu ulic - dróg wojewódzkich w Hajnówce					3.3		600 mln zł
7. Przebudowa, rozbudowa i remont dróg powiatowych na terenie Powiatu Hajnowskiego Rozbudowa i przebudowa DP Nr 2323B ul. Górnej w Hajnówce, Rozbudowa i przebudowa ulicy Wrzosowej DP NR 2323B w Hajnówce, Przebudowa DP Nr 1602B ulica w miejscowości Czyże, Przebudowa DP Nr 1625B na odcinku od DW 685 do miejscowości Przybudki, Przebudowa DP Nr 1630B Białki – Ogrodniki – Iwanki					3.3		237 mln. zł

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
<p>Rozbudowa i przebudowa DP Nr 1619B w miejscowości Nowoberezowo, Rozbudowa DP Nr 1640B baza paliw na terenie gminy Narewka, Przebudowa DP Nr 1640B na odcinku Krzywiec – Krynica gmina Narew, Narewka, Rozbudowa DP Nr 1626B na odcinku od drogi powiatowej nr 1619B</p> <p>w kierunku wsi Koweła do granicy gminy Hajnówka i gminy Narew, Przebudowa DP Nr 1777B ulicy Kleszczelowskiej w miejscowości Dobrowoda gmina Kleszczele powiat Hajnowski, Rozbudowa DP Nr 1625B Wólka Terechowska – Opaka Duża, Przebudowa DP Nr 1481B na odcinku granica powiatu – Puchły – Trześcianka (gmina Narew), Przebudowa DP Nr 1780B ul. Długiej w Czeremsze, Rozbudowa DP Nr 1640B Krzywiec – Bernacki Most- Narewka, Przebudowa DP Nr 1620B na odcinku Kuraszewo – Kamień, Przebudowa DP Nr 1742B na odcinku ul. Akacyjowa w Kleszczelach – do granicy powiatu, Remont DP Nr 1620B, Remont DP Nr 1748B, Remont DP Nr 1647B, Remont DP Nr 1619B, Remont DP Nr 1638B, Remont DP Nr 1648B, Remont DP Nr 1649B, Remont DP Nr 1650B, Remont DP Nr 1651B, Remont DP Nr 1646B, Remont DP Nr 1561B, Remont DP Nr 1645B, Remont DP Nr 1776B, Remont DP Nr 1635B, Remont DP Nr 1612B, Remont DP Nr 1629B, Remont DP Nr 1632B, Remont DP Nr 1769B, Remont DP Nr 1779B, Remont DP Nr 1780B, Remont DP Nr 1652B, Remont DP Nr 1623B, Remont DP Nr 1672B, Remont DP Nr 1624B, Remont DP Nr 1653B, Remont DP Nr 1616B, Remont DP Nr 1775B, Remont DP Nr 1669B, Remont DP Nr 1655B, Remont DP Nr 1668B, Remont DP Nr 1671B, Remont DP Nr 1667B, Remont DP Nr 1666B.</p>							
8. Rewitalizacja linii kolejowej Hajnówka (Nieznany Bór) – Białowieża Towarowa – Białowieża Pałac					3.3, 2.1		35 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
9. Modernizacja (w tym termomodernizacja), rozbudowa i wyposażenie budynków użyteczności publicznej prowadzonych przez Powiat					1.4, 3.4, 6.2		7,5 mln zł
10. Budowa placówki opiekuńczo – wychowawczej typu socjalizacyjnego i interwencyjnego							5 mln zł
11. Realizacja zadań zawartych w Planie energetycznym, zachowanie czystości powietrza i ochrony klimatu dla Powiatu Hajnowskiego					1.4, 3.4		20 mln zł
Gmina Miejska Hajnówka							
1. Dopuszczenie PSZOK					1.4, 3.4		4 mln zł
2. OZE – Park Wodny					1.4, 3.4		10 mln zł
3. Modernizacja kotłowni PEC- Etap II					3.4		30 mln zł
4. Przygotowanie infrastruktury komunikacyjnej do obsługi samochodów elektrycznych (m.in. punktów ładowania samochodów)					1.4, 3.2, 3.4		1,5 mln zł
5. Zagospodarowanie terenów: Klimek, Dworcowa, Kolejowa					1.2, 3.4, 4.1, 6.2		30 mln zł
6. Modernizacja budynku Urzędu Miasta							4 mln zł
7. Rewitalizacja Parku Miejskiego					3.4, 6.2		30 mln zł
8. Przebudowa zakładu przetwarzania odpadów komunalnych w Hajnówce					1.4, 3.4		15 mln zł
9. Modernizacja budynku dawnego dworca PKP					5.3, 6.2		4 mln zł
10. Dostosowanie systemu komunikacji miejskiej do skutków zmian klimatu poprzez zakup autobusów elektrycznych					1.4, 3.2		30 mln zł
11. Rozbudowa budynku OSiR Hajnówka oraz utworzenie punktu postojowego dla kamperów wraz z infrastrukturą towarzyszącą					4.1, 4.2, 6.2		15 mln zł
12. Budowa i przebudowa dróg miejskich w Hajnówce					3.3		60 mln zł
13. Realizacja programu POWER TO HEAT					1.4, 3.4		120 mln zł
14. Budowa zbiornika retencyjnego z funkcjami rekreacyjnymi przy ul. Poddolnej w Hajnówce					4.1		10 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
15. Budowa mieszkań komunalnych (socjalnych i na wynajem)							50 mln zł
16. Błękitno-zielona infrastruktura					3.4		2 mln zł
17. Zakład przyrodniczo-leczniczy w Hajnówce					1.3, 4.1, 4.2		90 mln zł
18. Akademia przyrody					1.2, 4.1, 4.2		30 mln zł
19. OZE – rozwój i zwiększanie zastosowania (instalacje fotowoltaiczne, magazyny energii, pompy ciepła)					1.4, 3.4		2 mln zł
20. GOZ – wdrażanie strategii rozwoju gospodarki w obiegu zamkniętym					1.4, 3.4		3 mln zł
21. ZAZ – budowa i funkcjonowanie					1.6, 6.1		17 mln zł
22. Rozwój i modernizacja systemu ścieżek rowerowych na terenie miasta z zastosowaniem powierzchni przepuszczalnych					3.2, 3.3, 3.4		4 mln zł
23. Przebudowa dróg wojewódzkich na terenie miasta Hajnówka (ulice: Białostocka, Sportowa, Bielska, Piłsudskiego, 3 Maja)					3.3		100 mln zł
24. Utworzenie zakładu produkcji wody butelkowanej							7 mln zł
Gmina Białowieża							
1. Rewitalizacja stadionu gminnego w Białowieży					4.1, 6.2		10 mln. zł
2. Ścieżka w koronach drzew wraz z wieżą widokową i infrastrukturą techniczną					4.1		8 mln. zł
3. Remont Starej Szkoły z przeznaczeniem na usługi społeczne					6.2		12 mln. zł
4. Przebudowa dróg gminnych wraz z oświetleniem ulicznym w Gminie Białowieża Ulice: Kamienne Bagno-II, Paczoskiego – Żubrowa – Puszczańska, Łowiecka, Grudki, Brzozowa, Rzeczna					3.3		17,5 mln. zł
5. Wymiana źródła ciepła oraz montaż instalacji fotowoltaicznej w budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Białowieży					1.4, 3.4		2 mln. zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
6. Termomodernizacja, wymiana źródła ciepła oraz montaż instalacji fotowoltaicznej budynku przedszkola, GOPS w Białowieży					1.4, 3.4		4 mln zł
7. Modernizacja oczyszczalni ścieków wraz z budową instalacji fotowoltaicznej					1.4, 3.4		8 mln zł
8. Modernizacja stacji uzdatniania wody wraz z budową instalacji fotowoltaicznej w Białowieży					1.4, 3.4		8 mln zł
9. Remont świetlic wiejskich w Białowieży					5.3, 6.2		1,2 mln zł
10. Budowa farmy fotowoltaicznej w Białowieży					1.4, 3.4		4 mln zł
11. Rewitalizacja przestrzeni publicznej przy ul. Kolejowej w Białowieży – etap III					4.1, 6.2		4 mln zł
12. Budowa widokowego ciągu pieszo-jezdnego wraz z oświetleniem ulicznym wzdłuż rzeki Narewka					4.1, 3.3		3 mln zł
13. Wykonanie pomostu edukacyjno-widokowego z miejscem wodnym dla kajaków, plaży publicznej z towarzyszącą infrastrukturą techniczną					4.1		1,5 mln zł
14. Remont i przebudowa dawnego schroniska młodzieżowego na potrzeby gminnego ośrodka rehabilitacji					1.3, 6.2		2 mln zł
15. Remont mostów na drogach gminnych					3.3		1,5 mln zł
Gmina Czeremcha							
1. Modernizacja sieci dróg gminnych i powiatowych					3.3		30 mln zł
2. Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą							6 mln zł
3. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków dla gospodarstw domowych w Gminie Czeremcha							3 mln zł
4. Instalacje OZE dla gospodarstw domowych w Gminie Czeremcha					1.4		1 mln zł
5. Usuwanie i utylizacja wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Czeremcha							1,2 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
6. Rewitalizacja działek przy Urzędzie Gminy Czeremcha wraz z utworzeniem linowego placu zabaw					4.1, 6.2		1 mln zł
7. Rewitalizacja boiska sportowego (stadionu) wraz z budową zaplecza sportowo-rehabilitacyjnego i infrastrukturą towarzyszącą					4.1, 6.2		2 mln zł
8. Rewitalizacja „starej łaźni” wraz z budową tężni solankowej					4.1, 4.2		1,5 mln zł
9. Budowa stacji ładujących samochody elektryczne w miejscowości Czeremcha					1.4, 3.2, 3.4		300 tys. zł
10. Utworzenie pola kempingowego/namiotowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą					4.1		300 tys. zł
11. Utworzenie punktu postojowego dla kamperów wraz z infrastrukturą towarzyszącą					4.1		500 tys. zł
12. Uzbrojenie terenu przy świetlicach wiejskich w sołectwach Gminy Czeremcha							600 tys. zł
13. Utworzenie parku sensorycznego i ścieżki edukacyjnej przy Zespole Szkolno-Przedszkolnych w Czeremsze					1.3, 4.1, 4.2		1 mln zł
14. Budowa toru gokartowego oraz pumtrack w miejscowości Czeremcha-Wieś					4.1, 4.2		500 tys. zł
15. Budowa zbiornika wodnego (zalewu) w miejscowości Opaka Duża wraz z infrastrukturą towarzyszącą					4.1		6 mln zł
16. Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej na terenie Gminy					4.1		300 tys. zł
17. Wymiana przystanków autobusowych na „zielone” na terenie Gminy					1.2, 3.4		600 tys. zł
18. Wymiana liczników poboru wody na inteligentne wraz z tworzeniem systemu zdalnego odczytu zużycia wody i monitorowania stanu sieci wodociągowej							1 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
19. Promocja tradycyjnych dań i potraw kuchni lokalnej przygotowywanych przez Koła Gospodyń Wiejskich z terenu Gminy Czeremcha					1.1, 4.2, 5.2., 5.4, 6.4		120 tys. zł
20. Modernizacja sterowania oświetleniem ulicznym na automatyczne							700 tys. zł
21. Organizacja lokalnych spotkań integracyjnych wraz z warsztatami i degustacją lokalnych potraw w sołectwach					6.2, 5.2		150 tys. zł
22. Budowa Dziennego Domu Pomocy osobom niepełnosprawnym					6.2		2 mln zł
23. Budowa klastra energetycznego					1.4		Brak danych
24. Otwarcie przejścia granicznego w Gminie Czeremcha					6.3		Brak danych
25. Montaż pomp ciepła					1.4, 3.4		3 mln zł
Gmina Czyże							
1. Modernizacja oczyszczalni ścieków							1,5 mln zł
2. Budowa amfiteatru z zagospodarowaniem terenu w miejscowości Czyże					5.3		5 mln zł
3. Zakup samochodu ratowniczo-gaśniczego na potrzeby jednostki OSP Klejniki							1,2 mln zł
4. Rozbudowa budynku Urzędu Gminy wraz z dostosowaniem do potrzeb osób niepełnosprawnych					6.2		5 mln zł
5. Rozbudowa sieci wodociągowej w miejscowości Sapowo							900 tys. zł
6. Rozbudowa i przebudowa dróg gminnych w Gminie Czyże					3.3		3 mln. zł
7. Utwardzenie placu przy świetlicy wiejskiej w Kuraszewie					6.2		300 tys. zł
8. Rozwój usług senioralnych					4.2, 6.2		550 tys. zł
9. Budowa zbiornika wodnego w Leniewie					4.1		11,5 mln zł
10. Przeprowadzenie rekonstrukcji grodu w Zbuczu					4.2, 5.1		6,5 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
11. Rozwój infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej w Czyżach					4.1, 6.2		3,5 mln zł
Gmina Dubicze Cerkiewne							
1. Przebudowa dróg gminnych ulic: Akacyjowej, Modrzewiowej, Świerkowej, Sosnowej, Os. Bachmaty w m. Dubicze Cerkiewne					3.3		6 mln. zł
2. Przebudowa dróg gminnych: Nr 108690B – Tofiłowce – Koryciski – 2,7 km, Nr 108674B - Grabowiec - Saki -0,7 km, Nr 108677B Jelonka-Czechy Orlańskie – 4,2 km, Nr 108672B Dubicze Cerkiewne - Rutka remont – 1,2 km, Nr 108692B Tofiłowce (siółko) remont – 0,9 km, Nr 108699B Witowo-Pasieczniki Małe budowa – 1,2 km, Górny Gród - Krugłe budowa -1,23 km droga bez numeru, Nr 108683B Wiluki - Krugłe budowa – 3,04 km, Nr 108686B Starzyna-Bobinka-Granica Państwa – 2,0 km, Nr 108691B ul. Słoneczna w m. Dubicze Cerkiewne – do Nr 108676B Czechy Orlańskie budowa – 1,6 km, Łączna długość- 18,77 km.					3.3		20 mln. zł
3. Modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne w gminie Dubicze Cerkiewne i wdrożenie energooszczędnego i inteligentnego oświetlenia ulicznego					1.4		1 mln. zł
4. Budowa kanalizacji sanitarnej w m. Grabowiec							6 mln. zł
5. Przebudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Starym Korninie							400 tys. zł
6. Przebudowa i wyposażenie Gminnego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów					1.4, 3.4		2 mln. zł
7. Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dubicze Cerkiewne					3.1		600 tys. zł

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
8. Montaż pomp ciepła i instalacji fotowoltaicznej w budynkach użyteczności publicznej (tj. Zespół Szkolno-Oświatowy, Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Zdrowia, Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji wraz z garażem OSP)					1.4, 3.4		1 mln. zł
9. Montaż instalacji fotowoltaicznych i solarnych w siedzibach indywidualnych gospodarstw domowych na terenie Gminy Dubicze Cerkiewne					1.4, 3.4		800 tys. zł
10. Rozbudowa systemu biologiczno-mechanicznych przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Dubicze Cerkiewne							900 tys. zł
11. Usuwanie i utylizacja azbestu z terenu gminy Dubicze Cerkiewne							4 mln. zł
12. Przebudowa, rozbudowa i remont dróg gminnych wraz z wykonaniem infrastruktury ścieżek rowerowych					3.2, 3.3, 2.1		10 mln. zł
13. Rewitalizacja centrum miejscowości Dubicze Cerkiewne, zagospodarowanie działki i parku rekreacyjnego					4.1, 5.3, 6.2		350 tys. zł
14. Utworzenie Centrum Aktywności Społecznej dla osób starszych w m. Dubicze Cerkiewne, ul. Główna 1					6.2		800 tys. zł
15. Utworzenie punktu rehabilitacyjnego w m. Dubicze Cerkiewne. Zakup sprzętu specjalistycznego.					6.2		400 tys. zł
16. Budowa placu zabaw i siłowni we wsiach: Grabowiec, Tofiłowce, Istok, Czechy Orlańskie, Stary Kornin, Witowo, Wojnówka, Wiluki, Jelonka, Rutka, Koryciski, Długi Bród, Starzyna					4.1, 6.2		500 tys. zł
17. Budowa kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej we wsi Tofiłowce – II etap							1,5 mln. zł
18. Zakup samochodów gaśniczych dla OSP: Werstok, Koryciski, Stary Kornin, Dubicze Cerkiewne							7 mln. zł
19. Planowane inwestycje w Ośrodku Wypoczynkowym Bachmaty					4.1		10 mln. zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
<ul style="list-style-type: none"> - Budynek recepcji – wypożyczalni wraz z zapleczem socjalnym i magazynem. - Przebudowa pomostów przy wypożyczalni sprzętu wodnego. - Wiata drewniana wraz z wyposażeniem (stoły, ławki, miejsce na grill) przy miejscu ogniskowym obok domków letniskowych. - „Mini amfiteatr” – scena wraz zadaszeniem oraz ławeczki. - Wyznaczenie boiska do gry w siatkówkę, koszykówkę, kort tenisowy i ogrodzenie wyznaczonych miejsc. Ławeczki wzdłuż drogi biegnącej przy zalewie. - Ogrodzenie placu zabaw. - Stoiska dla kamperów i przyczep kempingowych – z doprowadzeniem energii elektrycznej – skrzynki na prąd, obsługa kamperów (zrzut ścieków i pobór wody) - Doposażenie wypożyczalni: kapoki różne rozmiary dla dorosłych i dzieci, rowery wodne szt.2 - Parkingi – wytyczenie i odgrodzenie od zielonego terenu przy zalewie, stanowiska obsługujące osoby niepełnosprawne. - Wyznaczenie pola namiotowego ze strefą dla turystów rowerowych / przechowalnia rowerów na noc. - Remont domków letniskowych – w domku Bachmatówka zainstalować alternatywne źródło ogrzewania wody, wymiana drzwi do biura, przebudowa kominka w Maciejówce. - Modernizacja oświetlenia na słupach wymiana lamp, zamontowanie włączników. - Wiata ogniskowa na miejscu obecnego kiosku spożywczego. 							
20. Budynek GOKSiR w Dubiczach Cerkiewnych – dostosowanie budynku do użyteczności przez osoby niepełnosprawne					6.2		1 mln. zł
Gmina Hajnówka							
1. Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej Gminy Hajnówka Prace termomodernizacyjne (docieplenie przegród zewnętrznych, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, rekuperacja) oraz montaż					1.4, 3.4		9,8 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
instalacji OZE (fotowoltaika, pompy ciepła, magazyny energii) na potrzeby budynków użyteczności publicznej - Gminne Centrum Kultury w Dubinach – 7 kW, - Oczyszczalnia ścieków Mochnate – 30 kW, - Hydrofornia w Nowoberezewie – 30 kW, - Szkoła Podstawowa w Dubinach – 30 kW, - Dom Dziennego Pobytu w Nowoberezewie – 5 kW, - Świetlica Wiejska w Orzeszkowie – 5 kW, - Świetlica Wiejska w Mochnatem – 5 kW, - Świetlica Wiejska w Nowokorninie – 5 kW, - Budynek Szkoły Podstawowej w Orzeszkowie – 20 kW							
2. Instalacje OZE dla gospodarstw domowych Gminy Hajnówka – 100 instalacji					1.4, 3.4		4,5 mln zł
3. Przymiadowe oczyszczalnie ścieków dla gospodarstw domowych Gminy Hajnówka – 300 instalacji							6 mln zł
4. Montaż pomp ciepła na budynkach prywatnych mieszkańców gminy Hajnówka – 100 szt.					1.4, 3.4		5 mln zł
5. Rozbudowa istniejącego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Starym Berezowie					1.4, 3.4		3 mln zł
6. Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie gminy Hajnówka							2 mln zł
7. Modernizacja Gminnego Centrum Kultury w Dubinach					6.2		3,5 mln zł
8. Modernizacja Świetlicy Wiejskiej w Borysówce					6.2		2,5 mln zł
9. Modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków w Mochnatem							3 mln zł
10. Budowa kanalizacji sanitarnej Puciska- Czyżyki-Wygoda, Nowokornino-Trywieża, Kotówka- Borysówka-Rzepiska-Wasilkowo							
11. Budowa wodociągu Dubicze Osoczne - Borek oraz Lipiny- Nieznany Bór							3 mln zł
12. Usuwanie i utylizacja azbestu z terenu gminy Hajnówka							3 mln zł
13. Przebudowa, rozbudowa i remont dróg gminnych					3.2, 3.3		30 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
poprawa nawierzchni, prace w zakresie wykonania infrastruktury odprowadzającej wody opadowe, prac wytyczenia ścieżek rowerowych							
14. Zmiana sposobu użytkowania Centrum Etnograficzno-Ekumenicznego w Dubinach na Dom Tymczasowego Pobytu dla podopiecznych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Hajnówce.					6.2		3 mln zł
15. Budowa zbiornika wodnego na terenie rekreacyjnym Plaża gminna, miejsce łowienia ryb, miejsce do postoju turystycznych kamperów, część rekreacyjna wraz z placem zabaw, droga dojazdowa					4.1		10 mln zł
Gmina Kleszczele							
1.Przebudowa drogi gminnej nad zalewem Repczyce 1030 m					3.3		1,5 mln zł
2.Przebudowa ul. Głównej i Nowej do cmentarza w Dobrowodzie – 1164m					3.3		2 mln zł
3. Przebudowa drogi od drogi krajowej nr 66 do miejscowości Zaleszany – 405m					3.3		800 tys. zł
4. Przebudowa drogi Kleszczele – Repczyce 3230 m					3.3		5 mln zł
5. Przebudowa drogi Dasze – Kośna – 1186 m					3.3		2,5 mln zł
6. Przebudowa ul. Sosnowej i Leśnej w Kleszczelach 435 m					3.3		1 mln zł
7. Przebudowa drogi od drogi krajowej Nr 66 do miejscowości Saki – 1040 m					3.3		1,5 mln zł
8. Przebudowa drogi na odcinku od ul. Dobrowodzkiej do szosy Kleszczele – Hajnówka – 1050 m					3.3		2 mln zł
9. Rozbudowa oczyszczalni ścieków przy ul. Sienkiewicza w Kleszczelach							5 mln zł
10. Budowa sieci wodno-kanalizacyjnej w miejscowościach Repczyce i Dobrowoda							3,5 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
11. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Kleszczele							2,5 mln zł
12. Budowa i przebudowa stacji uzdatniania wody przy ul. Akacjowej w Kleszczelach i budowa sieci magistralnej							4 mln zł
13. Budowa i przebudowa stacji uzdatniania wody przy ul. Akacjowej w Kleszczelach i budowa sieci magistralnej							3,5 mln zł
14. Instalacje OZE dla gospodarstw domowych na terenie gminy Kleszczele					1.4, 3.4		1 mln zł
15. Wymiana nieefektywnych źródeł ciepła na pompy ciepła					1.4, 3.4		2 mln zł
16. Wymiana punktów oświetleniowych na energooszczędne na terenie gminy Kleszczele					1.4, 3.4		3 mln zł
17. Budowa PSZOK-u w miejscowości Kleszczele					1.4, 3.4		2 mln zł
18. Budowa miejsca rekreacji nad zalewem Repczyce (boiska sportowe, plac zabaw)					4.1, 6.2		1,8 mln zł
19. Usuwanie i utylizacja materiałów zawierających azbest z terenu gminy Kleszczele							500 tys. zł
20. Rewitalizacja parku miejskiego w Kleszczelach					4.1, 6.2		1 mln zł
21. Rewitalizacja targowicy w Kleszczelach					5.1, 1.1		2 mln zł
22. Rozbudowa budynku Urzędu Miejskiego w Kleszczelach							6 mln zł
23. Remont zabytkowego dworca kolejowego w Kleszczelach					5.1		4 mln zł
24. Przebudowa boiska sportowego w Kleszczelach					4.1, 6.2		5 mln zł
Gmina Narew							
1. Budowa oświetlenia przy Zespole Szkół Podstawowych w Narwi							500 tys. zł
2. Zakup wielozadaniowych pojazdów ratowniczo-gaśniczych wraz z wyposażeniem na potrzeby OSP Gminy Narew							3 mln zł
3. Utworzenie punktu postojowego dla kamperów wraz z infrastrukturą towarzyszącą					4.1		700 tys. zł
4. Budowa obiektów służących turystyce i rekreacji					4.1, 4.2		500 tys. zł
5. Usuwanie i utylizacja azbestu z terenu Gminy Narew							1 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
6. Modernizacja stadionu sportowego w Narwi wraz z rozbudową o infrastrukturą lekkoatletyczną					4.1, 6.2		1 mln zł
7. Przydomowe oczyszczalnie ścieków dla gospodarstw domowych Gminy Narew							2 mln zł
8. Budowa kanałów technologicznych do infrastruktury szerokopasmowego Internetu w Gminie Narew					6.2		1,5 mln zł
9. Utworzenie Centrum Produktu Lokalnego w Narwi					1.1		500 tys. zł
10. Rozwój sieci szkieletowej szerokopasmowego Internetu na obszarze Gminy Narew					6.2		1 mln zł
11. Wymiana liczników pobranej wody na inteligentne wraz z tworzeniem systemów zdalnego odczytu zużycia wody i monitorowania stanu sieci wodociągowej w Gminie Narew							2 mln zł
12. Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej Gminy Narew					1.4, 3.4		5 mln zł
13. Budowa instalacji OZE (kolektory słoneczne, instalacje fotowoltaiczne, pompy ciepła) dla mieszkańców Gminy Narew					1.4, 3.4		5 mln zł
14. Modernizacja budynków użyteczności publicznej (Gminny Ośrodek Kultury w Narwi)					6.2		3 mln zł
15. Zagospodarowanie terenów nad rzeką Narew					4.1, 4.2		5 mln zł
16. Modernizacja i przebudowa dróg gminnych i powiatowych w Gminie Narew					3.3.		25 mln zł
17. Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacji sanitarnej wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Gminie Narew							7 mln zł
Gmina Narewka							
1. Deptaki Narewki – wytyczenie i wykonanie małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dedykowanej ochronie bioróżnorodności rzeki Narewka					1.2, 2.1, 4.1		4,5 mln zł

PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
2. Utworzenie i rozwój miejsc wypoczynku, rekreacji i aktywnej turystyki na terenie Gminy Narewka- plaże					4.1		4,5 mln zł
3. Budowa obiektów wież widokowych wraz z wyposażeniem w urządzenia do monitoringu wizyjnego siedlisk gatunków cennych przyrodniczo w Gminie Narewka					4.1, 1.2		2 mln zł
4. Budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Narewce					1.4, 3.4		5 mln zł
5. Modernizacja stadionu sportowego w Narewce wraz z rozbudową o infrastrukturę lekkoatletyczną					4.1, 6.2		3,4 mln zł
6. Budowa przyszkolnego boiska wielofunkcyjnego wraz z zadaszeniem o stałej konstrukcji przy Szkole Podstawowej w Narewce					6.2		1 mln zł
7. Modernizacja Gminnego Ośrodka Kultury w Narewce					6.2		3 mln zł
8. Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej Gminy Narewka					1.4, 3.4		6,8 mln zł
9. Instalacje OZE dla gospodarstw domowych Gminy Narewka					1.4, 3.4		4,5 mln zł
10. Zakup wielozadaniowych pojazdów ratowniczo-gaśniczych wraz z wyposażeniem na potrzeby jednostek OSP Gminy Narewka							7,2 mln zł
11. Usuwanie i utylizacja azbestu z terenu Gminy Narewka							
12. Remont dróg wojewódzkich 687 i 688					3.3		200 mln zł
13. Modernizacja sieci dróg powiatowych i gminnych					3.3		100 mln zł
14. Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacji sanitarnej wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Gminie Narewka							30 mln zł
15. Wymiana liczników pobranej wody na inteligentne wraz z tworzeniem systemów zdalnego odczytu zużycia wody i monitorowania stanu sieci wodociągowej w Gminie Narewka							2 mln zł

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
16. Budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków (w tym istniejących oczyszczalni w Lewkowie Starym i Nowej Łuce)							9 mln zł
17. Przydomowe oczyszczalnie ścieków dla gospodarstw domowych Gminy Narewka							1,5 mln zł
18. Zwiększenie zdolności sieci dystrybucji e.e. do odbioru energii elektrycznej z instalacji prosumenckich Gminy Narewka					1.4		20 mln zł
19. Budowa lokalnych magazynów energii elektrycznej w Gminie Narewka					1.4, 3.4		1 mln zł
20. Rozwój sieci szkieletowej szerokopasmowego Internetu na obszarze Gminy Narewka					6.2		1,5 mln zł
21. Budowa kanałów technologicznych do infrastruktury szerokopasmowego Internetu w Gminie Narewka					6.2		1,5 mln zł
22. Utworzenie Centrum Produktu Lokalnego w Narewce z małą Izbą Regionalną					1.1		2 mln zł
23. Utworzenie punktu postojowego dla kamperów wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Narewce					4.1		3,5 mln zł
24. Budowa wiszącej jednoprzęsłowej kładki dla pieszych nad rzeką Narewka					4.1		1,5 mln zł
25. Rozwój istniejącej infrastruktury Stacji Kajakowej w Narewce					4.1		500 tys. zł
26. Rozwój zaplecza infrastruktury turystycznej w Narewce – Miejsce Obsługi Kamperów – stanowiska serwisowe					4.1		60 tys. zł
27. Utworzenie otwartej i ogólnodostępnej przestrzeni na rzecz wydarzeń o charakterze kulturalnym i promocji produktów lokalnych w Gminie Narewka					4.1, 4.2, 5.3, 1.1 6.4		6,5 mln zł
28. Budowa obiektu ogólnodostępnej całorocznej suchej sauny, tężni oraz jacuzzi przy istniejącej infrastrukturze					4.2, 4.1		3,5 mln zł

**PONADLOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030**

Inwestycje do realizacji w horyzoncie czasowym w latach 2022-2030	Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie ponadlokalnym, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o:				Projekty do realizacji na podstawie celów i kierunków zdefiniowanych w Ponadlokalnej Strategii Rozwoju	Projekty do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu	Szacunkowa wycena inwestycji
	wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego	walory przyrodnicze	walory kulturowe	produkty lokalne			
sportowo-rekreacyjnej przy kompleksie sportowym w Narewce							
29. Rozbudowa zaplecza technicznego bazy logistycznej wykorzystywanej przez pracowników Gospodarki Komunalnej Gminy Narewka							2 mln zł
30. Usługi socjalne (DDT)					6.2		1 mln zł
31. Usługi na rzecz aktywności dzieci i młodzieży					6.2		1 mln zł

CZĘŚĆ V

ZESTAWIENIE TABEL I RYSUNKÓW

źródło fotografii: [https:// powiat.hajnowka.pl](https://powiat.hajnowka.pl)

SPIS TABEL

Tabela 1. Potencjały rozwojowe Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.	24
Tabela 2. Deficyty rozwojowe Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.	27
Tabela 3. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Nowej strategii leśnej UE 2030 – zrównoważona gospodarka leśna w Europie	79
Tabela 4. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (opracowanie własne).	80
Tabela 5. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.	81
Tabela 6. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r.	82
Tabela 7. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (opracowanie własne).	82
Tabela 8. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.	83
Tabela 9. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Planu Zagospodarowania Województwa Podlaskiego	84
Tabela 10. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Planu rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2021-2027+	85
Tabela 11. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Regionalnego planu transportowego województwa podlaskiego na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030) - opracowanie własne.	85
Tabela 12. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z założeniami Strategii Terytorialnej Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia	86
Tabela 13. Cele Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030	98
Tabela 14 Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach krajowych dla OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją –część I	100
Tabela 15 Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach krajowych dla OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją część II	101
Tabela 16 Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach krajowych dla OSI miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze wraz z otaczającymi obszarami wiejskimi.	102

Tabela 17. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach regionalnych dla OSI obszary wiejskie oraz cenne przyrodniczo województwa podlaskiego – część I	103
Tabela 18. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach regionalnych dla OSI obszary wiejskie oraz cenne przyrodniczo województwa podlaskiego – część II	104
Tabela 19. Spójność celów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego z kierunkami działań określonych w dokumentach regionalnych dla OSI miasta powiatowe – część II	104
Tabela 20. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o wzmocnienie roli ośrodka administracyjno-usługowego w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii	105
Tabela 21. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory przyrodnicze w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii	106
Tabela 22. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o walory kulturowe w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii	106
Tabela 23. Założenia dla OSI, mających na celu wzmocnienie procesów rozwojowych w oparciu o produkty lokalne w odniesieniu do poszczególnych celów Strategii	107
Tabela 24. Główne elementy fazy wdrażania działań zaplanowanych w Strategii	125
Tabela 25. Główne elementy fazy zamykania procesu wdrażania działań Strategii	125
Tabela 26. Oczekiwane efekty realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030	129
Tabela 27. Szacowny koszt rekomendowanych inwestycji dla wdrażania Strategii	140

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Misja i wizja rozwoju obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego	33
Rysunek 2. Obszary rozwoju obszaru Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego.	34
Rysunek 3 Mapa środowiska przyrodniczego	89
Rysunek 4. Mapa korytarzy ekologicznych	90
Rysunek 5 Mapa połączeń transportowych	92
Rysunek 6 Mapa infrastruktury technicznej	93
Rysunek 7. Mapa zasobów dziedzictwa kulturowego	94
Rysunek 8 Mapa zagrożenia powodziowego	97
Rysunek 9 Mapa obszarów strategicznej interwencji	109
Rysunek 10 Mapa kierunków rozwoju w oparciu o potencjał przyrodniczy	110
Rysunek 11 Mapa obszarów wymagających weryfikacji uwarunkowań planistycznych	113
Rysunek 12 Mapa bazy noclegowej	118
Rysunek 13 Mapa szlaków turystycznych	119
Rysunek 14 Mapa lokalnych przedsiębiorstw	120
Rysunek 15. Mapa usług publicznych	121
Rysunek 16 Struktura zarządzania wdrażaniem dokumentu	124

Uzasadnienie

W dniu 26 maja 2021 r. została podjęta *Uchwała Nr XXVI/199/21 Rady Miasta Hajnówka w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie Porozumienia w celu opracowania i realizacji strategii rozwoju ponadlokalnego na lata 2021-2030* przez: Powiat Hajnowski, Gminę Miejską Hajnówka, Gminę Hajnówka, Gminę Białowieża, Gminę Czeremcha, Gminę Kleszczele, Gminę Dubicze Cerkiewne, Gminę Czyże, Gminę Narew, Gminę Narewka.

Powiat Hajnowski oraz ww. gminy podpisały Porozumienie z dnia 3 października 2022 r., określające zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu *Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030*.

Ponadlokalna Strategia Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 stanowi strategię rozwoju ponadlokalnego, zgodnie z art. 10g ustawy o samorządzie gminnym oraz art. 9 pkt. 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Zgodnie z art. 10g ust. 8 ustawy o samorządzie gminnym strategia rozwoju ponadlokalnego opracowywana przez porozumienie międzygminne jest przyjmowana przez właściwe rady gmin oraz radę powiatu i obowiązuje od dnia jej przyjęcia przez ostatnią radę gminy lub powiatu.

Na podstawie art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz zgodnie z *Uchwałą Nr XLVII/380/23 Rady Miasta Hajnówka z dnia 2 sierpnia 2023 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030*, w tym trybu konsultacji w terminie od dnia 21.08.2023 r. do 25.09.2023 r. odbyły się konsultacje społeczne projektu Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030. Wyniki konsultacji zostały udostępnione i zamieszczone na stronach internetowych gmin w formie sprawozdania/raportu z konsultacji społecznych, zawierającego w szczególności ustosunkowanie się do zgłoszonych uwag wraz z uzasadnieniem zgodnie z art. 6 ust. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Projekt *Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030* zgodnie z art. 10g ust. 5 ustawy o samorządzie gminnym podlegał opiniowaniu przez Zarząd Województwa Podlaskiego dotyczącym uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie. Zarząd Województwa Podlaskiego podjął *Uchwałę nr 372/7205/2023 z dnia 15 listopada 2023 r. w sprawie wydania opinii dotyczącej sposobu uwzględnienia w projekcie Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030 ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie*.

Dodatkowo, projekt *Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030* podlegał postępowaniu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Na podstawie art. 53 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Burmistrz Miasta Hajnówka, jako Lider Porozumienia wystąpił do Podlaskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku (PPWIS) oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku (RDOŚ) o uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości prognozy oddziaływania na środowisko do projektu dokumentu *Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030*.

Projekt *Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego na lata 2022-2030* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, zgodnie z art. 54 ust. 1 oraz art. 57 i 58 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko przekazano do zaopiniowania przez Podlaskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku (PPWIS) oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku (RDOŚ), a także zgodnie z art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko udostępniono do publicznego wglądu w terminie od 06 września 2023 r. do 27 września 2023 r. na stronach internetowych gmin i powiatu.

Wynikiem procesu opiniowania było uzyskanie pozytywnej opinii Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku (*pismo z dnia 29 sierpnia 2023 r., znak: WOOŚ.410.5.2023.JK*) oraz Podlaskiego

Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego (*pismo z dnia 25 sierpnia 2023 r., znak: NZ.0523.53.2023*).

Opracowanie strategii rozwoju ponadlokalnego jest niezwykle ważne zarówno w kontekście zarządzania spójnym i zintegrowanym rozwojem Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego, jak również w odniesieniu do możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację zadań i planowanych inwestycji.

Mając na uwadze powyższe, podjęcie przedmiotowej uchwały jest zasadne.

UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW

z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie przeznaczenia do sprzedaży nieruchomości gruntowych oddanych w użytkowanie wieczyste i szczegółowych wytycznych sprzedaży na rzecz ich użytkowników wieczystych

Na podstawie art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t. j Dz.U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.) oraz art. 32 ust.1b ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j Dz.U z 2023 r. poz. 344 ze zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1. Sprzedaż nieruchomości gruntowych stanowiących własność Gminy Narew oddanych w użytkowanie wieczyste odbywa się na rzecz użytkowników wieczystych na zasadach określonych w niniejszej uchwale.

§ 2. Sprzedaż, o której mowa w § 1 może nastąpić na wniosek użytkownika wieczystego, jeżeli zostaną spełnione łącznie następujące warunki:

- 1) nieruchomość gruntowa nie jest przeznaczona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew, a w razie jego braku w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew na potrzeby zabezpieczenia rezerw terenów pod realizację celów publicznych,
- 2) nieruchomość gruntowa została zagospodarowana zgodnie z postanowieniami umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste lub zgodnie z decyzją lub innym dokumentem lub przepisem prawa, na podstawie którego grunt został oddany w użytkowanie wieczyste, w celu, na który nieruchomość gruntowa została oddana w użytkowanie wieczyste,
- 3) użytkownik wieczysty nie posiada zaległości wobec Gminy Narew w stosunku do nieruchomości objętej sprzedażą:
 - a) z tytułu opłat rocznych za użytkowanie wieczyste,
 - b) z tytułu podatku od nieruchomości.

§ 3. Cenę nieruchomości gruntowej ustala się w sposób określony w art. 69 ustawy o gospodarce nieruchomościami.

§ 4. W przypadku nieruchomości gruntowej wykorzystywanej do prowadzenia działalności gospodarczej do jej sprzedaży użytkownikowi wieczystemu zastosowanie ma art. 69a ustawy o gospodarce nieruchomościami.

§ 5. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Narew.

§ 6. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Uzasadnienie

Na mocy ustawy z dnia 26 maja 2023r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o społecznych formach rozwoju mieszkalnictwa, ustawy o gospodarce nieruchomościami, ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych oraz niektórych innych ustaw (ustawa nowelizująca) do ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami, zmieniono i dodano szereg przepisów dotyczących sprzedaży nieruchomości gruntowych na rzecz użytkowników wieczystych. Nowe przepisy weszły w życie z dniem 31 sierpnia 2023r. Obecne przepisy regulują sprzedaż nieruchomości gruntowych na rzecz użytkowników wieczystych:

1. na zasadach ogólnych – w oparciu o art. 32 ust. 1 u.g.n, zgodnie z którym właściciel może sprzedać nieruchomość gruntową, ale nie ma takiego obowiązku, a użytkownik wieczysty nie ma roszczenia z tego tytułu. Ponadto w tym przypadku sprzedaż nieruchomości gruntowych została ustawowo ograniczona w czasie – sprzedaż nieruchomości gruntowej na rzecz użytkownika wieczystego nie może nastąpić przed upływem 10 lat od dnia zawarcia umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste.

2. w oparciu o przepisy epizodyczne dotyczące roszczenia, gdzie użytkownik wieczysty może wystąpić z żądaniem sprzedaży na jego rzecz w terminie 12 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej – art. 198g tj. do dnia 31 grudnia 2024r. Krąg podmiotów uprawnionych do wystąpienia z żądaniem został ograniczony i na podstawie art. 198g żądanie sprzedaży nie przysługuje m.in:

- 1) jeżeli nieruchomość została oddana w użytkowanie wieczyste po dniu 31 grudnia 1997r.,
- 2) jeżeli użytkownik wieczysty nie wykonał zobowiązania określonego w umowie o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste,
- 3) w odniesieniu do nieruchomości gruntowej niezabudowanej.

Uwzględniając powyższe regulacje prawne należy stwierdzić, że na ich podstawie nie dojdzie do likwidacji użytkowania wieczystego.

Zgodnie z art. 32 ust. 1b u.g.n. rada gminy w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego ustala w drodze uchwały zasady przeznaczania do sprzedaży nieruchomości gruntowych oddanych w użytkowanie wieczyste oraz szczegółowe wytyczne sprzedaży nieruchomości gruntowych na rzecz ich użytkowników wieczystych.

W § 1 niniejszego projektu wskazane zostały kategorie nieruchomości gruntowych Gminy Narew przeznaczone do sprzedaży.

Przeznaczenie do sprzedaży nieruchomości zabudowanych i nie przeznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew na potrzeby zabezpieczenia rezerw terenów pod realizację celów publicznych. Sprzedaż takich nieruchomości uzasadniona jest faktem, iż nawet po wygaśnięciu umowy użytkowania wieczystego gmina zobligowana byłaby do zwrotu na rzecz użytkownika wieczystego poniesionych nakładów.

Projektowana uchwała kwalifikuje do przeznaczenia do sprzedaży także nieruchomości niezabudowane, przylegające do innej zabudowanej nieruchomości będącej własnością tego samego podmiotu. Podyktowane to jest tym, iż niezabudowana nieruchomość jest wykorzystywana łącznie z przylegającą nieruchomością i w jednym celu.

Kwestia ceny sprzedaży takiej nieruchomości została uregulowana w art. 69 ustawy o gospodarce nieruchomościami, a mianowicie cenę nieruchomości gruntowej niewykorzystywanej do prowadzenia działalności gospodarczej, sprzedawanej jej użytkownikowi wieczystemu ustala się jako dwudziestokrotność kwoty stanowiącej iloczyn dotychczasowej stawki procentowej opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego oraz wartości nieruchomości gruntowej określonej na dzień zawarcia umowy sprzedaży. Cena ma charakter ustawowy. Natomiast w przypadku nieruchomości wykorzystywanej do prowadzenia działalności gospodarczej, cenę ustala się w wysokości nie niższej niż dwudziestokrotność kwoty stanowiącej iloczyn dotychczasowej stawki procentowej opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego oraz wartości nieruchomości gruntowej określonej na dzień zawarcia umowy sprzedaży, jednak nie wyżej niż wartość nieruchomości określona na dzień zawarcia umowy sprzedaży. Ustawodawca wyznacza jedynie granice ustalania jej wysokości, a ostatecznie cena ustalona będzie w drodze indywidualnych rokowań z użytkownikiem wieczystym. Pozwoli to w sposób zindywidualizowany dopasować cenę do konkretnej nieruchomości oraz

sytuacji faktycznej i prawnej. Dodatkowo należy zaznaczyć, że w przypadku nabycia nieruchomości przez użytkowników wieczystych będących przedsiębiorcami stosować należy przepisy o pomocy publicznej.

Projektowana uchwała stanowić będzie realizację upoważnienia zawartego w art. 32 ust. 1b ustawy o gospodarce nieruchomościami. Przyjmuje ona zasady pozwalające ustalić, które nieruchomości stanowiące własność Gminy Narew zostaną przeznaczone do sprzedaży na rzecz ich użytkowników wieczystych. Kwestia ceny w stosunku do poszczególnych nieruchomości wykorzystywanych do prowadzenia działalności gospodarczej została pozostawiona do indywidualnych rokowań.

W związku z powyższym przyjęcie niniejszej uchwały jest zasadne.

**UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

**w sprawie ustanowienia wieloletniego programu osłonowego „Pomoc gminy w zakresie dożywiania” na lata
2024-2028**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) i art. 17 ust. 2 pkt 4 i art. 110 ust. 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 901 ze zm.) w związku z uchwałą Nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 (M.P. z 2023, poz. 881) uchwala się, co następuje:

§ 1. Ustanawia się wieloletni program osłonowy „Pomoc gminy w zakresie dożywiania” na lata 2024-2028, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Narew.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego i wchodzi w życie 1 stycznia 2024 r.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Wieloletni program osłonowy „Pomoc gminy w zakresie dożywiania” na lata 2024-2028

§ 1. 1. Program „Pomoc gminy w zakresie dożywiania” jest programem osłonowym w rozumieniu art. 17 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, dotyczącym realizacji zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym, o których mowa w art. 17 ust 1 pkt 3 i pkt 14 ustawy o pomocy społecznej.

2. Program jest utworzony w związku z przystąpieniem przez Gminę Narew do realizacji ustanowionego uchwałą Nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r. wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 (M.P. z 2023, poz. 881).

3. Program będzie realizowany w latach 2024-2028 i obejmie swoim zasięgiem mieszkańców Gminy Narew.

§ 2. Celem programu jest:

- 1) ograniczenie zjawiska niedożywienia wśród dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji;
- 2) kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych;
- 3) pomoc dla osób dorosłych, zwłaszcza starszych, chorych lub niepełnosprawnych i samotnych;
- 4) poprawa poziomu życia rodzin o niskich dochodach.

§ 3. 1. W ramach Programu udziela się wsparcia:

- 1) dzieciom do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej;
- 2) uczniom do czasu ukończenia nauki w szkole ponadpodstawowej;
- 3) osobom dorosłym.

2. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy uczeń albo dziecko wyraża chęć zjedzenia posiłku, to odpowiednio dyrektor szkoły lub przedszkola informuje pisemnie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Narwi - jako właściwy ze względu na miejsce zamieszkania ucznia lub dziecka, o potrzebie udzielenia pomocy w formie posiłku.

3. Przyznanie pomocy, o której mowa w ust. 2 nie wymaga wydania decyzji administracyjnej w sprawie i ustalenia sytuacji rodziny w drodze rodzinnego wywiadu środowiskowego.

4. Liczba dzieci i uczniów, którym ma być udzielona pomoc, o której mowa w ust. 2 nie może przekroczyć 20% liczby uczniów i dzieci dożywianych w szkołach i przedszkolach na terenie Gminy Narew w poprzednim miesiącu kalendarzowym, a w miesiącu wrześniu liczby z miesiąca czerwca.

5. W przypadku, gdy ilość zgłoszeń dokonanych na podstawie § 3 ust. 2 przekracza procent, o którym mowa w § 4, o przyznaniu pomocy decyduje kolejność zgłoszeń.

§ 4. Realizatorem programu osłonowego jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Narwi we współpracy z dyrektorami przedszkoli i szkół, do których uczęszczają dzieci do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej i uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadpodstawowej, do których uczęszczają uczniowie z terenu Gminy Narew.

§ 5. Program jest finansowany ze środków własnych gminy oraz z dotacji budżetu państwa otrzymanej w ramach dofinansowania wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028.

§ 6. Z realizacji programu osłonowego będzie sporządzana roczna informacja do Wojewody Podlaskiego, która uwzględni obszar danych zawartych w wieloletnim rządowym programie "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 (M.P. z 2023, poz. 881).

Uzasadnienie

Podjęcie niniejszej uchwały jest konieczne z uwagi na podjęcie przez Radę Ministrów Uchwały nr 149 z dnia 23 sierpnia 2023 roku w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 oraz w celu zapewnienia posiłku dzieciom, uczniom i młodzieży oraz objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych lub niepełnosprawnych i samotnych.

**UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie podwyższenia kryterium dochodowego w celu udzielenia wsparcia w ramach wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) i art. 17 ust. 2 pkt 4 i art. 110 ust. 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 901 ze zm.) w związku z uchwałą Nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 (M.P. z 2023, poz. 881) uchwala się, co następuje:

§ 1. Podwyższa się do wysokości 200 % kryterium dochodowe, o którym mowa w art. 8 ust. 1 i 2 ustawy o pomocy społecznej dla celów przyznania pomocy w formie zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności osobom wymienionym w Uchwale nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Narew.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego i wchodzi w życie 1 stycznia 2024 r.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Uzasadnienie

Podjęcie niniejszej uchwały jest konieczne z uwagi na podjęcie przez Radę Ministrów Uchwały nr 149 z dnia 23 sierpnia 2023 roku w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 oraz w celu zapewnienia posiłku dzieciom, uczniom i młodzieży oraz objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych lub niepełnosprawnych i samotnych.

**UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie określenia zasad zwrotu wydatków w zakresie dożywiania w formie posiłku albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych dla osób objętych wieloletnim rządowym programem "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) i art. 17 ust. 2 pkt 4 i art. 110 ust. 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 901 ze zm.) w związku z uchwałą Nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 (M.P. z 2023, poz. 881) uchwała się, co następuje:

§ 1. Odstępuje się od żądania zwrotu wydatków w zakresie dożywiania w formie posiłku albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych dla osób i rodzin wymienionych w uchwale Nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 (M.P. z 2023, poz. 881) jeżeli dochód osoby samotnie gospodarującej, dochód osoby w rodzinie lub dochód rodziny nie przekracza 200% kryterium dochodowego, o którym mowa w art. 8 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 901 ze zm.).

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Narew.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego i wchodzi w życie 1 stycznia 2024 r.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Uzasadnienie

Podjęcie niniejszej uchwały jest konieczne z uwagi na podjęcie przez Radę Ministrów Uchwały nr 149 z dnia 23 sierpnia 2023 roku w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2024-2028 oraz w celu zapewnienia posiłku dzieciom, uczniom i młodzieży oraz objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych lub niepełnosprawnych i samotnych.

UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW

z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie zmian w budżecie gminy Narew na 2023 rok

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 4 ustawy z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463, poz. 1688) i art. 211, 212 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, poz. 1273, poz. 497, poz. 1407, poz. 1641, poz. 1872, poz. 1693) uchwała się, co następuje:

§ 1. Dokonać zmian w planie dochodów budżetowych: -zmienić plan dochodów budżetowych zgodnie z załącznikiem Nr 1.

§ 2. Dokonać zmian w planie wydatków budżetowych: -zmienić plan wydatków budżetowych zgodnie z załącznikiem Nr 2.

§ 3. Budżet po dokonanych zmianach zamknie się kwotą:

1) **po stronie dochodów – 38 900 514,81 zł**, z tego:

- bieżące w wysokości – 22 148 338,32 zł,
- majątkowe w wysokości – 16 752 176,49 zł;

2) **po stronie wydatków 41 098 097,34 zł**, z tego:

- bieżące w wysokości – 21 590 127,88 zł,
- majątkowe w wysokości – 19 507 969,46 zł.

§ 4. Deficyt budżetu gminy w wysokości **2 197 582,53 zł** zostanie pokryty przychodami pochodzącymi z:

1) wolnych środków w kwocie **257 705,91 zł**,

2) nadwyżki budżetu z lat ubiegłych w kwocie **1 596 819,85 zł**,

3) przychodów jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w kwocie **342 235,95 zł**

4) przychodów jednostek samorządu terytorialnego wynikających z rozliczenia środków określonych w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy i dotacji na realizację programu, projektu lub zadania finansowanego z udziałem tych środków – **820,82 zł**.

§ 5. Zmienia się :

1) Zadania inwestycyjne w 2023 r.:

- zmienia się wartość i strukturę finansowania zadań inwestycyjnych określonych w poz. nr 2 i 5,
- zgodnie z załącznikiem nr 3.

§ 6. Objasnienia do Uchwały stanowią załącznik nr 4.

§ 7. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Narew.

§ 8. Uchwała wchodzi w życie z dniem powzięcia i podlega opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Dochody

Rodzaj zadania: Poroz. z JST							
Dział	Rozdział	§	Nazwa	Plan przed zmianą	Zmniejszenie	Zwiększenie	Plan po zmianach (5+6+7)
bieżące							
bieżące razem				54 000,00	0,00	0,00	54 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
majątkowe							
majątkowe razem				300 000,00	0,00	0,00	300 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
Rodzaj zadania: Własne							
Dział	Rozdział	§	Nazwa	Plan przed zmianą	Zmniejszenie	Zwiększenie	Plan po zmianach (5+6+7)
bieżące							
758			Różne rozliczenia	4 632 434,19	0,00	24 187,00	4 656 621,19
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
	75801		Część oświatowa subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego	2 697 592,00	0,00	24 187,00	2 721 779,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
		2920	Subwencje ogólne z budżetu państwa	2 697 592,00	0,00	24 187,00	2 721 779,00
bieżące razem				17 928 591,10	0,00	24 187,00	17 952 778,10
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	39 924,25	0,00	0,00	39 924,25
majątkowe							
010			Rolnictwo i łowiectwo	8 255 000,00	0,00	50 000,00	8 305 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	3 620 000,00	0,00	0,00	3 620 000,00
	01095		Pozostała działalność	360 000,00	0,00	50 000,00	410 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
		0770	Wpłaty z tytułu odpłatnego nabycia prawa własności oraz prawa użytkowania wieczystego nieruchomości	360 000,00	0,00	50 000,00	410 000,00
majątkowe razem				16 402 176,49	0,00	50 000,00	16 452 176,49

			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	6 050 666,00	0,00	0,00	6 050 666,00
Rodzaj zadania:Zlecone							
Dział	Rozdział	§	Nazwa	Plan przed zmianą	Zmniejszenie	Zwiększenie	Plan po zmianach (5+6+7)
bieżące							
400			Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	312 960,62	0,00	129 845,50	442 806,12
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
	40001		Dostarczanie ciepła	312 960,62	0,00	129 845,50	442 806,12
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
		2180	Środki z Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem COVID-19	312 960,62	0,00	129 845,50	442 806,12
bieżące razem				4 011 714,72	0,00	129 845,50	4 141 560,22
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00	0,00	0,00	0,00
Ogółem:				38 696 482,31	0,00	204 032,50	38 900 514,81
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	6 090 590,25	0,00	0,00	6 090 590,25

Zadania inwestycyjne w 2023 roku

Jednostka organizacyjna realizująca program - Urząd Gminy Narew, Zespół Szkolno-Przedszkolny w Narwi

Lp.	Dział	Rozdz.	§**	Nazwa zadania inwestycyjnego	Lata realizacji	Ogólna wartość zadania	Planowane wydatki					Rok 2024
							rok 2023	z tego źródła finansowania				
								dochody własne jst	kredyty i pożyczki	środki pochodzące z innych źródeł*	środki wymienione w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 u.f.p.	
1.	600	60016	6050, 6370	Modernizacja ulicy we wsi Waški - zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa Waški w wysokości 15 524,81zł	2021-2023	4 631 944,74	4 545 000,00	270 000,00		4 275 000,00		
2.	010	01044	6050, 6370	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Narew	2022-2023	4 523 080,80	4 518 500,00	243 500,00		4 275 000,00		
3.	600	60016	6050	Rozbudowa drogi łączącej obręb Łopuchówka z obrębem Tyniewicze Duże – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Łopuchówka, Tyniewicze Duże i Tyniewicze Małe	2022-2023	92 171,24	48 853,88	48 853,88				
4.	754	75412	6050	Wykończenie boks garażowego OSP w miejscowości Łosinka	2019-2023	336 009,73	10 000,00	10 000,00				

5.	010	01044	6050, 6057	Budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią biologiczną w miejscowości Łosinka oraz sieci wodociągowej w miejscowości Narew	2023	3 635 656,81	3 635 656,81	15 656,81			3 620 000,00	
6.	851	85195	6060	Zakup samochodu do przewozu osób niepełnosprawnych na szczepienia w celu przeciwdziałania COVID-19	2023	226 000,00	226 000,00	1 000,00		225 000,00		
7.	801	80101	6050	Rozbiórka i postawienie nowego komina z blachy kwasoodpornej na budynku ZSP w Narwi	2023	0,00	0,00	0,00				
8.	801	80195	6060	Zakup ciągniczka-kosiarki wraz ze sprzętem na potrzeby ZSP w Narwi	2023	26 290,00	26 290,00	26 290,00				
9.	851	85111	6050	Utwardzenie terenu poprzez ułożenie kostki brukowej na parkingu Gminnego Ośrodka Zdrowia w Narwi	2023	18 873,00	18 873,00	18 873,00				
10.	600	60016	6050	Wykonanie nawierzchni z kostki brukowej szerokości 4,0 m. na przedłużeniu ulicy Młynowej w kierunku ulicy Piaski Nr 246/7	2023	20 000,00	20 000,00	20 000,00				
11.	600	60016	6050, 6057	Przebudowa drogi gminnej we wsi Makówka gmina Narew nr ewidencyjny 107137B – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Makówka w wysokości 18 481,92 zł.	2023	3 838 481,92	3 838 481,92	1 107 815,92		300 000,00	2 430 666,00	
12.	630	63095	6050	Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika – - zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Narew – Gnilica, Narew – Osiedle, Narew-Piaski w wysokości 123274,41	2023	138 274,41	138 274,41	138 274,41				
13.	921	92109	6050	Postawienie altany we wsi Nowiny na boisku, działka nr 32/1 – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Nowiny	2023	0,00	0,00	0,00				

14.	600	60016	6050	Sporządzenie dokumentacji technicznej oraz wykonanie projektu organizacji ruchu do przebudowy drogi we wsi Ogrodniki – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Ogrodniki	2022-2023	13 000,00	11 000,00	11 000,00				
15.	921	92109	6050	Wykonanie parkingu przy świetlicy wiejskiej wykorzystując kostkę lub polbruk – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Gradoczno	2023	13 984,65	13 984,65	13 984,65				
16.	600	60016	6050	Zakup kostki brukowej wraz z wykonaniem podjazdów do zamieszkałych posesji w miejscowości Kotłówka – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Kotłówka	2023	14 292,68	14 292,68	14 292,68				
17.	921	92109	6060	Zakup kosiarki traktorka z koszem i podkaszarki – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Łosinka	2023	12 178,30	12 178,30	12 178,30				
18.	600	60013	6050	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 685 w rejonie ulic Szlak Żubra i Stefana Żeromskiego w miejscowości Narew	2023	430 500,00	430 500,00		430 500,00			
19.	600	60016	6050	Przebudowa ulic Piaski (droga gm. Nr 107177B) i Kościelnej (droga gm. Nr 107174B) w miejscowości Narew	2023	69 769,00	69 769,00	69 769,00				
20.	600	60016	6050	Wykonanie odwodnienia ulicy w miejscowości Soce	2022-2023	57 762,00	45 000,00	45 000,00				
21.	600	60016	6050	Wykonanie dokumentacji na drogę we wsi Cimochy – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa Rybaki w wysokości 16448,91 zł	2023	17 548,91	17 548,91	17 548,91				

22.	600	60016	6050	Wykonanie podjazdów z kostki brukowej do zamieszkałych posesji w miejscowości Istok wraz z zakupem krawężników– zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Istok	2023	14 415,90	14 415,90	14 415,90				
23.	010	01095	6060	Zakup działki nr geod. 87/2 ob. geod. Gradoczno, gm. Narew	2023	12 000,00	12 000,00	12 000,00				
24.	630	63095	6050	Sporządzenie dokumentacji projektowej na budowę przystani kajakowej w miejscowości Odrynki	2023	20 000,00	20 000,00	20 000,00				
25.	010	01044	6050	Wybudowanie płyty do składowania osadów z oczyszczalni ścieków w Narwi	2023	115 000,00	115 000,00	115 000,00				
Ogółem						18 277 234,09	17 801 619,46	2 245 453,46		9 505 500,00	6 050 666,00	

Objaśnienia

I. Dokonuje się zmian w planie **dochodów** budżetowych:

1. Zwiększenie dochodów w wysokości:

- 24 187,00 zł według klasyfikacji budżetowej 758 75801 2920 (subwencje ogólne z budżetu państwa),
- 50 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 010 01095 0770 (wpłaty z tytułu odpłatnego nabycia prawa własności oraz prawa użytkowania wieczystego nieruchomości),
- 129 845,50 zł według klasyfikacji budżetowej 400 40001 2180 (środki z Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem COVID-19) z przeznaczeniem na realizację wypłat rekompensaty dla przedsiębiorstw energetycznych.

II. Dokonuje się zmian w planie **wydatków** budżetowych:

1. Zwiększenie wydatków w wysokości:

- 6 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 710 71004 4300 (zakup usług pozostałych),
- 8 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 710 71012 4300 (zakup usług pozostałych),
- 15 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 754 75412 4210 (zakup materiałów i wyposażenia),
- 10 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 801 80101 4790 (wynagrodzenia osobowe nauczycieli),
- 2 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 852 85230 3110 (świadczenia społeczne),
- 10 187,00 zł według klasyfikacji budżetowej 900 90002 4300 (zakup usług pozostałych),
- 10 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 900 90095 4210 (zakup materiałów i wyposażenia),
- 23 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 900 90095 4300 (zakup usług pozostałych),
- 126 986,34 zł według klasyfikacji budżetowej 400 40001 2970 (różne przelewy),
- 1 100,00 zł według klasyfikacji budżetowej 400 40001 4010 (wynagrodzenia osobowe pracowników),
- 189,09 zł według klasyfikacji budżetowej 400 40001 4110 (składki na ubezpieczenia społeczne),
- 26,95 zł według klasyfikacji budżetowej 400 40001 4120 (składki na Fundusz Pracy oraz Fundusz Solidarnościowy),
- 1 543,12 zł według klasyfikacji budżetowej 400 40001 4210 (zakup materiałów i wyposażenia).

2. Zmniejszenie wydatków w wysokości:

- 8 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 754 75412 3030 (różne wydatki na rzecz osób fizycznych),
- 2 000,00 zł według klasyfikacji budżetowej 855 85504 4430 (zakup usług przez jednostki samorządu terytorialnego od innych jednostek samorządu terytorialnego),

Dodatkowo dokonuje się zmniejszenia o kwotę 13 500,00 zł zadnia inwestycyjnego pn. „Budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią biologiczną w miejscowości Łosinka oraz sieci wodociągowej w miejscowości Narew” poz. nr 5 załącznika inwestycyjnego oraz zwiększenia o kwotę 13 500,00 zł zadnia inwestycyjnego pn. „Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Narew” poz. nr 2 załącznika inwestycyjnego.

**Uchwała Nr LVII/.../23
Rady Gminy Narew
z dnia 28 grudnia 2023 r.**

w sprawie zmian w Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Narew na lata 2023– 2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463, poz. 1688) oraz art. 226, art. 227, art. 228, art. 229, art. 230 ust. 6 i art. 231 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, poz. 1273, poz. 497, poz. 1407, poz. 1641, poz. 1872, poz. 1693) uchwała się, co następuje:

- § 1. Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XLVIII/260/22 Rady Gminy Narew z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035 otrzymuje brzmienie jak w załączniku Nr 1 do niniejszej uchwały.
- § 2. Załącznik Nr 2 do Uchwały Nr XLVIII/260/22 Rady Gminy Narew z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035 otrzymuje brzmienie jak w załączniku Nr 2 do niniejszej uchwały.
- § 3. Załącznik Nr 3 do Uchwały Nr XLVIII/260/22 Rady Gminy Narew z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035 otrzymuje brzmienie jak w załączniku Nr 3 do niniejszej uchwały.
- § 4. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.
- § 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady

Aneta Leonowicz

Wieloletnia prognoza finansowa jednostki samorządu terytorialnego ¹⁾

Ustalona na lata 2022–2025 relacja z art. 243 (poz. 8.3, 8.3.1, 8.4 i 8.4.1) została obliczona według średniej 3-letniej

Wyszczególnienie	Dochody ogółem ^x	z tego:										
		Dochody bieżące ^x	z tego:							Dochody majątkowe ^x	w tym:	
			dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych	dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych	z subwencji ogólnej	z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące ^{x 3)}	pozostałe dochody bieżące ⁴⁾	z podatku od nieruchomości	ze sprzedaży majątku ^x		z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje	
Lp	1	1.1	1.1.1	1.1.2	1.1.3	1.1.4	1.1.5	1.1.5.1	1.2	1.2.1	1.2.2	
Wykonanie 2020	21 901 613,09	18 711 376,37	2 123 247,00	75 850,62	3 881 697,00	6 181 190,74	6 449 391,01	3 457 338,17	3 190 236,72	86 946,92	3 103 289,80	
Wykonanie 2021	24 393 614,18	20 441 014,56	2 429 936,00	966 812,84	4 135 480,00	6 316 805,60	6 591 980,12	3 329 069,57	3 952 599,62	580 548,50	3 372 051,12	
Plan 3 kw. 2022	26 603 447,19	21 451 058,73	2 118 853,00	253 251,00	4 017 752,00	5 726 822,13	9 334 380,60	3 751 095,00	5 152 388,46	103 444,00	5 048 944,46	
Wykonanie 2022	30 730 581,19	25 854 696,28	5 007 271,57	253 251,00	3 932 233,00	9 012 608,70	7 649 332,01	3 844 229,10	4 875 884,91	125 439,20	4 750 445,71	
2023	38 900 514,81	22 148 338,32	2 089 656,00	1 011 706,00	4 489 942,40	5 559 945,44	8 997 088,48	4 309 427,00	16 752 176,49	410 000,00	16 342 176,49	
2024	19 008 738,00	18 928 738,00	2 189 959,00	1 060 268,00	4 003 414,00	2 684 123,00	8 990 974,00	4 516 279,00	80 000,00	80 000,00	0,00	
2025	19 585 529,00	19 515 529,00	2 257 848,00	1 093 136,00	4 127 520,00	2 767 331,00	9 269 694,00	4 656 284,00	70 000,00	70 000,00	0,00	
2026	20 053 416,00	20 003 416,00	2 314 294,00	1 120 464,00	4 230 708,00	2 836 514,00	9 501 436,00	4 772 691,00	50 000,00	0,00	0,00	
2027	20 623 516,00	20 583 516,00	2 381 409,00	1 152 957,00	4 353 399,00	2 918 773,00	9 776 978,00	4 911 099,00	40 000,00	0,00	0,00	
2028	21 220 438,00	21 180 438,00	2 450 470,00	1 186 393,00	4 479 648,00	3 003 417,00	10 060 510,00	5 053 521,00	40 000,00	0,00	0,00	
2029	21 813 490,00	21 773 490,00	2 519 083,00	1 219 612,00	4 605 078,00	3 087 513,00	10 342 204,00	5 195 020,00	40 000,00	0,00	0,00	
2030	22 406 375,00	22 361 375,00	2 587 098,00	1 252 542,00	4 729 415,00	3 170 876,00	10 621 444,00	5 335 286,00	45 000,00	0,00	0,00	
2031	23 010 133,00	22 965 133,00	2 656 950,00	1 286 361,00	4 857 109,00	3 256 490,00	10 908 223,00	5 479 339,00	45 000,00	0,00	0,00	
2032	23 604 227,00	23 562 227,00	2 726 031,00	1 319 806,00	4 983 394,00	3 341 159,00	11 191 837,00	5 621 802,00	42 000,00	0,00	0,00	
2033	24 216 845,00	24 174 845,00	2 796 908,00	1 354 121,00	5 112 962,00	3 428 029,00	11 482 825,00	5 767 969,00	42 000,00	0,00	0,00	

2034	24 821 217,00	24 779 217,00	2 866 831,00	1 387 974,00	5 240 786,00	3 513 730,00	11 769 896,00	5 912 168,00	42 000,00	0,00	0,00
2035	25 413 919,00	25 373 919,00	2 935 635,00	1 421 285,00	5 366 565,00	3 598 060,00	12 052 374,00	6 054 060,00	40 000,00	0,00	0,00

¹⁾ Wzór może być stosowany także w układzie pionowym, w którym poszczególne pozycje są przedstawione w kolumnach, a lata w wierszach.

²⁾ Zgodnie z art. 227 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą”, wieloletnia prognoza finansowa obejmuje okres roku budżetowego oraz co najmniej trzech kolejnych lat. W sytuacji dłuższego okresu prognozowania finansowego wzór stosuje się dla lat wykraczających poza minimalny (4-letni) okres prognozy, wynikający z art. 227 ustawy.

³⁾ W pozycji wykazuje się dochody o charakterze celowym, które jednostka otrzymuje od podmiotów zewnętrznych. W szczególności pozycja obejmuje dotacje celowe z budżetu państwa na zadania bieżące oraz dotacje i środki na finansowanie wydatków bieżących na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy. W pozycji nie wykazuje się natomiast dochodów związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu jednostki wynikającymi z odrębnych ustaw, o których mowa w art. 237 ust. 1 ustawy.

⁴⁾ W pozycji wykazuje się pozostałe dochody bieżące w szczególności kwoty podatków i opłat lokalnych.

Wyszczególnienie	Wydatki ogółem ^x	z tego:											
		Wydatki bieżące ^x	w tym:							Wydatki majątkowe ^x	w tym:		
			na wynagrodzenia i składki od nich naliczane	z tytułu poręczeń i gwarancji ^x	w tym:		wydatki na obsługę długu ^x	w tym:			Inwestycje i zakupy inwestycyjne, o których mowa w art. 236 ust. 4 pkt 1 ustawy	wydatki o charakterze dotacyjnym na inwestycje i zakupy inwestycyjne	
					gwarancje i poręczenia podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy ^x			odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy, w terminie nie dłuższym niż 90 dni po zakończeniu programu, projektu lub zadania i otrzymaniu refundacji z tych środków (bez odsetek i dyskonta od zobowiązań na wkład krajowy) ^x	odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy, z tytułu zobowiązań zaciągniętych na wkład krajowy ^x				pozostałe odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy ^x
2.1	2.1.1	2.1.2	2.1.2.1	2.1.3	2.1.3.1	2.1.3.2	2.1.3.3	2.2	2.2.1	2.2.1.1			
Lp	2	2.1	2.1.1	2.1.2	2.1.2.1	2.1.3	2.1.3.1	2.1.3.2	2.1.3.3	2.2	2.2.1	2.2.1.1	
Wykonanie 2020	22 817 944,29	17 270 736,15	6 768 615,50	0,00	0,00	25 022,40	0,00	0,00	0,00	5 547 208,14	5 547 208,14	415 600,00	
Wykonanie 2021	23 284 565,94	18 857 645,65	7 564 320,71	0,00	0,00	31 353,53	0,00	0,00	0,00	4 426 920,29	4 426 920,29	356 906,79	
Plan 3 kw. 2022	28 030 025,19	21 440 548,29	8 128 364,12	0,00	0,00	98 000,00	0,00	0,00	0,00	6 589 476,90	6 589 476,90	0,00	
Wykonanie 2022	28 676 122,80	22 816 194,45	7 914 485,03	0,00	0,00	97 058,29	0,00	0,00	0,00	5 859 928,35	5 859 928,35	0,00	
2023	41 098 097,34	21 590 127,88	9 006 691,99	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	19 507 969,46	19 507 969,46	1 691 350,00	
2024	18 777 326,00	18 219 415,00	9 273 040,00	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	557 911,00	557 911,00	0,00	
2025	19 492 525,00	18 798 316,00	9 588 323,00	0,00	0,00	110 000,00	0,00	0,00	0,00	694 209,00	694 209,00	0,00	
2026	19 960 412,00	19 313 054,00	9 885 561,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	647 358,00	647 358,00	0,00	
2027	20 530 512,00	19 827 979,00	10 167 299,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	702 533,00	702 533,00	0,00	
2028	21 127 434,00	20 351 680,00	10 451 983,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	775 754,00	775 754,00	0,00	
2029	21 720 486,00	20 886 715,00	10 742 026,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	833 771,00	833 771,00	0,00	
2030	22 313 371,00	21 433 238,00	11 037 432,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	880 133,00	880 133,00	0,00	
2031	22 917 129,00	21 994 162,00	11 340 961,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	922 967,00	922 967,00	0,00	
2032	23 517 060,93	22 567 033,00	11 650 002,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	950 027,93	950 027,93	0,00	
2033	24 135 493,00	23 149 097,00	11 961 640,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	986 396,00	986 396,00	0,00	
2034	24 739 865,00	23 743 266,00	12 278 623,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	996 599,00	996 599,00	0,00	
2035	25 332 567,00	24 349 696,00	12 600 937,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	982 871,00	982 871,00	0,00	

Wyszczególnienie	Wynik budżetu ^x	w tym:	Przychody budżetu ^x	z tego:					
		Kwota prognozowanej nadwyżki budżetu przeznaczana na spłatę kredytów, pożyczek i wykup papierów wartościowych ⁵⁾		Kredyty, pożyczki, emisja papierów wartościowych ^x	w tym:	Nadwyżka budżetowa z lat ubiegłych ^{x 6)}	w tym:	Wolne środki, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 6 ustawy ^x	w tym:
					na pokrycie deficytu budżetu ^x		na pokrycie deficytu budżetu ^x		na pokrycie deficytu budżetu ^x
Lp	3	3.1	4	4.1	4.1.1	4.2	4.2.1	4.3	4.3.1
Wykonanie 2020	-916 331,20	0,00	1 945 756,19	1 200 000,00	170 575,01	3 450,48	3 450,48	742 305,71	742 305,71
Wykonanie 2021	1 109 048,24	306 860,00	783 636,99	0,00	0,00	39 281,44	0,00	744 355,55	0,00
Plan 3 kw. 2022	-1 426 578,00	0,00	1 681 910,93	96 085,70	0,00	101 127,23	101 127,23	1 484 698,00	1 325 450,77
Wykonanie 2022	2 054 458,39	255 332,93	1 585 825,23	0,00	0,00	101 127,23	0,00	1 484 698,00	0,00
2023	-2 197 582,53	0,00	2 428 994,53	0,00	0,00	1 939 876,62	1 939 876,62	489 117,91	257 705,91
2024	231 412,00	231 412,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2025	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2026	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2027	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2028	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2029	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2030	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2031	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2032	87 166,07	87 166,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2033	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2034	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2035	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

⁵⁾ Inne przeznaczenie nadwyżki budżetowej wymaga określenia w objaśnieniach do wieloletniej prognozy finansowej.

⁶⁾ W pozycji należy ująć środki pieniężne znajdujące się na rachunku budżetu pochodzące z nadwyżek poprzednich budżetów, łącznie z niewykorzystanymi środkami, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 8 ustawy.

Wyszczególnienie	z tego:				Rozchody budżetu ^x	z tego:			
	Splaty udzielonych pożyczek w latach ubiegłych ^x	w tym:	Inne przychody niezwiązane z zaciągnięciem długu ^{x 7)}	w tym:		Splaty rat kapitałowych kredytów i pożyczek oraz wykup papierów wartościowych ^x	w tym:		
		na pokrycie deficytu budżetu ^x		na pokrycie deficytu budżetu ^x			łączna kwota przypadających na dany rok kwot ustawowych wyłączeń z limitu splaty zobowiązań ^x	z tego:	
								kwota przypadających na dany rok kwot wyłączeń określonych w art. 243 ust. 3 ustawy ^x	kwota przypadających na dany rok kwot wyłączeń określonych w art. 243 ust. 3a ustawy ^x
Lp	4.4	4.4.1	4.5	4.5.1	5	5.1	5.1.1	5.1.1.1	5.1.1.2
Wykonanie 2020	0,00	0,00	0,00	0,00	245 788,00	245 788,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2021	0,00	0,00	0,00	0,00	306 860,00	306 860,00	0,00	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2022	0,00	0,00	0,00	0,00	255 332,93	255 332,93	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2022	0,00	0,00	0,00	0,00	255 332,93	255 332,93	0,00	0,00	0,00
2023	0,00	0,00	0,00	0,00	231 412,00	231 412,00	0,00	0,00	0,00
2024	0,00	0,00	0,00	0,00	231 412,00	231 412,00	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00	0,00	87 166,07	87 166,07	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00	0,00	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00	0,00	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00	0,00	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00

⁷⁾ W pozycji należy ująć w szczególności przychody pochodzące z prywatyzacji majątku jednostki samorządu terytorialnego.

Wyszczególnienie	Rozchody budżetu, z tego:						Kwota długu ^x	w tym: kwota długu, którego planowana spłata dokona się z wydatków ^x	Relacja zrównoważenia wydatków bieżących, o której mowa w art. 242 ustawy	
	łącznie kwota przypadających na dany rok kwot ustawowych wyłączeń z limitu spłaty zobowiązań, z tego:					Inne rozchody niezwiązane ze spłatą długu ^x			Różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi ^x	Różnica między dochodami bieżącymi, skorygowanymi o środki ⁸⁾ a wydatkami bieżącymi ^x
	kwota wyłączeń z tytułu wcześniejszej spłaty zobowiązań, określonych w art. 243 ust. 3b ustawy	z tego:			kwota przypadających na dany rok kwot pozostałych ustawowych wyłączeń z limitu spłaty zobowiązań ^x					
	5.1.1.3	5.1.1.3.1	5.1.1.3.2	5.1.1.3.3	5.1.1.4	5.2	6	6.1	7.1	7.2
Wykonanie 2020	x	x	x	x	0,00	0,00	2 007 267,00	0,00	1 440 640,22	2 186 396,41
Wykonanie 2021	x	x	x	x	0,00	0,00	1 700 407,00	0,00	1 583 368,91	2 367 005,90
Plan 3 kw. 2022	x	x	x	x	0,00	0,00	1 541 159,77	0,00	10 510,44	1 596 335,67
Wykonanie 2022	x	x	x	x	0,00	0,00	1 445 074,07	0,00	3 038 501,83	4 624 327,06
2023	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 213 662,07	0,00	558 210,44	2 987 204,97
2024	x	x	x	x	0,00	0,00	982 250,07	0,00	709 323,00	709 323,00
2025	x	x	x	x	0,00	0,00	889 246,07	0,00	717 213,00	717 213,00
2026	x	x	x	x	0,00	0,00	796 242,07	0,00	690 362,00	690 362,00
2027	x	x	x	x	0,00	0,00	703 238,07	0,00	755 537,00	755 537,00
2028	x	x	x	x	0,00	0,00	610 234,07	0,00	828 758,00	828 758,00
2029	x	x	x	x	0,00	0,00	517 230,07	0,00	886 775,00	886 775,00
2030	x	x	x	x	0,00	0,00	424 226,07	0,00	928 137,00	928 137,00
2031	x	x	x	x	0,00	0,00	331 222,07	0,00	970 971,00	970 971,00
2032	x	x	x	x	0,00	0,00	244 056,00	0,00	995 194,00	995 194,00
2033	x	x	x	x	0,00	0,00	162 704,00	0,00	1 025 748,00	1 025 748,00
2034	x	x	x	x	0,00	0,00	81 352,00	0,00	1 035 951,00	1 035 951,00
2035	x	x	x	x	0,00	0,00	0,00	0,00	1 024 223,00	1 024 223,00

⁸⁾ Skorygowanie o środki dotyczy określonego w art. 242 ustawy powiększenia o odpowiednie dla roku prognozy przychody wskazane w art. 217 ust. 2 ustawy. Skutki finansowe wyłączeń ograniczenia, o którym mowa w art. 242 ustawy, zawarte w innych ustawach należy ująć w objaśnieniach dołączanych do wieloletniej prognozy finansowej zgodnie z art. 226 ust. 2a ustawy.

Wyszczególnienie	Wskaźnik spłaty zobowiązań						
	Relacja określona po lewej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ust. 1 ustawy (po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń przypadających na dany rok) ^X	Relacja określona po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ust. 1 ustawy, ustalona dla danego roku (wskaźnik jednoroczny) ^X		Dopuszczalny limit spłaty zobowiązań określony po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczony w oparciu o plan 3 kwartału roku poprzedzającego pierwszy rok prognozy (wskaźnik ustalony w oparciu o średnią arytmetyczną z poprzednich lat) ^X	Dopuszczalny limit spłaty zobowiązań określony po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczony w oparciu o wykonanie roku poprzedzającego pierwszy rok prognozy (wskaźnik ustalony w oparciu o średnią arytmetyczną z poprzednich lat) ^X	Informacja o spełnieniu wskaźnika spłaty zobowiązań określonego w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczonego w oparciu o plan 3 kwartałów roku poprzedzającego rok budżetowy ^X	Informacja o spełnieniu wskaźnika spłaty zobowiązań określonego w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczonego w oparciu o wykonanie roku poprzedzającego rok budżetowy ^X
Lp	8.1	8.2		8.3	8.3.1	8.4	8.4.1
Wykonanie 2020	0,00%	x	12,39%	x	x	x	x
Wykonanie 2021	0,00%	x	15,55%	x	x	x	x
Plan 3 kw. 2022	0,00%	0,05%	0,71%	x	x	x	x
Wykonanie 2022	0,00%	18,02%	18,76%	x	x	x	x
2023	2,12%	4,09%	6,57%	9,55%	15,57%	TAK	TAK
2024	2,16%	5,11%	5,60%	7,61%	13,63%	TAK	TAK
2025	1,21%	4,94%	x	4,29%	10,31%	TAK	TAK
2026	1,12%	4,60%	x	6,38%	8,95%	TAK	TAK
2027	1,09%	4,84%	x	5,99%	8,56%	TAK	TAK
2028	1,06%	5,11%	x	5,01%	7,58%	TAK	TAK
2029	1,03%	5,28%	x	4,11%	6,67%	TAK	TAK
2030	1,01%	5,36%	x	4,85%	4,85%	TAK	TAK
2031	0,98%	5,43%	x	5,03%	5,03%	TAK	TAK
2032	0,93%	5,42%	x	5,08%	5,08%	TAK	TAK
2033	0,87%	5,43%	x	5,15%	5,15%	TAK	TAK
2034	0,85%	5,34%	x	5,27%	5,27%	TAK	TAK
2035	0,83%	5,16%	x	5,34%	5,34%	TAK	TAK

Ustalona na lata 2022–2025 relacja z art. 243 (poz. 8.3, 8.3.1, 8.4 i 8.4.1) została obliczona według średniej 3-letniej

Wyszczególnienie	Finansowanie programów, projektów lub zadań realizowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy								
	Dochody bieżące na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy ^x	w tym:		Dochody majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy	w tym:		Wydatki bieżące na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy ^x	w tym:	
		Dotacje i środki o charakterze bieżącym na realizację programu, projektu lub zadania finansowanego z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy ^x	w tym:		Dochody majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy	w tym:		Wydatki bieżące na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy ^x	w tym:
			środki określone w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy			środki określone w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy			środki określone w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy
Lp	9.1	9.1.1	9.1.1.1	9.2	9.2.1	9.2.1.1	9.3	9.3.1	9.3.1.1
Wykonanie 2020	67 497,16	67 497,16	67 497,16	1 685 555,00	1 685 555,00	1 685 555,00	66 968,92	66 968,92	66 968,92
Wykonanie 2021	0,00	0,00	0,00	1 139 006,99	1 139 006,99	1 139 006,99	528,24	528,24	528,24
Plan 3 kw. 2022	116 893,00	116 893,00	116 893,00	1 652 455,00	1 652 455,00	1 652 455,00	16 910,00	16 910,00	16 910,00
Wykonanie 2022	116 893,45	116 893,45	116 893,45	1 652 453,93	1 652 453,93	1 652 453,93	16 089,18	16 089,18	16 089,18
2023	39 924,25	39 924,25	34 417,50	6 050 666,00	6 050 666,00	6 050 666,00	40 745,07	40 745,07	35 238,32
2024	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Wyszczególnienie	Informacje uzupełniające o wybranych kategoriach finansowych									
	Wydatki majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy	w tym:		Wydatki objęte limitem, o którym mowa w art. 226 ust. 3 pkt 4 ustawy	z tego:		Wydatki bieżące na pokrycie ujemnego wyniku finansowego samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej	Wydatki na spłatę zobowiązań przejmowanych w związku z likwidacją lub przekształceniem samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej	Kwota zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego przypadających do spłaty w danym roku budżetowym, podlegająca doliczeniu zgodnie z art. 244 ustawy ^x	Kwota zobowiązań wynikających z przejęcia przez jednostkę samorządu terytorialnego zobowiązań po likwidowanych i przekształcanych samorządowych osobach prawnych
		Wydatki majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy	w tym:		bieżące	majątkowe				
			finansowane środkami określonymi w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy							
Lp	9.4	9.4.1	9.4.1.1	10.1	10.1.1	10.1.2	10.2	10.3	10.4	10.5
Wykonanie 2020	2 502 319,53	2 502 319,53	1 992 741,19	4 763 565,45	0,00	4 763 565,45	0,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2021	3 677 655,11	3 677 655,11	2 710 718,00	3 927 266,12	0,00	3 927 266,12	0,00	0,00	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2022	0,00	0,00	0,00	5 289 161,27	0,00	5 289 161,27	0,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2022	0,00	0,00	0,00	5 289 161,27	0,00	5 289 161,27	0,00	0,00	0,00	0,00
2023	6 050 666,00	6 050 666,00	6 050 666,00	9 178 353,88	0,00	9 178 353,88	0,00	0,00	0,00	0,00
2024	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Wyszczególnienie	Informacje uzupełniające o wybranych kategoriach finansowych										
	Splaty, o których mowa w poz. 5.1, wynikające wyłącznie z tytułu zobowiązań już zaciągniętych ^X	Wydatki zmniejszające dług ^X	w tym:					Kwota wzrostu (+)/spadku(-) kwoty długu wynikająca z operacji niekasowych (m.in. umorzenia, różnice kursowe)	Wcześniejsza spłata zobowiązań, wyłączona z limitu spłaty zobowiązań, dokonywana w formie wydatków budżetowych	Wykup papierów wartościowych, spłaty rat kredytów i pożyczek wraz z należnymi odsetkami i dyskontem, odpowiednio emitowanych lub zaciągniętych do równowartości kwoty ubytku w wykonanych dochodach jednostki samorządu terytorialnego będącego skutkiem wystąpienia COVID-19 ^X	Wydatki bieżące podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań ⁹⁾
			splata zobowiązań wymagalnych z lat poprzednich, innych niż w poz. 10.7.3 ^X	splata zobowiązań zaliczanych do tytułu dłużnego – kredyt i pożyczka ^X	w tym:		wypłaty z tytułu wymagalnych poręczeń i gwarancji ^X				
					zobowiązań zaciągniętych po dniu 1 stycznia 2019 r. ^X	dokonywana w formie wydatku bieżącego ^X					
Lp	10.6	10.7	10.7.1	10.7.2	10.7.2.1	10.7.2.1.1	10.7.3	10.8	10.9	10.10	10.11
Wykonanie 2020	245 788,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
Wykonanie 2021	306 860,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2022	255 332,93	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
Wykonanie 2022	255 332,93	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2023	231 412,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2024	231 412,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2025	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2026	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2027	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2028	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2029	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2030	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2031	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2032	87 166,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2033	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2034	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2035	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00

9) W pozycji należy ująć kwoty wydatków bieżących, o które zostają pomniejszone wydatki bieżące budżetu przy wyliczaniu limitu spłaty zobowiązań określonego po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ustawy, na podstawie odrębnych ustaw, bez wydatków bieżących na obsługę długu. W szczególności należy ująć wydatki poniesione w celu realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem COVID-19.

Wyszczególnienie	Dane dotyczące emitowanych obligacji przychodowych ¹⁰⁾		
	Środki z przedsięwzięcia gromadzone na rachunku bankowym	w tym:	Wydatki bieżące z tytułu świadczenia emitenta należnego obligatariuszom, nieuwzględniane w limicie spłaty zobowiązań ^X
		środki na zaspokojenie roszczeń obligatariuszy ^X	
Lp	11.1	11.1.1	11.2
Wykonanie 2020	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2021	0,00	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2022	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2022	0,00	0,00	0,00
2023	0,00	0,00	0,00
2024	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00

¹⁰⁾ Pozycje sekcji 11 wykazują wyłącznie jednostki emitujące obligacje przychodowe.

* Informacje zawarte w tej części wieloletniej prognozy finansowej, w tym o spełnieniu relacji określonej w art. 243 ustawy zostaną automatycznie wygenerowane przez aplikację wskazaną przez Ministra Finansów, o której mowa w § 4 ust. 1 rozporządzenia, na podstawie danych historycznych oraz prognozowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego. Automatyczne wyczerpanie danych na podstawie wartości historycznych i prognozowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego dotyczą w szczególności także pozycji 8.3 – 8.3.1 i pozycji z sekcji 12.

^x - pozycje oznaczone symbolem „x” sporządza się na okres prognozy kwoty długu, zgodnie z art. 227 ust. 2 ustawy. Okres ten nie podlega wydłużeniu w sytuacji planowania wydatków z tytułu niewymagalnych poręczeń i gwarancji. W przypadku planowania wydatków z tytułu niewymagalnych poręczeń i gwarancji w okresie dłuższym niż okres, na który zaciągnięto oraz planuje się zaciągnąć zobowiązania dłużne, informację o wydatkach z tytułu niewymagalnych poręczeń i gwarancji, wykraczających poza wspomniany okres, należy zamieścić w objaśnieniach do wieloletniej prognozy finansowej.

Wykaz przedsięwzięć do WPF

kwoty w zł

L.p.	Nazwa i cel	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Okres realizacji		Łączne nakłady finansowe	Limit 2023	Limit 2024	Limit 2025	Limit 2026	Limit 2027
			Od	Do						
1	Wydatki na przedsięwzięcia-ogółem (1.1+1.2+1.3)				9 653 968,51	9 178 353,88	0,00	0,00	0,00	0,00
1.a	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.b	- wydatki majątkowe				9 653 968,51	9 178 353,88	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1	Wydatki na programy, projekty lub zadania związane z programami realizowanymi z udziałem środków, o których mowa w art.5 ust.1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009.r. o finansach publicznych (Dz.U.Nr 157, poz.1240,z późn.zm.), z tego:				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.1	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.2	- wydatki majątkowe				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2	Wydatki na programy, projekty lub zadania związane z umowami partnerstwa publiczno-prywatnego, z tego:				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.1	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.2	- wydatki majątkowe				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3	Wydatki na programy, projekty lub zadania pozostałe (inne niż wymienione w pkt 1.1 i 1.2),z tego				9 653 968,51	9 178 353,88	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.1	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2	- wydatki majątkowe				9 653 968,51	9 178 353,88	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.1	Modernizacja ulicy we wsi Waśki-zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa Waśki w wysokości 15 524,81zł - poprawa jakości życia mieszkańców	Urząd Gminy Narew	2020	2023	4 631 944,74	4 545 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.2	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Narew - poprawa jakości życia mieszkańców	Urząd Gminy Narew	2022	2023	4 523 080,80	4 518 500,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.3	Rozbudowa drogi łączącej obręb Łopuchówka z obrębem Tyniewiczze Duże – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Łopuchówka, Tyniewiczze Duże i Tyniewiczze Małe - poprawa jakości życia mieszkańców	Urząd Gminy Narew	2022	2023	92 171,24	48 853,88	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.4	Wykończenie boksu garażowego OSP w Łosince - poprawa bezpieczeństwa publicznego	Urząd Gminy Narew	2019	2023	336 009,73	10 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.5	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ogrodniki – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Ogrodniki. - poprawa jakości życia mieszkańców	Urząd Gminy Narew	2022	2023	13 000,00	11 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.6	Wykonanie odwodnienia ulicy w miejscowości Soce - poprawa jakości życia mieszkańców	Urząd Gminy Narew	2022	2023	57 762,00	45 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00

L.p.	Limit 2028	Limit 2029	Limit 2030	Limit 2031	Limit 2032	Limit 2033	Limit 2034	Limit 2035	Limit zobowiązań
1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.a	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.b	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.4	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.5	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Objaśnienia do Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035

Wieloletnia prognoza finansowa Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035 została opracowana do okresu spłaty aktualnie zaciągniętych i planowanych do zaciągnięcia pożyczek i kredytów. Prognoza finansowa uwzględnia wykonanie historycznego budżetu w latach 2020-2021, plan na III kwartał 2022 roku, wykonanie 2022 roku oraz prognozę na 2023 rok i lata następne. Dochody i wydatki zostały zaplanowane przy uwzględnieniu wykonania historycznego oraz zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Finansów, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Krajowego Biura Wyborczego. Uwzględniono również pisemne i ustne uzgodnienia z kierownikami jednostek budżetowych i jednostek kultury. W 2023 r. przewiduje się:

Dochody ogółem – **38 900 514,81 zł**, z tego:
dochody bieżące – 22 148 338,32 zł
dochody majątkowe – 16 752 176,49 zł

Wydatki ogółem – **41 098 097,34 zł**, z tego:
wydatki bieżące – 21 590 127,88 zł
wydatki majątkowe – 19 507 969,46 zł

Zaplanowany budżet gminy zakłada, że pokrycie deficytu budżetowego w kwocie **2 197 582,53 zł**, a także spłata rat kapitałowych pożyczek i kredytów zaciągniętych w latach 2012-2015 i w 2020 r. na zadania inwestycyjne w wysokości **231 412,00 zł** odbędzie się z wolnych środków w wysokości **489 117,91 zł** oraz nadwyżki budżetu z lat ubiegłych w kwocie **1 596 819,85 zł**, przychodów jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w kwocie **342 235,95 zł**, a także przychodów jednostek samorządu terytorialnego wynikających z rozliczenia środków określonych w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy i dotacji na realizację programu, projektu lub zadania finansowanego z udziałem tych środków w kwocie **820,82 zł**.

Spłatę aktualnie istniejących pożyczek, kredytów i odsetek zaplanowano zgodnie z harmonogramem spłat wg podpisanych umów.

Ponadto w 2023 r. zaplanowano uzyskanie następujących dochodów majątkowych (w kwocie ogółem 15 353 916,33 zł) z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje:

1. środki z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w wysokości 4 275 000,00 zł na podstawie wydanej promesy przez BGK na dofinansowanie zadania pn. „Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Narew”;
2. środki z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w wysokości 4 275 000,00 zł na podstawie wydanej promesy przez BGK na dofinansowanie zadania pn. „Modernizacja ulicy we wsi Waśki”;
3. przewidywany do uzyskania zwrot części wydatków poniesionych w 2022 r. w ramach wyodrębnionej z budżetu Gminy Narew Funduszu Sołeckiego w wysokości 22 750,33 zł,

4. środki z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w wysokości 2 430 666,00 zł na dofinansowanie zadania pn. „Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Makówka gmina Narew nr ewidencyjny 107137B”.
5. środki z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w wysokości 3 620 000,00 zł na dofinansowanie zadania pn. „Budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią biologiczną w miejscowości Łosinka oraz sieci wodociągowej w miejscowości Narew”.
6. środki na sfinansowanie przebudowy drogi wojewódzkiej nr 685 w rejonie ulic Szlak Żubra i Stefana Żeromskiego w miejscowości Narew, w wysokości 430 500,00 zł zgodnie z Porozumieniem zawartym z PRONAR Sp. z o. o.
7. środki od Województwa Podlaskiego jako pomoc finansowa w formie dotacji celowej na realizację inwestycji pn. „Przebudowa drogi gminnej we wsi Makówka gmina Narew nr ewidencyjny 107137B”, w wysokości 300 000,00 zł.
8. środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków z przeznaczeniem na realizację inwestycji pn. „Remont Cerkwi w Odrynkach”, w wysokości 588 000,00 zł.
9. środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków z przeznaczeniem na realizację inwestycji pn. „Remont Kaplicy Św. Jana Chrzyciela w Narwi”, w wysokości 392 000,00 zł.

Prognoza na 2023 r. przewiduje kontynuację następujących przedsięwzięć:

1. Modernizacja ulicy we wsi Waśki – ogólna wartość zadania 4 631 944,74 zł, w tym wartość planowanego zadania na 2023 r. – 4 545 000,00 zł. Finansowanie zadania zaplanowano środkami z Rządowego Programu „Polski Ład” w kwocie 4 275 000,00 zł oraz środkami własnymi w wysokości 270 000,00 zł (przy czym zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa Waśki w kwocie 15 524,81 zł).
2. Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Narew – ogólna wartość zadania 4 523 080,80 zł, w tym planowane wydatki na 2023 r. – 4 518 500,00 zł finansowane środkami z Rządowego Programu „Polski Ład” w kwocie 4 275 000,00 zł oraz środkami własnymi w wysokości 243 500,00 zł.
3. Rozbudowa drogi łączącej obręb Łopuchówka z obrębem Tyniewiczze Duże – ogólna wartość zadania 92 171,24 zł, w tym planowane wydatki w 2023 r. w kwocie 48 853,88 zł - zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Łopuchówka, Tyniewiczze Duże i Tyniewiczze Małe. Finansowanie zadania zaplanowano w całości środkami własnymi.
4. Wykończenie boksów garażowych OSP w miejscowości Łosinka – ogólna wartość zadania 336 009,73 zł, w tym wartość planowanego zadania na 2023 r. – 10 000,00 zł. Finansowanie zadania zaplanowano jako pokrywane dochodami własnymi w wysokości 10 000,00 zł.
5. Sporządzenie dokumentacji technicznej oraz wykonanie projektu organizacji ruchu do przebudowy drogi we wsi Ogrodniki – ogólna wartość zadania 13 000,00 zł, w tym planowane wydatki w 2023 r. w kwocie 11 000,00 zł - zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Ogrodniki. Finansowanie zadania zaplanowano w całości środkami własnymi.
6. Wykonanie odwodnienia ulicy w miejscowości Soce – ogólna wartość zadania 57 762,00 zł, w tym planowane wydatki w 2023 r. w kwocie 45 000,00 zł. Finansowanie zadania zaplanowano w całości środkami własnymi.

Przedsięwzięcia powyższe objęte są limitem, o którym mowa w art. 226 ust. 3 pkt 4 ustawy o finansach publicznych. Planowana kwota wydatków na te przedsięwzięcia w 2023 r. wynosi **9 178 353,88 zł**.

Ponadto w 2023 r. zaplanowano jednoroczne zadania inwestycyjne:

1. Budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią biologiczną w miejscowości Łosinka oraz sieci wodociągowej w miejscowości Narew – ogólna wartość zadania 3 635 656,81 zł finansowane środkami z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w wysokości 3 620 000,00 oraz środkami własnymi w wysokości 15 656,81 zł.
2. Zakup samochodu do przewozu osób niepełnosprawnych na szczepienia w celu przeciwdziałania COVID-19 - ogólna wartość zadania 226 000,00 zł finansowana pozyskaną dotacją z programu „Rosnąca odporność” w kwocie 225 000,00 zł oraz środkami własnymi w wysokości 1 000,00 zł.
3. Zakup ciągniczka-kosiarki wraz ze sprzętem na potrzeby ZSP w Narwi – ogólna wartość zadania 26 290,00zł finansowana w całości dochodami własnymi jst.
4. Utwardzenie terenu poprzez ułożenie kostki brukowej na parkingu Gminnego Ośrodka Zdrowia w Narwi – ogólna wartość zadania 18 873,00 zł finansowana w całości dochodami własnymi jst.
5. Wykonanie nawierzchni z kostki brukowej szerokości 4,0 m. na przedłużenie ulicy Młynowej w kierunku ulicy Piaski Nr 246/7– ogólna wartość zadania 20 000,00 zł finansowana w całości dochodami własnymi jst.
6. Przebudowa drogi gminnej we wsi Makówka gmina Narew nr ewidencyjny 107137B – ogólna wartość zadania 3 838 481,92 zł, zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Makówka w wysokości 18 481,92 zł. Finansowanie zadania: 1 107 815,92 zł - środki własne, 2 430 666,00 zł - środki z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz 300 000,00 zł - środki od Województwa Podlaskiego jako pomoc finansowa w formie dotacji celowej.
7. Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Narew – Gnilica, Narew – Osiedle, Narew-Piaski w wysokości 123 274,41 zł. Ogólna wartość zadania 138 274,41 zł – finansowanie inwestycji: w całości środki własne.
8. Wykonanie parkingu przy świetlicy wiejskiej wykorzystując kostkę lub polbruk – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Gradoczno – ogólna wartość zadania 13 984,65 zł finansowana w całości dochodami własnymi.
9. Zakup kostki brukowej wraz z wykonaniem podjazdów do zamieszkałych posesji w miejscowości Kotłówka – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Kotłówka. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 14 292,68 zł.
10. Zakup kosiarki traktorka z koszem i podkaszarki – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Łosinka. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 12 178,30 zł.
11. Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 685 w rejonie ulic Szlak Żubra i Stefana Żeromskiego w miejscowości Narew– ogólna wartość zadania 430 500,00 zł finansowana środkami od firmy PRONAR Sp. z o. o zgodnie z zawartym Porozumieniem.
12. Przebudowa ulic Piaski (droga gm. Nr 107177B) i Kościelnej (droga gm. Nr 107174B) w miejscowości Narew– ogólna wartość zadania 69 769,00 zł finansowana w całości dochodami własnymi jst.
13. Wykonanie dokumentacji na drogę we wsi Cimochoy – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Rybaki w wysokości 16 448,91 zł. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 17 548,91zł.

14. Wykonanie podjazdów z kostki brukowej do zamieszkałych posesji w miejscowości Istok wraz z zakupem krawężników – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Istok. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 14 415,90 zł.
 15. Zakup działki nr geod. 87/2 ob. geod. Gradoczno, gm. Narew. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 12 000,00 zł.
 16. Sporządzenie dokumentacji projektowej na budowę przystani kajakowej w miejscowości Odrzynki. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 20 000,00 zł.
 17. Wybudowanie płyty do składowania osadów z oczyszczalni ścieków w Narwi. Finansowanie zadania – dochody własne w kwocie 115 000,00 zł.
- Wydatki na nowe zadania inwestycyjne w 2023 r. zamkną się kwotą **8 623 265,58 zł**.

Prognoza na rok 2023 i lata następne przyjęta została z uwzględnieniem następujących **założeń**:

- dla roku 2023 przyjęto wartości wynikające z projektu budżetu;
- dla lat 2024-2035 prognozę wykonano poprzez indeksację o wskaźniki: dynamiki średniorocznej inflacji (CPI), dynamiki realnej PKB oraz dynamiki realnej wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej,
- wydatki na obsługę długu przyjmuje się na poziomie adekwatnym do zadłużenia,
- spłata kredytów i pożyczek istniejących jedynym źródłem rozchodów budżetu,
- wynik budżetu przyjmuje się w 2023 r. na poziomie deficytowym, natomiast w pozostałych latach zakłada się osiągnięcie nadwyżki budżetowej,
- w zakresie przychodów budżetowych zakłada się: pozyskanie w 2023 r. wolnych środków na poziomie 489 117,91 zł, nadwyżki z lat ubiegłych w kwocie 1 596 819,85, przychodów jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w wysokości 342 235,95 zł, przychodów jednostek samorządu terytorialnego wynikających z rozliczenia środków określonych w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy i dotacji na realizację programu, projektu lub zadania finansowanego z udziałem tych środków w kwocie 820,82 zł.

Wieloletnia prognozy finansowej Gminy Narew została zaplanowany z uwzględnieniem historycznego wykonania budżetu w latach 2020-2021, wykonania za III kwartał 2022 r. oraz wykonania 2022 r. Uwzględniono w niej planowane do uzyskania dotacje, subwencje, a także udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych. Zaplanowano także realizację przedsięwzięć wieloletnich oraz zadań jednorocznych.

Ponadto w 2023 r planuje się zrealizować wydatki bieżące na zadania:

- remont drogi gminnej w miejscowości Doratynka,
- remont nawierzchni (kruszywem betonowym z zagęszczeniem) w Narwi na ulicy Piaski do posesji nr 24,
- naprawa drogi w miejscowości Trześcianka,
- uzupełnienie ubytków w nawierzchni na Osiedlu XXX - lecia w Narwi,
- odkrzaczenie na odcinku Ogrodniki - Saki (około 2200 m),
- naprawa oczyszczalni ścieków w miejscowości Trześcianka,
- odkrzaczenie na odcinku Przybudki - Podborowisko (około 500 m),
- odkrzaczenie na odcinku Gorędy - Bruszkowszczyzna (około 500 m),
- remont drogi gminnej od drogi powiatowej do miejscowości Gorodzisko.

UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW

z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie uchwalenia budżetu gminy Narew na 2024 rok

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 4, pkt 9 lit. d ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463, poz. 1688) oraz art. 211, art. 212, art. 214, art. 215, art. 217 art. 222, art. 235, art. 236, art. 237, art. 242, art. 258 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, poz. 1273, poz. 497, poz. 1407, poz. 1641, poz. 1872, poz. 1693), art.111 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 poz. 103, poz. 185, poz. 547, poz. 1088, poz. 1234, poz. 1641, poz. 1717, poz. 1672, poz. 2600) Rada Gminy uchwała, co następuje:

§ 1. Dochody budżetu w wysokości – **31 303 668,46 zł**, z tego:

- bieżące w wysokości – 21 187 699,05 zł,
- majątkowe w wysokości – 10 115 969,41 zł, zgodnie z załącznikiem nr 1.

§ 2. Wydatki budżetu w wysokości – **32 522 215,41 zł**, z tego:

- bieżące w wysokości – 20 558 625,22 zł,
- majątkowe w wysokości – 11 963 590,19 zł, zgodnie z załącznikiem nr 2.

§ 3. W budżecie tworzy się rezerwy:

- 1) ogólną w wysokości – 35 000,00 zł;
- 2) celową w wysokości – 55 000,00 zł, z przeznaczeniem na zarządzanie kryzysowe w kwocie 55 000,00 zł.

§ 4. Limity wydatków na zadania inwestycyjne realizowane w roku 2024 zgodnie z załącznikiem nr 3.

§ 5. Deficyt budżetu gminy w wysokości **1 218 546,95 zł**, który zostanie pokryty przychodami pochodzącymi z:

- 1) wolnych środków w kwocie **1 140 126,23 zł**
- 2) przychodów jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w kwocie **78 420,72 zł**.

§ 6. Łączną kwotę przychodów budżetu w wysokości 1 449 958,95 zł oraz łączną kwotę rozchodów budżetu w wysokości 231 412,00 zł, zgodnie z załącznikiem nr 4.

§ 7. Limity zobowiązań z tytułu kredytów i pożyczek zaciąganych na sfinansowanie przejściowego deficytu budżetu w kwocie 1 000 000,00 zł.

§ 8. 1. Ustala się dochody w kwocie 90 000,00 zł z tytułu wydawania zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz wydatki w kwocie 80 000,00 zł na realizację zadań określonych w gminnym programie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

2. Ustala się wydatki w kwocie 10 000,00 zł na realizację zadań określonych w gminnym programie przeciwdziałania narkomanii.

3. Ustala się dochody w kwocie 20 000,00 zł z tytułu dodatkowej opłaty za wydawane zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych w opakowaniach nieprzekraczających 300 ml oraz wydatki w kwocie 20 000,00 zł na działania mające na celu realizację lokalnej międzysektorowej polityki przeciwdziałania negatywnym skutkom spożywania alkoholu w ramach programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

4. Ustala się dochody w kwocie 35 000,00 zł z wpływów z tytułu opłat i kar określonych ustawą – Prawo ochrony środowiska, które przeznacza się na finansowanie ochrony środowiska.

5. Ustala się dochody w kwocie 867 500,00 zł z tytułu opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi, które przeznacza się na pokrycie kosztów systemu gospodarowania odpadami komunalnymi określonych w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

§ 9. Wyodrębnia się w budżecie kwotę 829 396,19 zł do dyspozycji sołectw, zgodnie z załącznikiem nr 5.

§ 10. Zestawienie planowanych kwot dotacji udzielanych z budżetu Gminy, zgodnie z załącznikiem nr 6.

§ 11. Plan dochodów i wydatków dla wyodrębnionego rachunku dochodów oświatowych jednostek budżetowych: dochody 241 400,00 zł, wydatki 241 400,00 zł, zgodnie z załącznikiem nr 7.

§ 12. Objaśnienia do Uchwały stanowi załącznik nr 8.

§ 13. Upoważnia się Wójta do:

- 1) Zaciągania kredytów i pożyczek na sfinansowanie przejściowego deficytu budżetu w kwocie 1 000 000,00 zł;
- 2) Zaciągania zobowiązań z tytułu umów, których realizacja w roku budżetowym i w latach następnych jest niezbędna dla zapewnienia ciągłości działania gminy i z których wynikające płatności wykraczają poza rok budżetowy;
- 3) Przekazania uprawnień kierownikom jednostek organizacyjnych do zaciągania zobowiązań z tytułu umów, których realizacja w roku budżetowym i w latach następnych jest niezbędna dla zapewnienia ciągłości działania i z których wynikające płatności wykraczają poza rok budżetowy;
- 4) Dokonywania zmian w planie wydatków w ramach działu,
- 5) Dokonywania zmian, w celu realizacji zadań związanych z pomocą obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, w:
 - planie dochodów i wydatków, w tym dokonywania przeniesień wydatków między działami klasyfikacji budżetowej,
 - planie wydatków związanych z wprowadzeniem nowych inwestycji lub zakupów inwestycyjnych, o ile zmiany te nie pogorszą wyniku budżetu;
- 6) Dokonania zmian w planie wydatków inwestycyjnych polegających na przenoszeniu planowanych wydatków między zadaniami z wyłączeniem rozszerzania ich zakresu rzeczowego oraz wprowadzania nowych zadań;
- 7) Przekazania kierownikom innych jednostek organizacyjnych gminy uprawnień do dokonywania przeniesień w planie dochodów własnych i wydatków nimi finansowanych;

§ 14. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 15. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2024 roku i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Aneta Leonowicz

Dochody

Rodzaj zadania: Własne				
Dział	Rozdział	§	Nazwa	Plan ogółem
bieżące				
010			Rolnictwo i łowiectwo	814 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	01044		Infrastruktura sanitacyjna wsi	802 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0830	Wpływy z usług	800 000,00
		0920	Wpływy z pozostałych odsetek	2 000,00
	01095		Pozostała działalność	12 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0750	Wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze	12 000,00
400			Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	403 110,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	40001		Dostarczanie ciepła	403 010,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0830	Wpływy z usług	403 000,00
		0920	Wpływy z pozostałych odsetek	10,00
	40002		Dostarczanie wody	100,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0830	Wpływy z usług	100,00
600			Transport i łączność	310 495,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00

	60004		Lokalny transport zbiorowy	100 495,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0940	Wpływy z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych	100 495,00
	60016		Drogi publiczne gminne	210 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2700	Środki na dofinansowanie własnych zadań bieżących gmin, powiatów (związków gmin, związków powiatowo-gminnych, związków powiatów), samorządów województw, pozyskane z innych źródeł	210 000,00
700			Gospodarka mieszkaniowa	60 100,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	70005		Gospodarka gruntami i nieruchomościami	60 100,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0550	Wpływy z opłat z tytułu użytkowania wieczystego nieruchomości	20 000,00
		0750	Wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze	40 000,00
		0920	Wpływy z pozostałych odsetek	100,00
710			Działalność usługowa	5 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	71012		Zadania z zakresu geodezji i kartografii	5 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0690	Wpływy z różnych opłat	5 000,00
750			Administracja publiczna	17 010,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75011		Urzędy wojewódzkie	10,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2360	Dochody jednostek samorządu terytorialnego związane z realizacją zadań z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych ustawami	10,00
	75023		Urzędy gmin (miast i miast na prawach powiatu)	10 000,00

			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0970	Wpływy z różnych dochodów	10 000,00
	75095		Pozostała działalność	7 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0640	Wpływy z tytułu kosztów egzekucyjnych, opłaty komorniczej i kosztów upomnień	2 000,00
		0970	Wpływy z różnych dochodów	5 000,00
754			Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	40 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75412		Ochotnicze straże pożarne	40 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0970	Wpływy z różnych dochodów	40 000,00
756			Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	10 747 747,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75601		Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych	2 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0350	Wpływy z podatku od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej	2 000,00
	75615		Wpływy z podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatków i opłat lokalnych od osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych	4 071 200,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0310	Wpływy z podatku od nieruchomości	3 580 000,00
		0320	Wpływy z podatku rolnego	64 000,00
		0330	Wpływy z podatku leśnego	350 000,00
		0340	Wpływy z podatku od środków transportowych	76 000,00
		0500	Wpływy z podatku od czynności cywilnoprawnych	1 000,00
		0910	Wpływy z odsetek od nieterminowych wpłat z tytułu podatków i opłat	200,00
	75616		Wpływy z podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od spadków i darowizn, podatku od czynności cywilno-prawnych oraz podatków i opłat lokalnych od osób fizycznych	1 927 200,00

			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0310	Wpływy z podatku od nieruchomości	830 000,00
		0320	Wpływy z podatku rolnego	636 000,00
		0330	Wpływy z podatku leśnego	130 000,00
		0340	Wpływy z podatku od środków transportowych	170 000,00
		0360	Wpływy z podatku od spadków i darowizn	30 000,00
		0430	Wpływy z opłaty targowej	1 200,00
		0500	Wpływy z podatku od czynności cywilnoprawnych	120 000,00
		0910	Wpływy z odsetek od nieterminowych wpłat z tytułu podatków i opłat	10 000,00
	75618		Wpływy z innych opłat stanowiących dochody jednostek samorządu terytorialnego na podstawie ustaw	193 050,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0270	Wpływy z części opłaty za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych w obrocie hurtowym	20 000,00
		0410	Wpływy z opłaty skarbowej	18 000,00
		0480	Wpływy z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych	90 000,00
		0490	Wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw	65 000,00
		0690	Wpływy z różnych opłat	50,00
	75621		Udziały gmin w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa	4 554 297,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0010	Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych	3 049 496,00
		0020	Wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych	1 504 801,00
758			Różne rozliczenia	4 861 039,05
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75801		Część oświatowa subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego	3 404 060,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2920	Subwencje ogólne z budżetu państwa	3 404 060,00
	75807		Część wyrównawcza subwencji ogólnej dla gmin	1 373 255,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2920	Subwencje ogólne z budżetu państwa	1 373 255,00

	75814		Różne rozliczenia finansowe	83 724,05
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0920	Wpływy z pozostałych odsetek	30 000,00
		2030	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację własnych zadań bieżących gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	53 724,05
801			Oświata i wychowanie	37 700,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	80101		Szkoły podstawowe	700,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0920	Wpływy z pozostałych odsetek	700,00
	80104		Przedszkola	37 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0660	Wpływy z opłat za korzystanie z wychowania przedszkolnego	25 000,00
		0830	Wpływy z usług	12 000,00
852			Pomoc społeczna	707 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	85213		Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach w centrum integracji społecznej	21 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2030	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację własnych zadań bieżących gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	21 000,00
	85214		Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	332 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2030	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację własnych zadań bieżących gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	332 000,00
	85216		Zasiłki stałe	226 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00

		2030	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację własnych zadań bieżących gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	226 000,00
	85219		Ośrodki pomocy społecznej	85 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2030	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację własnych zadań bieżących gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	85 000,00
	85230		Pomoc w zakresie dożywiania	43 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2030	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację własnych zadań bieżących gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	43 000,00
855			Rodzina	5 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	85502		Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	5 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2360	Dochody jednostek samorządu terytorialnego związane z realizacją zadań z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych ustawami	5 000,00
900			Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	928 650,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	90002		Gospodarka odpadami komunalnymi	868 500,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0490	Wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw	867 500,00
		0640	Wpływy z tytułu kosztów egzekucyjnych, opłaty komorniczej i kosztów upomnień	500,00
		0920	Wpływy z pozostałych odsetek	500,00
	90019		Wpływy i wydatki związane z gromadzeniem środków z opłat i kar za korzystanie ze środowiska	35 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0690	Wpływy z różnych opłat	35 000,00

	90026		Pozostałe działania związane z gospodarką odpadami	10 150,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2460	Środki otrzymane od pozostałych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych na realizację zadań bieżących jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych	10 150,00
	90095		Pozostała działalność	15 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0970	Wpływy z różnych dochodów	15 000,00
921			Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	33 200,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	92109		Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby	800,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0750	Wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze	600,00
		0970	Wpływy z różnych dochodów	200,00
	92120		Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami	32 400,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0970	Wpływy z różnych dochodów	32 400,00
bieżące razem				18 970 051,05
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
majątkowe				
010			Rolnictwo i łowiectwo	165 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	01095		Pozostała działalność	165 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		0770	Wpłaty z tytułu odpłatnego nabycia prawa własności oraz prawa użytkowania wieczystego nieruchomości	165 000,00
600			Transport i łączność	8 059 789,66
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00

	60014		Drogi publiczne powiatowe	2 850 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		6370	Środki otrzymane z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych na realizację zadań inwestycyjnych	2 850 000,00
	60016		Drogi publiczne gminne	5 209 789,66
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		6290	Środki na dofinansowanie własnych inwestycji gmin, powiatów (związków gmin, związków powiatowo-gminnych, związków powiatów), samorządów województw, pozyskane z innych źródeł	459 789,66
		6370	Środki otrzymane z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych na realizację zadań inwestycyjnych	4 750 000,00
758			Różne rozliczenia	48 219,75
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75814		Różne rozliczenia finansowe	48 219,75
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		6330	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych gmin (związków gmin, związków powiatowo-gminnych)	48 219,75
900			Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	255 360,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	90015		Oświetlenie ulic, placów i dróg	255 360,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		6370	Środki otrzymane z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych na realizację zadań inwestycyjnych	255 360,00
921			Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	1 587 600,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	92120		Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami	1 587 600,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		6090	Środki z Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji i zakupów inwestycyjnych związanych z przeciwdziałaniem COVID-19	1 587 600,00

majątkowe razem				10 115 969,41
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
Rodzaj zadania: Zlecone				
Dział	Rozdział	§	Nazwa	Plan ogółem
bieżące				
600			Transport i łączność	252 105,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	60003		Krajowe pasażerskie przewozy autobusowe	252 105,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2330	Dotacja celowa otrzymana od samorządu województwa na zadania bieżące realizowane na podstawie porozumień (umów) między jednostkami samorządu terytorialnego	252 105,00
750			Administracja publiczna	68 400,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75011		Urzędy wojewódzkie	68 400,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2010	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie (związkom gmin, związkom powiatowo-gminnym) ustawami	68 400,00
751			Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	743,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	75101		Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa	743,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2010	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie (związkom gmin, związkom powiatowo-gminnym) ustawami	743,00
852			Pomoc społeczna	4 400,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	85295		Pozostała działalność	4 400,00

			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2010	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie (związkom gmin, związkom powiatowo-gminnym) ustawami	4 400,00
855			Rodzina	1 892 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
	85502		Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	1 851 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2010	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie (związkom gmin, związkom powiatowo-gminnym) ustawami	1 851 000,00
	85513		Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów	41 000,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
		2010	Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie (związkom gmin, związkom powiatowo-gminnym) ustawami	41 000,00
bieżące razem				2 217 648,00
			w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	0,00
Ogółem:				31 303 668,46
w tym z tytułu dotacji i środków na finansowanie wydatków na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3				0,00

Wydatki

Rodzaj zadania: Poroz. z JST																					
Dział	Rozdział	§ / grupa	Nazwa	Plan	Wydatki bieżące	Z tego:															
						wydatki jednostek budżetowych,	z tego:		dotacje na zadania bieżące	świadczenia na rzecz osób fizycznych;	wydatki na programy finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	wyплаты z tytułu poręczeń i gwarancji	obsługa długu	Wydatki majątkowe	inwestycje i zakupy inwestycyjne	z tego:					
							wynagrodzenia i składki od nich naliczane	wydatki związane z realizacją ich statutowych zadań;								na programy finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3,	zakup i objęcie akcji i udziałów	Wniesienie wkładów do spółek prawa handlowego			
600			Transport i łączność	3 244 290,97	127 560,97	0,00	0,00	0,00	127 560,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 116 730,00	3 116 730,00	0,00	0,00	0,00	
	60014		Drogi publiczne powiatowe	3 244 290,97	127 560,97	0,00	0,00	0,00	127 560,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 116 730,00	3 116 730,00	0,00	0,00	0,00	
		2710	Dotacja celowa na pomoc finansową udzielaną między jednostkami samorządu terytorialnego na dofinansowanie własnych zadań bieżących	127 560,97	127 560,97	0,00	0,00	0,00	127 560,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		6050	Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych	150 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	150 000,00	150 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		6300	Dotacja celowa na pomoc finansową udzielaną między jednostkami samorządu terytorialnego na dofinansowanie własnych zadań inwestycyjnych i zakupów inwestycyjnych	116 730,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	116 730,00	116 730,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		6370	Wydatki poniesione ze środków z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych na realizację zadań inwestycyjnych	2 850 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2 850 000,00	2 850 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Poroz. z JST razem:				3 244 290,97	127 560,97	0,00	0,00	0,00	127 560,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 116 730,00	3 116 730,00	0,00	0,00	0,00		
Rodzaj zadania: Własne																					
Dział	Rozdział	§ / grupa	Nazwa	Plan	Wydatki bieżące	Z tego:															
						wydatki jednostek budżetowych,	z tego:		dotacje na zadania bieżące	świadczenia na rzecz osób fizycznych;	wydatki na programy finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3	wyплаты z tytułu poręczeń i gwarancji	obsługa długu	Wydatki majątkowe	inwestycje i zakupy inwestycyjne	z tego:					
							wynagrodzenia i składki od nich naliczane	wydatki związane z realizacją ich statutowych zadań;								na programy finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3,	zakup i objęcie akcji i udziałów	Wniesienie wkładów do spółek prawa handlowego			
010			Rolnictwo i łowiectwo	854 000,00	244 000,00	244 000,00	0,00	244 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	610 000,00	610 000,00	0,00	0,00	0,00		
	01030		Izby rolnicze	13 000,00	13 000,00	13 000,00	0,00	13 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		2850	Wpłaty gmin na rzecz izb rolniczych w wysokości 2% uzyskanych wpływów z podatku rolnego	13 000,00	13 000,00	13 000,00	0,00	13 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		01044	Infrastruktura sanitacyjna wsi	841 000,00	231 000,00	231 000,00	0,00	231 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	610 000,00	610 000,00	0,00	0,00	0,00		
		4210	Zakup materiałów i wyposażenia	10 000,00	10 000,00	10 000,00	0,00	10 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		4260	Zakup energii	200 000,00	200 000,00	200 000,00	0,00	200 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		4270	Zakup usług remontowych	4 000,00	4 000,00	4 000,00	0,00	4 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		4300	Zakup usług pozostałych	10 000,00	10 000,00	10 000,00	0,00	10 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		4390	Zakup usług obejmujących wykonanie ekspertyz, analiz i opinii	7 000,00	7 000,00	7 000,00	0,00	7 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		6050	Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych	610 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	610 000,00	610 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
600			Transport i łączność	6 991 341,34	1 068 542,48	1 068 542,48	0,00	1 068 542,48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5 922 798,86	5 922 798,86	0,00	0,00	0,00	0,00	
	60004		Lokalny transport zbiorowy	400 000,00	400 000,00	400 000,00	0,00	400 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
		4300	Zakup usług pozostałych	400 000,00	400 000,00	400 000,00	0,00	400 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	

		4360	Oplaty z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych	500,00	500,00	500,00	0,00	500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4410	Podróże służbowe krajowe	400,00	400,00	400,00	0,00	400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4700	Szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej	1 400,00	1 400,00	1 400,00	0,00	1 400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
751			Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	743,00	743,00	743,00	0,00	743,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	75101		Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa	743,00	743,00	743,00	0,00	743,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4210	Zakup materiałów i wyposażenia	600,00	600,00	600,00	0,00	600,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4300	Zakup usług pozostałych	73,00	73,00	73,00	0,00	73,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4360	Oplaty z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych	70,00	70,00	70,00	0,00	70,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
852			Pomoc społeczna	4 400,00	4 400,00	4 400,00	0,00	4 400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	85295		Pozostała działalność	4 400,00	4 400,00	4 400,00	0,00	4 400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4300	Zakup usług pozostałych	4 400,00	4 400,00	4 400,00	0,00	4 400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
855			Rodzina	1 892 000,00	1 892 000,00	358 319,00	303 119,00	55 200,00	0,00	1 533 681,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	85502		Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	1 851 000,00	1 851 000,00	317 319,00	303 119,00	14 200,00	0,00	1 533 681,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		3110	Świadczenia społeczne	1 533 681,00	1 533 681,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 533 681,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4010	Wynagrodzenia osobowe pracowników	33 000,00	33 000,00	33 000,00	33 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4110	Składki na ubezpieczenia społeczne	269 310,00	269 310,00	269 310,00	269 310,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4120	Składki na Fundusz Pracy oraz Fundusz Solidarnościowy	809,00	809,00	809,00	809,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4210	Zakup materiałów i wyposażenia	7 500,00	7 500,00	7 500,00	0,00	7 500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4300	Zakup usług pozostałych	5 000,00	5 000,00	5 000,00	0,00	5 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4360	Oplaty z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych	500,00	500,00	500,00	0,00	500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4700	Szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej	1 200,00	1 200,00	1 200,00	0,00	1 200,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	85513		Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów	41 000,00	41 000,00	41 000,00	0,00	41 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		4130	Składki na ubezpieczenie zdrowotne	41 000,00	41 000,00	41 000,00	0,00	41 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Zlecone razem:				2 296 068,72	2 296 068,72	762 387,72	348 819,00	413 568,72	0,00	1 533 681,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wydatki ogółem:				32 522 215,41	20 558 625,22	16 019 231,25	10 147 256,00	5 871 975,25	1 575 488,97	2 843 905,00	0,00	0,00	120 000,00	11 963 590,19	11 963 590,19	0,00	0,00	0,00

Zadania inwestycyjne w 2024 roku

Jednostka organizacyjna realizująca program - Urząd Gminy Narew, Zespół Szkolno-Przedszkolny w Narwi

Lp.	Dział	Rozdz.	§**	Nazwa zadania inwestycyjnego	Lata realizacji	Ogólna wartość zadania	Planowane wydatki					Rok 2025
							rok 2024	z tego źródła finansowania				
								dochody własne jst	kredyty i pożyczki	środki pochodzące z innych źródeł*	środki wymienione w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 u.f.p.	
1.	600	60016	6050	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Skaryszewo.	2024	315 658,05	315 658,05	126 263,22		189 394,83		
2.	600	60016	6050	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ogrodniki – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Ogrodniki w wysokości 20217,57 zł.	2022-2024	463 658,05	450 658,05	180 263,22		270 394,83		
3.	600	60016	6050, 6370	Przebudowa dróg gminnych w Gminie Narew	2024	2 000 000,00	2 000 000,00	100 000,00		1 900 000,00		
4.	600	60014 60016	6050, 6370	Przebudowa dróg gminnych i powiatowych w Gminie Narew	2024	6 000 000,00	6 000 000,00	300 000,00		5 700 000,00		
5.	010	01044	6050	Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Narew	2024	610 000,00	610 000,00	610 000,00				

6.	900	90015	6050, 6370	Rozświetlenie Gminy Narew – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Gorędy - 5 000,00 zł; Gorodzisko - 21 882,55 zł; Nowiny - 5 000,00 zł; Istok - 2 800,00 zł; Łopuchówka - 18 314,74 zł, Tyniewicze Duże - 25 450,36 zł; Tyniewicze Małe - 9 000 zł; Waški - 20 138,29 zł; Rybaki- 21 168,99 zł; Soce - 10 000,00 zł	2024	394 114,93	394 114,93	138 754,93		255 360,00		
7.	630	63095	6050	Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika - zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Narew – Gnilica, Narew – Osiedle	2023-2024	245 467,19	107 192,78	107 192,78				
8.	600	60016	6050	Ułożenie kostki brukowej wraz z wykonaniem podjazdów do zamieszkałych posesji w miejscowości Kotłówka– zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Kotłówka	2023-2024	32 528,14	18 235,46	18 235,46				
9.	600	60016	6050	Wykonanie podjazdów z kostki brukowej do zamieszkałych posesji w miejscowości Istok z zakupem niezbędnych krawężników– zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu	2023-2024	30 168,50	15 752,60	15 752,60				

				Sołeckiego Sołectwa: Istok								
10.	600	60016	6050	Postawienie wiat przystankowych – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Chrabostówka	2024	19 504,01	19 504,01	19 504,01				
11.	600	60016	6050	Projekt drogi wsi Skaryszewo – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Doratynka	2024	19 662,58	19 662,58	19 662,58				
12.	921	92109	6050	Zakup i ułożenie kostki brukowej przy świetlicy wsi Gorodczyno – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Gorodczyno	2024	16 607,59	16 607,59	16 607,59				
13.	600	60016	6050	Zakup kostki brukowej na przebudowę ulic (przedłużenie ul. Dąbrowskiego i ul. Młynowej) – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Narew – Piaski	2024	48 680,74	48 680,74	48 680,74				
14.	600	60016	6050	Wykonanie dokumentacji dotyczącej budowy dróg gminnych w Sakach o nr 66/1,66/3, 66/4 – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Saki	2024	17 759,75	17 759,75	17 759,75				

15.	600	60016	6050	Sporządzenie dokumentacji na drogę gminną nr. dz.67 – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Radzki	2024	16 887,62	16 887,62	16 887,62				
16.	921	92109	6060	Zakup paneli ogrodzeniowych – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Łosinka	2024	26 146,03	26 146,03	26 146,03				
Ogółem						10 256 843,18	10 076 860,19	1 761 710,53		8 315 149,66		

Przychody i rozchody budżetu w 2024 roku

Lp.	Treść	Klasyfikacja §	Kwota zł
Przychody ogółem:			1 449 958,95
1.	Przychody z zaciągniętych pożyczek i kredytów na rynku krajowym	§ 952	
2.	Przychody z zaciągniętych pożyczek na finansowanie zadań realizowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu UE (wyprzedzające finansowanie)	§ 903	
3.	Nadwyżki z lat ubiegłych	§ 957	
4.	Przychody jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykorzystania budżetu określonymi w odrębnych ustawach	§ 905*	78 420,72
5.	Przychody jednostek samorządu terytorialnego wynikających z rozliczenia środków określonych w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy i dotacji na realizację programu, projektu lub zadania finansowanego z udziałem tych środków	§ 906	
6.	Przychody ze spłaty pożyczek i kredytów udzielonych ze środków publicznych	§ 951	
7.	Pozostałe przychody z prywatyzacji	§ 944	
8.	Przychody ze sprzedaży innych papierów wartościowych	§ 931	
9.	Wolne środki, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 6 ustawy	§ 950	1 371 538,23
10.	Przychody z tytułu innych rozliczeń krajowych	§ 955	
Rozchody ogółem:			231 412,00
1.	Spłaty otrzymanych krajowych kredytów i pożyczek	§ 992	219 760,00
3.	Spłaty pożyczek otrzymanych na finansowanie zadań realizowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu UE (wyprzedzające finansowanie)	§ 963	11 652,00
4.	Udzielone pożyczki i kredyty	§ 991	
5.	Przelewy na rachunki lokat	§ 994	
6.	Wykup innych papierów wartościowych	§ 982	
7.	Rozchody z tytułu innych rozliczeń krajowych	§ 995	

*Źródło pokrycia deficytu wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykorzystania budżetu określonymi w odrębnych ustawach

Niewykorzystane środki pieniężne na rachunku bieżącym budżetu, wynikające z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach	Nadwyżka dochodów nad wydatkami na koniec 2023 r. (zł)
Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (art. 6r ust. 1aa) i	

dochodów z opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi	
Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 9 ³ i 182) i dochodów z opłat za koncesje na sprzedaż alkoholu	
Ustawa Prawo ochrony środowiska (art. 403 ust. 1 i 2) i dochodów z kar i opłat wymienionych w art. 402 ust. 4, 5 i 6	
Ustawa o szczególnych rozwiązaniach w zakresie niektórych źródeł ciepła w związku z sytuacją na rynku paliw	78 420,72

Zestawienie Funduszu Soleckiego na 2024 rok

Lp	Nazwa solectwa	Nazwa zadania	Wydatek wg klasyfikacji budżetowej													
			Dz. 600 Roz. 60016 § 4300	Dz. 600 Roz. 60016 § 4270	Dz. 600 Roz. 60016 § 6050	Dz. 630 Roz. 63095 § 6050	Dz. 754 Roz. 75412 § 4210	Dz. 921 Roz. 92109 § 4210	Dz. 921 Roz. 92109 § 4270	Dz. 921 Roz. 92109 § 4300	Dz. 921 Roz. 92109 § 6050	Dz. 900 Roz. 90015 § 4270	Dz. 900 Roz. 90015 § 6050	Dz. 921 Roz. 92109 § 6060	Dz. 921 Roz. 92127 § 4300	
1.	Ancuty	Remont drogi poprzez dowiezenie kruszywa w kierunku szosy.		20 376,14												
2.	Białki	1. Zakup: szafki do zabudowy płytki gazowej, okapu, blatu kuchennego 230 cm, 20 talerzy, czajnika elektrycznego, mikrofalówki, dwóch grzejników elektrycznych.							4 300,00							
		2. Stół do ping-ponga, 4 paletki i piłeczki do ping-ponga.						2 300,00								
		3. Zakup nasion trawy, słupków do siatkówki, węża ogrodowego, kosiarki do trawy.						3921,90								
		4. Równanie terenu i nawiezenie ziemi przy świetlicy wiejskiej.								7 000,00						
3.	Chrabostówka	Postawienie wiat przystankowych.			19 504,01											
4.	Doratynka	Projekt drogi wsi Skaryszewo.			19 662,58											
5.	Gorędy	1. Wymiana lamp na energooszczędne w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.											5 000,00			
		2. Dożwirowanie drogi gminnej nr 844 Gorędy-Bruszkowszczyzna.		12 125,47												
6.	Gorodczyno	1. Zakup i ułożenie kostki brukowej przy świetlicy wsi Gorodczyno.									16 607,59					
		2. Zakup klimatyzatora z funkcją grzania.						2 500,00								
7.	Gorodzisko	Wymiana oświetlenia ulicznego w miejscowości Gorodzisko w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.											21 882,55			
8.	Janowo	1. Bieżący remont drogi asfaltowej gminnej z Janowa w kierunku Kaczał.		12 204,76												
		2. Zakup kosiarki do koszenia trawy wokół świetlicy.						5 000,00								
9.	Koźliki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	Krzywiec	1. Postawienie wiat przystankowych.	7 000,00													
		2. Odnowienie krzyża kamiennego i zagospodarowanie terenu wokół.														18 053,93
11.	Kutowa	1. Położenie przepustu na drodze gminnej w sołectwie Kutowa.		3 000,00												
		2. Żwirowanie drogi gminnej zagumiennej (nr dz. 80).		15 473,31												

12.	Lachy	Żwirowanie drogi Lachy do asfaltu Klejniki – Gorodczyno.		20 296,96															
13.	Makówka	Naprawa istniejących fundamentów budynku świetlicy wiejskiej w Makówce.							24 023,23										
14.	Narew – Gnilica	Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika.				52 724,26													
15.	Narew – Osiedle	Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika.				54 468,52													
16.	Narew – Piaski	Zakup kostki brukowej na przebudowę ulic (przedłużenie ul. Dąbrowskiego i ul. Młynowej).			48 680,74														
17.	Nowiny	1.Dokończenie wymiany oświetlenia ulicznego w Nowinach w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.															5 000,00		
		2. Dożwirowanie dróg gminnych nr.48 i 35/1.		14 741,87															
18.	Odrynki	1.Zakup kruszywa łamanego w celu naprawy dróg.		11 565,41															
		2. Zakup żwiru w celu naprawy dróg.		10 000,00															
19.	Przybudki	Remont drogi we wsi Przybudki.		20 296,86															
20.	Puchły	Remont świetlicy w zakresie sufitu i ścian wewnętrznych.							18 869,73										
21.	Saki	Wykonanie dokumentacji dotyczącej budowy dróg gminnych w Sakach o nr 66/1,66/3, 66/4.			17 759,75														
22.	Waniewo	1.Postawienie wiaty przystankowej.	7 000,00																
		2. Utwardzenie kruszywem drogi do Paszkowszczyzny.		12 345,44															
23.	Istok	1. Wymiana oświetlenia ulicznego na ledowe energooszczędne w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.															2 800,00		
		2.Wykonanie podjazdów z kostki brukowej do pozostałych posesji z zakupem niezbędnych krawężników.			15 752,60														
24.	Ogrodniki	Przebudowa ulicy we wsi Ogrodniki, utwardzenie asfaltem.			20 217,57														
25.	Radźki	Sporządzenie dokumentacji na drogę gminną nr. dz.67.			16 887,62														
26.	Gradoczno	Dożwirowanie i wyrównanie drogi Gradoczno –Klejniki.		17 997,60															
27.	Trześcianka	1. Zakup 2 kompletów umundurowania dla OSP.					8 000,00												
		2.Zakup kosiarki z napędem.						4 500,00											
		3.Organizacja imprez.								5 189,55									
		4.zakup namiotu przenośnego, ławki- stoły -2szt., 5 składanych kompletów ogrodowych.							9 000,00										
		5.Zakup i montaż lampy oświetleniowej na placu za OSP.												5 500,00					
28.	Łopuchówka	Wymiana lamp na lampy energooszczędne w oświetleniu ulicznym w sołectwie Łopuchówka w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.															18 314,74		
29.	Tyniewicze Duże	Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.															25 450,36		
30.	Tyniewicze Małe	1.Wymiana żarówek na energooszczędne w 23 ulicznych lampach we wsi Tyniewicze Małe w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.															9 000,00		
		2. Na remont drogi do Radziek.		10 266,16															

31.	Waśki	Wymiana oświetlenia ulicznego w miejscowości Waśki na energooszczędne oraz uzupełnienie o dodatkowe oprawy w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.										20 138,29			
32.	Rybaki	Wymiana lamp ulicznych we wsi Rybaki, Hajdukowszczyzna, Cimochy w ilości 26 szt. z oświetlenia zwykłego na oświetlenie energooszczędne w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.										21 168,99			
33.	Kowęła	Dokończenie drogi Kowęła-Łosinka.		18 552,60											
34.	Kotłówka	Ułożenie kostki brukowej wraz z wykonaniem podjazdów do zamieszkałych posesji w miejscowości Kotłówka.			18 235,46										
35.	Iwanki	Remont świetlicy- zewnątrz.							19 028,30						
36.	Łosinka	1.Zakup podkaszarki.						2 000,00							
		2.Zakup paneli ogrodzeniowych.											26 146,03		
37.	Soce	1.Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne w miejscowości Soce w ramach inwestycji: Rozświetlenie Gminy Narew.										10 000,00			
		2.Organizacja imprez integracyjnych.							5 000,00						
		3.Remont świetlicy- zakup materiałów i robocizna.							6 565,41						
Razem:			14 000,00	199 242,48	176 700,33	107 192,78	8 000,00	33 521,90	68 486,67	17 189,55	16 607,59	5 500,00	138 754,93	26 146,03	18 053,93
Ogółem:				829 396,19											

Zestawienie planowanych kwot dotacji udzielanych z budżetu Gminy Narew w 2024 roku

Dotacje						
Dla jednostek sektora finansów publicznych						
<i>Lp.</i>	<i>Dział Rozdział §</i>	<i>Podmiot dotowany</i>	<i>Nazwa zadania</i>	<i>Celowa</i>	<i>Podmiotowa</i>	<i>Przedmiotowa</i>
1.	921 92109 2480	Narwiński Ośrodek Kultury	Działalność bieżąca, upowszechnianie kultury		764 250,00	
2.	921 92116 2480	Gminna Biblioteka Publiczna w Narwi	Działalność bieżąca, upowszechnianie kultury czytelnictwa		625 678,00	
3.	851 85154 2800	SP ZOZ Hajnówka	Wspieranie działalności profilaktyki alkoholowej	3 000,00		
4.	600 60014 2710	Powiat Hajnowski	Dofinansowanie kosztów zadania: remont dróg powiatowych na odcinkach: dr Nr 2118B (cmentarz)- Planty (gr. pow.), Dr nr 1629B - Odrynki, Makówka-Hajdukowszczyzna-Rybaki.	127 560,97		
5.	600 60014 6300	Powiat Hajnowski	Dofinansowanie kosztów zadania: przebudowa dróg powiatowych na odcinkach: dr woj. -Doratynka, Gorodczyno -Janowo, Lachy-Gorodczyno, Gorodczyno, Gorodczyno- skrzyż. z dr Nr 1605 B, Trześcianka- dr wojewódzka, Puchły, Białki, Iwanki-Rohozy.	116 730,00		
Razem:				247 290,97	1 389 928,00	0,00
Dotacje						
Dla jednostek spoza sektora finansów publicznych						
<i>Lp.</i>	<i>Dział Rozdział §</i>	<i>Podmiot dotowany</i>	<i>Nazwa zadania</i>	<i>Celowa</i>	<i>Podmiotowa</i>	<i>Przedmiotowa</i>
1.	926 92605 2820	Podmiot wyłoniony w trybie ustawy z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (dotacja na podstawie art. 221 uofp)	Wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej poprzez rozwój sportu w dziedzinie piłki nożnej	55 000,00		
2.	921 92120 6570	Parafia Prawosławna Podwyższenia Św. Krzyża w Narwi	Wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont Cerkwi w Odrynkach”	600 000,00		

3.	921 92120 6570	Parafia Rzymskokatolicka Wniebowzięcia N.M.P. i Św. Stanisława B.M. w Narwi	wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont Kaplicy Św. Jana Chrzciciela w Narwi”	400 000,00		
4.	921 92120 6570	Parafia Prawosławna P.w. Św. Michała Archanioła w Trześciance	Wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont Cerkwi parafialnej p.w. Św.Michała Archanioła w Trześciance”	220 000,00		
5.	921 92120 6570	Parafia Rzymskokatolicka Wniebowzięcia N.M.P. i Św. Stanisława B.M. w Narwi	Wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont dzwonnicy przy kościelie parafialnym w Narwi”	400 000,00		
6.	754 75412 6230	Ochotnicza Straż Pożarna w Narwi	Modernizacja budynku remizy w Narwi	150 000,00		
Razem:				1 825 000,00	0,00	0,00

Plan dochodów i wydatków dla wyodrębnionego rachunku dochodów oświatowych jednostki budżetowej na 2024 rok

			Stan środków obrotowych na początek roku	0
801			Oświata i wychowanie	0
	80148		Stołówki szkolne	0
			Stan środków obrotowych na koniec roku	0
801			Oświata i wychowanie	0
	80148		Stołówki szkolne	0
			Dochody	241 400
801			Oświata i wychowanie	241 400
	80148		Stołówki szkolne	241 400
		0670	Wpływy z opłat za korzystanie z wyżywienia w jednostkach realizujących zadania z zakresu wychowania przedszkolnego	122 400
		0690	Wpływy różnych opłat	118 700
		0920	Pozostałe odsetki	300
			Wydatki	241 400
801			Oświata i wychowanie	241 400
	80148		Stołówki szkolne	241 400
		4210	Zakup materiałów i wyposażenia	4 000
		4220	Zakup środków żywności	234 400
		4300	Zakup usług pozostałych	3 000

Objaśnienia

Projekt budżetu Gminy Narew na 2024 rok został opracowany w oparciu o Uchwałę Nr XXXIV/203/10 Rady Gminy Narew z dnia 31 sierpnia 2010 roku w sprawie trybu prac nad projektem uchwały budżetowej i szczegółowości materiałów informacyjnych towarzyszących projektowi budżetu oraz zgodnie z wytycznymi z Ministerstwa Finansów, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego, Krajowego Biura Wyborczego oraz pisemnymi i ustnymi uzgodnieniami z kierownikami jednostek budżetowych i instytucji kultury.

Proponowany budżet wynosi:

1. Dochody ogółem – **31 303 668,46 zł**, w tym:

- dochody bieżące – 21 187 699,05 zł,
- dochody majątkowe – 10 115 969,41 zł.

2. Wydatki ogółem – **32 522 215,41 zł**, w tym:

- wydatki bieżące – 20 558 625,22 zł,
- wydatki majątkowe – 11 963 590,19 zł.

Zaplanowano budżet gminy deficytowy, jednocześnie zakładając pokrycie deficytu w wysokości

1 218 546,95 zł oraz spłatę rat kapitałowych pożyczek i kredytów zaciągniętych w latach 2012-2020 na zadania inwestycyjne w kwocie **231 412,00 zł**, przychodami pochodzącymi z wolnych środków w kwocie

1 371 538,23 zł oraz przychodami jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w kwocie **78 420,72 zł**.

Wolne środki pochodzą z nieujętej w planie dochodów na 2023 r. dodatkowej kwoty z tytułu uzupełnienia subwencji ogólnej (kwota 1 000 000,00 zł) oraz przychodów - wolnych środków niewykorzystanych do pokrycia deficytu budżetowego w 2023 roku (kwota 955 956,16 zł).

W projekcie budżetu na 2024 rok ujęto po stronie dochodów dotacje inwestycyjne na łączną kwotę 9 902 749,66 zł:

- a) w wysokości 5 700 000,00 zł na podstawie złożonego wniosku o dofinansowanie zadania pn. „Przebudowa dróg gminnych i powiatowych w Gminie Narew” w ramach środków finansowych Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych,
- b) w wysokości 1 900 000,00 zł na podstawie złożonego wniosku o dofinansowanie projektu pn. „Przebudowa dróg gminnych w Gminie Narew” w ramach środków finansowych Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych.
- c) w wysokości 189 394,83 zł na podstawie złożonego wniosku o dofinansowanie projektu pn. „Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Skaryszewo” w ramach środków finansowych z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg.
- d) w wysokości 270 394,83 zł na podstawie złożonego wniosku o dofinansowanie projektu pn. „Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ogrodniki” w ramach środków finansowych z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg.
- e) w wysokości 1 587 600,00 zł na podstawie złożonych wniosków o dofinansowanie na realizację inwestycji: pn. „Remont Cerkwi w Odrynkach”, „Remont Kaplicy Św. Jana Chrzyciela w Narwi”, „Remont Cerkwi parafialnej p.w. Św. Michała Archaniola w Trześciance”, „Remont dzwonnicy przy kościele parafialnym w Narwi” w ramach środków finansowych z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

f) w wysokości 255 360,00 zł na podstawie złożonego wniosku o dofinansowanie zadania pn. „Rozświetlenie Gminy Narew” w ramach środków finansowych Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych,

W projekcie budżetu wartość wydatków inwestycyjnych przyjęto na podstawie wartości kosztorysowej lub szacunkowej.

Po stronie dochodów przewiduje się:

- a) dochody budżetowe własne – 13 211 862,00 zł,
- b) dotacje na zadania zlecone – 2 217 648,00 zł,
- c) dotacje na zadania własne – 760 724,05 zł,
- d) subwencje – 4 777 315,00 zł,
- e) środki na dofinansowanie własnych zadań bieżących gmin z przeznaczeniem na „remont drogi gminnej w miejscowości Doratynka” w wysokości 210 000,00 zł z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg
- f) refundację wydatków za „usuwanie folii rolniczych” poniesionych w 2023 roku od Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w wysokości 10 150,00 zł,
- g) środki na finansowanie wydatków na realizację zadań:
 - przewidywane do uzyskania dotacje inwestycyjne związane z realizacją zadań finansowanych z udziałem środków finansowych Rządowego Funduszu Polski Ład w wysokości 7 855 360,00 zł,
 - dofinansowanie planowanych inwestycji z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg – 459 789,66 zł,
 - przewidywane do uzyskania środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w kwocie 1 587 600,00 zł,
 - dochody ze sprzedaży majątku gminy – 165 000,00 zł.

Do najważniejszych wpływów dochodów budżetowych należą:

- a) wpływy ze sprzedaży działek komunalnych – 165 000,00 zł (jest to plan dochodów ze sprzedaży gruntów rolnych),
- b) wpływy z czynszów dzierżawnych, opłat za najem oraz za wieczyste użytkowanie – 72 600,00 zł,
- c) wpływy za usługi c.o. - 403 000,00 zł,
- d) wpływy z tytułu usług ściekowych – 800 000,00 zł,
- e) wpływy z podatku rolnego, leśnego, od nieruchomości oraz od środków transportowych – 5 836 000,00 zł.

W projekcie budżetu na 2024 rok zaplanowano również wpływy z tytułu:

- a) opłat za zezwolenia na sprzedaż alkoholu – 90 000 zł,
- b) opłaty targowej – 1 200 zł,
- c) wpływy za zajęcie pasa drogowego - 65 000 zł,
- d) wpływy opłaty śmieciowej – 867 500,00 zł.

Dochody, których wykonanie niezależne jest od Urzędu Gminy przyjęto szacunkowo i tak:

- a) wpływy z karty podatkowej – 2 000 zł,
- b) wpływy podatku od spadków i darowizn – 30 000 zł,
- c) wpływy podatku od czynności cywilnoprawnych – 121 000 zł,
- d) wpływy z części opłaty za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych w opakowaniach nieprzekraczających 300 ml – 20 000 zł,
- e) wpływy opłaty skarbowej – 18 000 zł.

Dochody własne z tytułu udziałów w podatkach dochodowych określone przez Ministerstwo Finansów:

- od osób fizycznych - 3 049 496,00 zł,

- od osób prawnych – 1 504 801,00 zł.

Do planu dochodów ujęto dotacje potwierdzone i przewidywane do uzyskania na zadania zlecone i własne:

- a) dotacje celowe na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej – 2 217 648,00 zł,
- b) dotacje celowe na zadania własne z zakresu pomocy społecznej – 707 000,00 zł,
- c) dotacja z Urzędu Marszałkowskiego dotycząca publicznego transportu drogowego – 252 105,00 zł,
- d) przewidywana do uzyskania dotacja z P UW dotycząca refundacji części wydatków poniesionych w 2021 r. w ramach funduszy sołeckich – 101 943,80 zł (z tego od części wydatków bieżących – 53 724,05 zł i od części wydatków majątkowych – 48 219,75 zł)
- e) plan subwencji ogólnej ustalono na podstawie wytycznych z Ministerstwa Finansów, który wynosi 4 777 315,00 zł z tego:
 - część wyrównawcza – kwota uzupełniająca – 1 373 255,00 zł,
 - część oświatowa – 3 404 060,00 zł.

Projekt przewidywanych dochodów budżetowych jest zaplanowany wg stawek podatkowych obowiązujących od 2024 roku z uwzględnieniem zmian opodatkowanych powierzchni oraz zmian stawek podatków.

Zaplanowane dochody są kwotami wstępnymi i mogą ulec zmianie w trakcie roku budżetowego z przyczyn niezależnych od Gminy, szczególnie w przypadku dotacji budżetowych przyznanych przez jednostki nadrzędne.

Projekt przewidywanych wydatków wynosi 32 522 215,41 zł, z czego kwota 20 558 625,22 zł to wydatki bieżące, a wydatki majątkowe to kwota 11 963 590,19 zł.

W planie wydatków uwzględniono wydatki na :

- a) 2% odpis od wpływów podatku rolnego na Izby Rolnicze – 13 000,00 zł;
- b) wydatki bieżące na drogach gminnych 640 242,48 zł, w tym wydatki funduszu sołeckiego 213 242,48 zł;
- c) wydatki inwestycyjne na drogach powiatowych - zgodnie z załącznikiem inwestycyjnym – 3 000 000,00 zł;
- d) wydatki inwestycyjne na drogach gminnych - zgodnie z załącznikiem inwestycyjnym – 5 922 798,86 zł (w tym wydatki funduszu sołeckiego 176 700,33 zł);
- e) prace geodezyjne związane z wycenami, wyrysami, podziałami działek to kwota 20 000,00 zł;
- f) prace związane z planem przestrzennego zagospodarowania – 3 000,00 zł.

W dziale dostarczanie ciepła w planie wydatków ujmuje się kwotę 78 420,72 zł z przeznaczeniem na realizację wypłat rekompensat dla przedsiębiorstw energetycznych.

W planie wydatków na 2024 rok w dziale turystyka planują się wydatki w kwocie 107 192,78 na kontynuację zadanie inwestycyjnego pn. „Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika” – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Narew – Gnilica, Narew – Osiedle.

W dziale Administracja Publiczna planuje się wydać w 2024 roku kwotę 4 333 101,00 zł na zadania własne oraz na zadania zlecone tego działu 68 400,00 zł. Struktura wydatków z zakresu zadań własnych:

- a) na utrzymanie Rady Gminy przewidziano kwotę 182 024,00 zł;
- b) na funkcjonowanie Urzędu Gminy zaplanowano kwotę 3 981 677,00 zł (w tym wydatki bieżące na 3 odprawy emerytalne, 4 nagrody jubileusze);
- c) promocja jednostki samorządu terytorialnego – 7 780,00 zł;
- d) wydatki związane z opłaceniem składek członkowskich na Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi, Stowarzyszenie Gmin Puszczy Białowieskiej, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Puszcza Białowieska, Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska, ubezpieczenia działalności jednostki to kwota 21 000,00 zł;

e) wydatki związane z opłaceniem diet sołtysów, wypłatą inkaso dla sołtys oraz odpisem na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych emerytów i rencistów naszego zakładu to kwota 133 620,00 zł.

W dziale - urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa - na całoroczną aktualizację rejestru wyborców zaplanowano kwotę 743,00 zł i kwota ta w całości pochodzi z budżetu państwa.

W dziale Bezpieczeństwo Publiczne i Ochrona Przeciwpożarowa na 2024 rok przewidziano kwotę 376 740,00 zł przeznaczoną na wydatki bieżące, w tym wydatki funduszu sołeckiego 8 000,00 zł oraz kwotę 150 000,00 na wydatki majątkowe.

W dziale Obsługa Długu Publicznego w planie przewidziano 120 000,00 zł na spłatę odsetek od zaciągniętych pożyczek i kredytów.

W dziale różne rozliczenia w planie przewidziano rezerwy w kwocie 90 000,00 zł, z czego:

- a) ogólną na nieprzewidziane wydatki – 35 000,00 zł,
- b) na zarządzanie kryzysowe – 55 000,00 zł.

W dziale oświata i wychowanie oraz edukacyjna opieka wychowawcza plan wydatków w gminie został określony kwotą 6 618 272,00 zł, z czego kwota 3 404 060,00 zł pochodzi z subwencji na zadania oświatowe, natomiast środki budżetu gminy to kwota 3 214 212,00 zł. W środkach finansowych pochodzących z budżetu gminy przewiduje się kwotę 652 105,00 zł na publiczny transport zbiorowy obejmujący m.in. dowożenie dzieci do szkoły podstawowej i przedszkola (z tego środki pochodzące z dofinansowania zadania przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego – 252 105,00zł) oraz kwotę 80 000,00 zł na dofinansowanie kosztów przejazdów uczniów do szkół specjalistyczno-integracyjnych. Przewidziano w projekcie budżetu środki pieniężne na zwrot poniesionych kosztów za utrzymanie dzieci zamieszkujących naszą gminę, a uczęszczających do przedszkoli na terenie innej gminy w kwocie 128 606,00 zł.

W planie wydatków oświatowych po uwzględnieniu zadań obligatoryjnych uwzględniono środki na zakup pomocy naukowych w wysokości 17 000,00 zł. W planie wydatków nie uwzględniono środków na jednorazowe dodatki uzupełniające oraz podwyżkę wynagrodzeń dla nauczycieli. W dziale „Oświata i wychowanie” w zakresie wydatków bieżących na uposażenia i wynagrodzenia ze stosunku pracy w 2024 roku planowana jest wypłata 7 nagród jubileuszowych. Uwzględniono także skutki finansowe awansu zawodowego dwóch nauczycieli na stopień nauczyciela mianowanego, 2 odprawy emerytalne nauczycieli, wzrost najniższego wynagrodzenia, wzrost dodatków stażowych.

W dziale ochrony zdrowia zaplanowano wydatki na profilaktykę alkoholową w kwocie 100 000 zł, zwalczanie narkomanii – 10 000 zł.

Środki przeznacza się na następujące zadania profilaktyczne:

- a) dotacja celowa na rzecz ZOZ w Hajnówce – 3 000 zł,
- b) wynagrodzenie członków GKRPA oraz umowy zlecenia na prowadzenie punktu konsultacyjnego i obsługę GKRPA – 31 000,00 zł,
- c) podróże służbowe krajowe – 500,00 zł,
- d) zakup materiałów i wyposażenia – 18 000,00 zł,
- e) zakup artykułów spożywczych – 6 000,00 zł,
- f) zakup usług pozostałych – 33 000,00 zł
- g) szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej – 8 000,00 zł,
- h) koszty postępowania sądowego – 500,00 zł.

Ponadto zaplanowano wydatki na opłacenie transportu próbek materiału analitycznego z GOZ w Narwi do laboratorium przy SP ZOZ w Hajnówce w kwocie 9 000,00 zł.

Plan wydatków w dziale pomocy społecznej na 2024 rok wynosi 1 501 798,00 zł, z tego planowane do uzyskania dotacje na zadania własne to kwota 707 000,00zł oraz kwota 4 400,00 zł na zadania zlecone. Środki pochodzące z budżetu gminy to kwota 790 398,00 zł. Środki tego działu przeznaczone są m. in. na:

- zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie – 1 000,00 zł,

- wypłatę zasiłków stałych – 310 000,00 zł,
- wypłatę zasiłków okresowych i celowych – 431 000,00 zł
- wypłatę dodatków mieszkaniowych – 1 000,00 zł,
- utrzymanie podopiecznych w domach opieki – 120 000,00 zł,
- utrzymanie ośrodka pomocy społecznej – 564 998,00 zł,
- pomoc w zakresie dożywiania – 43 000,00 zł
- opłatę składki zdrowotnej za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej – 26 000,00 zł,

W dziale gospodarki komunalnej i ochrony środowiska na 2024 rok zaplanowano wydatki związane z gospodarką ściekową i ochroną wód w kwocie 20 000,00 zł (są to przewidywane opłaty za korzystanie ze środowiska oraz opłaty na rzecz Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie). Wydatki związane z gospodarką odpadami stałymi zaplanowano w wysokości 1 042 436,00 zł, uwzględniając 1,25 etatu pracowniczego wraz z pochodnymi, wydatki związane z opłaceniem faktur za odbiór śmieci gminnych oraz od ludności.

Na opłaty za utrzymanie żwirowni i zieleni zaplanowano kwotę 11 000,00 zł.

Na wydatki bieżące w zakresie oświetlenia ulic oraz jego konserwacji zaplanowano kwotę 217 500,00 zł (w tym wydatki funduszu sołeckiego – 5 500,00 zł) oraz na wydatki majątkowe 394 114,93 (w tym wydatki funduszu sołeckiego – 138 754,93 zł).

Zakup paliwa, materiałów opałowych oraz materiałów i części do sprzętu będącego w dyspozycji jednostki gminy planuje się kwotę w wysokości 350 000,00 zł.

Zakup usług remontowych obcych to kwota 10 000,00 zł.

Zakup usług pozostałych to kwota – 130 000,00 zł.

Opłatę podatku od nieruchomości od majątku gminnego w 2024 roku planuje się w wysokości 153 000,00 zł, natomiast podatku leśnego i od środków transportowych w wysokości – 2 500,00 zł.

W 2024 roku planuje się utrzymanie dotychczasowego zatrudnienia pracowników stałych.

W dziale kultura i ochrona dziedzictwa dotacja podmiotowa dla jednostki kultury NOK wynosi 764 250,00 zł i przewiduje finansowanie wydatków bieżących płacowych oraz opłaty podatku od nieruchomości, opłat telefonicznych, internetowych, opłat bytowych (ścieki, woda). Zaplanowano również środki na organizację imprez oraz prowadzenie „Zajazdu pod Akacją”. Dotacja podmiotowa na 2024 rok GBP w Narwi przewidziana jest w wysokości 625 678,00 zł i obejmuje finansowanie wydatków bieżących płacowych, opłaty podatku od nieruchomości, opłat telefonicznych, internetowych, opłat bytowych (woda i energia) jak również wydatków związanych z organizacją działalności bibliotecznej i realizacją projektów społecznych.

W dziale kultura i ochrona dziedzictwa narodowego z ogólnego budżetu gminy Narew przewidziano kwotę 3 000,00 zł na realizację zakupów materiałów i wyposażenia oraz na drobne remonty w świetlicach wiejskich i kwotę 1 000,00 zł na zakup usług pozostałych. W ramach funduszu sołeckiego: zakup usług remontowych w świetlicach wiejskich to kwota 68 486,67 zł, zaś materiałów i wyposażenia do świetlic – 33 521,90 zł oraz usług 17 189,55 zł. Dodatkowo z Funduszu sołeckiego zaplanowano kwotę 18 053,93 zł z tytułu działalności dotyczącej miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walki i męczeństwa.

Ponadto w dziale 921 zaplanowano wydatki inwestycyjne w kwocie 16 607,59 zł oraz wydatki na zakupy inwestycyjne w kwocie 26 146,03 zł w całości finansowana środkami z wyodrębnionego funduszu sołeckiego.

W budżecie zaplanowano ponadto dotacje celowe na:

- 1) wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej poprzez rozwój sportu w dziedzinie piłki nożnej w wysokości 55 000,00 zł,
- 2) wspieranie działalności profilaktyki alkoholowej – SP ZOZ w Hajnówce w wysokości 3 000,00 zł,

- 3) dofinansowanie kosztów zadania: remont dróg powiatowych na odcinkach: dr Nr 2118B (cmentarz)- Planty (gr. pow.), Dr nr 1629B - Odryniki, Makówka-Hajdukowszczyzna-Rybaki – Powiat Hajnowski w wysokości 127 560,97 zł,
- 4) dofinansowanie kosztów zadania: przebudowa dróg powiatowych na odcinkach: dr woj. -Doratynka, Gorodczyno -Janowo, Lachy-Gorodczyno, Gorodczyno, Gorodczyno- skrzyż. z dr Nr 1605 B, Trześcianka- dr wojewódzka, Puchły, Białki, Iwanki-Rohozy – Powiat Hajnowski w wysokości 116 730,00 zł,
- 5) wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont Cerkwi w Odrynkach” – Parafia Prawosławna Podwyższenia Św. Krzyża w Narwi w wysokości 600 000,00 zł,
- 6) wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont Kaplicy Św. Jana Chrzciciela w Narwi” – Parafia Rzymskokatolicka Wniebowzięcia N.M.P. i Św. Stanisława B.M. w Narwi w wysokości 400 000,00 zł,
- 7) wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont Cerkwi parafialnej p.w. Św. Michała Archaniola w Trześciance” – Parafia Prawosławna P.w. Św. Michała Archaniola w Trześciance w wysokości 220 000,00 zł,
- 8) wykonanie prac związanych z inwestycją „Remont dzwonnicy przy kościele parafialnym w Narwi” – Parafia Rzymskokatolicka Wniebowzięcia N.M.P. i Św. Stanisława B.M. w Narwi w wysokości 400 000,00 zł,
- 9) modernizacja budynku remizy w Narwi – Ochotnicza Straż Pożarna w Narwi 150 000,00

Na dzień 31 października 2023 roku stan mienia komunalnego (w zakresie środków trwałych podlegających amortyzacji) przedstawiał się jak poniżej:

Własność jednostki samorządowej

Lp.	Rodzaj mienia	Jednostka miary	Wartość inwentarzowa na 31.10.2021 r.
A. Urząd Gminy			
1	Grunty w posiadaniu jednostki w tym: grunty rolne – 115,46 ha, tereny budowlane – 8,9362 ha, tereny rekreacyjne – 5,5184 ha, użytki kopalne – 13,1191 ha, grunty leśne – 44,5272 ha, grunty zakrzaczone – 10,8194 ha, nieużytki – 12,8341 ha, rowy – 1,27 ha, wody pod stawami – 0,1907 ha, sady – 0,0388 ha, tereny przemysłowe – 1,4373 ha)	214,1532 ha	240 396,89
2	Grunty oddane w wieczyste użytkowanie	3,8144 ha	11 595,40
3	Budynki i lokale	30 szt.	2 075 743, 79
4	Obiekty inżynierii lądowej i wodnej		20 755 624,68
5	Kotły i maszyny energetyczne		636 628,57
6	Zestawy komputerowe		347 395,69
7	Środki transportowe		1 907 441,67
8	Drogi	207,9327 ha	18 221 105,74
9	Maszyny, urządzenia i aparaty specjalistyczne		323 531,00
10	Urządzenia techniczne		313 394,99
	Razem	x	44 832 858,42
B. Zespół Szkolno – Przedszkolny			
1	Plac szkoły		114 051,75
2	Budynki mieszkalne	1/18	8 329,44
3	Budynki szkolne	1	4 472 062,36
4	Garaż przy szkole	1	87 604,00
5	Stadion sportowy	1	1 215 302,40
6	Boisko wielofunkcyjne	1	1 326 611,16
7	Środki transportowe	3	103 740,00
8	Ogrodzenie i oświetlenie		135 682,58
9	Zespoły komputerowe	38	114 522,57
10	Maszyny i urządzenia	10	178 752,01
11	Urządzenia techniczne		59 130,22

		Razem	x	7 815 788,49
C	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej			
1	Komputery, urządzenia, wyposażenie			0,0
		Razem	x	0,0
		SUMA	x	52 648 646,91

Projekt budżetu na 2024 rok zaplanowany jest realnie na podstawie przewidywanego wykonania 2023 roku z uwzględnieniem zarówno dochodów potwierdzonych decyzjami lub obowiązującymi uchwałami, jak też i niepotwierdzonych (uszczegółowienie w treści powyżej).

UCHWAŁA NR LVII/.../23
RADY GMINY NAREW
z dnia 28 grudnia 2023 r.

w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2024– 2027 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2024-2035

Na podstawie art. 226, art. 227, art. 228, art. 230 ust. 6 i art. 243 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, poz. 1273, poz. 497, poz. 1407, poz. 1641, poz. 1872, poz. 1693) oraz art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463, poz. 1688) uchwała się, co następuje:

§ 1. Uchwalić Wieloletnią Prognozę Finansową Gminy Narew na lata 2024-2027 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2024-2035 zgodnie z załącznikiem nr 1 do Uchwały.

§ 2. Upoważnić Wójta do zaciągania zobowiązań:

- z tytułu umów, których realizacja w roku budżetowym i w latach następnych jest niezbędna do zapewnienia ciągłości działania jednostki i z których wynikające płatności wykraczają poza rok budżetowy,
- związanych z realizacją przedsięwzięć zamieszczonych w załączniku nr 2 do Uchwały.

§ 3. Wykaz przedsięwzięć do WPF stanowi załącznik nr 2 do Uchwały.

§ 4. Objasnienia przyjętych wartości stanowią załącznik Nr 3 do Uchwały.

§ 5. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 6. Traci moc Uchwała Nr XLVIII/260/22 Rady Gminy Narew z dnia 22 grudnia 2022 roku w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2023-2026 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2023-2035.

§ 7. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2024 r.

Przewodnicząca Rady

Aneta Leonowicz

Wieloletnia prognoza finansowa jednostki samorządu terytorialnego 1)

Ustalona na lata 2022–2025 relacja z art. 243 (poz. 8.3, 8.3.1, 8.4 i 8.4.1) została obliczona według średniej 3-letniej

Wyszczególnienie	Dochody ogółem ^x	z tego:										
		Dochody bieżące ^x	z tego:							Dochody majątkowe ^x	w tym:	
			dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych	dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych	z subwencji ogólnej	z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące ^{x 3)}	pozostałe dochody bieżące ⁴⁾	z podatku od nieruchomości	ze sprzedaży majątku ^x		z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje	
Lp	1	1.1	1.1.1	1.1.2	1.1.3	1.1.4	1.1.5	1.1.5.1	1.2	1.2.1	1.2.2	
Wykonanie 2021	24 393 614,18	20 441 014,56	2 429 936,00	966 812,84	4 135 480,00	6 316 805,60	6 591 980,12	3 329 069,57	3 952 599,62	580 548,50	3 372 051,12	
Wykonanie 2022	30 730 581,19	25 854 696,28	5 007 271,57	253 251,00	3 932 233,00	9 012 608,70	7 649 332,01	3 844 229,10	4 875 884,91	125 439,20	4 750 445,71	
Plan 3 kw. 2023	37 337 913,32	20 835 736,83	2 089 656,00	1 011 706,00	4 321 869,00	4 429 417,35	8 983 088,48	4 309 427,00	16 502 176,49	160 000,00	16 342 176,49	
Wykonanie 2023	39 426 979,31	22 724 802,82	2 089 656,00	1 011 706,00	5 364 939,40	5 261 412,94	8 997 088,48	4 309 427,00	16 702 176,49	360 000,00	16 342 176,49	
2024	31 303 668,46	21 187 699,05	3 049 496,00	1 504 801,00	4 777 315,00	3 198 522,05	8 657 565,00	4 410 000,00	10 115 969,41	165 000,00	9 950 969,41	
2025	22 136 394,00	22 056 394,00	3 174 525,00	1 566 498,00	4 973 185,00	3 329 661,00	9 012 525,00	4 590 810,00	80 000,00	80 000,00	0,00	
2026	22 860 141,00	22 740 141,00	3 272 935,00	1 615 059,00	5 127 354,00	3 432 880,00	9 291 913,00	4 733 125,00	120 000,00	70 000,00	0,00	
2027	23 348 644,00	23 308 644,00	3 354 758,00	1 655 435,00	5 255 538,00	3 518 702,00	9 524 211,00	4 851 453,00	40 000,00	0,00	0,00	
2028	24 001 286,00	23 961 286,00	3 448 691,00	1 701 787,00	5 402 693,00	3 617 226,00	9 790 889,00	4 987 294,00	40 000,00	0,00	0,00	
2029	24 624 279,00	24 584 279,00	3 538 357,00	1 746 033,00	5 543 163,00	3 711 274,00	10 045 452,00	5 116 964,00	40 000,00	0,00	0,00	
2030	25 243 886,00	25 198 886,00	3 626 816,00	1 789 684,00	5 681 742,00	3 804 056,00	10 296 588,00	5 244 888,00	45 000,00	0,00	0,00	
2031	25 848 659,00	25 803 659,00	3 713 860,00	1 832 636,00	5 818 104,00	3 895 353,00	10 543 706,00	5 370 765,00	45 000,00	0,00	0,00	
2032	26 439 143,00	26 397 143,00	3 799 279,00	1 874 787,00	5 951 920,00	3 984 946,00	10 786 211,00	5 494 293,00	42 000,00	0,00	0,00	
2033	27 046 277,00	27 004 277,00	3 886 662,00	1 917 907,00	6 088 814,00	4 076 600,00	11 034 294,00	5 620 662,00	42 000,00	0,00	0,00	
2034	27 667 376,00	27 625 376,00	3 976 055,00	1 962 019,00	6 228 857,00	4 170 362,00	11 288 083,00	5 749 937,00	42 000,00	0,00	0,00	

2035	28 300 759,00	28 260 759,00	4 067 504,00	2 007 145,00	6 372 121,00	4 266 280,00	11 547 709,00	5 882 186,00	40 000,00	0,00	0,00
------	---------------	---------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------------	--------------	-----------	------	------

¹⁾ Wzór może być stosowany także w układzie pionowym, w którym poszczególne pozycje są przedstawione w kolumnach, a lata w wierszach.

²⁾ Zgodnie z art. 227 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą”, wieloletnia prognoza finansowa obejmuje okres roku budżetowego oraz co najmniej trzech kolejnych lat. W sytuacji dłuższego okresu prognozowania finansowego wzór stosuje się dla lat wykraczających poza minimalny (4-letni) okres prognozy, wynikający z art. 227 ustawy.

³⁾ W pozycji wykazuje się dochody o charakterze celowym, które jednostka otrzymuje od podmiotów zewnętrznych. W szczególności pozycja obejmuje dotacje celowe z budżetu państwa na zadania bieżące oraz dotacje i środki na finansowanie wydatków bieżących na realizację zadań finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy. W pozycji nie wykazuje się natomiast dochodów związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu jednostki wynikającymi z odrębnych ustaw, o których mowa w art. 237 ust. 1 ustawy.

⁴⁾ W pozycji wykazuje się pozostałe dochody bieżące w szczególności kwoty podatków i opłat lokalnych.

Wyszczególnienie	Wydatki ogółem ^x	z tego:											
		Wydatki bieżące ^x	w tym:							Wydatki majątkowe ^x	w tym:		
			na wynagrodzenia i składki od nich naliczane	z tytułu poręczeń i gwarancji ^x	w tym:		wydatki na obsługę długu ^x	w tym:			Inwestycje i zakupy inwestycyjne, o których mowa w art. 236 ust. 4 pkt 1 ustawy	wydatki o charakterze dotacyjnym na inwestycje i zakupy inwestycyjne	
					gwarancje i poręczenia podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy ^x	odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy, w terminie nie dłuższym niż 90 dni po zakończeniu programu, projektu lub zadania i otrzymaniu refundacji z tych środków (bez odsetek i dyskonta od zobowiązań na wkład krajowy) ^x		odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy, z tytułu zobowiązań zaciągniętych na wkład krajowy ^x	pozostałe odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy ^x				
Lp	2	2.1	2.1.1	2.1.2	2.1.2.1	2.1.3	2.1.3.1	2.1.3.2	2.1.3.3	2.2	2.2.1	2.2.1.1	
Wykonanie 2021	23 284 565,94	18 857 645,65	7 564 320,71	0,00	0,00	31 353,53	0,00	0,00	0,00	4 426 920,29	4 426 920,29	356 906,79	
Wykonanie 2022	28 676 122,80	22 816 194,45	7 914 485,03	0,00	0,00	97 058,29	0,00	0,00	0,00	5 859 928,35	5 859 928,35	0,00	
Plan 3 kw. 2023	39 535 495,85	20 076 268,36	8 967 594,59	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	19 459 227,49	19 459 227,49	1 691 350,00	
Wykonanie 2023	40 624 561,84	21 154 982,38	8 918 794,95	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	19 469 579,46	19 469 579,46	1 691 350,00	
2024	32 522 215,41	20 558 625,22	10 147 256,00	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	11 963 590,19	11 963 590,19	1 886 730,00	
2025	22 043 390,00	21 370 497,00	10 479 579,00	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	672 893,00	672 893,00	0,00	
2026	22 767 137,00	22 013 543,00	10 788 727,00	0,00	0,00	120 000,00	0,00	0,00	0,00	753 594,00	753 594,00	0,00	
2027	23 255 640,00	22 564 367,00	11 071 931,00	0,00	0,00	110 000,00	0,00	0,00	0,00	691 273,00	691 273,00	0,00	
2028	23 908 282,00	23 139 566,00	11 362 569,00	0,00	0,00	110 000,00	0,00	0,00	0,00	768 716,00	768 716,00	0,00	
2029	24 531 275,00	23 723 827,00	11 655 155,00	0,00	0,00	110 000,00	0,00	0,00	0,00	807 448,00	807 448,00	0,00	
2030	25 150 882,00	24 320 000,00	11 952 361,00	0,00	0,00	110 000,00	0,00	0,00	0,00	830 882,00	830 882,00	0,00	
2031	25 755 655,00	24 922 262,00	12 248 182,00	0,00	0,00	110 000,00	0,00	0,00	0,00	833 393,00	833 393,00	0,00	
2032	26 351 976,93	25 526 444,00	12 548 262,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	825 532,93	825 532,93	0,00	
2033	26 964 925,00	26 155 831,00	12 855 694,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	809 094,00	809 094,00	0,00	
2034	27 586 024,00	26 800 799,00	13 170 659,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	785 225,00	785 225,00	0,00	
2035	28 219 407,00	27 455 149,00	13 486 755,00	0,00	0,00	100 000,00	0,00	0,00	0,00	764 258,00	764 258,00	0,00	

Wyszczególnienie	Wynik budżetu ^x	w tym:	Przychody budżetu ^x	z tego:					
		Kwota prognozowanej nadwyżki budżetu przeznaczana na spłatę kredytów, pożyczek i wykup papierów wartościowych ⁵⁾		Kredyty, pożyczki, emisja papierów wartościowych ^x	w tym:	Nadwyżka budżetowa z lat ubiegłych ^{x 6)}	w tym:	Wolne środki, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 6 ustawy ^x	w tym:
					na pokrycie deficytu budżetu ^x		na pokrycie deficytu budżetu ^x		na pokrycie deficytu budżetu ^x
Lp	3	3.1	4	4.1	4.1.1	4.2	4.2.1	4.3	4.3.1
Wykonanie 2021	1 109 048,24	306 860,00	783 636,99	0,00	0,00	39 281,44	0,00	744 355,55	0,00
Wykonanie 2022	2 054 458,39	255 332,93	1 585 825,23	0,00	0,00	101 127,23	0,00	1 484 698,00	0,00
Plan 3 kw. 2023	-2 197 582,53	0,00	2 428 994,53	0,00	0,00	1 939 876,62	1 939 876,62	489 117,91	257 705,91
Wykonanie 2023	-1 197 582,53	0,00	2 428 994,53	0,00	0,00	1 939 876,62	1 197 582,53	489 117,91	0,00
2024	-1 218 546,95	0,00	1 449 958,95	0,00	0,00	78 420,72	78 420,72	1 371 538,23	1 140 126,23
2025	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2026	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2027	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2028	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2029	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2030	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2031	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2032	87 166,07	87 166,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2033	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2034	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2035	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

⁵⁾ Inne przeznaczenie nadwyżki budżetowej wymaga określenia w objaśnieniach do wieloletniej prognozy finansowej.

⁶⁾ W pozycji należy ująć środki pieniężne znajdujące się na rachunku budżetu pochodzące z nadwyżek poprzednich budżetów, łącznie z niewykorzystanymi środkami, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 8 ustawy.

Wyszczególnienie	z tego:				Rozchody budżetu ^x	z tego:			
	Splaty udzielonych pożyczek w latach ubiegłych ^x	w tym:	Inne przychody niezwiązane z zaciągnięciem długu ^{x 7)}	w tym:		Splaty rat kapitałowych kredytów i pożyczek oraz wykup papierów wartościowych ^x	łączna kwota przypadających na dany rok kwot ustawowych wyłączeń z limitu splaty zobowiązań ^x	z tego:	
		na pokrycie deficytu budżetu ^x		na pokrycie deficytu budżetu ^x				kwota przypadających na dany rok kwot wyłączeń określonych w art. 243 ust. 3 ustawy ^x	kwota przypadających na dany rok kwot wyłączeń określonych w art. 243 ust. 3a ustawy ^x
Lp	4.4	4.4.1	4.5	4.5.1	5	5.1	5.1.1	5.1.1.1	5.1.1.2
Wykonanie 2021	0,00	0,00	0,00	0,00	306 860,00	306 860,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2022	0,00	0,00	0,00	0,00	255 332,93	255 332,93	0,00	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2023	0,00	0,00	0,00	0,00	231 412,00	231 412,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2023	0,00	0,00	0,00	0,00	231 412,00	231 412,00	0,00	0,00	0,00
2024	0,00	0,00	0,00	0,00	231 412,00	231 412,00	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00	0,00	93 004,00	93 004,00	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00	0,00	87 166,07	87 166,07	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00	0,00	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00	0,00	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00	0,00	81 352,00	81 352,00	0,00	0,00	0,00

⁷⁾ W pozycji należy ująć w szczególności przychody pochodzące z prywatyzacji majątku jednostki samorządu terytorialnego.

Wyszczególnienie	Rozchody budżetu, z tego:						Kwota długu ^x	w tym: kwota długu, którego planowana spłata dokona się z wydatków ^x	Relacja zrównoważenia wydatków bieżących, o której mowa w art. 242 ustawy	
	łącznie kwota przypadających na dany rok kwot ustawowych wyłączeń z limitu spłaty zobowiązań, z tego:					Inne rozchody niezwiązane ze spłatą długu ^x			Różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi ^x	Różnica między dochodami bieżącymi, skorygowanymi o środki ⁸⁾ a wydatkami bieżącymi ^x
	kwota wyłączeń z tytułu wcześniejszej spłaty zobowiązań, określonych w art. 243 ust. 3b ustawy	z tego:			kwota przypadających na dany rok kwot pozostałych ustawowych wyłączeń z limitu spłaty zobowiązań ^x					
środkami nowego zobowiązania		wolnymi środkami, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 6 ustawy	innymi środkami							
Lp	5.1.1.3	5.1.1.3.1	5.1.1.3.2	5.1.1.3.3	5.1.1.4	5.2	6	6.1	7.1	7.2
Wykonanie 2021	x	x	x	x	0,00	0,00	1 700 407,00	0,00	1 583 368,91	2 367 005,90
Wykonanie 2022	x	x	x	x	0,00	0,00	1 445 074,07	0,00	3 038 501,83	4 624 327,06
Plan 3 kw. 2023	x	x	x	x	0,00	0,00	1 213 662,07	0,00	759 468,47	3 188 463,00
Wykonanie 2023	x	x	x	x	0,00	0,00	1 213 662,07	0,00	1 569 820,44	3 998 814,97
2024	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	982 250,07	0,00	629 073,83	2 079 032,78
2025	x	x	x	x	0,00	0,00	889 246,07	0,00	685 897,00	685 897,00
2026	x	x	x	x	0,00	0,00	796 242,07	0,00	726 598,00	726 598,00
2027	x	x	x	x	0,00	0,00	703 238,07	0,00	744 277,00	744 277,00
2028	x	x	x	x	0,00	0,00	610 234,07	0,00	821 720,00	821 720,00
2029	x	x	x	x	0,00	0,00	517 230,07	0,00	860 452,00	860 452,00
2030	x	x	x	x	0,00	0,00	424 226,07	0,00	878 886,00	878 886,00
2031	x	x	x	x	0,00	0,00	331 222,07	0,00	881 397,00	881 397,00
2032	x	x	x	x	0,00	0,00	244 056,00	0,00	870 699,00	870 699,00
2033	x	x	x	x	0,00	0,00	162 704,00	0,00	848 446,00	848 446,00
2034	x	x	x	x	0,00	0,00	81 352,00	0,00	824 577,00	824 577,00
2035	x	x	x	x	0,00	0,00	0,00	0,00	805 610,00	805 610,00

⁸⁾ Skorygowanie o środki dotyczy określonego w art. 242 ustawy powiększenia o odpowiednie dla roku prognozy przychody wskazane w art. 217 ust. 2 ustawy. Skutki finansowe wyłączeń ograniczenia, o którym mowa w art. 242 ustawy, zawarte w innych ustawach należy ująć w objaśnieniach dołączanych do wieloletniej prognozy finansowej zgodnie z art. 226 ust. 2a ustawy.

Wyszczególnienie	Wskaźnik spłaty zobowiązań						
	Relacja określona po lewej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ust. 1 ustawy (po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń przypadających na dany rok) ^X	Relacja określona po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ust. 1 ustawy, ustalona dla danego roku (wskaźnik jednoroczny) ^X		Dopuszczalny limit spłaty zobowiązań określony po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczony w oparciu o plan 3 kwartału roku poprzedzającego pierwszy rok prognozy (wskaźnik ustalony w oparciu o średnią arytmetyczną z poprzednich lat) ^X	Dopuszczalny limit spłaty zobowiązań określony po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczony w oparciu o wykonanie roku poprzedzającego pierwszy rok prognozy (wskaźnik ustalony w oparciu o średnią arytmetyczną z poprzednich lat) ^X	Informacja o spełnieniu wskaźnika spłaty zobowiązań określonego w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczonego w oparciu o plan 3 kwartałów roku poprzedzającego rok budżetowy ^X	Informacja o spełnieniu wskaźnika spłaty zobowiązań określonego w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczonego w oparciu o wykonanie roku poprzedzającego rok budżetowy ^X
Lp	8.1	8.2		8.3	8.3.1	8.4	8.4.1
Wykonanie 2021	0,00%	x	15,55%	x	x	x	x
Wykonanie 2022	0,00%	x	18,76%	x	x	x	x
Plan 3 kw. 2023	0,00%	5,37%	6,34%	x	x	x	x
Wykonanie 2023	0,00%	9,68%	11,74%	x	x	x	x
2024	1,95%	4,16%	5,08%	13,55%	15,35%	TAK	TAK
2025	1,14%	4,30%	x	10,06%	11,86%	TAK	TAK
2026	1,10%	4,38%	x	8,91%	9,52%	TAK	TAK
2027	1,03%	4,32%	x	8,48%	9,10%	TAK	TAK
2028	1,00%	4,58%	x	7,43%	8,04%	TAK	TAK
2029	0,97%	4,65%	x	6,45%	7,06%	TAK	TAK
2030	0,95%	4,62%	x	4,54%	5,15%	TAK	TAK
2031	0,93%	4,53%	x	4,43%	4,43%	TAK	TAK
2032	0,84%	4,33%	x	4,48%	4,48%	TAK	TAK
2033	0,79%	4,14%	x	4,49%	4,49%	TAK	TAK
2034	0,77%	3,94%	x	4,45%	4,45%	TAK	TAK
2035	0,76%	3,77%	x	4,40%	4,40%	TAK	TAK

Ustalona na lata 2022–2025 relacja z art. 243 (poz. 8.3, 8.3.1, 8.4 i 8.4.1) została obliczona według średniej 3-letniej

Wyszczególnienie	Finansowanie programów, projektów lub zadań realizowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy								
	Dochody bieżące na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy ^x	w tym:		Dochody majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy	w tym:		Wydatki bieżące na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy ^x	w tym:	
		Dotacje i środki o charakterze bieżącym na realizację programu, projektu lub zadania finansowanego z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy ^x	w tym:		Dochody majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy	w tym:		Wydatki bieżące na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy ^x	w tym:
			środki określone w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy			środki określone w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy			środki określone w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy
Lp	9.1	9.1.1	9.1.1.1	9.2	9.2.1	9.2.1.1	9.3	9.3.1	9.3.1.1
Wykonanie 2021	0,00	0,00	0,00	1 139 006,99	1 139 006,99	1 139 006,99	528,24	528,24	528,24
Wykonanie 2022	116 893,45	116 893,45	116 893,45	1 652 453,93	1 652 453,93	1 652 453,93	16 089,18	16 089,18	16 089,18
Plan 3 kw. 2023	39 924,25	39 924,25	34 417,50	6 050 666,00	6 050 666,00	6 050 666,00	40 745,07	40 745,07	35 238,32
Wykonanie 2023	39 924,25	39 924,25	34 417,50	6 050 666,00	6 050 666,00	6 050 666,00	40 745,07	40 745,07	35 238,32
2024	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Wyszczególnienie	Informacje uzupełniające o wybranych kategoriach finansowych									
	Wydatki majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy	w tym:		Wydatki objęte limitem, o którym mowa w art. 226 ust. 3 pkt 4 ustawy	z tego:		Wydatki bieżące na pokrycie ujemnego wyniku finansowego samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej	Wydatki na spłatę zobowiązań przejmowanych w związku z likwidacją lub przekształceniem samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej	Kwota zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego przypadających do spłaty w danym roku budżetowym, podlegająca doliczeniu zgodnie z art. 244 ustawy ^x	Kwota zobowiązań wynikających z przejęcia przez jednostkę samorządu terytorialnego zobowiązań po likwidowanych i przekształcanych samorządowych osobach prawnych
		Wydatki majątkowe na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy	w tym:		bieżące	majątkowe				
			finansowane środkami określonymi w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy							
Lp	9.4	9.4.1	9.4.1.1	10.1	10.1.1	10.1.2	10.2	10.3	10.4	10.5
Wykonanie 2021	3 677 655,11	3 677 655,11	2 710 718,00	3 927 266,12	0,00	3 927 266,12	0,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2022	0,00	0,00	0,00	5 289 161,27	0,00	5 289 161,27	0,00	0,00	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2023	6 050 666,00	6 050 666,00	6 050 666,00	9 164 853,88	0,00	9 164 853,88	0,00	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2023	6 050 666,00	6 050 666,00	6 050 666,00	9 164 853,88	0,00	9 164 853,88	0,00	0,00	0,00	0,00
2024	0,00	0,00	0,00	591 838,89	0,00	591 838,89	0,00	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Wyszczególnienie	Informacje uzupełniające o wybranych kategoriach finansowych										
	Splaty, o których mowa w poz. 5.1, wynikające wyłącznie z tytułu zobowiązań już zaciągniętych ^X	Wydatki zmniejszające dług ^X	w tym:				Kwota wzrostu (+)/spadku(-) kwoty długu wynikająca z operacji niekasowych (m.in. umorzenia, różnice kursowe)	Wcześniejsza spłata zobowiązań, wyłączona z limitu spłaty zobowiązań, dokonywana w formie wydatków budżetowych	Wykup papierów wartościowych, spłaty rat kredytów i pożyczek wraz z należnymi odsetkami i dyskontem, odpowiednio emitowanych lub zaciągniętych do równowartości kwoty ubytku w wykonanych dochodach jednostki samorządu terytorialnego będącego skutkiem wystąpienia COVID-19 ^X	Wydatki bieżące podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań ⁹⁾	
			splata zobowiązań wymagalnych z lat poprzednich, innych niż w poz. 10.7.3 ^X	splata zobowiązań zaliczanych do tytułu dłużnego – kredyt i pożyczka ^X	w tym:						
					zobowiązań zaciągniętych po dniu 1 stycznia 2019 r. ^X	dokonywana w formie wydatku bieżącego ^X					
Lp	10.6	10.7	10.7.1	10.7.2	10.7.2.1	10.7.2.1.1	10.7.3	10.8	10.9	10.10	10.11
Wykonanie 2021	306 860,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
Wykonanie 2022	255 332,93	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2023	231 412,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
Wykonanie 2023	231 412,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2024	231 412,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2025	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2026	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2027	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2028	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2029	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2030	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2031	93 004,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2032	87 166,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2033	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2034	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00
2035	81 352,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	x	0,00	0,00

9) W pozycji należy ująć kwoty wydatków bieżących, o które zostają pomniejszone wydatki bieżące budżetu przy wyliczaniu limitu spłaty zobowiązań określonego po prawej stronie nierówności we wzorze, o którym mowa w art. 243 ustawy, na podstawie odrębnych ustaw, bez wydatków bieżących na obsługę długu. W szczególności należy ująć wydatki poniesione w celu realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem COVID-19.

Wyszczególnienie	Dane dotyczące emitowanych obligacji przychodowych ¹⁰⁾		
	Środki z przedsięwzięcia gromadzone na rachunku bankowym	w tym:	Wydatki bieżące z tytułu świadczenia emitenta należnego obligatariuszom, nieuwzględniane w limicie spłaty zobowiązań ^X
		środki na zaspokojenie roszczeń obligatariuszy ^X	
Lp	11.1	11.1.1	11.2
Wykonanie 2021	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2022	0,00	0,00	0,00
Plan 3 kw. 2023	0,00	0,00	0,00
Wykonanie 2023	0,00	0,00	0,00
2024	0,00	0,00	0,00
2025	0,00	0,00	0,00
2026	0,00	0,00	0,00
2027	0,00	0,00	0,00
2028	0,00	0,00	0,00
2029	0,00	0,00	0,00
2030	0,00	0,00	0,00
2031	0,00	0,00	0,00
2032	0,00	0,00	0,00
2033	0,00	0,00	0,00
2034	0,00	0,00	0,00
2035	0,00	0,00	0,00

¹⁰⁾ Pozycje sekcji 11 wykazują wyłącznie jednostki emitujące obligacje przychodowe.

* Informacje zawarte w tej części wieloletniej prognozy finansowej, w tym o spełnieniu relacji określonej w art. 243 ustawy zostaną automatycznie wygenerowane przez aplikację wskazaną przez Ministra Finansów, o której mowa w § 4 ust. 1 rozporządzenia, na podstawie danych historycznych oraz prognozowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego. Automatyczne wyczerpanie danych na podstawie wartości historycznych i prognozowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego dotyczą w szczególności także pozycji 8.3 – 8.3.1 i pozycji z sekcji 12.

^x - pozycje oznaczone symbolem „x” sporządza się na okres prognozy kwoty długu, zgodnie z art. 227 ust. 2 ustawy. Okres ten nie podlega wydłużeniu w sytuacji planowania wydatków z tytułu niewymagalnych poręczeń i gwarancji. W przypadku planowania wydatków z tytułu niewymagalnych poręczeń i gwarancji w okresie dłuższym niż okres, na który zaciągnięto oraz planuje się zaciągnąć zobowiązania dłużne, informację o wydatkach z tytułu niewymagalnych poręczeń i gwarancji, wykraczających poza wspomniany okres, należy zamieścić w objaśnieniach do wieloletniej prognozy finansowej.

Wykaz przedsięwzięć do WPF

kwoty w zł

L.p.	Nazwa i cel	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Okres realizacji		Łączne nakłady finansowe	Limit 2024	Limit 2025	Limit 2026	Limit 2027	Limit 2028
			Od	Do						
1	Wydatki na przedsięwzięcia-ogółem (1.1+1.2+1.3)				771 821,88	591 838,89	0,00	0,00	0,00	0,00
1.a	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.b	- wydatki majątkowe				771 821,88	591 838,89	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1	Wydatki na programy, projekty lub zadania związane z programami realizowanymi z udziałem środków, o których mowa w art.5 ust.1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009.r. o finansach publicznych (Dz.U.Nr 157, poz. 1240,z późn.zm.), z tego:				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.1	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.2	- wydatki majątkowe				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2	Wydatki na programy, projekty lub zadania związane z umowami partnerstwa publiczno-prywatnego, z tego:				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.1	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.2	- wydatki majątkowe				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3	Wydatki na programy, projekty lub zadania pozostałe (inne niż wymienione w pkt 1.1 i 1.2),z tego				771 821,88	591 838,89	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.1	- wydatki bieżące				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2	- wydatki majątkowe				771 821,88	591 838,89	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.1	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ogrodniki – zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Soleckiego Sołectwa: Ogrodniki. - poprawa jakości życia mieszkańców	Urząd Gminy Narew	2022	2024	463 658,05	450 658,05	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.2	Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika. - poprawa jakości życia mieszkańców	NAREW	2023	2024	245 467,19	107 192,78	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.3	Ułożenie kostki brukowej wraz z wykonaniem podjazdów do zamieszkałych posesji w miejscowości Kotłówka– zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Soleckiego Sołectwa: Kotłówka - poprawa jakości życia mieszkańców	NAREW	2023	2024	32 528,14	18 235,46	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.4	Wykonanie podjazdów z kostki brukowej do zamieszkałych posesji w miejscowości Istok z zakupem niezbędnych krawężników– zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Soleckiego Sołectwa: Istok - poprawa jakości życia mieszkańców	NAREW	2023	2024	30 168,50	15 752,60	0,00	0,00	0,00	0,00

L.p.	Limit 2029	Limit 2030	Limit 2031	Limit 2032	Limit 2033	Limit 2034	Limit 2035	Limit zobowiązań
1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.a	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.b	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.2.4	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Objaśnienia do Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Narew na lata 2024-2027 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2024-2035

Wieloletnia prognoza finansowa Gminy Narew na lata 2024-2027 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2024-2035 została opracowana do okresu spłaty aktualnie zaciągniętych i planowanych do zaciągnięcia pożyczek i kredytów. Prognoza finansowa uwzględnia wykonanie historycznego budżetu w latach 2021-2022, plan na III kwartał 2023 roku, przewidywane wykonanie 2023 roku oraz prognozę na 2024 rok i lata następne. Dochody i wydatki zostały zaplanowane przy uwzględnieniu wykonania historycznego oraz zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Finansów, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Krajowego Biura Wyborczego. Uwzględniono również pisemne i ustne uzgodnienia z kierownikami jednostek budżetowych i jednostek kultury. W 2024 r. przewiduje się:

Dochody ogółem – **31 303 668,46 zł**, z tego:
dochody bieżące – 21 187 699,05 zł
dochody majątkowe – 10 115 969,41 zł

Wydatki ogółem – **32 522 215,41 zł**, z tego:
wydatki bieżące – 20 558 625,22 zł
wydatki majątkowe – 11 963 590,19 zł

Zaplanowany budżet gminy zakłada, że pokrycie deficytu budżetowego w kwocie **1 218 546,95 zł**, a także spłata rat kapitałowych pożyczek i kredytów zaciągniętych w latach 2012-2015 i w 2020 r. na zadania inwestycyjne w wysokości **231 412,00 zł** odbędzie się z wolnych środków w wysokości **1 371 538,23 zł** oraz przychodów jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykonywania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w kwocie **78 420,72 zł**.

Spłatę aktualnie istniejących pożyczek, kredytów i odsetek zaplanowano zgodnie z harmonogramem spłat wg podpisanych umów.

Ponadto w 2024 r. zaplanowano uzyskanie następujących dochodów majątkowych (w kwocie ogółem 9 950 969,41 zł) z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje:

1. środki z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w wysokości 5 700 000,00 zł na podstawie wydanej promesy przez BGK na dofinansowanie zadania pn. „Przebudowa dróg gminnych i powiatowych w Gminie Narew”,
2. środki z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w wysokości 1 900 000,00 zł na podstawie wydanej promesy przez BGK na dofinansowanie zadania pn. „Przebudowa dróg gminnych w Gminie Narew”,
3. środki z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg w wysokości 189 394,83 zł na dofinansowanie zadania pn. „Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Skaryszewo”,
4. środki z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg w wysokości 270 394,83 zł na dofinansowanie zadania pn. „Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ogrodniki”,
5. środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 1 587 600,00 zł na

realizację inwestycji: pn. „Remont Cerkwi w Odrynkach”, „Remont Kaplicy Św. Jana Chrzciciela w Narwi”, „Remont Cerkwi parafialnej p.w. Św. Michała Archanioła w Trześciance”, „Remont dzwonnicy przy kościele parafialnym w Narwi”,

6. przewidywany do uzyskania zwrot części wydatków poniesionych w 2023 r. w ramach wyodrębnionego z budżetu Gminy Narew Funduszu Sołeckiego w wysokości 48 219,75 zł,

7. środki z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w wysokości 255 360,00 zł na podstawie wydanej promesy przez BGK na dofinansowanie zadania pn. „Rozświetlenie Gminy Narew”,

Prognoza na 2024 r. przewiduje kontynuację następujących przedsięwzięć:

1. Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Ogrodniki – ogólna wartość zadania 463658,05 zł, w tym wartość planowanego zadania na 2024 r. – 450 658,05 zł. Finansowanie zadania zaplanowano środkami z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg w kwocie 270 394,83 zł oraz środkami własnymi w wysokości 180 263,22 zł (przy czym zadanie realizowane przy współudziale środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa Ogrodniki w kwocie 20 217,57 zł).

2. Modernizacja przystani kajakowej nad rzeką Narew według załącznika – ogólna wartość zadania 245 467,19 zł, w tym planowane wydatki na 2024 r. w kwocie 107 192,78 zł - zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectw: Narew – Gnilica, Narew – Osiedle. Finansowanie zadania zaplanowano w całości środkami własnymi.

3. Ułożenie kostki brukowej wraz z wykonaniem podjazdów do zamieszkałych posesji w miejscowości Kotłówka – ogólna wartość zadania 32 528,14 zł, w tym planowane wydatki w 2024 r. w kwocie 18 235,46zł - zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Kotłówka. Finansowanie zadania zaplanowano w całości środkami własnymi.

4. Wykonanie podjazdów z kostki brukowej do zamieszkałych posesji w miejscowości Istok z zakupem niezbędnych krawężników – ogólna wartość zadania 30 168,50 zł, w tym planowane wydatki w 2024 r. w kwocie 15 752,60 zł - zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Istok. Finansowanie zadania zaplanowano w całości środkami własnymi.

Przedsięwzięcia powyższe objęte są limitem , o którym mowa w art. 226 ust. 3 pkt 4 ustawy o finansach publicznych. Planowana kwota wydatków na te przedsięwzięcia w 2024 r. wynosi **591 838,89 zł.**

Ponadto w 2023 r. zaplanowano jednoroczne zadania inwestycyjne:

1. Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Skaryszewo - ogólna wartość zadania 315 658,05 zł, finansowana środkami z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg w kwocie 189 394,83 zł oraz środkami własnymi w wysokości 189 394,83zł.

2. Przebudowa dróg gminnych w Gminie Narew - ogólna wartość zadania 2 000 000,00 zł finansowana środkami z Rządowego Funduszu Polski Ład w kwocie 1 900 000,00 zł oraz środkami własnymi w wysokości 100 000,00 zł.

3. Przebudowa dróg gminnych i powiatowych w Gminie Narew - ogólna wartość zadania 6 000 000,00 zł finansowana środkami z Rządowego Funduszu Polski Ład w kwocie 5 700 000,00 zł oraz środkami własnymi w wysokości 300 000,00 zł.

4. Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Narew – ogólna wartość zadania 610 000,00zł finansowana w całości dochodami własnymi jst.

5. Rozświetlenie Gminy Narew – ogólna wartość zadania 394 114,93 (z czego z Funduszu Sołeckiego 138 754,93 zł) finansowana środkami z Rządowego Funduszu Polski Ład w kwocie 255 360,00 zł oraz środkami własnymi w wysokości 138 754,93 zł.

6. Postawienie wiat przystankowych – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Chrabostówka. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości

- 19 504,01 zł.
7. Projekt drogi wsi Skaryszewo – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Doratynka. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości 19 662,58 zł.
 8. Zakup i ułożenie kostki brukowej przy świetlicy wsi Gorodczyno – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Gorodczyno. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości 16 607,59 zł.
 9. Zakup kostki brukowej na przebudowę ulic (przedłużenie ul. Dąbrowskiego i ul. Młynowej) – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Narew – Piaski. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości 48 680,74 zł.
 10. Wykonanie dokumentacji dotyczącej budowy dróg gminnych w Sakach o nr 66/1,66/3, 66/4 – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Saki. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości 17 759,75 zł.
 11. Sporządzenie dokumentacji na drogę gminną nr. dz.67 – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Radźki. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości 16 887,62 zł.
 12. Zakup paneli ogrodzeniowych – zadanie realizowane w całości ze środków Funduszu Sołeckiego Sołectwa: Łosinka. Finansowanie zadania: dochody własne w wysokości 26 146,03 zł.

Wydatki na nowe zadania inwestycyjne w 2024 r. zamkną się kwotą **9 485 021,30 zł.**

Prognoza na rok 2024 i lata następne przyjęta została z uwzględnieniem następujących **założeń:**

- dla roku 2024 przyjęto wartości wynikające z projektu budżetu;
- dla lat 2025-2035 prognozę wykonano poprzez indeksację o wskaźniki: dynamiki średniorocznej inflacji (CPI), dynamiki realnej PKB oraz dynamiki realnej wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej,
- wydatki na obsługę długu przyjmuje się na poziomie adekwatnym do zadłużenia,
- spłata kredytów i pożyczek istniejących jedynym źródłem rozchodów budżetu,
- wynik budżetu przyjmuje się w 2024 r. na poziomie deficytowym, natomiast w pozostałych latach zakłada się osiągnięcie nadwyżki budżetowej,
- w zakresie przychodów budżetowych zakłada się pozyskanie w 2024 r. wolnych środków na poziomie 1 371 538,23 zł oraz przychodów jednostek samorządu terytorialnego z niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu, wynikających z rozliczenia dochodów i wydatków nimi finansowanych związanych ze szczególnymi zasadami wykorzystania budżetu określonymi w odrębnych ustawach w wysokości 78 420,72 zł.

Projekt wieloletniej prognozy finansowej Gminy Narew został zaplanowany z uwzględnieniem historycznego wykonania budżetu w latach 2021-2022, wykonania za III kwartał 2023 r. oraz przewidywanego wykonania 2023 r. Uwzględniono w nim wytyczne dotyczące planowanych do uzyskania dotacji, subwencji, a także udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych. Zaplanowano realizację przedsięwzięć wieloletnich oraz zadań jednorocznych.

Ponadto w 2024 r. planuje się zrealizować wydatki bieżące na zadania:

- naprawa drogi z miejscowości Soce do drogi wojewódzkiej nr 685 w kierunku Żywkowa,
- naprawa drogi do cmentarza w Trześciance poprzez utwardzenie kruszywem,
- naprawa odcinka drogi Ogrodniki-Białki do skrzyżowania dróg Saki-Hoźna i utwardzenie emulsją,
- wymiana przepustu na drodze z Trześcianki w stronę rzeki,
- naprawa drogi we wsi Tyniewiczze Duże między numerami 40 a 100.

